

Riksdagens protokoll

1987/88:109

27 april 1988

Protokoll
1987/88:109

Debatter m. m.

Onsdagen den 27 april

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.	3
Anslag till kyrkliga ändamål, m. m.	117
Vissa indirekta skatter	125
Företagsbeskattning	139
Folkbokföring	158
Ändring i namnlagen	168
Fastighetsrättsliga frågor	171
Meddelande om interpellationer	
1987/88:240 av Pär Granstedt (c) om arbetsmarknaden i Stockholmsregionen	173
1987/88:241 av Nic Grönvall (m) om ägaransvaret i näringslivet	174
1987/88:242 av Birger Hagård (m) om lärarrekyteringen till gymnasieskolan	176
Meddelande om fråga	
1987/88:469 av Martin Segerstedt (s) om elpriset för Nobelindustriens kiselmetallverk i Ljungaverk	177

Avgjort ärende

Onsdagen den 27 april

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:20 om internationellt utvecklingssamarbete m. m.	3
---	---

Onsdagen den 27 april

Kl. 09.00

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

1 § Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkanden 1987/88:22, 23 och 34

Kulturutskottets betänkande 1987/88:18

Bostadsutskottets betänkanden 1987/88:10 och 11

3 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1987/88:20 om internationellt utvecklingssamarbete m. m. (prop.

1987/88:100 delvis).

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

Anf. 1 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Dagens biståndsbetänkande, digert och försett med många reservationer, täcker en komplicerad verklighet. Det handlar om svenska pengar till FN:s och Världsbankens biståndsverksamhet, och det handlar om direkta svenska insatser i Latinamerika, Afrika och Asien.

Vi moderater föreslår att riksdagen beslutar om en biståndsram på 9,2 miljarder kronor, vilket är en biståndsram som är något högre än de årliga genomsnittliga utbetalningar som Sverige under senare år förmått nå. Till dessa dryga 9 miljarder kronor skall också läggas de ca 2 miljarder kronor i reservationer som regelmässigt kvarstår vid budgetårens slut. Liksom tidigare anser vi att någon landram på flera hundratals miljoner kronor inte bör sättas upp för Vietnam. Bistånd bör inte utgå till länder som bedriver anfallskrig och som ockuperar en annan nation i strid med folkrätten.

I det svenska biståndet finns små lyckade insatser som markvårdsprojektet i Kenya, där en budget på ca 50 milj. kr. räckte till en resultatrik rådgivningsverksamhet åt 25 000 bönder. Det handlar om stöd till skolor och undervisning, till skogsplantering i Indien, till katastrofbistånd åt de svältande i Moçambique och till stora kostsamma program om vilka det i SIDA:s egen utvärdering sägs att resultatet inte blivit det avsedda.

Särskilt svåra förhållanden möter biståndet i de länder som sönderslits av inbördes stridigheter eller där förtryck råder. Situationen i Etiopien är en

moralisk utmaning för världssamfundet. Viljan att hjälpa hos såväl nationella som internationella organisationer är stor, samtidigt som den etiopiska regimen låter sin politiska demagogi gå före räddandet av människoliv. T. o. m. Internationella röda kors-kommittén förbjuds nu att hjälpa de nödlidande i Eritrea.

Inte heller Sverige kan som biståndsgivare bortse från den politiska situationen i mottagarländerna. Det är därför vi moderater har väckt en särskild motion till årets riksdag, i vilken vi behandlar frågan om förtryck och respekt för mänskliga fri- och rättigheter och i vilken vi framlägger förslag om hur Sverige skall kunna stödja en fredlig konfliktlösning och en demokratisk utveckling i Centralamerika, i södra Afrika och på Afrikas horn. Situationen såväl i Etiopien som i Moçambique borde Sverige kunna aktualisera i FN, gärna tillsammans med de övriga nordiska länderna.

I Afghanistan ser det nu äntligen ut som om en fredlig lösning närmar sig. Även om det är en stor svaghet att motståndsrörelsen inte är en part i fredsavtalet, vilket skapar betydande osäkerhet om den framtida utvecklingen, måste alla hälsa tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna med stor tillfredsställelse. Sverige måste liksom det övriga världssamfundet vara berett till omfattande biståndsinsatser när så blir möjligt.

Herr talman! Detta år bedrivs en europeisk nord-syd-kampanj i regi av Europarådet. Den har till syfte att öka den europeiska medvetenheten om det ömsesidiga beroendet mellan nord och syd. Även Sverige har anledning att uppmärksamma dess upprop. Där understryks nämligen i klartext betydelsen av handeln för u-länderna. Det är en absurditet att Sverige fortsätter med textilrestriktioner gentemot länder som vi samtidigt ger bistånd. Det är i sanning att ge med ena handen och ta med den andra.

Det ömsesidiga beroende mellan nord och syd som Europarådet talar om handlar om bistånd, men inte bara om bistånd. Det handlar om handel, om näringslivets investeringar, om de enskilda organisationernas insatser, om nätverket av kontakter mellan människor och organisationer i i- och u-länder.

Samma helhetssyn på våra relationer till u-länderna bör Sverige tillämpa. Svensk u-landspolitik har alltför mycket kommit att handla om statligt svenskt bistånd och alltför litet om vad samhället i sin helhet kan bidra med.

Det finns ingen statistik över hur mycket enskilda svenskar frivilligt ger till biståndsåndamål via kyrklig kollekt eller genom att sända bidrag till olika enskilda organisationer, men säkert är det betydande belopp. I Förenta Staterna, som har en fin tradition i detta hänseende, uppskattas det att gåvor till välgörande ändamål uppgår till ca 5,6 % av BNP. Allt detta är givetvis inte gåvor till biståndsåndamål, men en hel del är det.

Det intressanta med denna biståndsgivning är att den går till enskilda organisationer, kyrkliga eller humanitära, som allmänt anses göra ett särskilt gott arbete när det gäller att nå de särskilt fattiga och eftersatta grupperna i utvecklingsländerna. Det är mot denna bakgrund som vi moderater är positiva till tanken på skatteavdrag för gåvor till biståndsåndamål. Vi vill också i likhet med folkpartiet och centerpartiet kraftigt öka det statliga anslaget till de enskilda organisationerna.

I vissa avseenden tar regeringen i årets budgetproposition hänsyn till

oppositionens i riksdagen uttryckta önskemål. Bl. a. föreslås införande av ett särskilt miljömål för biståndet. Det är ett mycket välkommet förslag. På samma sätt är skrivningarna om demokratimålet för biståndet utförligare och mera positiva än tidigare. På båda områdena brister det emellertid när det gäller den praktiska uppföljningen. Regeringen och de socialdemokratiska ledamöterna i riksdagen säger fortfarande nej till ett särskilt miljö- och markvårdsanslag, nej till ett demokratianslag, nej till årliga rapporter om situationen för de mänskliga rättigheterna, nej till en strategi för en demokratisk utveckling, etc.

Regeringens ovilja att annat än verbalt ompröva den förda biståndspolitikken tar sig också uttryck i en växande benägenhet hos de biståndsansvariga att gå förbi riksdagen och/eller nonchalera dess riktlinjer. Diskussionen om det s. k. militära biståndet till Moçambique är ett talande exempel. Ända sedan i höstas har biståndsministern uppenbarligen fört diskussioner med Moçambique i frågan. Diskussioner har också förts med de nordiska utrikesministrarna, och uttalanden har gjorts i pressen. UD har utrett frågan, men inte en rad har skrivits till riksdagen. Så småningom, efter det att oklarhet rått i många månader och efter det att regeringen misslyckats med att övertyga de nordiska kollegerna, blev utrikesnämnden informerad. Vid utrikesnämndens sammanträde fick oppositionen upprepa sitt krav på att riksdagen skulle underrättas.

Utrikesutskottet fick till slut också en promemoria i ärendet, och jag hoppas att beskedet att det inte är fråga om stöd till militär kommer att hålla. Det är viktigt att riksdagen begär en redovisning i nästa års budgetproposition. Den humanitära inriktningen av svenskt bistånd får inte överges.

Det var inte bara diskussionen om säkerhetsbistånd till Moçambique som saknades i biståndspropositionen utan också förslag om att göra Costa Rica till en betydande mottagare av svenskt bistånd. Bara ett par veckor efter det att biståndspropositionen hade framlagts beslutade regeringen helt på egen hand att Costa Rica skall tilldelas en landram på 80 milj. kr. på två år. Ingen i denna kammare kan ha något emot Costa Rica. Det är ett synnerligen sympatiskt och demokratiskt land, som spelar en central roll i de centralamerikanska fredssträngningarna. Det är regeringens bristande kommunikationsförmåga gentemot riksdagen som jag kritiserar.

Vi moderater anser också att Sverige borde inrikta sina ansträngningar på att utarbeta ett regionalt bistånd för hela Centralamerika till stöd för Ariasplanens målsättningar. Jag vill i detta sammanhang betona hur viktigt det är att Sverige och övriga europeiska länder tillmötesgår president Arias vädjan att biståndet till Centralamerika kopplas till ett fullföljande av fredsplanen i alla dess aspekter. Fredsplanen innebär att frågorna om demokrati och mänskliga rättigheter finns parallellt med och som förutsättningar för en fredlig utveckling.

Regeringen bryr sig dåligt om riksdagen, även när en begäran kommer från de egna partileden. Förra året ansåg utskottsmajoriteten, i vilket låg ett visst tillmötesgående gentemot oppositionen, att det fanns skäl för en fylligare redovisning av underlaget för regeringens förslag om bistånd till resp. mottagarland. Eftersom årets budgetproposition inte innehåller någon fylligare redovisning, återupprepar utskottet vördsamt i dag sin begäran.

Till bilden av regeringens självrådiga sätt att bestämma över biståndet hör hanteringen av betalningsbalansstöd och katastrofbistånd. Dessa blir alltför ofta till påplussningar på landramar till länder som de biståndsansvariga vill gynna. Ett exempel på detta är biståndsministerns löfte nyligen, vid ett möte i Folkets hus tillsammans med president Ortega, om 20 milj. kr. i extra katastrofbistånd till Nicaragua. Ett annat exempel är utrikesministerns löfte på Cuba i höstas att bekosta en skolmatsal. Från vilket anslag skall de pengarna tas?

Till bilden hör också de många interna utredningar om biståndet som har startats inom UD. Kanske kommer de att göra nytta, men bristen på parlamentarisk förankring är påfallande. Vi stöder därför folkpartiets krav på att en översyn av det multilaterala biståndssamarbetet bör ske med parlamentarisk medverkan.

Regeringen följer, genom att under rubriken Särskilda program sammanföra frågor som demokrati, miljö, hälsofrågor, kultur- och massmediafrågor, energi, kvinnofrågor och resultatvärdering, vilken ambition man har på dessa viktiga områden. Man undandrar också riksdagen möjligheten att besluta om anslagsfördelningen till dessa viktiga ämnesområden. Jag menar självfallet inte att det är riksdagens uppgift att styra detaljer i biståndsmedlens utnyttjande eller biståndsarbetets bedrivande. Riksdagen skall dra upp de allmänna riktlinjerna och i sin anslagsgivning bestämma syftet och ändamålet med de olika anslagen liksom deras omfattning. Men vi anser att riksdagens beslutanderätt bör komma till uttryck i en ökad ändamålsbestämning av biståndet.

Särskilda anslag bör inrättas för miljö- och markvård samt demokratisk utveckling. En ökad ändamålsbestämning av biståndet stämmer väl med önskan att biståndssamarbete skall kunna inledas med fler länder utan att detta leder fram till den låsning som en landprogrammering skulle innebära.

Sammanfattningsvis vill jag säga att en biståndspolitik som är väl förankrad i riksdagen är viktig också för allmänhetens förtroende för och uppslutning bakom biståndet.

Herr talman! I med oss likasinnade givarländer – Norge, Danmark, Holland, Canada – röner frågorna om en demokratisk utveckling och respekten för mänskliga fri- och rättigheter i biståndsländerna stor uppmärksamhet. I flera av de nämnda givarländerna har t. o. m. särskilda institut upprättats för att arbeta med dessa frågor. Jag skulle vilja referera vad en partikamrat till Stig Alemyr sade i folketingets biståndsdebatt förra våren. Hon påpekade då att Danmark nyligen har upprättat ett människorättscenter och att en av dess första uppgifter blir att i samarbete med andra nordiska center utarbeta en årlig rapport om situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna i de länder som får bistånd. Hon sade i debatten att hon trodde att detta är en viktig signal till dessa u-länder att vi intresserar oss för att människorättigheter respekteras. Jag – och många med mig – tror att hon har alldeles rätt. Vad är det hos svensk socialdemokrati som gör att man avviker så från sina nordiska partibröder i denna fråga? Tror man inom svensk socialdemokrati inte att verligheten i u-länderna tål att ses som den är eller att Sverige ingenting kan göra i sin biståndsverksamhet för att främja en demokratisk utveckling?

Jag vill påminna om vad Thomas Hammarberg från Rädda barnen sade på denna punkt vid en utskottsutfrågning i februari. Han underströk att situationen för de mänskliga fri- och rättigheterna är av största betydelse för de svagaste i ett samhälle, de fattigaste, kvinnorna och barnen. Sverige måste föra rättens och frihetens talan också i biståndsländerna. Det måste vi göra på Castros Cuba och i Bothas Sydafrika, liksom i Hanoi, Luanda och Managua. Sverige måste alltid stå på demokratins sida. Det får inte vara så att det faktum att Sverige ger ett land bistånd gör att vi måste blunda för verkligheten i detta land och inte längre kan framföra viktiga svenska utrikespolitiska principer. Detta vore i sanning en besynnerlig konsekvens av svensk biståndsverksamhet, och desto mera beklaglig, eftersom ekonomiskt och politiskt framåtskridande är intimt sammankopplade. Utan inflytande och handlingsfrihet för den enskilda människan går det aldrig att få till stånd en varaktig ekonomisk utveckling i de fattiga länderna.

Både om man ser till biståndets möjlighet att bidra till en demokratisk utveckling och om man ser till biståndets effektivitet, dess möjlighet att göra nytta för dem vi vill hjälpa, är den sedan länge rådande regimorienteringen av svenskt bistånd en olycka. En klok biståndspolitik söker stödja de enskilda människornas och de enskilda organisationernas insatser och en utveckling mot marknadsekonomi och demokrati. I själva verket är det faktum att det pågår en utveckling mot demokrati och marknadsekonomi bland det mest hoppgivande i utvecklingen i länderna i den tredje världen. Det är dessa tendenser som ger oss hopp om att vi skall få till stånd en såväl materiell som demokratisk utveckling och att dessa länder med egen kraft skall kunna föra sin utveckling framåt.

Sammanfattningsvis vill jag inför kammaren i dag föra fram vad jag menar är tre viktiga och möjliga utvecklingslinjer för svensk u-landspolitik och svenskt bistånd. Jag tror att vi på dessa punkter skulle kunna nå enighet över partigränserna.

För det första menar jag att vi nu måste göra en kraftig satsning på miljö- och markvård. Miljöfrågorna är ödesfrågor för såväl industriländer som u-länder. Detta är överlevnadsfrågor i u-länderna. Med svenskt vetenskapligt, industriellt och skogligt kunnande har vi en stor möjlighet att göra en insats. Jag förespråkar alltså en kraftig satsning på miljö- och markvård. För det andra bör vi åstadkomma ett ökat engagemang och ökade insatser när det gäller att främja en demokratisk utveckling och respekten för mänskliga fri- och rättigheter. För det tredje behövs en kraftigt ökad satsning på de enskilda organisationerna. Det vore av stort värde om vi kunde samlas kring dessa tre punkter i den framtida svenska biståndspolitik.

Jag vill med detta avsluta mitt anförande och anbefalla vad jag här har sagt för övervägande i den fortsatta debatten.

Anf. 2 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall allra först vända mig till Margaretha af Ugglas, som föregick mig i talerstolen. Jag vill beträffande de tre punkter som hon avslutningsvis tog upp säga att det är helt klart att folkpartiet är överens med moderaterna om att miljö- och markvård samt energi skall utgöra en särskild anslagspost i vår biståndsbudget. Vi anser att det handlar om ödesfrågor och

överlevnadsfrågor för människorna i den tredje världen. Det är mycket viktigt att denna anslagspost redovisas i en särskild punkt i budgeten.

Vi ställer också upp då det gäller de demokratiska fri- och rättigheterna. Jag anser att vi måste skärpa kriterierna gentemot våra mottagarländer just då det gäller kravet på att rörelsen skall vara i riktning mot ökade demokratiska fri- och rättigheter.

Herr talman! I betänkande 20 från utrikesutskottet har folkpartiet några punkter som är speciella hjärtefrågor för partiet. Vi föreslår att biståndet till de enskilda organisationerna skall räknas upp kraftigt. Vi föreslår att det humanitära biståndet skall utökas bl. a. till södra Afrika, att det blir en ny post för humanitärt bistånd till Asien och att det biståndet också skall kunna användas i Mellersta Östern. Vi föreslår två nya programländer, Filippinerna och Uganda. Vidare vill vi ha förberedelser för att som nya programländer ta upp Sudan, Somalia och Nepal. Vi föreslår att biståndet till Laos och Vietnam avtrappas, med sikte på en avveckling. Vi föreslår vidare att hela biståndsramen uppräknas med 100 milj. kr., och vi sätter vårt biståndsmål till 2 % av BNI. Vi vill också att obundet bistånd skall få ett starkare genomslag än för närvarande. Detta är viktiga punkter, och jag skall motivera dem i mitt anförande.

Herr talman! Efter påskuppehållet har jag varit i Genève och deltagit i arbetet i den svenska nedrustningsdelegationen. Arbetet för nedrustning och fred har en ljusare framtoning nu än på mycket länge. De båda supermakterna är "on speaking terms" med varandra, och på en del specialområden talar man optimistiskt om förväntade genombrott i förhandlingarna och att trovärdiga avtal skall kunna träffas om att förstöra vapenarsenaler och stoppa all nyproduktion.

Den ljusa bilden från salarna i Genève försvann som i ett trollslag när rapporter kom om att ett nidingisdåd mot en liten kurdisk stad på gränsen mellan Irak och Iran hade utförts. Civila, i kriget helt oskyldiga människor, hade dött eller hade skadats på det mest ohyggliga sätt när irakiskt flyg släppte sin last av kemiska stridsmedel över dem.

Bilderna i massmedia runt om i världen från staden Halabjah klagjorde med ens att den verklighet som alltfört råder är den att det mellan Irak och Iran pågår ett skoningslöst krig där de stupades antal närmar sig miljonen, att det sedan andra världskrigets slut har startats mer än 150 krig samt att världens nationer i dag satsar mer än 3 500 miljarder på krig och krigsförberedelser, vilket innebär en fördubbling på cirka tolv år.

Ett annat bevis på det gigantiska resursslöseri som krigsverksamhet innebär är att mer än hälften av världens forskare ägnar sina krafter inte åt frågan hur människor skall överleva och få en drägligare tillvaro på vår jord utan åt att finna nya metoder för att på ett raffinerat sätt döda och förstöra.

I FN och andra internationella sammanhang försöker vi svenskar i samarbete med andra fredsälskande nationer att driva fredsfrågorna framåt. Det sker vid förhandlingsborden och i direkta medlarinsatser. På det sättet vill vi angripa symptomen på den oro och ängslan som finns i världen och som är den innersta grogrunden för krig.

Vi hävdar också att varaktig fred kan nås endast om vi på ett mera rättvist sätt fördelar jordens resurser. Strävan efter en mera jämlik och i alla delar

bättre värld är själva kärnan i fredsarbetet.

Sveriges u-hjälp, biståndet till de fattigaste länderna på vår jord, har sin grund just i den filosofin; härigenom bidrar vi på ett praktiskt sätt till en fredlig utveckling i världen. Den har också sin förankring i en humanitär samhällssyn, att man skall kunna hjälpa sina medmänniskor när dessa har det svårt.

Med denna samhällssyn kan vi som liberaler inte acceptera att länder som vi lämnar bistånd till deltar i anfallskrig. Vi kan inte heller acceptera att regimer i olika länder förtrycker den egna befolkningen, tvingar den att flytta till s. k. arbetsläger och vägrar den rätten att själv bestämma över sina liv i avgörande frågor.

Vår inställning till frågan om fortsatt bistånd till Vietnam är präglad av just denna inställning.

När kriget i Vietnam upphörde i mitten på 70-talet, var det naturligt att detta svårt sargade land gjordes till mottagare av svenskt bistånd. Alla giltiga kriterier för vår biståndspolitik var uppfyllda: de mänskliga behoven var enorma, och vid sidan av de rent humanitära skälen gällde det att stärka Vietnams ekonomiska och politiska oberoende.

Svenskt bistånd till Vietnam har nu pågått i mer än tio år, och vi måste konstatera att vi inte har lyckats påverka landet i demokratisk riktning. Vi måste se ytterligt allvarligt på kränkningarna av de mänskliga rättigheterna och på rapporterna om arbete genom tvång vid skogsdelen av Bai Bang-projektet.

Den vietnamesiska invasionen av Kampuchea julen 1978 var, trots det mardrömsliknande tillstånd som rådde i landet under Pol Pots regim, ett klart brott mot folkrätten.

Efter hand som förhållandena i Vietnam har blivit kända i Sverige och okkupationen av Kampuchea fortsatt år efter år, har vårt bistånd till Vietnam undan för undan blivit allt starkare ifrågasatt av breda opinioner i vårt land. Det är inte heller någon överdrift att säga, att vårt bistånd till Vietnam har blivit en belastning för hela vårt biståndsarbete bland de fattiga folken.

Mot denna bakgrund föreslår vi att biståndet till Vietnam avvecklas. Vi anser att någon ny landram inte skall sättas upp efter avslutandet av den nuvarande tvåårsperioden.

Med hänvisning till vad jag sagt i denna fråga uppmanar jag socialdemokraterna att snarast ompröva sitt ställningstagande då det gäller biståndet till Vietnam. Redan nu bör en avvecklingsplan för vårt bistånd upprättas, och biståndet bör upphöra efter år 1990.

Vad jag sagt om Vietnam kan i stora delar också sägas om Laos. Inte heller i detta land har vi kunnat se de biståndspolitiska effekter vi eftersträvar och inte heller några framsteg vad gäller demokrati och mänskliga rättigheter. Vi föreslår därför att biståndet till Laos avvecklas i biståndspolitiska ordnade former.

Jag har tagit upp förhållandena i Vietnam och Laos för att med dessa exempel klargöra vad vi i folkpartiet vill ha som måttstock då vi mäter ut vilka länder som fortsättningsvis skall få svenskt bistånd. Att föra anfallskrig, förtrycka människor och föra dem allt djupare in i diktatur bör vara diskvalificerande då det gäller svenskt bistånd.

Jag har här talat om nödvändiga begränsningar då det gäller biståndet till länder som inte uppfyller våra villkor. Det är kanske logiskt att då fortsätta med att tala om att folkpartiet föreslår att vi sluter programavtal med två nya länder, Filippinerna och Uganda, som jag nämnde inledningsvis.

Filippinerna har kastat av sig det ok som Marcosregimen var för nationen, och det filippinska folket har visat en aktningvärd mognad och uthållighet under de kaotiska förhållanden som har rått efter maktskiftet, när Corazon Aquino efterträdde diktatorn Marcos. I landet har under de två senaste åren kunnat genomföras presidentval, ett parlamentsval och en folkomröstning – enligt samstämmiga uppgifter på ett sådant sätt att folkviljan fällt utslaget.

Den nya regimen behöver nu allt stöd från världens demokratiskt sinnade stater, för den hotas både av den kommunistiska gerillans militära aktioner och av kupp försök från militära grupper som vill återföra Marcos till makten. Nu krävs ett långsiktigt och tålmodigt arbete för att stärka den ekonomiska och sociala utvecklingen. Det är en förutsättning för att den demokratiska utvecklingen skall fortsätta och konsolideras.

Vårt andra förslag till nytt programland gäller Uganda. Landet, som kallas för Afrikas pärla, har under 15 års tid plågats under en omänsklig diktatur och skövlats genom krig och inre oro. Biståndsbehovet är härigenom närmast omätbart, och den chans som landet nu har till en fredlig, demokratisk utveckling bör på alla sätt stödjas.

Vi inskränker våra krav på nya programländer till Filippinerna och Uganda, eftersom behovet verkar vara särskilt stort i dessa båda länder och det är särskilt bråttom att just där sätta in ett stöd för en bräcklig demokrati. Men vi begär också att Sverige skall förbereda programlandssamarbete med Sudan, Somalia och Nepal. Med hänsyn till behoven av hjälp i de länder som jag nu nämnt är det förvånande att utskottets majoritet avstyrkt våra förslag om nya programländer och förberedelser för ett fördjupat samarbete med de tre andra länderna.

Jag har argumenterat för ett utvidgat samarbete med ett antal länder där nöden är särskilt stor. Ytterligare ett stort antal länder är naturligtvis i behov av hjälpinsatser, och detta ger oss anledning att tänka efter om vårt nuvarande bistånd är format efter måttet av vår förmåga.

Vi har alla ett gemensamt ansvar för mänsklighetens framtid på vår jord. Som liberaler tror vi på frihet under ansvar och gemenskap, en frihet och en gemenskap som går tvärs igenom alla kulturella och religiösa barriärer, oberoende av geografiska avstånd och alla gränser. Solidariteten känner inga gränser. Och det krävs att den rika delen av mänskligheten känner solidaritet, om vi skall komma till rätta med problem av denna dimension och dignitet:

- Varje minut dör 18 barn under fem års ålder av svält.
- Fler människor dog av svält under de två senaste åren än som dog under de båda världskrigen.
- Antalet människor som svälter ihjäl på två dagar motsvarar det antal som dog av atombomben över Hiroshima.

Jag skulle kunna fortsätta att räkna upp liknande siffror i all oändlighet över vad svälten och nöden åstadkommer av lidande och död bland de fattiga

folken på vår jord. Det kan kanske uppfattas som en något makaber sifferexercis, men det är nog en sifferexercis som är nödvändig att genomlida för att vårt medvetande om det gränslösa ansvaret gentemot våra medmänniskor skall vakna helt.

När jag säger detta är jag dock medveten om den fara som ligger i att måla allt i dystra färger. Blir mörkret alltför kompakt, ligger det nära till hands att maktlösheten tar överhand och leder till resignation. Jag tror att detta bl. a. bidragit till att det internationella utvecklingsbiståndet stagnerar. Det gäller alltså biståndet från länder runt om i världen. På 70-talet ökade det med 6 % om året. För andra delen av 80-talet beräknar man ökningen till knappt 2 %. Eftersom i-ländernas årliga tillväxt väntas bli ca 3 %, sjunker alltså den andel av nationalinkomsten som dessa länder avstår till u-länderna. Man avlägsnar sig alltmer från FN:s mål för utvecklingsbiståndet, 0,7 %.

Till de ljusa fakta som bör redovisas hör att medellivslängden i tredje världen ökat med närmare 50 % sedan 1950, att barnadödligheten har halverats, att läs- och skrivkunnigheten mer än fördubblats och att spannmålsproduktionen per capita ökat med 12 % sedan 1970. Tredje världens ekonomiska utveckling har varit snabbare än dagens industriländers när de befann sig på motsvarande stadium. Slutsatsen av det samlade resonemanget blir då att behovet av hjälp är oerhört stort i tredje världen och att de hjälpinsatser som görs har stor verkan.

Folkpartiet som politiskt parti har av detta dragit slutsatsen att biståndsrammen för innevarande år skall räknas upp med 100 milj. kr. I fråga om biståndet på längre sikt har folkpartiets landsmöte fastslagit att Sverige nu bör ta sikte på att 2 % av BNI skall avsättas för biståndet till de fattiga u-länderna, och vi har också gett uttryck åt detta i en reservation. Vi kan i det här fallet inte godta det moderata resonemanget att den stora summan av reserverade medel är ett skäl för att pruta på biståndet.

Herr talman! Jag avser nu att tala om några viktiga principfrågor då det gäller biståndsverksamheten.

Vårt bistånd till u-länder skall vara inriktat på att vara hjälp till självhjälp. Det skall bidra till u-ländernas egen strävan att skapa och frigöra de resurser som människorna i dessa länder själva besitter. Det är endast genom en sådan inriktning som klyftan mellan rika och fattiga länder på sikt kan överbryggas. Allt fler u-länder drar också den riktiga slutsatsen att det endast är deras eget arbete och val av utvecklingsfrämjande strategi som leder till framgång. Vårt bistånd skall vara ett stöd i deras ansträngningar.

Det finns ett gammalt kinesiskt tänkespråk på detta tema som lyder på följande sätt:

Gå till människorna
lev bland dem
älska dem.
Börja med det de kan
bygg på det de har.
Om de bästa ledarna,
när deras uppgift är
slutförd
och deras arbete utträttat,
kommer människorna att säga:
"Vi gjorde det själva!"

Sverige har länge i internationella sammanhang arbetat för ett obundet bistånd, ett bistånd som ges utan krav på upphandling i givarlandet.

Nu kan bindningar utformas på olika sätt, t. ex. så att biståndet binds till vissa specificerade varor eller bara allmänt till givarlandets leverantörer.

Ur liberal synpunkt föredrar vi i folkpartiet generellt ett obundet bistånd. Bundet bistånd strider mot frihandelstanken. Valfriheten för mottagarlandet begränsas, varorna riskerar att bli dyrare och av sämre kvalitet. SIDA har också understrukit de risker som finns med monopolupphandling och visat fram ett slående exempel. Kenya hade av olika givare försetts med 18 olika vattenpumpar. Till dem fanns sedan ett behov av 18 olika sorters reservdelar. Det visar vilka följderna kan bli i detta sammanhang.

Krav på bundet bistånd brukar framföras av näringslivet, och politiskt av moderaterna, trots att moderaterna i andra sammanhang bekänner sig till frihandelsprincipen. Jag anser att detta inte heller går ihop med moderaternas krav på högre effektivitet i biståndet.

Man kan naturligtvis hävda att biståndet ändå, av hänsyn till svensk industri och sysselsättning, bör bindas till upphandling i Sverige. Motargumentet är då givet: Svenska företag får naturligtvis order i biståndssammanhang om de är konkurrenskraftiga. Det bundna biståndet kan i dag beräknas ligga på ca 15 % av det totala anslaget, medan återflödet är avsevärt högre, över 50 %.

En ökad bindning kan i princip betraktas som en subvention till en produktion som annars inte skulle vara konkurrenskraftig – en verksamhet som vi i vanliga fall betraktar som ekonomiskt osund. Folkpartiet anser att det bundna biståndet i princip bör avvecklas och ersättas med obundet gåvobistånd.

Herr talman! Ordet kris används ofta i debatten om u-ländernas utveckling och om u-landsbiståndet. Debatten om vårt u-landsbistånd har också tidvis varit intensiv. Detta gäller såväl i vårt eget land som ute i världen i övrigt. Det finns inslag i denna debatt som präglas av bristande förståelse och insikt, en utpräglad svartsyn och ett negativt tänkande. I huvudsak har dock debatten varit konstruktiv och grundad på en djup känsla av solidaritet. Den mångfald som debatten präglats av har gett många bevis på konstruktivt nytänkande fritt från dogmer.

Klyftan mellan rika och fattiga länder ökar. Den ekonomiska utvecklingen i många u-länder är utomordentligt svag. Ofta kan den inte hålla jämna steg med befolkningsutvecklingen.

Orsakerna till detta finns bl. a. att hämta ur höga oljepriser och sjunkande råvarupriser – ofta gäller det produkter från u-länderna själva. Andra hinder är en omfattande protektionism i i-länderna och en dramatiskt stegrad skuldbörda som u-länderna inte av egen kraft kan ta sig ur.

Det finns heller ingen anledning att förneka att åtskilliga biståndsinsatser visat sig vara mindre lyckade i de sammanhang de verkat. Men man måste också hålla i minnet att biståndsverksamhet i u-länderna är en mycket komplicerad verksamhet och att misslyckanden inte går att undvika. Detta är dock inget argument för att minska biståndet, utan snarast endast en uppfördran till ett bättre, effektivare och större bistånd. Behovet är omätligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla de reservationer som undertecknats av folkpartiets representanter i utrikesutskottet, ensamma eller tillsammans med övriga partier. Det är summa 31 stycken.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

*Internationellt utvecklings
samarbete m. m.*

Anf. 3 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Vi har alla ett politiskt ansvar för tilltron till vår samlade biståndspolitik och därmed ett ansvar för viljan att över skattsedeln vidmakthålla anslagen eller öka dem. Det är en viktig förpliktelse mot världens fattiga och lidande som Sverige åtagit sig när vi lämnar minst 1 % av vår bruttonationalinkomst i u-landsbistånd. Denna förpliktelse är också en grund för vår utrikespolitiska trovärdighet.

I centerpartiet är vi beredda att framdeles öka insatserna utöver det nuvarande målet. Det internationella biståndet är och kan bara vara marginellt i förhållande till u-ländernas behov, men det kan ge en självgenere-
rerande positiv utveckling.

Flera centerpartister kommer att ta upp olika biståndsfrågor i debatten i dag. Jag kommer, förutom att ta upp frågan om en parlamentarisk utredning, framför allt att uppehålla mig vid två enligt centerpartiet viktiga frågor, nämligen miljön och bostadskrisen i städerna.

Vi har i centerpartiet äntligen fått gehör för våra miljökrav, och vi kommer nu att driva de bostadssociala frågorna. Vi får se hur länge det dröjer, innan regeringen viker sig i den frågan, som man gjorde med miljömålet.

En viktig del i vårt biståndsarbete utgör de enskilda organisationerna. Karin Söder skall senare ta upp denna fråga ytterligare. Jag vill nu endast understryka att vi i centerpartiet har den största tilltro till och respekt för de många enskilda organisationerna och deras utomordentliga insatser runt om i världen. Vi har därför begärt en ökning av anslagen till dem med 100 milj. kr.

När det gäller synen på vår biståndspolitik talar vi ofta om enighet. Vi måste kanske vara observanta för framtiden. Antalet reservationer har i detta betänkande ökat från 84 till 94. Många reservationer handlar visserligen om belopp och innebär inte några mer principiella meningsskiljaktigheter. Men vi får vara observanta, så att det inte blir en större splittring i synen på biståndspolitiken.

Som jag framhöll i den utrikespolitiska debatten i mars förutsätter ett samförstånd i biståndspolitiken också ett gemensamt, dvs. parlamentariskt, utredande och inte bara utredande inom departementen. Samförstånd kan inte ske enbart på socialdemokraternas villkor.

Biståndet har varit och är föremål för en rad mindre utredningar inom verk och regeringskansli, och detta har inte ökat klarheten om hur biståndet bör utvecklas och organiseras.

En översyn av biståndet till Afrika har nyligen påbörjats, och en översyn av utrikesförvaltningens inriktning och organisation skall påbörjas. En arbetsgrupp inom UD kommer att se över den svenska politiken beträffande mänskliga rättigheter. En översyn av biståndet till u-länder utanför program-länderna görs inom UD. I samtliga dessa fall finns det inget parlamentariskt inflytande. Vi anser att det är angeläget att biståndet ges en folklig förankring, så att det svarar mot vad människor anser vara värdefulla insatser. Det är därför nödvändigt att en parlamentarisk utredning ser över

de biståndspolitiska målen, måluppfyllelsen och organisationen av biståndet.

Biståndsministern framhöll i en interpellationsdebatt med mig i november i fjol att hon inte håller det för otroligt att man behöver tillsätta en parlamentarisk biståndspolitisk utredning. Hon framhöll dessutom att det då inte fanns tillräckligt mycket som talade för en utredning. Vad är det som erfordras för att biståndsministern skall tycka att det behövs en utredning? Har en värdegemenskap på detta område ingen betydelse för biståndsministern?

Som miljöpartiet framför andra i svensk politik och i medvetenhet om vikten av en framsynt hushållning med naturresurserna och omsorg om miljön, har centerpartiet länge krävt att miljöhänsyn skall byggas in i biståndsinsatserna. Vi har också krävt ett miljömål som ett femte biståndsmål.

När regering och riksdag nu ställer sig bakom vårt krav är det ett viktigt steg framåt i biståndspolitiken. Det nya målet, som är likvärdigt med de fyra andra, benämns "framsynt hushållning med naturresurser och omsorg".

I vår partimotion understryker vi att miljöförstörelsen och fattigdomen är tredje världens största fiende. Fattigdomen är också en grundläggande orsak till stora miljöskador, samtidigt som det är de fattigaste grupperna som drabbas värst av miljöproblemen. Fattiga människor förstör miljön inte därför att de är okunniga utan för att kunna överleva.

Miljöförstörelsen i u-länderna har alltså delvis andra orsaker än i i-länderna. Fattigdomen, ofta kombinerad med en snabb folkökning, leder till en tilltagande nötning på miljön och särskilt marken. Allt sämre jordar utnyttjas för jordbruksändamål och mera skog utnyttjas för bränsle och byggnadsvirke. Återplantering försummas och återväxt motverkas av växande boskapsjordar som betar av jorden alltför hårt. Återväxtens tidsperiod blir för kort. Detta innebär minskad vegetation på det tunna jordtäcknet och ökad erosion, och markens produktionsförmåga försämras. Det krävs en helhets-syn och åtgärder på många områden som tillsammans främjar en ekologiskt balanserad miljö i u-länderna. Miljöfrågorna och akuta katastrofsituationer i u-länderna har ett nära samband.

De fattigaste människornas levnadsförhållanden kommer att ha större inverkan på de ekologiska kretsloppens framtida stabilitet än något enskilt miljöprogram. Om man alltså vill värna om miljön måste man också vara med om att ändra nationella och internationella ekonomiska system, så att också de fattiga länderna får del av välfärden. Det måste bli ett erkänt faktum att rationellt, långsiktigt nyttjande och skydd av naturresursbasen är ett helt centralt utvecklingsmål.

Vi måste föra in miljöaspekterna också i de "högpolitiska" utvecklingsfrågorna – skuldfrågorna, valutapolitiken samt den internationella ränte- och handelspolitiken.

Centerpartiet begär i sin motion att miljökonsekvensanalyser skall göras för de svenska biståndsinsatserna. Utskottets svar på detta krav är att SIDA kommer att införa miljökonsekvensbeskrivningar i biståndet där så är möjligt och att SIDA skall upprätta en rutin för beaktande av miljöhänsyn vid insatsbeslut. Vi har låtit oss nöja med denna skrivning, men kommer nöga att följa denna viktiga del av SIDA:s arbete.

Centerpartiet kräver även i år att den särskilda anslagsposten miljö, markvård och energi återinförs.

Britta Hammarbacken kommer att ta upp frågan om en global energistrategi, som vi aktualiserat från centerpartiets sida. Jag vill bara här och nu konstatera den, som jag tycker, häpnadsväckande skrivning utskottsmajoriteten gör, nämligen att intresset i FN för dessa frågor för närvarande är svagt. Det kan väl ändå inte vara så att vi därför att intresset i FN är svagt skall sitta med armarna i kors. Det tycker jag är en märklig och svårförståelig politik.

Vid utskottets resor och vid andra studiebesök har vi sett exempel på den slum som omger många av världens större städer. Vi har sett slummen utanför Lima i Peru och Caracas i Venezuela. Jag har också sett slummen utanför Kairo och tidigare i riksdagen berättat om Smokey Mountain utanför Manila på Filippinerna, där tusentals människor bor i stank och smuts bland avfallet på en sophög.

Jag känner det som en börda och nästan som en skam att världens länder inte lyckats eller snarare inte ens försökt att göra något verkligt åt denna misär.

Vi anser i centerpartiet att den bostadssociala situationen är och än mer kommer att bli en av de stora och viktiga frågorna.

FN förklarade 1987 som det Internationella året för bostäder åt hemlösa. Detta gjordes mot bakgrund av att var fjärde invånare i världen – mer än en miljard människor – saknar en människovärdig bostad. Ungefär 40 miljoner av världens barn är gatans barn. Vid sekelskiftet kommer två tredjedelar av u-ländernas befolkning att bo i storstäder.

Situationen i u-ländernas ruckelbostäder är explosiv. Varje år dör uppskattningsvis 18 miljoner människor därför att de har undermåliga bostäder. FN har konstaterat att om inget sker kommer städerna att drunkna i slum kring sekelskiftet. Slumområdena ligger vanligtvis i de delar av städerna som är sämst rustade när det gäller hygien och transporter. Människorna har inget besittningsskydd för sina bostäder. Spjäl- och wellpappplådor, stycken av korrugerad plåt eller utplattade plåtburkar formar ofta ett bristfälligt skydd.

Utskottet skriver i betänkandet att Sverige har valt att inte prioritera bostadsbyggande och bebyggelseåtgärder i vårt bilaterala bistånd, eftersom detta är för komplicerat. Jag anser att det är ett svagt svar som majoriteten presterar. Med den utveckling av slum och kåkstäder som är på gång går det inte att stå vid sidan och bara se på.

Det svenska biståndet bör alltså enligt vår mening i större utsträckning engagera sig i de bostadssociala frågorna. Projekten kan vara av skilda slag. I kåkstäderna behövs insatser som skapar hantverk och småindustri. För de många människor som bor på eller invid soptippar behövs insatser för att man skall kunna utnyttja skrot och annat avfall för återvinning. Kooperativa insatser behövs för att kunna tillgodose basbehoven av service: vatten och avlopp, hygien, gator och kommunikationer.

För att förbättra situationen krävs en ökad satsning på landsbygdsutveckling. Därigenom kan inflyttningen till städerna minskas. Om bostäderna blir så billiga att de fattiga kan skaffa sig hus, kommer detta att kraftigt stimulera ekonomin i stället för att utgöra en hämsko. Länderna bör stimuleras att

utveckla städer och byar i stället för storstäder, dvs. en decentraliserad utveckling.

Vi i centerpartiet anser att det behövs ett särskilt anslag för demokratiutveckling utanför programlandskretsen. Vi upprepar i år det kravet. Möjligheterna att gå in med tillfällig hjälp när starka behov uppstår är i dag alltför små. Vi har pekat på Filippinerna som ett exempel på ett land som behöver sådant stöd. När diktaturena i u-länder bryts och ett demokratiskt uppbyggnadsarbete vidtar, behövs det ekonomiskt stöd. Den nya anslagsposten bör användas till uppbyggande av demokratiska institutioner, fackföreningar, kooperativ, en fri press osv. Insatser inom kultur och massmedia är angelägna för att främja öppenhet och pluralism. Inter Press Service genomför projekt kring mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling i Latinamerika. Dessa projekt riktar sig till journalister. Detta är värdefulla insatser för att främja demokratiutveckling.

Centerpartiet, som vill ha en ökad andel av biståndet som projektstöd, anser att det är positivt att regeringen vill göra en översyn av projektstödet till länder utanför programländerna. Vi menar att projektstöd bör kunna utgå till länder som Eritrea, Somalia, Sudan, Västsahara, Uganda och Filippinerna.

Ett av världsekonominas största problem är u-ländernas stora skuldbörda. Särskilda åtgärder krävs för de fattigaste u-länderna, om dessa skall kunna avveckla sina skulder. Centerpartiet har medverkat till att införa ett särskilt anslag på detta område. Utskottet anser emellertid – och det vill jag understryka – att regeringen i nästa års budgetproposition bör lämna en utförligare redogörelse för genomförda insatser och planerna för framtiden.

När det gäller anslag till BITS, beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete, framhåller vi i centerpartiet att det är angeläget att insynen i u-kreditgivningen ökar, särskilt som gåvoandelen skall höjas till 30 %. Vi yrkar därför att BITS skall ha en parlamentariskt sammansatt styrelse. Utskottet ställer upp på detta krav och framhåller att i det översynsarbete som pågår bör också ingå en prövning av vad som framförts i motionerna om beslutsordningen för BITS.

Många av oss har på ort och ställe kunnat förvissa oss om hur Polisario på ett föredömligt sätt i Saharas öken byggt upp ett fungerande samhälle med skolor samt hälso- och sjukvård. Det svenska biståndet har länge legat stilla, och det är nu hög tid att biståndet höjs till 20 milj. kr. Vi vet att pengarna behövs och att de används på ett effektivt sätt.

Flera miljoner palestinier är flyktingar. Vi känner till en hel del om deras situation. Vi vet att många lever i flyktingläger som offer för krig och en politisk utveckling utanför deras kontroll. De lever i fattigdom och i fara under hot utifrån – osäkra om sin framtid. Det skulle med stor sannolikhet främja fredssträvanden i detta område om Sverige gav utvecklingsbistånd till palestinerna i Gaza och på Västbanken. Lämpliga projekt vore medverkan till förbättrade jordbruksmetoder för frukt- och grönsaksodling såväl för inhemsk marknad som för export. Insatser bör också göras för att vidareutveckla hantverk och en småindustri som är lämplig för områdena.

De svårigheter som möter de palestinska flyktingarna i Mellanöstern motiverar också i hög grad att FN:s hjälpgorgan för dessa flyktingar,

UNRWA, erhåller ökade medel för att fullgöra sin uppgift. Inte minst UNRWA:s hälso- och sjukvård är i behov av ökat stöd, och detsamma gäller dess rehabiliteringsprogram för handikappade. I den utrikespolitiska debatten i mars förklarade sig utrikesministern beredd att positivt pröva stödet till palestinierna och UNRWA. Jag tvingas tyvärr konstatera att detta positiva stöd uteblir. Socialdemokraterna intar i utskottsbetänkandet en snålare inställning än vad centerpartiet gör.

Herr talman! Till sist önskar jag att de medel som Sveriges riksdag i dag anslår till u-länderna skall användas effektivt. Jag önskar verkligen också att hela svenska folket skall kunna känna och veta att det har bidragit till att lindra nöden för de fattigaste och mest lidande av våra systrar och bröder i världen.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till de reservationer som har undertecknats av centerns representanter.

Anf. 4 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi har sett 25 år av svenskt bistånd, i den form som vi nu känner det. Svenskt bistånd fanns naturligtvis också längre tillbaka, men i andra former. Den målsättning som har gällt under den här tiden, att höja de fattiga folkens levnadsstandard, har varit god. Också de biståndspolitiska mål som senast slogs fast i en utredning på 70-talet och som gällde resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet samt demokratisk samhällsutveckling har varit mycket bra och har givit ett gott utgångsläge för det svenska biståndet. Målsättningen för det svenska biståndet har också förbättrats genom att till den har fogats ett mål om omsorg om miljön och om en god användning av naturens resurser.

Men den fråga som måste ställas är hur dessa mål har förverkligats. Det finns anledning att studera de stora förändringar som har skett i det svenska biståndets användning under de gångna åren, speciellt från 70-talet och framåt. Vi har kanske anledning att se litet mer till kvaliteten och litet mindre till kvantiteten i det svenska biståndet. Enighet råder ju om enprocentsmålet. Vi har från vpk åtskilliga gånger framfört att det skulle finnas möjlighet att öka det svenska biståndet. En tvåprocentsnivå kan vara ett bra riktmärke. Men det viktigaste är kanske inte i första hand att öka anslagen. Vi har ansett det viktigare att se på hur de redan anslagna pengarna används, dvs. på kvaliteten, som jag nyss nämnde. Vi har tidigare framfört kritik på den punkten.

De borgerliga regeringarna införde under sin period, 1976–1982, systemet med u-krediter. Vi vände oss då emot dessa, och även socialdemokraterna var vid det tillfället motståndare till dem. U-krediterna har betytt att svenska biståndspengar har slussats in i de svenska företagens verksamhet i u-länderna. Det är inte någon bra utveckling.

U-krediterna har betytt en kommersialisering av det svenska biståndet, en bindning av det till de berörda företagens verksamhet. Det har påpekats att den bundna andelen av det svenska biståndet är låg och t. o. m. har minskat – den är nu kanske i storleksordningen 15–17 % – och detta är helt korrekt. Men vad som är intressant är till vad dessa bundna medel har gått. Katastrofbiståndet är inte bundet – medlen måste ju betalas ut när det händer

någonting. Det är vid sådana strategiska användningar som byggande av stora projekt och annat sådant som bindningen blir intressant och som kommersialiseringen framstår tydligt. Det är det som vi i första hand skall studera.

Statsrådet Lena Hjelm-Wallén sade vid den öppna utfrågning som utrikesutskottet anordnade i riksdagen att hon var stolt över svenska företag i utvecklingsländerna och att hon tyckte att det var konstigt att kommunisterna var så kritiska emot dem. Låt mig då peka på ett typiskt projekt med bindning till svenska företag, Kotmaleprojektet i Sri Lanka. Detta sattes på sin tid i gång av folkpartiregeringen och har varit en mycket bra affär för ASEA och Skanska. Det är inte någonting som jag är särskilt stolt över. Inte heller är det särskilt lätt att känna sig glad eller stolt över den BITS-kredit som har getts till ASEA i Indonesien. Den omfattar 60 milj. kr., varav 20 miljoner är gåvor. Jag är glad att jag som kommunist inte känner den stoltheten, till skillnad från den socialdemokratiska biståndsministern.

Det finns en övertro på att handel, om den drivs på företagens villkor, utvecklar länder. Så kan bli fallet om länderna har en sådan styrka att de kan balansera de stora företag som det gäller. Men som alla som sysslat med dessa frågor känner till finns det mängder av avskräckande exempel. De flesta har nu glömt LAMCO-projektet i Liberia. Det var inte något svenskt biståndsprojekt, men ett svenskt företag, Grängesberg, var mycket nära inblandat i det. I djungeln bröt man ut en järnklump ur det stora berget Nimba. Det talades mycket om hur detta utvecklade Liberia. En stad växte upp, järnvägar anlades osv. Nu är malmen utbruten sedan några år tillbaka. Varken Grängesberg eller Betlehem Steel finns där längre, och djungeln växer igen över anläggningarna. Ingenting har förbättrats i Liberia.

Sådana exempel kunde man ta fram flera av, större och mindre. Det är därför viktigt att man inte tror att det bara är bra att ge svenska företag u-krediter av biståndsmedel. Vi är emot detta förslag, och vi kommer att rösta emot det. Vi vill fortfarande avveckla u-krediterna.

En annan punkt där vi har anledning att vara kritiska är det samarbete som vi har med Världsbanken, IMF och IDB och som har behandlats tidigare. I detta sammanhang träder Sveriges handelspolitiska intressen mycket ofta i funktion. Här kommer vi in på betalningsbalansstödet, som det hette tidigare – det kallas nu insatser i särskilt skuldyngda länder. Enligt vad regeringen och utskottets majoritet anser skall Sverige nu tillsammans med Världsbanken och IMF vara med om att strukturanpassa t. ex. fattiga länder i Afrika. Vi vet vad det innebär: en nedpressning av de breda folklagrens standard och hårda krav på ingripanden i samhällsekonomin, vilka gynnar företag som kan bidra till att klara den nationella balansen. De som får betala är de fattigaste.

Inte heller detta är bra eller renommerande för svenskt bistånd. Det är ett klart avsteg från de biståndspolitiska mål som gäller och ytterligare ett exempel på försämringen i negativ riktning av det svenska biståndet.

Sverige har två ansikten i sina internationella relationer. Vår handel och våra kapitalströmmar går ofta stick i stäv mot de mycket höga idealistiska målsättningar som vi talar om i biståndssammanhang. Där måste det ske en förändring. Vi har t. ex. stora handelspolitiska ambitioner med Indonesien, som jag har nämnt tidigare, och gör stora satsningar. Vi har också stora

handelspolitiska ambitioner med Marocko, som sedan många år tillbaka är i krig med Västsahara och Polisario. Det nämndes tidigare här av centerns representant. Vi har satsat mycket hårt på handel med Irak och för den delen också med Iran trots pågående krig. Vi satsar vidare på handel med Saudi-Arabien, Thailand, Turkiet m. fl. länder. I alla dessa länder råder inre förhållanden som klart strider mot det vi säger när vi talar om biståndspolitiska mål. Där har vi en dubbelmoral. Man kan, om man så vill, i sammanhanget också tala om vapenexporten och länder som har fått köpa svenska vapen lagligt.

Vpk anser därför att det bör tillsättas en parlamentarisk utredning med uppgift att utreda inte enbart vår biståndspolitik utan också u-landspolitiken som sådan. Nuvarande situation är otillfredsställande. Utredningen bör syfta till en höjning av det svenska biståndet till 2 % på sikt. På den punkten kan vi gärna instämma med folkpartiet, som ställer samma krav. Utredningen bör vidare planera för och lägga fast hur denna ökning skall genomföras och vad pengarna skall användas till.

En annan uppgift för utredningen är att ta upp frågan om avbindning av det svenska biståndet. Vpk stöder tanken på att det svenska biståndet i stort sett skall vara obundet. Det är ett gammalt vpk-krav.

Sverige måste engagera sig mer i den s. k. nord-syd-konflikten, UNCTAD-konferensernas propåer och andra viktiga yttringar från u-länderna.

För att detta skall fungera är det viktigt för oss att vidhålla principen med programländer. Vpk är emot alla propåer, speciellt dem som under lång tid har förts fram av moderaterna, om att programlandssystemet skall avskaffas. Om det sker kommer handeln och biståndet att skötas på företagets villkor. Det gör att man inte får någon helhetssyn över hur och var pengarna sätts in i de olika länderna. Det är alltså viktigt att bibehålla systemet med programländer. De svenska insatserna, vare sig det gäller bistånd, handel eller något annat, måste sammanföras på ett vettigt sätt, som leder fram till de mål jag inledningsvis talade om.

För att återvända till speciellt det nya målet, som gäller miljön, vill jag säga att det finns många myter om och en övertro på att miljöförstöringen har klimatiska orsaker, beror på väderleksförhållanden osv. Det är att märka att klimatet i världen inte på ett avgörande sätt har ändrats under de senaste 300 åren. Klimatet i Afrika var, med vissa svängningar, detsamma på 1600-talet som i dag. Torrperioder liksom mer gynnsamma perioder har kommit och gått. Det har inte förekommit någon svält, någon hungersnöd eller några stora katastrofer i Afrika förrän i vårt århundrade. Vad beror det på? Jo, det beror på mänskliga aktiviteter. Folkmängden har visserligen ökat, men det är långt ifrån hela förklaringen. I många av Afrikas länder skulle det finnas utrymme för att försörja en befolkning som t. o. m. vore större än i dag.

Vad beror då svälten, ökenutbredningen, miljöförstöringen, erosionen i floddalarnas övre områden osv. på? Jo, allt detta beror på exploateringen av jorden. Många stora områden, som tidigare har varit avsedda för livsmedelsodling – födoproduktion – har köpts upp av stora bolag. Man har sått industrigrödor, man odlar jordnötter, bomull, kaffe och hampa. Folket har fått flytta på sig, speciellt nomadfolk men också många andra. De har fått

tränga ihop sig på mindre områden, samtidigt som befolkningen har ökat. Det har bl. a. lett till ett större tryck på miljön med överbetning samt uthuggning av skogen, buskarna och rötterna för att få bränsle. Miljöförstörelsen beror alltså inte på klimatet.

Samma sak är det med erosionen. Varför blir det erosion i Nilens övre områden i Etiopien, i Indus dalgång, i Ganges och i andra stora floder? Jo, det beror på att man hänsynslöst har exploaterat och huggit ned skogen på bergssluttningarna. Det har på senare tid i de allra flesta fall gjorts av stora västeuropeiska, amerikanska och japanska företag. Slutningarna har kalhuggits. När regnet kommer blir det katastrof. Det beror inte på att det skulle regna mer nu än det gjorde på 1600- och 1700-talen, utan det beror på mänsklig rovdrift och på profitbegär hos stora och kapitalstarka multinationella bolag.

Innan vi börjar tala om miljömål och ökenutbredning, måste dessa saker sättas in i sammanhanget. Annars angrips bara symtom i stället för orsaker. Den statsledning som kan förhindra rovdrift i sitt land, som kan stoppa skogsskövling och som kan åstadkomma en vettig balans mellan livsmedelsproduktion och produkter för försäljning, klarar sig. De flesta utvecklingsländer har inte den kapaciteten. De blir utnyttjade, och svälten kommer.

I motioner och i utskottsbetänkandet talas om bostadsförhållanden. Det är klart att det behövs bättre bostadsförhållanden i stället för dessa favelas och slumbostäder kring tredje världens stora stadscentra. Men det är naivt att tro att man där kan bygga nya hus och gator, dra fram vatten osv. och låta de fattiga bo kvar. Det har att göra med landets struktur. Så länge man inte har fått slut på fattigdomen kommer inte de fattiga att få bo kvar i områdena, utan de får naturligtvis flytta. Det blir nya kåkstäder på andra ställen. Det är också att tala om symtom i stället för orsaker. Hur välmående man än är när man talar om behovet av att förbättra bostadssituationen, måste man ha klart för sig hur det är. Det är bra och väl tänkt, men det gäller att se till den faktiska situationen.

Jag skall, herr talman, också säga några ord om ett annat mål i vår biståndsverksamhet, nämligen demokratimålet. Moderaterna har i många år i viss mån tillsammans med folkpartiet drivit en mycket stark och hätsk kampanj mot många av våra programländer. Självklart skall demokratin bevakas och hållas högt. Man bör också framföra synpunkter och t. o. m. verka aktivt om det inträffar saker som gör att demokratin sätts i fara. Det känns konstigt att höra representanter från moderata samlingspartiet tala om Etiopien som, vilket alla känner till, är ett av våra mycket gamla biståndsländer. Under kejsar Haile Selassies tid, fram till 1974, fanns det över huvud taget inga rättigheter i Etiopien. Där rådde en mycket stor hungersnöd i början på 1970-talet, av de orsaker jag nyss redogjorde för. Den gången hördes det inte någonting från högerpartiet, moderata samlingspartiet, här hemma i Sverige om kejsarens framfart i Etiopien.

Det talas mycket om Vietnam både från folkpartiet och från moderaterna. Rune Ångström säger att Vietnam har blivit en belastning för svenskt bistånd. Samtidigt talas det om Filippinerna. Ja, Marcos har skickats i väg, men i dag verkar dödspatruller i Filippinerna, folk skjuts på gatorna och det förekommer ett omfattande polisvåld – folk dör varje dag i det landet. Varför

talat ni då inte om att man måste titta på Corazon Aquinos regim och vad den gör när det gäller demokratiska fri- och rättigheter?

Detta är alltså en politisk fråga. Så snart det rör sig om någon stat som talar om en form av socialism eller om att fördela resurserna på ett rättvist sätt blir moderater och folkpartister mycket intresserade av demokrati – i andra fall är de mindre noga.

Jag vill slutligen, herr talman, säga några ord om global energipolitik, där vpk tillsammans med centern har reserverat sig. Jag anser att det är en mycket viktig fråga och instämmer med centern i att utskottet borde ha tagit upp den på ett mera bestämt och klart sätt.

Vpk har också andra yrkanden om stöd till Polisario, stöd till Palestina osv., men jag berör dem inte nu. Vi har också begärt en ökning av anslaget till särskilda program m. m. Det är omöjligt och onödigt att i alla sammanhang ta upp allt som har förevarit i detta stora betänkande och den diskussion som har förts.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till vpk:s reservationer och övriga reservationer där vi är med.

Anf. 5 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag vill svara Oswald Söderqvist när det gäller Vietnam, att den kampanj han talar om är en kampanj mot förtrycket, en kampanj som vi gärna vill bedriva. Vi moderater tycker – det har vi uttryckt många gånger och gör det också i dagens debatt – att demokratimålet har kommit i skymundan i svensk biståndspolitik. Frågan om respekt för mänskliga rättigheter i våra biståndsländer har inte hävdats tillräckligt väl. Det är en brist, därför att det är en traditionell del av svensk utrikespolitik att värna om de mänskliga rättigheternas ställning, och det skall vi göra också i biståndsländerna. Jag undrar om Oswald Söderqvist och jag ändå inte i grund och botten kan vara eniga om den saken.

Oswald Söderqvist tog upp Etiopien. Jag var själv inte med i Sveriges riksdag före det årtal han nämnde, och jag är inte riktigt säker på hur debatten gick då. Jag vet dock en sak, och det är att ett av skälen till att Sverige har visat sådan uthållighet i fråga om biståndet till Etiopien är Sveriges traditionella relationer och en mycket viktig faktor, nämligen att enskilda organisationer, både kyrkliga och humanitära, fortfarande har möjlighet att verka i Etiopien. Det har för oss moderater varit ett mycket viktigt argument för fortsatt svenskt samarbete med Etiopien och är det även nu, även om jag tycker att det är ohyggligt när en regim använder svält som vapen.

Anf. 6 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Oswald Söderqvist sade att Vietnam har gjort sig förtjänt av fortsatt bistånd och kritiserade folkpartiet för att vi, åberopande demokrati-målet, åberopande anfallskriget mot Kampuchea, åberopande tvångsarbetet i Bai Bang-projektet, ansåg att detta var tillräckliga kriterier för att avbryta biståndet. Jag vidhåller, Oswald Söderqvist, att biståndet till Vietnam har blivit en belastning för hela den svenska biståndsverksamheten.

Jag förmodar att Oswald Söderqvist har varit ute i valrörelser och talat på

torg där han fått frågor också i detta hänseende. Jag har i varje fall den erfarenheten att just biståndet till Vietnam har varit en mycket vanlig fråga i torgdebatterna under valrörelser. Människor har funderat över hur Sverige kan fortsätta att ge bistånd till ett land som uppträder på detta sätt.

En slutsats av vad jag sade beträffande tillståndet i Vietnam är att folkpartiet anser att biståndet skall avbrytas efter 1990.

Beträffande Kotmale vill jag bara säga att det gjordes ett administrativt fel när projektet sattes i gång, men av en utvärdering på SIDA framgår det, Oswald Söderqvist, att Kotmaleprojektet kommer att betyda oerhört mycket för elektrifieringen av landsbygden i Vietnam. De stora städerna har haft sin försörjning tryggad genom dieselaggregat, medan just Kotmaleprojektet och Victoriaprojektet i samma flodområde betyder oerhört mycket för igångsättande av småindustrier på landsbygden.

Anf. 7 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag begärde replik när Oswald Söderqvist tog upp slumstäderna och sade att den bostadssociala situationen inte var mycket att göra någonting åt, därför att en sanering skulle innebära att de fattiga inte fick bo kvar. Det är ett märkligt resonemang. Det är klart att sanering av slummen är oerhört viktig. Detta måste sättas in i sitt sammanhang, i ett åtgärdsprogram, där man måste arbeta vidare med landsbygdsutveckling osv., som jag sade i mitt anförande. Jag tror att detta kommer att bli en mycket stor och viktig fråga framöver.

Anf. 8 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jo visst kan vi vara överens, Margaretha af Ugglas, om att demokratimålet skall sättas i förgrunden. Jag sade också i mitt anförande att det är viktigt.

Det som är konstigt är att ni moderater och i viss mån också folkpartiet alltid riktar kritiken mot de länder som väljer någon form av socialistiskt system. Ni har litet att säga om t. ex. Sri Lanka, som jag vill återkomma till, eller Indien. Det gäller också Filippinerna, som det talas mycket om, där ni inte är så bekymrade för de demokratiska fri- och rättigheterna. Det är där jag sätter in min kritik.

Till Rune Ångström vill jag säga att det är riktigt att Vietnam har blivit en stor fråga i det svenska biståndet. Det har det blivit just genom att folkpartiet och moderaterna har drivit denna hätska kampanj. Det finns också utvärderingar från SIDA och på annat håll som visar att det förkättrade Bai Bang-projektet är ett av de mest lyckade biståndsprojekt som har genomförts med svenskt bistånd. Men det har ni inte talat om – ni har bara skjutit in er på det negativa. Om två stora partier i Sverige i årtal ständigt går ut och talar om hur dåligt och odemokratiskt det är, gör det självfallet så småningom verkan i opinionen.

Ni har aldrig sagt någonting om USA:s angreppskrig mot Vietnam, dess miljöförstöring i hela Indokina eller dess brott att inte uppfylla fredsvillkoren. Sådant talar ni tyst om, och därför är ni värda kritik.

Jag hoppas verkligen att Vietnam inte blir någon belastning för den svenska biståndspolitik, vilket jag anser att det inte är, men det är en

belastning för folkpartiets och moderaternas påstådda demokratiska sinne-
lag – där har ni verkligen visat er odemokratiska.

Till slut vill jag säga till Gunnel Jonäng att det är klart att bostadsförhållan-
dena måste förbättras. Vad jag ville säga var bara att slum uppstår på grund
av vissa förhållanden i den ekonomiska, sociala och politiska strukturen i ett
land. Den kan man inte bygga bort med biståndsmedel. Den svenska
slummen försvann från Stockholms förorter, från Norrköping och andra
industriorter när folk fick det bättre i allmänhet och välfärdssamhället kom.
Innan dess hade den inte försvunnit, kanske bara flyttat på sig. Annars är jag
överens med Gunnel Jonäng om att vi skall försöka göra bostadssociala
insatser. Men vi måste se vad som är orsaken till att det finns slum.

Anf. 9 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Att vår kritik i så hög grad har kommit att riktas mot
socialistiska regimer har två mycket enkla förklaringar, Oswald Söderqvist.
Den ena är att det inte finns några kommunistiska demokratier i världen,
såvitt jag vet. Den andra är att en majoritet av de svenska biståndsländerna är
socialistiska enpartistater. Bara detta faktum leder till att vår kritik kommer
att riktas mot väldigt många socialistiska regimer.

Vi är emot förtrycket i Pinochets Chile liksom i Bothas Sydafrika, Oswald
Söderqvist.

Anf. 10 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är inte folkpartiet, Oswald Söderqvist, som har startat en
kampanj emot Vietnam. Det har kommit rapporter från Vietnam om läget
vid just det omtalade skogsprojektet. Det är tjänstemän som har återvänt
från sin tjänstgöring vid Bai Bang-projektet som har berättat om förhållande-
na där. Jag satt en hel kväll och talade med en av cheftjänstemännen som
hade arbetat där i tre år. Det var faktiskt ingen uppbygglig berättelse han
hade att komma med.

Jag tycker att rapporterna och vittnesbörden har varit så övertygande att
vårt beslut att nu avbryta biståndet till Vietnam är ett riktigt ställningstagande.
Till det jag sade om dessa rapporter kommer också det faktum att
Vietnam har ockuperat Kambodja och fortfarande finns kvar där. Detta är
ett klart kriterium för att vi skall avbryta biståndet.

Anf. 11 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Ja, Margaretha af Ugglas, visst har många av våra biståndsländer
valt ett socialistiskt system av det ena eller det andra slaget. Det finns
våldiga variationer. Men det som är frapperande är att ni aldrig har tagit upp
denna demokratiaspekt till diskussion när det har gällt t. ex. Indien, Sri
Lanka eller andra stater, som visserligen kanske inte är programländer, men
som får bistånd i andra former, utan ni skjuter alltid bara in er kritik på just
dessa länder. Det tycker jag är en svaghet i ett annars bra sätt att påpeka att
demokratimålet är viktigt. Jag tycker att ni har försummat detta då ni ensidigt
har skjutit in er på de här länderna.

Samma sak gäller naturligtvis för folkpartiet. Jag vill än en gång ta upp
frågorna om Sri Lanka och det som sades tidigare i debatten om Kotmalepro-

jektet, vilket var folkpartiregeringens projekt. Det var ett mycket dåligt projekt. Det var dåligt planlagt. Man fick flytta dammarna osv. Det har betydtt att tusentals fattiga arrendatorer och småbönder har tvångsflyttats på Sri Lanka. De har fått lämna plats för de stora multinationella bolag som skall utnyttja detta projekt, inte bara för elektricitet utan också för att bevattna stora områden och odla – ja, vad, Rune Ångström? Inte är det mat, utan industrigrödor för export. Detta betyder att det så småningom blir svårt, när dessa människor inte kan få stanna kvar på den jord de förut haft.

Beträffande elektrifieringen finns det olika uppgifter. Stora delar av Kotmaleprojektets elektricitet skall gå till s. k. industriella frizoner vid kusterna. Det finns det också uppgifter om. Där blir det ingen utveckling av någon landsbygd, Rune Ångström. Där blir det om igen stora multinationella företag som kan profitera på billig elkraft, billig arbetskraft, som inte har några rättigheter, inga fackföreningar e. d. Det är ett typiskt exempel på ett mycket dåligt projekt i den svenska biståndshistorien. Det borde ni i folkpartiet tala mer om än om Bai Bang, vilket ni så flitigt talat om i många år.

Anf. 12 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till utrikesutskottets förslag på samtliga punkter.

Vi har en arbetsfördelning inom den socialdemokratiska utskottsgruppen som innebär att vi tar upp några frågor var. Det betyder att jag i mitt inledande anförande inte kommer att bemöta alla de synpunkter som framförts av mina kolleger från de andra partierna. Det är inte ett uttryck för oartighet mot er, utan kolleger till mig kommer sedermera att ta upp dessa frågor. Jag kommer inte heller att göra någon allmän översikt över mitt partis syn på biståndspolitiken. Biståndsministern kommer upp i talarstolen efter mig och gör en sådan.

Detta betänkande och denna debatt är sig egentligen ganska lika genom åren. Om man tittar på reservationerna och på de områden där våra uppfattningar skiljer sig åt, finner man att det nu handlar, såvitt jag kan minnas, om ungefär samma sakområden som de senaste fem åren. Det har varit fråga om huruvida vi skall slå vakt kring enprocentsmålet eller inte. Det har varit fråga om huruvida vi skall ha särskilda anslagsposter för olika saker: mark, miljö, etc. Det har varit fråga om en parlamentarisk utredning, om vi skall ha en biståndsinspektör eller inte och till sist den eviga frågan om biståndet till Vietnam.

94 reservationer har bifogats betänkandet. En icke initierad läsare eller åhörare kan tro att det innebär att det råder mycket stora åsiktsskillnader mellan partierna, att det finns många delade meningar om biståndet. Nu är det inte så. Jag tror att det finns anledning för utskottets ordförande att säga att enigheten i svensk politik är betydande när det gäller biståndet. Vi är alla överens om att vi skall ha ett mycket stort bistånd till folken i tredje världen. Vi är alla överens om praktiskt taget det mesta. Men det är klart, att om partierna har olika uppfattningar om huruvida ett land skall ha 5 miljoner mer eller 5 miljoner mindre än regeringsförslaget anger, kan det lätt leda till ett utskottsbetänkande med 4 reservationer på en enda sådan punkt. Jag vill gärna säga att det naturligtvis inte finns några sanningar på det här området,

utan partierna gör sina avvägningar. De gör kanske bedömningen att biståndet till ett land skall öka med 10 milj. kr. därför att det finns användbara projekt. Ett annat parti tycker att det är bättre att lägga pengarna någon annanstans. Det är alltså uttryck för olika bedömningar som inte är tecken på någon djup motsättning mellan riksdagens partier. Jag tycker att det är angeläget att vi betonar detta.

Oswald Söderqvist tar en poäng när han säger att vi lyfter fram olika länder beroende på hur mycket vi tycker om den regim som styr de länderna. Ingen har t. ex. kritiserat situationen i Kenya i de inlägg som gjorts hittills i dag. Man väljer naturligtvis gärna att attackera det land vars regim man tycker illa om. Jag tycker inte det finns anledning att förneka att det är så. Där har Oswald Söderqvist rätt i sitt påstående.

Herr talman! Utan att försöka fördjupa mig i en diskussion om läget i tredje världen, vill jag notera att vi har anledning att vara djupt besvikna på resultaten av det bistånd som hela industrivärlden har lämnat under alla dessa år. På många håll är det sämre nu än när biståndsinsatserna påbörjades. På andra håll har vi lyckats i vissa avseenden, men misslyckats i andra. Skälen till att det inte har blivit bättre kan naturligtvis diskuteras. Jag är inte alldeles övertygad om att det är så nyttigt att se bakåt och diskutera om det var rimligt med Kotmaleprojektet eller inte. Jag har sett kraftverket. Det är ett bra kraftverk. Om det kom till på rätt sätt eller inte kan diskuteras. Det är en historisk fråga som inte hjälper oss att klara biståndet framöver. Även på andra områden där vi har misslyckats, där andra länder har misslyckats, kan man av historiska skäl gå in i en diskussion om varför det blev så. Men viktigast är att vi ser framåt och försöker att mot bakgrund av våra erfarenheter nu göra biståndet bättre för att tillsammans med världssamfundet, i andra länder, nå så goda resultat som möjligt.

Det som kanske gör mig mest oroad just nu är den enorma befolkningsutvecklingen. Det har anmälts en talartid av 5,5 timmar till denna debatt, och man kan väl räkna med att den kommer att ta 7 timmar. Det brukar bli så. Under dessa 7 timmar har jordens befolkning ökat med 70 000 människor. Det är 70 000 fler att föda, ge hälsovård, bygga upp trygghet för. Jag vet inte hur denna fråga skall lösas, och vi diskuterar det litet grand i vårt betänkande. Men så rullar det på timme efter timme, dygn efter dygn, år efter år, och jordens befolkningsökning är ofattbart stor.

I denna diskussion är det några som har sagt att vi socialdemokrater inte är tillräckligt starkt engagerade när det t. ex. gäller miljön eller när det gäller mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling. Som bevis för detta förs fram att vi inte har accepterat särskilda anslagsposter i budgeten för dessa ändamål. Jag undrar om inte det är en ganska konstig diskussion. Jag är ju med i denna debatt och tycker att man kanske borde försöka hitta en lösning på problemet. Det är till slut inte en fråga om hur vi rubricerar ett anslag, utan det gäller om vi på sakområdet gör insatser eller inte. Jag kan försäkra er att när det gäller de mänskliga rättigheterna, den demokratiska samhällsutvecklingen eller skyddet av miljön så är vi, även om vi inte godtar just dessa anslagsposter, under andra anslagsposter precis lika engagerade som ni är.

Jag hörde Gunnel Jonäng säga om miljön att centerpartiet är det främsta miljöpartiet i svensk politik. Snälla Gunnel Jonäng, det är ju ett groteskt

påstående! Det finns ju ingenting i praktisk verklighet som tyder på att detta skulle vara sant, varken när det gäller biståndet eller politiken här hemma. Vilka stora framsteg gjordes på miljöområdet när ni under fem år innehade posten som statsminister i Sverige? Inte ett dugg! Vi vinner inte några framgångar med att stå och säga: Det är mitt parti som är det enda parti som med kraft och allvar driver denna fråga.

På samma sätt har moderaterna velat göra sig till det parti som i första hand slår vakt om mänskliga rättigheter. Det är inte på det sättet, utan det vill vi alla. Det är grundläggande värderingar i det svenska samhället att förbättra miljön, skydda människorna, skydda miljön de lever i, slå vakt om deras egna grundläggande mänskliga rättigheter. Vi har alla samma åsikter på denna punkt och behöver inte beskylla varandra för att vara ointresserade. Det är i hög grad en teknisk fråga hur vi rubricerar de olika anslagsposterna.

Herr talman! Låt mig säga några ord om den biståndspolitiska ramen, enprocentsmålet. I och för sig har jag förståelse för dem som menar att det är ganska meningslöst att besluta att anslå ett visst mycket stort belopp, om det sedan inte går att använda det. Det får inte bli så att vi till varje pris skall ut med pengarna bara för att nå ett visst utbetalningsmål. Det måste vara krav på kvaliteten i biståndet och krav på att det kommer de fattigaste människorna till nytta, förutom alla andra krav.

I detta enprocentsmål, som i år betyder att riksdagen om några timmar kommer att bevilja 10 350,9 milj. kr. till bistånd, ligger det ett djupt symboliskt värde. Vi markerar inför världen vår vilja att ge ett stort bistånd, och vi hoppas andra länder skall följa med. Det är ett försök att bilda mönster ute i världen. Vi skall försöka använda så mycket som möjligt av det på ett bra sätt. Jag beklagar att reservationerna på biståndsanslaget fortfarande är stora, och det måste vara ett mål för såväl regeringskansliet som för våra myndigheter att försöka minska reservationerna på ett klokt sätt.

Det finns naturligtvis anledning att i år liksom förra året ställa frågan till kollegerna i de borgerliga partierna vilken biståndspolitik vi skulle få om det blir ett borgerligt regeringsövertagande i höst. Folkpartiet vill öka anslaget något, medan moderaterna vill sänka anslaget med ett mycket stort belopp. Moderaternas förslag innebär i själva verket en sänkning med drygt 1 miljard kronor i relation till regeringsförslaget och utskottets förslag. Vilket svar får de för bistånd intresserade medborgarna på frågan vilken biståndspolitik som kommer att föras om det skulle bli ett regeringsskifte i höst? Jag har ställt frågan tidigare och har egentligen aldrig fått något svar. Svaret har varit att ja, det ordnar vi alltid. Från mittenpartierna sade man förra året att vi kör över moderaterna och det blir vår politik som blir avgörande. Men vi vet egentligen ingenting om detta.

Vi vill från socialdemokratisk sida slå vakt om enprocentsmålet och vill att det i så hög grad som möjligt skall gå att utnyttja det i ett effektivt bistånd.

Utskottet tar upp en viktig fråga – den har framför allt tagits upp från moderat håll – och jag instämmer i att det är ett problem. Det är frågan om riksdagens inflytande över biståndet. Det är självklart att riksdagen inte skall lägga sig i detaljfrågorna. Det sköter de myndigheter som är satta att göra det. Det är regeringskansliet och SIDA och det är de multinationella organisationer som vi ger pengar till. Men det är ändå ett problem att

riksdagens inflytande successivt minskar, och där har vi alla skulden. Varje gång vi ökar bidragen till enskilda organisationer eller ökar anslaget till katastrofhjälp och humanitärt bistånd eller ger mera pengar till multinationella organ så minskar därmed också Sveriges riksdags möjligheter att påverka hur pengarna används. Hur det problemet skall lösas vet jag inte. Jag vet att det existerar, och jag bedömer det som ett problem. Vi säger någonting om att en av de utredningar som skall göras i kanslihuset kanske kan hjälpa oss att hitta någon lösning, men vi är osäkra om hur den skall se ut.

Moderaterna säger också att vi skall ha en helhetssyn på vårt bistånd. Det är inte bara att bevilja pengar, utan vi måste också med andra politiska insatser hjälpa tredje världens länder. Jag tycker att det är en riktig syn. Vi har en handelspolitisk debatt nästa vecka, där vi naturligtvis kommer att diskutera handelsutbytet med den tredje världens länder. När vi besöker dessa länder får vi veta att man fäster stort avseende vid att få öka sin export till industriländerna. Man kan få i gång en produktion av vettiga saker och bra kvalitet på produkterna och sedan sälja dem till industrivärlden. Jag tillhör dem som tycker att det är beklagligt att vi fortsättningsvis måste ha vissa restriktioner när det gäller importen av textilprodukter från tredje världens länder. Det måste vara ett mål att öka våra handelsförbindelser så att vi på det sättet kombinerar olika typer av åtgärder för att förbättra villkoren i de fattiga länderna.

Gunnel Jonäng återkom till frågan om en parlamentarisk utredning av biståndet. Jag är inte riktigt säker på vad det är vi skall utreda. Jag har sagt i denna talarstol, och jag vet att andra företrädare för partiet också har sagt det, att det är klart att vi inte säger nej för all framtid till en parlamentarisk biståndspolitisk utredning. Det blir kanske så att det anses nödvändigt att göra en sådan utredning. Åren går och vi brukar i stort sett utreda de olika samhällsområdena vart tionde år. Vi skall kanske ha en utredning så småningom, men nu har vi valt metoden att utreda delar av biståndet från tid till annan. Det har varit en ganska bra metod. När vi har gått igenom de olika delområdena får vi ta ställning. För mig är det inte någon stor politisk stridsfråga om vi skall ha en parlamentarisk översyn av det totala biståndet om ett par år eller så.

Herr talman! Jag vill ta upp ytterligare ett par frågor. Vi har på förslag av regeringen skrivit in miljömålet i detta betänkande. Det är vi alla glada över, men jag vill nog rätta till historieskrivningen något. Detta är inte något centerpartistiskt påhitt utan vi inom socialdemokratien gjorde ett biståndspolitiskt program som var färdigt för något år sedan. Det arbetet pågick under ett och ett halvt år och i programmet skrevs in kravet på ett miljömål i biståndet, dvs. ett femte biståndsmål om miljön. Vi var på det klara med att det skulle in i den svenska biståndspolitiken, och för ungefär ett år sedan presenterades detta program. Nu är vi alla överens om att det är bra att ha fem biståndspolitiska mål, varav miljön är ett. Vi skall göra vad vi kan för att i det praktiska arbetet leva upp till intentionerna bakom denna tanke.

Vi har talat en del om Sydafrika i dag. Vi har inte talat så mycket om saken, för vi är alla överens om att fördöma apartheid, och vi stöder alla idén om att kraftigt öka biståndet till de länder som är randstater till Sydafrika.

Vi har haft en diskussion om biståndet till Moçambique – om det skall vara

möjligt att på något sätt hjälpa till med skydd för de svenska biståndsinsatserna. I stort sett är vi överens om att i någon form skall det ske, och jag vill bara hänvisa till vad utskottet har sagt, att det är självklart att det inte handlar om militär utrustning. Men om vi kan hjälpa till, så att det vi sätter in, med de svenska skattebetalarnas pengar, kommer till rimlig användning och kan skyddas något så när, måste vi göra vad vi kan inom ramen för vad som normalt är svensk utrikespolitik.

Detta gäller Sydafrikas randstater, och det kan – som Oswald Söderqvist sagt i en reservation – komma att gälla även i andra delar av världen.

Vi har haft en debatt om Vietnam. Jag skall inte föra den diskussionen här, men jag vill bara säga att biståndet till Vietnam är bra bistånd. De som varit och studerat förhållandena kan naturligtvis säga att det har gjorts missar där som på andra håll, men i stort sett är det ett mycket bra bistånd. Jag gör nu inte något vidare uttalande om vad som kommer att hända, för ockupationen av Kampuchea är ju en fråga där vi har tagit ställning, och vi får se vad som händer under den närmaste tiden.

Men ett land som vi inte tillräckligt har talat om, herr talman, är Etiopien, och jag vill ta upp den saken nu. Vi känner ju alla så oerhört starkt, när svältens offer visas upp i massmedierna – det är som om det vore våra egna barn det handlade om. Ett stort biståndsintresse resulterar då i att mycket pengar samlas in, och man gör så mycket man kan göra. En del har varit och sett när man i Etiopien dumpar säckarna med mat som distribueras till de svältande.

Men åren går, och världssamfundet lyckas över huvud taget inte ta itu med de grundläggande skälen till att det är som det är i Etiopien: det ständiga kriget, ett oförsonligt evigt krig, där de krigförande parterna både slår ihjäl varandra och förstör möjligheterna att ge bistånd till dem som svälter. Jag vet inte hur det skall gå till, men kanske har vi nu kommit till en tidpunkt, herr talman, då vi måste försöka samla något slags internationell opinion för att angripa krigssituationen i Etiopien, såsom grund till det elände som människorna där är ut och är in, oavsett vilka insatser vi gör, får lida av.

Jag har sagt tidigare, herr talman, att vi nu skall försöka se framåt och inte alltför mycket ägna vår tid åt att kritisera det som inte har varit bra tidigare. Och jag vill avslutningsvis säga: Låt oss se framåt!

Men det finns skäl för mig att tillägga att av de aktörer som finns med i denna första utskottsruna kommer tre inte längre att delta i riksdagens biståndspolitiska debatter. Det är tre ärade kolleger som har bestämt sig för att lämna riksdagen, och jag vill gärna som utskottets ordförande från denna talarstol uttala ett tack för det stora engagemang och den entusiasm som ni både i utskottet och i kammaren har visat när det gällt biståndet, även om vi inte alltid har tyckt på samma sätt genom åren. Jag vänder mig till utrikesutskottets vice ordförande Gunnel Jonäng, till Rune Ångström och till Oswald Söderqvist och tackar för god debatt.

Anf. 13 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag ifrågasätter inte Stig Alemyrs engagemang i *någon* fråga, men socialdemokraterna måste ju som alla andra bedömas efter sina handlingar. När man kom tillbaka och bildade regering efter 1982 års val, så

vidtog man två åtgärder i biståndspolitiken. Först och främst avskaffade man det särskilda miljö- och markvårdsanslag som den borgerliga regeringen hade infört. Jag vet att det skapade problem när det gällde pågående miljövårdsinsatser, och jag tycker att det var en mycket, mycket felaktig signal som gavs från socialdemokratisk sida. Vidare höjde man biståndet till Vietnam.

Varför säger socialdemokraterna nej till att delta i det nordiska samarbete runt frågor om mänskliga rättigheter som nu håller på att växa fram? Varför får Norge och Danmark gå före oss? Varför vill socialdemokratin inte ha årliga rapporter om de mänskliga rättigheterna i våra biståndsländer? Varför vill man inte ha en strategi som främjar en demokratisk utveckling?

Stig Alemyr ställde frågan om en borgerlig biståndspolitik. Låt mig svara från moderat sida. Jag sade redan i mitt inledningsanförande att jag ser tre viktiga framtidslinjer för svensk biståndspolitik, och jag tycker att vi skulle kunna söka enighet över partigränserna runt dessa. Det gäller en satsning på miljö- och markvård. Det gäller en satsning på stöd för en demokratisk utveckling och för respekten av mänskliga fri- och rättigheter och det gäller en ökad inriktning på enskilda organisationer.

Stig Alemyr! Kan vi inom de borgerliga partierna ena oss om innehållet i biståndet, så tror jag också att vi kommer att kunna ena oss om volymen.

Anf. 14 RUNE ÄNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag harangera Stig Alemyr för hans mycket balanserade anförande. Jag tyckte att vår utskottsordförande på ett riktigt sätt beskrev arbetet i utskottet.

Det är helt rätt att det stora antalet reservationer inte på något sätt speglar en motsatsställning i utskottet, utan det gäller skilda åsikter i anslagsfrågor och skilda åsikter när det gäller andra delar av biståndskomplexet. Men den stora enigheten finns trots allt i utskottet.

Stig Alemyr ställer frågan: Hur skall en borgerlig regering kunna enas om biståndsanslaget och om verksamheten på det här området? Jag vill då bara erinra Stig Alemyr om att det var Ola Ullsten som i egenskap av biståndsminister i en borgerlig regering fick skriva sitt namn under den anslagsframställning som första gången passerade enprocentsmålet. Det är i alla fall, Stig Alemyr, den samlade styrkan när det gäller förslagen i parlamentet som avgör i vilken riktning våra beslut skall gå. Stig Alemyr har naturligtvis även i fortsättningen en nyckelroll då det gäller att formera majoriteter i detta parlament, och jag förutsätter att utvecklingen skall gå i den riktning som det socialdemokratiska partiet hittills har stått bakom – att i varje fall enprocentsmålet skall tryggas. Jag hoppas också att vi kan vandra vidare mot ett större anslag. Folkpartiet begär det, och vi hoppas att socialdemokraterna så småningom kommer efter.

Anf. 15 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Stig Alemyr kritiserade mig rätt hårt för att jag framhöll centerns miljöengagemang. Det gör kanske mindre att Stig Alemyr inte har upptäckt detta engagemang – det är så många andra som känner till det och som vet att vi redan i början på 60-talet tog upp miljöfrågorna.

När det gäller miljömålet för vår biståndspolitik sade Stig Alemyr att det hade socialdemokraterna tagit fram i ett biståndspolitiskt program. Jag frågar mig vad det är för mening med att ta upp en sådan sak i ett biståndspolitiskt program, om man sedan inte för fram saken i riksdagen. Det har socialdemokraterna ju inte gjort tidigare. Alla som läser biståndsbetänkandena från de senaste åren kan se att centerpartiet har drivit frågan om ett miljömål i biståndspolitiken. Vi har krävt att det skulle bli ett sådant, men socialdemokraterna har inte ställt upp. Nu har ni gjort det, och då är det – som jag uttalade i mitt inledningsanförande – positivt att vi har enats om saken och kan vara ense om att miljöfrågorna i biståndspolitiken är viktiga.

Stig Alemyr frågar vilken biståndspolitik en eventuell ny regering skall forma. Då kan jag bara erinra om att när vi satt i regeringsställning upprätthölls enprocentsmålet. Det var socialdemokraterna som sedan i regeringsställning försökte dra ner på anslaget, men vi lyckades förhindra det – det är inte så länge sedan.

Så vill jag tacka för orden som Stig Alemyr sade till oss som lämnar riksdagen. Jag vill också tacka Stig Alemyr och våra andra kamrater för ett gott samarbete i utskottet. Säkerligen kommer vi även i framtiden att förenas över partigränserna i vårt engagemang för de fattiga och för dem som lider i världen. I den målsättningen tror jag inte att det finns några gränser mellan oss.

Anf. 16 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det är två saker jag skall ta upp med anledning av Margaretha af Ugglas inlägg.

För det första återkom Margaretha af Ugglas med kritiken att vi avskaffade det särskilda miljö- och markvårdsanslaget. Jag har försökt säga att det är en teknisk fråga hur man rubricerar anslagen. Att anslagsposten för miljö, markvård och energi har försvunnit innebär inte ett minskat intresse för det ändamål som det tidigare anslaget var avsett till. Jag har sagt det från talarstolen, och jag vill upprepa det nu också.

För det andra – och det är en svårare och viktigare fråga – vill Margaretha af Ugglas att vi skall ge oss in på något slags betygsättning av hur de olika mottagarländerna har det ställt med mänskliga rättigheter. Det skulle betyda att man betygsätter land efter land efter någon skala och säger att det ena landet är godtagbart och det andra inte.

Det är utrikespolitiskt utomordentligt allvarligt, för det handlar om länder som inte bara är biståndsmottagare utan länder som vi skall samarbeta med i andra sammanhang – i Förenta nationerna, i bilateralt samarbete osv. Jag vill varna för att, antingen det gäller mänskliga rättigheter eller i övrigt, göra en sådan rangordning.

När det gäller bruttonationalinkomsten och andra mätbara ting finns det en rangordning som görs upp av internationella organ, men Sverige sitter inte självt och säger att ett land är bättre än ett annat enligt en viss skala. Utskottsmajoriteten avvisar den tanken.

Det innebär inte att vi inte skall observant följa vad som händer i mottagarländerna. Jag utgår ifrån att både regeringsföreträdare och SIDA-företrädare, när de förhandlar om bistånd, lyfter fram frågan om de

mänskliga rättigheterna och den demokratiska utvecklingen.

Vi har givit särskilda anslag till olika länder för att genomföra val och omröstningar, för att via enskilda organisationer, fackföreningar och på annat sätt bygga upp en demokratisk grundstruktur. Det är en stor del av vårt biståndspolitiska arbete. Men jag vill varna för att göra något slags lista där länderna betygsätts efter en särskild skala.

Till enskilda organisationer, som Margaretha af Ugglas också nämnde, vill även vi ge mycket stöd. Vi tror på dem. Men det är en ganska frustrerande situation att var än en socialdemokratisk regering lägger sig när det gäller anslaget till enskilda organisationer, har ni bestämt er för att ert förslag skall ligga 100 miljoner eller någonting sådant över.

Det finns en automatik i detta. Hade vi lagt oss på det belopp ni vill ha, hade ni lagt till 100 miljoner, för ni tror att det är något slags politisk finess att under alla omständigheter bjuda över när det gäller enskilda organisationer.

Anf. 17 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Nej, Stig Alemyr, det är inte en teknisk fråga att ni avskaffade anslaget till miljö- och markvård. Det handlar om riksdagens inflytande över biståndspolitiken. Att just det är en av de stora frågorna för oss i framtiden har även Stig Alemyr erkänt.

Det är här i riksdagen som vi måste dra upp riktlinjerna för den framtida svenska biståndspolitiken. Det är därför som vi vill ha anslag för miljö- och markvård och anslag för demokratiutveckling.

Sedan noterade jag den oro Stig Alemyr visar, och där tror jag att vi har en förklaring. Socialdemokraterna är ängsliga för att tala öppet om verkligheten i våra samarbetsländer i den tredje världen. Jag tycker att det är svagt. Jag har mycket större förtroende för det svenska folkets biståndsvilja, för människornas vilja att se verkligheten som den är.

Hur skall vi kunna utforma en meningsfull biståndspolitik, en politik som hjälper de människor som vi vill hjälpa, som stöder de svaga i de här samhällena, om vi inte är beredda att se verkligheten som den är?

Anf. 18 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Vi är beredda att se verkligheten som den är. Vi reser och tittar på verkligheten. Vi talar med de statsmän och politiker vi möter, och vi talar öppet om brott mot mänskliga rättigheter. Vi drar oss inte ett ögonblick för detta.

Det som ni kräver är att vi skall göra en lista över länderna, där vi försöker betygsätta dem från svenska utgångspunkter, och det bedömer jag som utrikespolitiskt allvarligt och riskfyllt.

Anf. 19 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Förra veckan besökte jag afghanska flyktingläger i västra Pakistan. Fem miljoner afghaner har flytt landet, undan den sovjetiska invasionen och en hänsynslös krigföring – en gigantisk flyktingkatastrof, skapad av en stormakts övervåld mot en liten alliansfri nation.

Pakistan har visat flyktingarna beundransvärd gästfrihet, men naturligtvis utgör tre miljoner flyktingar i och kring staden Peshawar en tung börda för landet.

Flyktinglägren bistås av FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) och Världslivsmedelsprogrammet (WFP). Sverige ger bistånd till de afghanska flyktingarna, dels genom omfattande bidrag till dessa FN-organ, dels till andra internationella organisationer samt svenska enskilda organisationer, främst Svenska Afghanistankommittén. Under mitt besök underströks det från alla håll hur uppskattade de svenska insatserna är.

Afghanistan är ett exempel på de väpnade konflikter som pågår på flera håll i u-världen och som hårt drabbar fattiga människor. Krig, stormaktsinblandning och destabilisering är en huvudorsak till den ekonomiska krisen i flera länder. Detta får givetvis direkta konsekvenser för biståndet. Det ställer biståndet inför nya svåra uppgifter att söka mildra effekterna av konflikterna, dels genom att försöka göra länderna mindre sårbara, dels genom att hjälpa konflikternas offer. I vissa situationer ger biståndet och den svenska hållningen oss en möjlighet att aktivt bidra till en lösning av konflikterna.

Jag vill uppehålla mig vid några av konfliktområdena.

I södra Afrika fortsätter Sydafrikas aggressiva destabiliseringspolitik.

I Moçambique har den Sydafrikastödda MNR-gerillan skapat oändligt lidande och förstörelse på landsbygden. Häromdagen publicerade det amerikanska utrikesdepartementet en rapport med skrämmande vittnesmål från en del av offren. I rapporten görs uppskattningen att minst 100 000 människor har mördats av MNR. Mellan en och två miljoner människor har flytt sina hemtrakter. Minst en fjärdedel av befolkningen är beroende av utländska hjälpsändningar för sin överlevnad.

Detta är bakgrunden till det kraftigt ökade svenska biståndet till Moçambique. Utöver det långsiktiga utvecklingsbiståndet ger vi omfattande katastrofhjälp och betalningsbalansstöd. Vi tvingas också i likhet med andra givarländer vidta särskilda åtgärder för att öka säkerheten kring de projekt vi stöder med bistånd.

Den frågan har grundligt analyserats och utretts inom utrikesdepartementet, hela tiden ackompanjerat av misstänkliggöranden från moderaternas sida om s. k. militärbistånd, även om de i varje kontakt med oss, officiellt eller inofficiellt, fått besked om att det inte rör sig om militärbistånd. Jag är glad över att riksdagen i enighet, således även moderaterna, nu ställt sig bakom de riktlinjer regeringen presenterat för säkerhetshöjande åtgärder vid svenskfinansierade biståndsprojekt i Moçambique.-

I Angola pågår regelrätt krig. Sydafrikanska trupper har invaderat landets södra delar och strider tillsammans med UNITA-gerillan. I höstas fick vi under tragiska omständigheter nära uppleva hur detta krig också drabbade enskilda svenskar.

Den dramatiska utvecklingen i Angola och Moçambique får inte innebära att vi sviker dem i vår solidaritet. Tvärtom. Det beslut riksdagen i dag kommer att fatta visar den svenska viljan att fortsätta och även öka vårt stöd. Det svenska mångåriga samarbetet med länderna i regionen har givit oss särskilt goda möjligheter att ge betydelsefullt bistånd.

Jag är kanske litet förvånad över att situationen i södra Afrika inte avspeglats i någon högre grad i de borgerliga talarnas anföranden här i dag, men i enlighet med regeringens förslag kommer riksdagen nu att öka landramarna till fem av länderna, nämligen Moçambique, Angola, Tanza-

nia, Zambia och Zimbabwe, och besluta om ökning av det humanitära och det regionala biståndet liksom om fortsatt beredskap för katastrofbistånd.

I Etiopien skördar en annan konflikt allt fler offer. Från Eritrea och Tigray kommer rapporter om allt häftigare strider mellan de väpnade motståndsrörelserna och den etiopiska armén. Detta sker samtidigt som området än en gång drabbas av torka och hungersnöd. Miljontals människors liv hotas. Konflikten innebär direkta konsekvenser för biståndet. För några veckor sedan beordrades utländska biståndsarbetare bort från stridsområdena av etiopiska myndigheter. Vi har upprörts över beslutet, och Sverige har tillsammans med andra länder begärt att hjälparbetet skall få fortsätta.

Utvecklingen i två andra konfliktområden ser dock mera löftesrik ut. Jag tänker på konflikterna i Centralamerika och Afghanistan.

Den centralamerikanska fredsplanen och överenskommelsen om vapenvila mellan Nicaragua och contrasgerillan har öppnat möjligheterna till en fredlig utveckling i regionen. Vi har föreslagit en ökning av landramen till Nicaragua, ett betydligt utökat bistånd till Costa Rica samt särskilda medel till stöd för regionala insatser. Genom enskilda organisationer ger vi också ett stöd i flera av de andra länderna i regionen. Med vårt bistånd hoppas vi både bidra till utvecklingen i regionen och stödja fredsprocessen.

För det krigshärjade Afghanistan har Genèveavtalet om Sovjets trupptillbakadragande förhoppningsvis lagt grunden för en ny utveckling. Men många problem återstår för att nå fred och säkerhet i Afghanistan. Det är dock viktigt att det gigantiska rehabiliteringsarbetet nu planeras och påbörjas. Fem miljoner flyktingar skall återvända. Det av krig förödda landet skall byggas upp igen. Det kommer att krävas mycket stora biståndsinsatser från många länder.

FN har spelat en viktig roll för att nå ett avtal om Sovjets militära återtåg. Sverige anser att FN också bör ha en central roll i planering och samordning av det internationella biståndet. Sverige har till FN:s generalsekreterare utlovat ett snabbt stöd till det svåra arbete som nu skall utföras.

Låt mig i detta sammanhang till sist nämna Mellanösternkonflikten och särskilt det våld som palestinierna utsatts för under de senaste månaderna. Sverige har sedan konflikten börjar för 40 år sedan på olika sätt bidragit till att försöka förbättra palestiniernas situation. Vi har nu utökat vårt stöd genom UNRWA, FN:s organisation för Palestinaflyktingarna, liksom också samarbetet med enskilda organisationer som arbetar humanitärt i området. Också här har vårt bistånd bidragit till att något mildra våldets verkningar.

Jag har med de här exemplen velat dra uppmärksamheten till några av de konflikter som på olika håll i världen orsakar mänskligt lidande och den roll biståndet kan spela för att främja en fredlig utveckling och respekt för mänskliga rättigheter.

De konflikter jag talat om har alla ett gemensamt: de är uttryck för en brist på respekt för nationell suveränitet och mänskliga rättigheter. Stormakterna har ofta, direkt eller indirekt, underblåst konflikter i u-länderna. Sverige har, som liten och alliansfri nation, ett direkt intresse av att göra sin mening hörd i dessa konflikter.

Att främja respekten för nationell suveränitet och mänskliga rättigheter är i förlängningen viktigt också för oss själva. Biståndet ger oss en möjlighet till

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

*Internationellt utvecklings-
samarbete m. m.*

det. Därför är de biståndspolitiska målen att främja självständighet och en demokratisk samhällsutveckling så viktiga – och därom är vi alla överens, även om framför allt moderaterna gärna vill ifrågasätta det. Av detta skäl har vi också valt att i årets budgetproposition ytterligare understryka demokrati-målets betydelse.

Herr talman! I och med dagens riksdagsbeslut kommer de biståndspolitiska målen att utökas med ett särskilt miljömål. Biståndet skall främja "framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön".

Jag behöver knappast inför riksdagen beskriva de svåra miljö- och naturresursproblem som drabbar u-länderna. Men jag vill understryka en sak: komplexiteten i problemen.

Miljöproblemen hänger intimt samman med ett lands ekonomiska, sociala och politiska situation. I några länder är fattigdom en huvudorsak. I andra länder är det rovdrift på naturresurser eller en kortsiktig jordbruks- och industriproduktion som drabbar naturen och människorna.

Endast en utveckling som tillfredsställer kraven både på tillväxt och på hushållning med naturresurser och skydd av miljön är acceptabel. Detta ställer stora krav på u-länderna och på biståndsgivarna. Miljöhänsynen måste vara med från början i den nationella planeringen. Miljöproblemen kan inte lösas enbart med ett visst antal miljöprojekt. Det är därför på många olika sätt som miljöhänsynen tagit sig allt starkare uttryck i biståndet.

Nu gäller det, som så många sagt här tidigare, att följa upp det nya miljömålet i det praktiska biståndet. Vi kan inte stirra oss blinda på att dra ur vissa miljöinsatser och skapa en särskild anslagspost. Vad det handlar om är att över alla områden se till, att miljöhänsyn tas.

I det internationella samarbetet, särskilt i FN-sammanhang, fortsätter vi att driva de frågor som togs upp i Brundtlandkommissionens rapport om miljö och utveckling. Sverige har vidare begärt att miljöfrågorna ges större utrymme i Världsbanken och i de regionala utvecklingsbankerna. Det har bidragit till att stora förändringar nu sker i deras sätt att arbeta.

I det bilaterala biståndet kommer miljöfrågorna att få större vikt. Givetvis är det i landprogrammen som de kommer att få sitt starkaste uttryck, men också i de särskilda programmen utanför landramarna kommer t. ex. markvård att öka. SIDA får större resurser för att bredda detta bistånd. SIDA kommer inom kort också att presentera ett handlingsprogram för det fortsatta miljöarbetet. Forskningsorganisationen SAREC arbetar vidare med ett stort forskningsprogram i miljöfrågor. Också i de enskilda organisationernas bistånd blir miljöinsatser allt viktigare.

1980-talet har för många u-länder inneburit en djup ekonomisk kris. De ekonomiska villkor u-länderna möter i världsekonomin har allvarligt försämrats.

Det är ingen överdrift att påstå att skuldskrisen och de otillräckliga resursflöderna i dag är det största hindret för utvecklingen i de flesta länder i Latinamerika och Afrika. Inkomster och investeringar räknat per individ har sjunkit till nivåer som motsvarar vad som gällde för närmare en generation sedan. Särskilt hårt har de fattiga drabbats. Många u-länder genomför nu djupgående reformer i sina ekonomier. För att det här skall lyckas och för att en god tillväxt åter skall kunna komma till stånd krävs det ett ökat resursflöde.

Sådana resurser – mer bistånd, nya krediter och överenskommelser om skuldlätnader – kan endast åstadkommas genom internationellt samarbete. Vårt tidiga agerande har varit viktigt när det gäller att få till stånd den förändrade attityd till skuldfrågorna som nu ser ut att vara på väg. En viss förbättring av resursflödet till Afrika har därigenom åstadkommit. Till detta har också vårt betalningsbalansstöd bidragit. De här frågorna kommer att fortsätta att vara avgörande för u-ländernas utveckling under lång tid framöver.

Skuldkrisen har tydligt belyst hur avgörande det multilaterala samarbetet är. Detsamma gäller miljöfrågorna. Rättvisa åt fattiga länder kräver ett gemensamt ansvarstagande bland världens alla länder. Därför driver vi under arbetet i FN och FN:s olika organ, i Världsbanken och i andra internationella fora särskilt hårt just dessa frågor. Därför är Sverige bland de ledande när det gäller stödet till flera av FN-organen. Vi är t. ex. den näst största bidragsgivaren vad gäller FN:s utvecklingsprogram, UNDP, och den största bidragsgivaren vad gäller FN:s barnfond, UNICEF. Det multilaterala samarbetet har alltid varit en hörnpelare i svensk u-lands- och biståndspolitik, och bör så förbli.

Samtidigt som de omedelbara och övergripande ekonomiska problemen kräver alltmer av uppmärksamhet vet vi att utvecklingsproblemen också är långsiktiga. Biståndet måste arbeta med att stärka de drivkrafter som på sikt kan åstadkomma grundläggande förändringar. Här har särskilt kvinnornas betydelse framstått allt tydligare.

I många u-länder bär kvinnorna den största arbetsbördan i både jordbruket och hemmet, och deras sociala rättigheter är oftast små. Samtidigt spelar kvinnorna en avgörande roll när det gäller att sprida kunskap, att förbättra hälsa och hygien och att införa bättre odlingssätt i jordbruket. Biståndet måste ännu mer bygga på kvinnornas viktiga roll i utvecklingen.

Genom att i dag tala om så vitt skilda områden som väpnade konflikter, skuldkris och miljöproblem har jag också velat teckna en bild av den komplexa verklighet som biståndet möter. Vill vi att vårt bistånd skall ha effekt, måste det se ut på en mängd olika sätt: långsiktiga investeringar, katastrofhjälp, skuldlätnader, särskilt inriktade insatser för kvinnor och miljö och mycket annat.

Herr talman! Enprocentsmålet för biståndsanslaget står fast. 1988/89 kommer anslaget för första gången att överstiga 10 miljarder kronor. Sverige, Norge, Danmark och Holland är fortfarande de enda OECD-länder som har uppfyllt FN:s 0,7-procentsmål. I riksdagen är uppslutningen kring enprocentsmålet stor. Moderaterna är det enda riksdagsparti som avviker från denna linje. Jag beklagar att moderaterna inte anser sig ha råd med internationell solidaritet som vi andra.

Den varierande bild som u-länderna uppvisar nödvändiggör olika samarbetsformer. Under senare år har därför kretsen av mottagare vidgats genom att nya biståndsinstrument har skapats. Detta bredare samarbete har varit betydelsefullt.

Förutom de möjligheter som i dag finns är det också värdefullt om vi med särskilda insatser kan markera vårt stöd i ett kritiskt skede i ett lands utveckling, t. ex. när viktiga steg tas i demokratisk riktning. Därför har jag

föreslagit att 50 miljoner avsätts för sådant projektbistånd till länder utanför programlandskretsen. Det är med tillfredsställelse som jag ser att riksdagen ställer sig bakom detta förslag.

Folk rörelser och enskilda organisationer har utvecklats till att vara allt viktigare förmedlare av svenskt bistånd. Regeringen fäster stor vikt vid deras arbete. En allt större del av det växande biståndet har därför kanaliserats via dessa. 1981/82 uppgick biståndet till drygt 300 milj. kr., knappt 9 % av det totala biståndet genom SIDA. 1986/87 översteg biståndet 800 milj. kr., eller 20 % av biståndet genom SIDA. Den socialdemokratiska regeringen har betydligt mer än fördubblat biståndet genom enskilda organisationer sedan den tog över regeringsansvaret 1982.

Herr talman! Vi i vårt land har en stark tradition av internationell solidaritet. Biståndet är kanske det tydligaste uttrycket för detta. Biståndet har ett brett stöd hos allmänheten och hos folk rörelserna, liksom här i riksdagen. Frågor om demokrati och miljö har behandlats här i dag, och de har också mycket starkt lyfts fram av mig i budgetpropositionen. Mycket är alltså gemensamt. Den stora skiljelinjen gäller vår syn på enprocentsmålet och huruvida vi ställer upp för bistånd eller om vi bara vill misstänkliggöra det.

Vi har lång erfarenhet av bistånd från svensk sida. 1962 lades den första biståndspropositionen fram. Med 25 års erfarenhet kan vi alltså konstatera att huvudlinjerna i svenskt utvecklings-samarbete ligger fast. U-världens behov av bistånd är fortfarande enormt. Fattigdom och förtryck präglar alltså tillvaron i många u-länder. Vår internationella solidaritet krävs i lika hög grad i dag som när biståndet påbörjades.

Anf. 20 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Mycket kort om Moçambique. Om biståndsministern nästa gång litet tidigare kommunicerar med riksdagen och om hon kanske ägnar sig litet mindre åt att enbart kommunicera med massmedia, tror jag att många missförstånd skulle kunna undvikas.

Biståndsministern säger att socialdemokraterna är för demokratimålet. Men hur har svensk biståndspolitik i praktiken utformats? Jo, som ett i mycket hög grad regimorienterat bistånd – från regering till regering, och det har gällt regimer som dem som återfinns i Hanoi, i Havanna och i Managua.

På vilket sätt har det här regimorienterade biståndet i praktiken varit ett stöd för en demokratisk utveckling? Vilka inslag i dessa stora landprogram har i praktiken varit till hjälp när det gäller att stödja utvecklandet av pluralism, av mångfald, i dessa länder? Det är ju vad frågan gäller. Det handlar om innehållet i det svenska biståndet.

Jag upprepar min fråga till Stig Alemyr: Varför är ni så rädda för att – som man gör i likasinnade länder – utarbeta rapporter om situationen i våra biståndsländer, i våra samsamarbetsländer? Varför vågar ni inte se på verkligheten? Inte räcker det och inte är det heller tillfredsställande när det gäller ett land som Sverige att statsrådet och Stig Alemyr träffar högt uppsatta människor i biståndsländerna och har vissa diskussioner med dem. Den svenska allmänheten måste väl också få se verkligheten i våra samsamarbetsländer.

Jag tror att det finns en förklaring till att ni inte vill diskutera verkligheten sådan den är: ni är rädda att myter faller och det gäller då myter om vissa regimers förträfflighet. Kanske är ni också oroliga för att den svenska allmänheten skall få veta mer om verkligheten sådan den är och att det skall medverka till ett ännu större stöd för en ny inriktning av den svenska biståndspolitiken, för ett ännu större stöd för att vi verkligen skall arbeta för en demokratisk utveckling i mottagarländerna, för att vi verkligen skall arbeta för att åstadkomma respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna och för ett ännu större stöd för Röda korsets, Rädda barnens och Lutherhjälpens verksamhet. Vi måste verkligen våga se på situationen sådan den är. Det är inte fråga om någon betygsättning – en sådan kommentar är faktiskt fånig. Jag vet att socialdemokraterna är emot betyg, så någonting sådant skulle vi inte föreslå.

Anf. 21 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Biståndsministern sade i sitt anförande att det hade varit förvånansvärt tyst om situationen i södra Afrika. Det fanns en grundläggande enighet hos oss beträffande agerandet i just den frågan. Därför har vi kanske inte ägnat den så stor del av debatten som de frågor där det varit partiskiljande linjer. Jag vill bara i det sammanhanget – eftersom man kunde ana en understucken kritik från biståndsministern för att vi inte skulle vara intresserade av problemen i denna del av världen – påpeka att folkpartiet har föreslagit 40 milj. kr. mer än regeringen till det humanitära biståndet i södra Afrika.

Beträffande Moçambique vill jag framhålla att hanteringen av det ärendet är ett s. k. pilotfall. Det gäller vakthållning och säkerhet för våra biståndsarbetare i det arbete de har att utföra. Vi har godtagit det förslag regeringen har lagt fram och tycker att det är bra – men samtidigt vill jag påpeka att det förslaget inte tillåter någon glidning. Det är mycket viktigt att rågångarna är helt klara mellan vakthållning, å ena sidan, och någon typ av militärt bistånd, å andra sidan. Det är viktigt att fastslå detta.

Jag vill sedan beröra frågan om miljö, markvård och energi. Jag vill påpeka för Lena Hjelm-Wallén att tre partier här i riksdagen vill ha en särskild post när det gäller dessa tre viktiga områden. Det är ödesfrågor, det är frågor om överlevnad. Detta anslag bör inte bakas in i en mer anonym post utan det bör specialredovisas och bli föremål för speciell behandling och granskning. Vi tycker att detta bäst kan ske om man ger detta anslag en särskild rubrik.

Jag vill uppmana biståndsministern att ansluta sig till de krav som vi tre partier, folkpartiet, moderaterna och centern, har framfört i detta fall.

Anf. 22 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Biståndsministern var förvånad, och det låg en kritik i det hon sade, att vi från de borgerliga partierna inte talade om södra Afrika. Det handlar verkligen inte om bristande intresse och engagemang. För centerns del är det precis tvärtom! Vi har valt att låta Pär Granstedt tala om södra Afrika därför att han just har varit där och har mest att ge när det gäller dagens situation. Biståndsministern måste nog acceptera den debattordning vi har här.

Anslagsposten miljö, markvård och energi är som sagt mycket viktig. Det är inte bara en formell fråga om man skall ha ett sådant anslag eller inte, utan precis som Rune Ångström sade är det mycket viktigt att vi kan få en redovisning av insatserna på detta område. Det är möjligt att biståndsmi-
nister kan ge en redovisning av hur mycket medel som just nu går till detta område, men jag är inte säker på det.

Jag ställde en fråga till biståndsmi-
nister med anledning av den debatt vi hade i kammaren i fjol om en parlamentarisk biståndspolitisk utredning. Jag skulle vara tacksam för att få svar på den frågan.

Jag noterar också att biståndsmi-
nister inte på något sätt, såsom jag har uppfattat det i varje fall, tog upp de frågor som rör bostadssociala situationer, den bostadskris som råder på sina håll i u-länderna och vad Sverige kan vara berett att göra därvidlag.

Anf. 23 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det var bra att biståndsmi-
nister tog upp södra Afrika och talade klarspråk. Hon sade att Sverige tänker fullfölja sitt bistånd i det området. Vi vet att mycket stora belopp har anslagits till ändamålet.

Det är helt klart att Sydafrika försöker destabilisera framför allt Angola och Moçambique. Det finns ingen anledning för Sverige att falla undan i det sammanhanget, vilket vi har anfört i ett särskilt yttrande till betänkandet.

Vi kan, som jag har sagt tidigare, se framför oss andra dylika situationer. Om det blir aktuellt med svenskt bistånd och insatser i Afghanistan, kan vi komma att få se motsvarande aktioner från de beväpnade förband som finns där. Som vi har sett i tidningarna har svenska observatörer redan blivit hotade.

Jag har ett par frågor till biståndsmi-
nister, som är en uppföljning av det vi inte hann debattera färdigt vid utskotts-
förhöret tidigare i år. Jag vill bl. a. ta upp u-krediterna, en punkt där vi är kritiska. Även om man kan säga att bindningen är liten, kan man konstatera att fram till 1986 hade 70 % av u-krediterna utnyttjats av tre stora företag, nämligen ASEA, Skanska och Ericsson. Det är väl inte särskilt tillfredsställande ur biståndssynpunkt att alla dessa biståndskrediter går till tre stora svenska multinationella företag. Ännu mindre tillfredsställd blir man när man vet att det i Indonesienaffären beviljats 60 milj. kr., varav 20 som gåva, till ASEA, som i samarbete med ett japanskt företag skall bygga ett smältverk för aluminium. Man skall plocka ut råvaran, bauxit, och utnyttja den billiga arbetskraften i Indonesien.

Jag vill fråga statsrådet: På vad sätt stämmer detta med de biståndspoliti-
ska målen? Hur skall det bli med biståndskrediterna i fortsättningen?

Utskottsordföranden har sagt att vi skall se framåt, och det tycker jag är riktigt. Men då vill jag fråga om ASEA:s förhandlingar om ett stort kraftverksbygge i Uri i Indien tillsammans med den nya partnern Brown Boveri också så småningom skall leda till förmånliga u-krediter för det projektet – om det nu blir av.

En annan punkt där vi är kritiska gäller betalningsbalansstödet. Jag vill slutligen fråga statsrådet: Vad innebär strukturanpassningsåtgärderna, som vi med våra pengar tillsammans med Internationella valutafonden skall vidta i länderna söder om Sahara? Vad innebär dessa strukturanpassningar?

Herr talman! Jag beklagar om Oswald Söderqvist inte vet vad strukturanpassning är. Ekonomierna i många länder är i obalans och måste återställas. Vi har något haft kännning av detta i vårt land, men i u-länderna är det ofta många gånger värre. Det är den processen – återställande – som nu måste ske, och för att det inte skall bli alltför kärt för de fattiga länderna måste vi ställa upp med biståndsmedel.

U-krediter går inte till svenska företag, Oswald Söderqvist, utan till viktiga utvecklingsprojekt i u-länderna, som vi vill stödja. Jag tycker att det är en bra biståndsform.

Margaretha af Ugglas hade anmärkningar mot processen vad gäller att komma fram till beslutet om säkerhetshöjande insatser för våra biståndsprojekt i Moçambique. Det är en något underlig debatt. Normalt vill riksdagen att regeringen skall ha analyserat frågorna och kommit fram till ett förslag till beslut innan riksdagen tar ställning. Vad Margaretha af Ugglas kräver av mig är att vi, utan att ha gjort en slutlig analys, skulle ha haft en uppfattning. Jag hävdar bestämt att jag vill hantera frågorna i bättre ordning än så!

Sedan var det fråga om huruvida vi tar in tillräckligt många rapporter om hur det står till i u-länderna, framför allt när det gäller demokrati och mänskliga rättigheter. Det råder ju ingen brist på vare sig officiella rapporter eller sådana som våra ambassader lämnar till oss. Amnesty International gör årliga rapporter, som vi mycket ingående studerar och som det skrivs om i tidningarna, vilka upplyser den svenska allmänheten. Vi har naturligtvis tillgång även till de rapporter som andra institut gör i många olika länder. Jag kan t. ex. nämna Christian Michelseninstitutet. Även sådana rapporter kommer Sverige till del. Det är således inte någon brist på rapporter – det är inte där problemet ligger. Det svåra är att avgöra hur man sedan skall hantera denna kunskap för att få förändringar till stånd. Därvid måste man agera konstruktivt och inte bara fördömande, som moderaterna gör.

Det är ett väldigt gnällande från moderaterna i dag. Jag undrar vad moderaterna egentligen är ute efter, när de ständigt misstänkliggör regeringens arbete med olika biståndsverksamheter och på olika sätt försöker hitta fel i u-länderna eller i biståndsverksamheten. Regimorienterat bistånd, stöd till socialistiska regimer osv. är klyschor som man slänger omkring sig. Med "regimorientering" tycks moderaterna avse landramar till 17 programländer. Detta är ju en mindre del av det totala biståndets ram på 10 miljarder. Det borde Margaretha af Ugglas veta.

Vad innehåller dessa landramar? Jo, det är fråga om stöd till hälsovård, primärundervisning, markvård för fattiga bönder, landsbygdsutveckling, kvinnoprojekt m. m. Det man kallar "regimorienterat bistånd" handlar alltså om stöd på olika sätt till fattiga människor för att de skall få en dräglig tillvaro, stöd för en utveckling som skall leda till tillväxt, oberoende, utjämning och demokrati.

Jag har funderat litet grand på vad moderaterna egentligen är ute efter. Vad är avsikten med den här gnälliga och negativa debatten, där man bara misstänkliggör och söker fel i allt? Jag ställer mig undrande till det här mot bakgrunden av att ni faktiskt vill sänka biståndet med 1 miljard. Är det så att ni med det här sättet att föra debatten helt enkelt är ute efter att minska

biståndsviljan? Om man inte får höra något mer konstruktivt i era anföranden, tycker jag att denna undran hör verkligheten till.

Gunnel Jonäng frågade hur mycket pengar miljöfrågorna får i budgeten. Mitt svar är: Ungefär en halv miljard kronor.

Det är lätt att uppröras av bostadsslummen. Även jag upprörs, men den frågan är mycket svår, Gunnel Jonäng. Jag tror att vi får lov att syssla mera med den framöver – jag håller med om det, men vi har ännu inte riktigt hittat formerna för detta.

Jag är glad att både Gunnel Jonäng och Rune Ångström sade att man senare i debatten kommer att ta upp södra Afrika. Jag tycker att södra Afrika är väl värt att ta upp i debatten här. Rune Ångström sade att det råder stor enighet. Ja, det gör det – bland fyra av partierna. Men, återigen, det femte partiet vill kraftigt minska anslaget till södra Afrika, men bröderna i den borgerliga alliansen vågar inte angripa det tredje partiet.

Margaretha af Ugglas! Jag nämnde det amerikanska utrikesdepartementets rapport, som visade MNR:s härjningar i Moçambique. Fyra partier är överens om att vi där måste ge ett kraftigt bistånd. Moderaterna vill emellertid skära ned. Varför?

Världsbanken, Valutafonden och en expertgrupp inom FN har alla varit överens om att det behövs särskilda insatser för att minska skuldbördan i olika länder. Återigen: Moderaterna vill skära ner våra möjligheter att agera. Varför, Margaretha af Ugglas?

Om inte mittenbröderna vågar ställa frågor till moderaterna, får väl jag göra det. När man säger att det råder enighet och bortser ifrån den stora skiljelinjen i förhållandet till moderaterna, tycker jag att man ser verkligheten något enögt.

Anf. 25 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Här förs en demokratisk dialog om viktiga frågor, och jag tycker att den hittills har förts i en mycket trevlig ton, fastän vi har olika åsikter. Det är litet patetiskt att biståndsministern skall behöva föra in sådana adjektiv som hon just har gjort. Jag noterar att det är hon själv som har infört ordet "gnällig".

Jag tycker att det är något mycket viktigt och reellt, när vi diskuterar förtrycket i de länder som vi lämnar bistånd till. Det rör enskilda människor och deras situation. Den stora frågan är hur vi skall kunna hjälpa dessa människor, och då är frågan om respekten för mänskliga fri- och rättigheter och det intresse som vi och med oss likasinnade länder visar för dessa människors situation helt avgörande. Jag vill återigen erinra om vad Thomas Hammarberg sade, nämligen att de mänskliga fri- och rättigheterna betyder allra mest för de fattigaste och för kvinnorna och barnen. Jag tycker att det är sorgligt att notera att biståndsministern har ett slags uppgivenhet: vad kan vi göra? Jag tror att det finns väldigt mycket för Sverige att göra. Det är därför vi vill att SIDA skall ges i uppdrag att utarbeta en strategi för hur vi skall främja en demokratisk utveckling, gå igenom våra biståndsländer och se vad vi kan göra. Det finns alltid något att göra i varje land. Det är därför vi vill att också den svenska allmänheten – inte bara den norska – skall få höra någonting om verkligheten i våra biståndsländer.

Tänk så uppfriskande det hade varit för många, om Sveriges biståndsminister hade erbjudit La Prensa tidningspapper, tryckpapper, för ett par veckor sedan när denna tidning stod utan papper. Det blev en enskild amerikansk organisation som gjorde så, och under trycket av den opinionsbildningen fann sandinisterna det nödvändigt att också lämna papper till La Prensa. Men det skulle passa Sverige väl i vår tidningspappersproduktion. Låt oss se till att vi främjar en oberoende press!

Låt oss se till att vi stödjer fria fackföreningar också i de afrikanska staterna! Jag tror att det finns väldigt mycket att göra. Biståndsministern må utsäka mig, men det kommer jag att fortsätta att framföra.

Anf. 26 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Biståndsministern frågade, i likhet med Stig Alemyr, hur vi skulle klara ett kommande regeringssamarbete med moderaterna. Jag svarade Stig Alemyr att jag tror att det kommer att gå bra. Det kommer att gå precis lika bra som det gjorde tidigare under de borgerliga regeringarna. Jag konstaterar än en gång att det var Ola Ullsten som i sin egenskap av biståndsminister fick signera passerandet av enprocentsmålet.

Biståndsministern sade att det råder enighet om enprocentsmålet. Ja – men ett sådant "ja" som man faktiskt måste dra på. Det är nämligen så att vi vill vandra vidare, över enprocentsmålet. Vi har utmanat socialdemokratin här i dag och i siffror i budgeten. Jag vill att socialdemokraterna verkligen skall uppfatta detta som en utmaning från folkpartiet. Vad svarar socialdemokraterna på den utmaningen, biståndsministern?

Jag har i mitt tidigare anförande här i dag konstaterat att det finns ett samband mellan rättvisa och utveckling å ena sidan och fred och säkerhet i världen å andra sidan. Detta är alltså en utmaning om en ökad satsning på solidaritet och rättvisa men också en satsning på fred och säkerhet i världen.

Anf. 27 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att jag fortfarande inte har fått något svar på min fråga, som jag har ställt två gånger.

Biståndsministern är angelägen om samförstånd när det gäller biståndspolitiken. Det är vi väl alla. Det kan emellertid inte vara så att det skall ske på socialdemokraternas villkor. Från vårt håll har vi hävdad att det är viktigt att man gör en parlamentarisk översyn och att man får en helhetssyn. Det är viktigt att man har en folklig förankring och att partierna finns med i det arbetet. Detta kan underlätta ett samförstånd.

Biståndsministern hade inte många ord att säga om bostadsslummen. Hon erkände dock att frågan är svår och sade att det kan bli aktuellt att arbeta med denna fråga framöver. Det tycker jag är litet mera hoppfullt. Man skall nu sätta i gång ett slumsaneringsprojekt i Costa Rica. Det är väl mycket viktigt att man nu lär av den erfarenheten och ser hur man kan gå vidare.

Biståndsministern talar om bröderna, som inte vågar angripa moderaterna. Jag känner mig kanske litet bortkommen i brödrasammanhanget. Jag måste väl uppfattas som en av de här bröderna.

Det är naturligtvis framför allt regeringens biståndspolitik som vi nu diskuterar. Det är självfallet viktigt att vi också diskuterar mellan partierna.

Låt mig än en gång konstatera att enprocentsmålet var betydligt säkrare under vår regeringstid än det har varit under socialdemokraternas regeringstid. Jag tycker att det borgar för att det går att åstadkomma enighet också i biståndspolitiken, om vi skulle få en ny regering.

Anf. 28 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Biståndsministern pratar smörja när hon undviker att svara på de frågor jag har ställt om u-krediter och betalningsbalansstöd. Hon beklagar att jag inte har förstått vad strukturanpassningsåtgärder är. Vad är det för skollärafasoner? Det här är väl ingen gymnasieklass? Jag frågar därför att vi vet, som biståndsministern själv sade, att vi har genomfört en strukturanpassning här i Sverige som har fått mycket svåra verkningar för de stora breda folklagren. Ändå gäller det vårt land – ett högt utvecklat land med starka organisationer som kan tillvarata sina intressen. Jag frågar därför biståndsministern vilka verkningar sådana strukturanpassningsåtgärder får för de fattiga i ett utvecklingsland. Svara på den frågan utan att slingra fram och tillbaka.

Vi vet vad det betyder. Det blir Chicagoskolan som vi såg tillämpad i Chile. Det blir Internationella valutafondens recept. Det blir nedpressning av konsumtionen, som redan är för låg. Det blir bättre spelrum för de stora internationella företagen osv. Är det detta som svenska biståndspengar skall användas till när det gäller att höja de fattiga folkens levnadsstandard? Avfärda inte dessa allvarliga frågor på ett så snorkigt sätt.

Jag är böjd att hålla med Margaretha af Ugglas om att en mycket tråkig ton infördes i debatten, när biståndsministern gick upp i talarstolen. Detta är allvarliga problem för vår biståndsverksamhet. Biståndsministern är skyldig att diskutera dem i hövliga och vettiga former när de tas upp.

Detsamma gäller för u-krediterna. Jag har påpekat att dessa 60 milj. kr. till ASEA och dess verksamhet i Indonesien är ett klart brott mot våra biståndspolitiska mål. Dessa pengar kommer inte att skapa särskilt mycket bättre förhållanden för de fattiga i Indonesien. De göder ett japanskt stort företag som skall tillverka aluminium. I bästa fall kan de fattiga få vara med och arbeta i företaget till usla löner.

Jag frågar därför fortfarande varför ni accepterar betalningsbalansstöd och strukturanpassningar, som har de verkningar jag här har beskrivit. Varför påstår ni att u-krediter är ett bra biståndsmedel, när de bara gynnar stora svenska företags etableringar och inte kommer de fattiga till del?

Anf. 29 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Margaretha af Ugglas började återigen med att diskutera demokratifrågorna. Jag noterade att Margaretha af Ugglas i sitt anförande sade att man för att kunna ge bistånd blundar för brister i demokratiskt hänseende i u-länderna. Jag menar att det är precis tvärtom. Eftersom vi är en biståndspartner, kan vi arbeta konstruktivt med demokratifrågor och frågor om mänskliga rättigheter. Jag kan försäkra att vi också utnyttjar varje tillfälle att göra det.

Vi tar upp dessa frågor i instruktioner inför förhandlingar i alla biståndsavtalssammanhang. Jag gör det själv i alla mina kontakter och överläggningar

med representanter för regeringar som vi samarbetar med.

Vi bygger i allt högre grad in demokratibefrämjande insatser i biståndet. Det rör sig om stöd till valprocesser, rättsväsen, kultur, massmedia, facklig verksamhet, kooperativ verksamhet och stöd till bättre förvaltning. Vi går också ut på bred front för att ge utbildning till många människor, för att därmed bygga en bas för efterfrågan på demokrati hos dessa människor. Genom att bygga in folkligt inflytande och folkligt deltagande i alla biståndsprojekt, eftersträvar vi att människor vänjs vid ett sätt att förhålla sig till demokratin.

Det här är delar av svenskt bistånd. Det är detta vi sysslar med dagligen. Vardagen ser ut så här. Det finns dessutom demokratibistånd via enskilda organisationer. Hela vårt humanitära bistånd är ett enda stort demokratibistånd.

Multilateralt är det svårare att påverka. Vi försöker emellertid även där göra insatser. Vi har tillsatt en särskild arbetsgrupp som arbetar med demokratifrågor och frågor om mänskliga rättigheter inom FN-organens biståndsverksamhet. Där vi kan, gör vi särskilda insatser för att stödja demokratin. Aktuell just nu är t. ex. FN:s fond för rådgivning och tekniskt bistånd inom mänskliga rättighetsområdet, som den litet tungt heter. Vi kommer inom kort att fatta ett beslut som innebär att Sverige blir den största enskilde givaren till denna fond.

Jag kan fortsätta denna uppräknin g länge. Jag tycker att den tillsammans med avsikterna bakom den – hur vi beskriver detta i propositionen och riksdagen sedan lägger fast det – är en mycket god demokratistrategi.

Jag noterar att jag inte har fått något svar på den fråga jag har ställt till Margaretha af Ugglas om det stora sparandet som moderaterna gör beträffande södra Afrika. Vilket svar skall vi ge de fattiga bönderna i Moçambique som kommer i kläm om moderaternas politik skulle genomföras?

Rune Ångström! Enprocentsmålet är ju även för oss socialdemokrater ett etappmål. Det är inget slutmål. Det har vår partikongress slagit fast. Vi är således beredda att gå vidare när vi anser att vi har ekonomiska förutsättningar för det. Enprocentsmålet i sig innebär att man ökar den totala biståndsramen varje år. Biståndet har en privilegierad ställning inom den svenska statsbudgeten.

Rune Ångström sade att enprocentsmålet skulle vara mer tryggt i en borgerlig regering än det är i en socialdemokratisk och att det skulle gå lika bra att regera i en borgerlig regering som i en socialdemokratisk. Vi har erfarenhet av borgerliga regeringar, och jag tror att vi är många som betackar oss för sådana.

Jag skall ta upp de frågor från Gunnel Jonäng som jag tidigare inte svarade tillräckligt utförligt på. Hon talade bl. a om bostadsslummen. Jag känner samma upprördhet som Gunnel Jonäng när man ser bostadsslummen i huvudstäderna. Det är så påtagligt för många tillfälliga besökare att bostadsslummen breder ut sig i storstäderna. Man måste inse att detta är komplicerat, dock inte av interna svenska skäl. Om de berörda regeringarna, myndigheterna, inte för en markpolitik som möjliggör för de boende att få ut det goda av vad ett eventuellt bistånd skulle leda till, blir det bara

markägarna som får ut något positivt. Man måste hitta former för bistånd på detta område som är annorlunda. Jag tror själv på den kooperativa formen i detta sammanhang. Jag skulle önska att det gjordes mer bland de enskilda organisationerna för att starta fler kooperativ. Vi är fullt beredda att ge mer pengar till sådant.

Vi har en helt annan möjlighet i länder som för en vettig mark- och bostadspolitik. Costa Rica är ett gott exempel. I sådana länder kan vi också gå in med ett rejält stöd.

När det gäller frågan om en parlamentarisk utredning har jag ingen annan åsikt än den Stig Alemyr har givit uttryck för. Det kan mycket väl tänkas att vi behöver en parlamentarisk utredning så småningom. Men en utredning måste komma till stånd av den anledningen att det finns stora och viktiga frågor som är värda att utreda och som motiverar en parlamentarisk utredning. Gunnel Jonäng tycks vilja tillsätta en parlamentarisk utredning för att vi skall värna om värdegemenskapen i svenskt bistånd. Jag tycker att man skall hitta andra former för att göra det. Problemet är inte så stort för folkpartiet, centern och socialdemokraterna, men det finns ett stort dike mellan dessa partier och moderaterna. Ni i de borgerliga mittenpartierna får väl försöka ordna den värdegemenskapen, även om vi inte hjälper er med att tillsätta en utredning för att föra denna dialog. Min ståndpunkt är att vi skall tillsätta en utredning när vi har tillräckligt stora frågor att utreda.

Slutligen vill jag vända mig till Oswald Söderqvist. Jag sade att många länder har känt av ekonomier i obalans. Det kan hända att Oswald Söderqvist tyckte att jag var snorkig. Vi vet att man känner av detta, och i u-länder kommer dessa obalanser att drabba de fattiga särskilt mycket. Så sker redan vid obalanser, men det sker också när man måste göra en strukturanpassning av ekonomin. Jag ifrågasätter inte att strukturanpassningar måste göras. På den punkten skiljer vi oss möjligen åt. Vpk har ju inte varit särskilt benäget att acceptera en sådan politik i vårt land. Jag menar att en strukturanpassning måste ske. På lång sikt måste alla stater ha en ekonomi i balans. Vi går in med bl. a. betalningsbalansstöd, just därför att vi vet att detta är svårt och att det kan drabba de fattiga. Det här gör vi för att skydda de fattigaste.

Vi har olika åsikter beträffande u-krediter. Jag hävdar att u-krediter ger möjlighet till positiva utvecklingsprojekt. De möjliggör stora utvecklingsinsatser på områden som är viktiga för utvecklingen i just det land som får hjälp. Det är landet och utvecklingsprojektet vi bedömer. Detta är inte ett stöd till svenska företag. Jag skäms inte för att svenska företag är efterfrågade i u-länderna, Oswald Söderqvist. Jag tycker tvärtom att vi skall vara stolta över det.

Tredje vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarrens förhandlingar – anmälde att Margaretha af Ugglas, Oswald Söderqvist, Gunnel Jonäng och Rune Ångström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 30 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Jag måste först instämma med ett par av de föregående talarna som i replikskiftena kunde konstatera att det faktiskt fanns en värdegemenskap och en trevlig ton i den svenska biståndsdebatten, ända tills biståndsministern kom in och drog ner debatten på en annan nivå.

Biståndsministern säger att vi moderater inte har råd med internationell solidaritet. Jag vill påstå att detta var en oförskämdhet. Det märktes också på biståndsministerns röst, att hon fick ta sats för att uttala detta. När socialdemokrater saknar argument, försöker de utså borgerlig splittring. Det har hittills inte lyckats. Det tackar jag mina borgerliga systrar och bröder för. Det kommer inte att lyckas i denna debatt.

Jag vill påstå att det har varit en törnbeströdd stig att vandra för oss moderater, då vi i officiella sammanhang ibland har ifrågasatt enprocentsmålet. Vi har inte ifrågasatt det såsom ett mål, men såsom någonting som absolut skall uppfyllas i dag. Det handlar inte om att inte ha råd med internationell solidaritet. Det har i stället handlat om att försöka beskriva den verklighet vi har levt i och att inte förfalla till att mäta solidaritet enbart i påplussade miljoner. Det har handlat om att genom detta ifrågasättande tvinga fram en debatt om biståndets innehåll, inriktning och effektivitet. Jag vill påstå att vi har lyckats med detta. Det har börjat komma rosor bland törnena.

Jag tycker att vi under senare år har haft en välgörande och konstruktiv debatt om det svenska biståndet. Man har också börjat ta lärdom av erfarenheterna. Utrikesutskottets ordförande, som jag tycker höll en berömvärd ton i sitt anförande, sade att vi inte skulle se bakåt utan framåt. Jag vill något invända mot detta. Det är viktigt att också se bakåt, för att lära av erfarenheterna. Då behövs också någon som – för att använda biståndsministerns ord – gnäller, någon som påpekar att man kanske måste skaffa sig vissa erfarenheter och lära sig något av dem.

Under den offentliga utskottsutfrågning vi hade med chefen för SIDA ställde jag en fråga om ett av de stora bravurprojekten i svenskt bistånd, pappersbruket i Mufindi i Tanzania och konsekvenserna för miljön av projektet osv. Generaldirektören svarade då: Hade vi vetat vad vi vet i dag, hade vi inte gjort detta. I dag vet vi mer än vi gjorde då. Jag vill påstå att debatten kommer att ha – och har redan haft – ett mycket positivt inflytande på det svenska biståndet och dess utformning. Därvid har vi moderater bidragit. Vi kommer att fortsätta att bidra. Vi är inte rädda för det. Vi kommer också att arbeta för ett enprocentsmål och gärna, som folkpartiet, för mer än så. Med den takt folkpartiet nu plussar på, kommer vi att uppnå tvåprocentsmålet om hundra år. Om vi får en borgerlig regering och i ännu större utsträckning lär av erfarenheterna av biståndet och bygger ut det mer, kanske vi kan komma framåt ännu fortare. Det har vi inte heller någonting emot. Men vi är emot att man bara talar om symbolmålet. Jag tror att de för krig och förföljelse utsatta fattiga bönderna i Moçambique har mer näralligande problem att fundera över än inrikespolitiska debattpoänger i Sveriges riksdag.

Jag tycker att utrikesutskottets betänkande, med tanke på den gemensamma grundsyn och den stora samarbetsvilja och enighet som finns, är ett

beklämmande aktstycke. Detta är inte kritik från en utomstående, för även om mitt namn inte står under betänkandet, har jag aktivt bidragit till utformningen av det. Skall det, med den gemensamma vilja och strävan vi har, behöva finnas 94 reservationer i ett biståndsbetänkande? Det är för den utomstående fullständigt obegripligt och dessutom omöjligt att läsa.

Till utskottets ordförande vill jag säga: Om han nästa år fortfarande är utrikesutskottets ordförande – vilket vi inte alls vet, eftersom det kan finnas för honom både positiva och negativa skäl till att det inte är så – tror jag att han i nästa omgång kan bidra till att reducera antalet reservationer till hälften. Genom att försöka pruta litet grand på den socialdemokratiska dogmatismen och rädslan för att lyssna också på andras idéer hade vi säkert kunnat skriva ihop oss om väldigt mycket, precis som vi i ett annat viktigt och stort arbete i utrikesutskottet i år har lyckats reducera antalet reservationer till en handfull. Här hade det blivit fler, eftersom vi har hamnat på olika antal miljoner i de olika anslagen, men det finns annat som är viktigare.

I början av den här debatten talade många av oss egentligen om samma saker, fast på litet olika sätt. Många har talat om enskilda organisationer. Stig Alemyr ville låta påskina att de borgerliga partierna plussar på varje anslag som den socialdemokratiska regeringen föreslår bara på grund av någon sorts princip. Då vill jag påpeka att vi moderater initialt inte gjorde det, men sedan har det hänt saker under våren, under det att vi har behandlat det här ärendet. Det har inträffat händelser ute i en föränderlig värld som har visat oss att det kanske ändå kunde vara bra att plussa på litet grand, därför att det finns områden där just de enskilda organisationerna är mycket bra att ha.

Det har nämnts olika länder där det sker stora förändringar. Ett exempel är Afghanistan. Vi vet ingenting om huruvida det blir fred där. Men vi vet att det kan finnas nya öppningar och nya möjligheter att göra stora biståndsin-satser, både inne i Afghanistan och bland de flyktingar som finns i grannlandet. Men hur gör man det? Här kan man inte använda något regering-till-regering-samarbete, för i Kabul sitter fortfarande en marionett-regim som inte har något stöd hos befolkningen, och med den kan man inte inleda något landramssamarbete. Och man kan väl inte heller göra det med regeringen i Pakistan, för att ta hand om afghanska medborgare i Pakistan.

Vad är det man får ta till? Jo, det är naturligtvis det multilaterala och det multinationella. Det är FN, men det är också Svenska Afghanistankommittén, Röda korset, de enskilda organisationerna. Här finns flexibiliteten och möjligheten att gå in på nya fält.

Vi har talat om Eritrea och Etiopien. Där pågår sedan 20 år tillbaka ett inbördeskrig. På bägge sidor är man precis lika goda marxister, så det bör inte finnas några ideologiska vare sig hinder eller incitament för någon i den här riksdagen att stödja den ena eller den andra sidan. Men såsom landramsbi-ståndet till Etiopien är utformat stöder det naturligtvis regimen, även om vi ger mycket på andra vägar, där man försöker nå fram till folket. Men vem är det som under decennier har lyckats komma fram med bistånd till det eritreanska folket? Jo, det är Evangeliska fosterlandsstiftelsen, Röda korset, enskilda organisationer. Just nu gör den etiopiska terrorregimen det omöjligt att komma fram med bistånd över huvud taget. Men låt oss arbeta för att det skall gå igen, och då behöver vi också de enskilda organisationerna.

Jag tycker att Stig Alemyr gjorde ett löftesrikt inlägg när han antydde att regeringen skulle kunna vara med på tanken att, som vi moderater har föreslagit i en ännu inte behandlad motion, i det internationella samfundet ta upp Eritreafrågan. Vi har lagt fram ett yrkande om att Sverige i FN skall arbeta för att få igenom möjligheter för det eritreanska folket att genom en folkomröstning bestämma sin framtid. Jag vill fråga biståndsministern om hon för regeringens del kan uttala ett positivt intresse för ett sådant engagemang. Vi måste ju försöka alla medel, för dessa arma, hungrande människor som terroriseras av sina egna landsmän.

Här har talats om Mellanöstern, Västbanken och Gaza. Det finns förvisso en god vilja från oss alla och även från regeringen i fråga om att göra mer. Men på Västbanken finns ingen självständig regering som man kan ha något landramssamarbete med. Det är återigen FN, UNRWA, Svenska Jerusalem-föreningen, Rädda barnen, Röda korset och Diakonia. Det är de enskilda organisationerna. De kan komma in överallt.

Häromdagen satt jag och pratade med en av den svenska utrikesförvaltningens mer erfarna diplomater, med lång erfarenhet av utrikestjänsten. Av någon anledning kom vi att tala om biståndet. Då sade han:

Tänk, min erfarenhet är att jag är oerhört imponerad av dessa missionärer och enskilda organisationer som finns överallt ute i världen. De lever verkligen nära människorna och når de fattiga, och om de gör någonting som i förhållande till regimen är litet äventyrligt behöver den svenska regeringen inte lida i de diplomatiska kontakterna med en snarstucken regim. Det är bra att ha de enskilda organisationerna.

Han berättade om en av svenskt bistånds verkliga grand old ladies: Maja Tjellström. När hon behövde kylskåp till sitt barnhem åkte hon hem till Sverige på en föreläsningsresa, för att prata ihop till litet kylskåp – och det blev kylskåp.

I det sammanhanget skulle jag vilja peka på den andra effekten av det arbete som Maja Tjellström och alla de andra i de enskilda organisationerna utför, vilken väldig betydelse som de har för biståndet. De som lyssnar på Maja Tjellströms föreläsningar får en levande kontakt med biståndet, ett levande intresse som vi aldrig kan få för det bistånd som vi betalar via skattsedeln. Därför är dessa människor så viktiga.

Det är inte någon automatisk reflex att de borgerliga partierna vill öka på anslagen till de enskilda organisationerna. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 72.

Jag vill sedan säga litet grand om det som vi har varit inne på beträffande riksdagens inflytande. T. o. m. socialdemokraterna i riksdagen har upptäckt att det är litet frustrerande att riksdagen mer och mer förlorar inflytandet över hur biståndspengarna används och varifrån de kommer. Jag skall ta ett exempel.

För två år sedan avslogs en folkpartimotion där man yrkade att vi skulle inleda litet biståndssamarbete med Costa Rica med motiveringen att Costa Rica har så hög BNP att landet bara skulle ha bistånd genom BITS. Förra året skrev jag själv en motion, väl förankrad bland det fotfolk som arbetar med biståndsfrågor, där jag föreslog ett jordbrukssamarbetsprojekt till en kostnad av 4 milj. kr. mellan Nicaragua och Costa Rica. Den motionen avslogs

med motiveringen att SAREC, som står för detta, själv måste få bestämma vad SAREC vill använda sina pengar till. Det accepterade jag.

Fjorton dagar efter det att vi hade fått biståndsbudgeten fick vi läsa i ett pressmeddelande att biståndsministern hade delat ut 80 milj. kr. till en besökande minister från Costa Rica. Ja visst, vi har ingenting emot Costa Rica – det är säkert ett utmärkt land att ge bistånd till. Det är en ljuspunkt i Centralamerika. Detta medverkar vi gärna till. Men varifrån kommer plötsligt 80 miljoner? Jag frågade regeringskansliet var pengarna kommer ifrån. Jo, SIDA, SAREC och BITS skulle skaka fram pengarna, från de anslag som de redan har fått. Då handlar det inte om att de själva skall bestämma. Man antar väl dessutom att dessa anslag redan var planerade för någonting annat.

Det får inte vara så att det kan riktas någon som helst misstanke om att biståndspengar används för att ett statsråd skall kunna bli en mecenat, särskilt när det faller litet rampljus på en besökande minister från ett land vars president har fått ett nobelpris. Det är inte så biståndspengarna skall delas ut. Riksdagen måste få ett större inflytande.

Från de borgerliga partierna har vi lagt fram många förslag, som återfinns i dessa många reservationer.

Riksdagen har tagit sig ton en gång förra året och beställt ett miljömål. Åra den som äras bör – det var centern som då hade väckt motionen. När socialdemokraterna märkte att alla andra partier i utskottet var för detta förslag, fick de ge sig. Regeringen har sedan tagit skeden i vacker hand och formulerat ett miljömål – och detta är oerhört väsentligt.

Jag ägnade mig i går åt någonting så ovanligt som att höra på ett föredrag med ljusbilder – det var länge sedan jag gjorde det. Nu handlade det om Syrien, ett land som inte har med svenskt bistånd att göra men vars kultur, historia och politiska vardag intresserar mig.

Det bestående intrycket av den engagerade arkeologens bilder från Syrien var: hellenska kolonner, teatrar, korsriddarborgar, den gamle på berget och hans fästning, ruiner på den grå steppen och i öknen. Här har en gång funnits skogar och trädgårdar. Här har människor levt, men de har skövat sin miljö – på medeltiden eller tidigare. Och fortfarande gör människor samma misstag i fattiga länder, där kvinnor vandrar kilometervis för att hämta sin ved och där ingenting annat bjuds.

Det räcker inte att bara ställa upp ett miljömål och säga litet lösligt: Ja, en halv miljard har nog gått till miljöinsatser. Var någonstans? Det kan inte ingå i Särskilda program, för den medelsramen omfattar bara 340 milj. kr. totalt, och det skall räcka till kampen mot aids, till kvinnobistånd, till demokrati-bistånd, forskning och utveckling, osv. Varifrån har den halva miljarden kommit? Riksdagens borgerliga partier vill ha ett anslag som vi vet går till miljö, markvård och energi, till jordens framtid, för att bevara jorden.

Det är samma sak med demokratianslaget och mycket annat. Stig Alemyr sade att i fem år har vi haft samma reservationer. Ja, det tar lång tid att arbeta mot socialdemokratisk dogmatism. Men om vi nästa år är kvar båda två i utrikesutskottet, Stig Alemyr, tycker jag att vi skall arbeta i en annan anda och gå in för att reducera antalet reservationer till hälften.

Jag yrkar, herr talman, bifall särskilt till den borgerliga reservationen nr 5, och i övrigt till de reservationer som är försedda med moderata namn.

Anf. 31 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Anita Bråkenhielm karakteriserade mitt och mina partikamraters arbete i utrikesutskottet såsom präglad av en dogmatisk ovilja att lyssna på andra. Det är ett angrepp så lågt och så orättvist att jag icke vill diskutera det med Anita Bråkenhielm.

Anf. 32 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Anita Bråkenhielm mästrade mig för att jag höjde rösten i upprördhet. Ja, jag är upprörd, Anita Bråkenhielm, över att moderaterna vill minska biståndet med 1 miljard kronor och därmed svika den internationella solidariteten. Jag tillåter mig att vara upprörd och att höja rösten av den anledningen.

Jag blir också upprörd över sådana påståenden som att vi skulle dela ut 80 milj. kr. till en hitrest minister från Costa Rica. Den typen av klyschor innebär ju att man misstänkliggör biståndet och hela planeringsprocessen. Vad det här var fråga om var att regeringen länge hade lyssnat på riksdagen, som ville att vi skulle göra mer i Costa Rica. Vi hade tillfälle att resonera med olika delegationer från Costa Rica. Så småningom fann vi att en planeringsram för två år på 80 milj. kr. skulle vara lämplig. Det kom vi fram till efter att ha fört förhandlingar med en minister som var här. Då offentliggjorde vi också detta. Planeringsramen är till för olika myndigheters hantering. Åtgärderna kommer så småningom. En del av dessa åtgärder kommer kanske dessutom att bli föremål för beslut i riksdagen. Det vet jag inte än; fortfarande håller vi på att planera.

Men den här typen av uttalanden och slängar, Anita Bråkenhielm, tror jag misstänkliggör hela biståndet.

Nu tycker jag att Anita Bråkenhielm kunde läsa på litet bättre. Varifrån kommer pengar till miljöinsatserna? Det är faktiskt bara att ta reda på detta. Man kan få uppställningar från departementet, men säkert finns de också hos utskottskansliet. Ta också reda på litet mer om t. ex. insatserna i Afghanistan! Det verkar som om Anita Bråkenhielm tror att man måste höja anslaget till enskilda organisationer för att de skall kunna hjälpa till där. Än så länge har inte några medel utgått via anslag till enskilda organisationer, utan medlen har helt och hållet utgått via katastrofanslaget.

Anf. 33 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Jag är ledsen om Stig Alemyr uppfattade mitt inlägg på det sättet. I så fall borde jag nästan ha tagit till en variant i stället för "dogmatism". Jag hade tänkt säga "rädsla", om Stig Alemyr inte vågar ta en debatt på den punkten. Men jag hoppas att vi skall kunna göra det i rätt forum, nämligen i utskottet.

Till statsrådet Lena Hjelm-Wallén vill jag säga att vad som misstänkliggör hanteringen av pengarna inte är att man *talkar om* att svenska folket och riksdagens utrikesutskott i ett pressmeddelande underrättas om att 80 milj. kr., som är en ganska rejäl landram, plötsligt skall gå till ett nytt land. Vad som misstänkliggör hanteringen är själva åtgärden – att detta händer 14 dagar efter det att riksdagen har presenterat årets budget för biståndet.

Om nu konsultationer hade pågått under så lång tid, borde det ju ha varit

möjligt att innefatta detta förslag i budgetpropositionen. Det hade säkert tagits emot med välvilja. Och det tas emot med välvilja nu också, det vill jag understryka. Vi har minst av alla någonting emot att man utökar biståndet till Costa Rica. Men jag tog detta fall som ett konkret exempel på att riksdagen i någon mån börjar förlora kontrollen över biståndspengarna.

Man kan inte av biståndsberäkning eller någonting annat läsa ut var den halva miljard som går till miljövärd finns någonstans. Jag frågade själv statsrådet i vår offentliga utskottsutfrågning om hon kunde ge något exempel på hur man använder pengarna under anslaget Särskilda program, och jag fick svaret: "Det får ni veta nästa år, när det hela är genomfört. Då går det ju att ställa samman vart pengarna har gått." Vi i riksdagen känner att vi kanske skulle vilja veta litet mer innan dess. Och detta är inte moderaterna ensamma om, utan det tycker vi alla. Även utskottsmajoriteten har en liten skrivning om att man hoppas att man i en konstruktiv dialog med regeringen och biståndsmyndigheterna skall kunna komma fram till ett sätt att föreslå och rubricera anslag, ett sätt som ger litet större möjligheter för riksdagen att verkligen påverka, om vi vill ändra inriktningen på någon punkt.

Vi sitter ju faktiskt här som svenska folkets valda representanter. Det gäller stora och viktiga pengar. Det är klart att vi inte kan gå in i alla detaljer. Men att t.ex. sätta en rubrik till ett ändamål, det innebär att få större inflytande över pengarna. Och vi vill alla att biståndet skall bli så bra som möjligt. Ju mer vi kan samarbeta om detta, desto bättre tror jag att biståndet blir. Det som är intressant för folken i biståndsmottagarländerna är inte vad vi anslår, utan vad vi betalar ut. Jag vill understryka att vi aldrig har betalat ut så mycket som moderata samlingspartiet föreslår att vi skall anslå.

Anf. 34 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det finns i dag fler hungriga människor i världen än någonsin tidigare under mänsklighetens historia, och deras antal ökar ständigt. Enligt Världsbanken fanns det 340 miljoner människor i 87 u-länder år 1980 som inte fick tillräckligt med mat för att förhindra allvarliga hälsorisker, inte tillräckligt med mat för att barnen skulle kunna växa normalt.

Fattigdom och miljöproblem hänger intimt samman, påpekar Brundtlandkommissionen i sin rapport "Vår gemensamma framtid".

De fattiga och de hungriga tvingas ofta förstöra miljön runt omkring sig för att kunna överleva. De skövlar skogarna, deras boskap överbetar markerna. Om människor förstör vegetationen för att få mat, foder eller bränsle är jorden inte längre skyddad, utan eroderar. När jorden är borta kan inte vattnet hållas kvar, och marken kan inte producera tillräckliga mängder mat, foder och bränsle, och så startar processen från början igen.

I u-länderna som helhet sjönk BNP per capita under 1980-talet med ca 10 % på grund av den avstannande ekonomiska tillväxten. De tyngsta bördorna har burits av världens fattiga. Denna process har förvärrats av en felaktig ekonomisk politik där alltför många länder har minskat snarare än ökat småbrukarnas incitament att odla mer mat.

Brundtlandkommissionen, vars syfte var att studera sambandet utveckling-miljö, väver samman en intressant väv av orsakssammanhang. För att komma fram till en hållbar utveckling, en framtid där både fattigdom och

miljöhot eliminerats, krävs såväl ekonomisk tillväxt som en rättvis fördelning av resurserna. En förutsättning för rättvis fördelning är ett demokratiskt system. På så sätt är demokrati, marknadsekonomi och tillväxt förutsättningar för fattigdomens utrotande, och på så sätt är fattigdomens utrotande en förutsättning för en värld med hållbar utveckling, där naturresurserna inte utarmas och där miljön inte förgiftas. Kort sagt: En bättre programförklaring för en liberal utvecklingspolitik än rapporten "Vår gemensamma framtid" är svår att finna.

Det är mot den bakgrunden mycket tillfredsställande att ett enigt utskott står bakom förslaget att införa miljön som ett femte biståndsmål. Vi från folkpartiet vill dock starkt understryka att denna målformulering också måste åtföljas av konkreta insatser, såsom t. ex. att återinföra det särskilda anslaget för miljö, markvård och energi.

Ett annat hot mot vår framtid utgörs av apartheidsystemet i Sydafrika. Apartheid har två fronter. En front går inne i Sydafrika, där regimen riktar gevärsmynningarna mot den egna befolkningen. Den andra fronten är Sydafrikas krig mot sina grannländer. Genom ockupationen av Namibia, invasionen av Angola, ombudskriget i Moçambique, militära räder i Botswana, militära attacker riktade mot transportvägar och ekonomiska mål i hela regionen, bedriver Sydafrika en destabiliseringspolitik som fått fruktansvärda konsekvenser.

Mer än 8 miljoner människor har drivits på flykt – många av dem i sitt eget land. Sedan 1980 har destabiliseringen kostat SADCC-staterna åtminstone 35 miljarder dollar – vilket utgör nästan tre gånger det bistånd länderna emottagit under samma tid. Kostnaderna för Sydafrikas aggressioner stiger fortare än det utländska biståndet.

Moçambique har blivit ett särskilt offer för apartheids andra front. Stora delar av landsbygden är förödd. Mer än 1 800 skolor och 720 hälsocentraler har förstörts. Barnen har också blivit offer. De lemlästas av sydafrikanska vapen. De svälter när marken ödeläggs av den Sydafrikastödda gerillan MNR.

För några veckor sedan var jag i södra Afrika på en konferens med AWEPA. Vi fick då se bilder av dessa barn. Ingen människa kan oberörd se dessa bilder på dessa apartheids mest oskyldiga offer.

Folkpartiet har mot denna bakgrund yrkat på en ökning av det humanitära biståndet till södra Afrika med 40 milj. kr. För frontstaterna är stödet från Västeuropa, inte minst Norden, av mycket stor betydelse.

Situationen i Moçambique är katastrofal. Det är lätt att förstå desperationen i tonfallet hos regeringsföreträdare från Moçambique, när de begär bättre skydd för de utländska biståndsprojekten. Jag vill betona att folkpartiet finner det mycket tillfredsställande att utskottet i sitt betänkande dels ställt sig bakom sådana skyddsåtgärder, dels formulerat principer för dessa åtgärder, där gränsen mellan bistånd och militärt stöd är klar och otvetydig. Jag tror att detta är en förutsättning för att ett fortsatt starkt svenskt bistånd över huvud taget skall kunna komma till stånd, eftersom biståndet måste vila på en bädd av folkligt stöd.

De flesta av jordens människor lever under ofrihet och diktatur – kanske fler än någonsin i världshistorien. Vi liberaler ser ett starkt samband mellan

fred, frihet och rättvisa. Det har tidigare funnits en tendens att bagatellisera demokratimålet. De senaste åren har dock debatten blivit livligare. Trots detta anser vi att demokratimålet fortfarande spelar en alltför undanskymd roll i den praktiska utformningen av biståndet.

Folkpartiet föreslår därför en rad åtgärder för att vitalisera demokratins roll i biståndet. Bl. a. handlar det om att kunna bygga upp en demokratisk infrastruktur, t. ex. ge stöd för att genomföra val, ge stöd för att bygga upp en oberoende rättsskipning och ge stöd till uppbyggnad av fria folkrörelser och organisationer. Här har vi föreslagit att låta ett sådant bistånd kanaliseras via de politiska partierna närstående stiftelser. Detta förslag har vi tyvärr inte fått gehör för.

På många punkter i utskottsbetänkandet återspeglas våra synpunkter. Däremot återspeglas inte våra förslag om att lyfta fram demokratimålet vid val av nya samarbetsländer. Det är väsentligt att Sverige finns till hands för nyfödda demokratier och för nya regeringar i tredje världen, som kämpar för att landets utveckling skall länkas in på en demokratisk väg. Därför har vi i flera år talat oss varma för ett fastare utvecklingssamarbete med Filippinerna. Även om våra krav avstyrks av utskottsmajoriteten ser vi hoppfulla tecken. Biståndsministern har pekat på fördelen av att via anslagsposten "Särskilda program" kunna inleda samarbete med länder utanför programlandskretsen. Vi ser detta som ett möjligt förstadium till ett programlands-samarbete. Nu när socialdemokraterna har sagt A hoppas vi att man skall säga B. Statssekreterare Bengt Säve-Söderbergh – som satt alldeles nyss i kammaren – reser enligt uppgift i dag till Filippinerna för att diskutera biståndssamarbete. Vi ser därför fram emot att statssekreteraren kommer hem med en överenskommelse i bagaget som kanske innebär ett bättre svar på vår motion än vad utskottet har presterat. I det sammanhanget skulle jag vilja fråga den socialdemokratiska företrädaren här i kammaren, om ni instämmer i själva principen angående vikten av att mera tydligt markera en uppslutning bakom de länder som söker gå en demokratisk väg?

Mindre än en tredjedel av vårt bistånd är multilateralt. Det multilaterala biståndet är ett uttryck för vårt stöd för FN-systemet. Biståndet är också ett uttryck för att vi tycker att det är väsentligt med en biståndsform där man når många fler länder än vad vi själva skulle kunna nå. Mottagarna är inte heller lika beroende av den politiska välviljan hos givarna som med det bilaterala biståndet.

Det multilaterala biståndet diskuteras sällan. Vi kan inte alltid med säkerhet hävda att det multilaterala biståndet verkligen går till de organ där det gör mest nytta. Det vore, inte minst, väsentligt att veta att de biståndspolitiska målen får genomslag även i det multilaterala biståndet. På grund av detta har folkpartiet föreslagit en parlamentariskt förankrad översyn av det svenska multilaterala biståndet. Många FN-organ kan göra stora insatser, som inget annat organ skulle kunna göra i stället.

FN brottas nu med stora ekonomiska svårigheter, och finansieringssystemet är i kris. Detta drabbar hårdast de försvarslösa. Det är två FN-organ vi särskilt vill lyfta fram, nämligen UNRWA och UNHCR. Det finns starka skäl för att göra ytterligare insatser för de palestinska flyktingarna. Vi föreslår därför en ökning av UNRWA:s anslag.

Flyktingarna i vår värld blir ständigt fler. Nästan samtliga av dessa flyktingar får en fristad i ett u-land. Den tredje världen bär ensam på sina axlar en större del av flyktingbördan.

Somalia, ett av världens fattigaste länder, som vi för övrigt föreslår förbereds för programbistånd i framtiden, har tagit emot 800 000 flyktingar, fastän man har en befolkning på endast 5 miljoner. Hälften av dessa flyktingar är inkvarterade i flyktingläger och är fullständigt beroende av UNHCR för livsmedel. Den andra hälften bereds plats hos släktingar och vänner i enskilda hem.

UNHCR:s möjligheter att bistå världens flyktingar är begränsade. Dess budget är numera nere på ett minimum. För oss i folkpartiet är det viktigare att se till att UNHCR klarar sitt arbete för världens miljontals flyktingar, än att se till att svenska biståndsmedel stöttar svenska företag genom u-krediter eller stöttar svenska bönder genom förfarandet att låta biståndspengar betala för det svenska veteöverskottet.

Vi är besvikna över att vi i år är tvungna att reservera oss i fråga om spannmålet. Vi hade börjat tro på en socialdemokratisk insikt om att 65 miljoner av biståndsbudgeten bättre behövs för världens svältande.

Ni har tidigare sagt att ni varit generade över att detta förhållande fortsätter. Hur länge till vill ni känna er generade över detta?

U-kreditanslaget har ökat kraftigt under 1980-talet, ibland t. o. m. mer än vad BITS begärt. Vid en granskning av u-kreditutredningen riktade professor Peter Bohm hård kritik mot u-krediterna. Han menade att biståndet endast i extremfall blev lika med u-kreditens gåvoelement. Subventioner har nämligen en tendens att driva upp priserna, och då tillfaller gåvoelementet företaget. Därför har vi föreslagit att anslaget till u-krediterna skall minskas med 130 miljoner. De pengarna kan användas bättre för Palestinas flyktingar, för människorna i södra Afrika och för alla dem som nås av de enskilda organisationerna. Det handlar om att verka för kvalitet i biståndet.

Det finns personer som resonerar som så, att om vi ger mindre blir biståndet bättre. Jag kan inte avhålla mig från att kommentera vad Anita Bråkenhielm sade om att vi med den takt som folkpartiet plussar på uppnår tvåprocentmålet först om hundra år. Jag vill på detta svara att med moderaternas takt krävs det kortare tid än så att uppnå noll procent.

Andra som deltar i biståndsdebatten anser att om vi ger lika mycket som förut behöver vi inte förbättra kvaliteten, då behöver vi inte göra biståndet renare eller avbinda det. Men även för dem som avvisar vårt krav på ett ökat bistånd, finns det möjlighet att utnyttja ramen på ett mer effektivt sätt. Den synpunkten har vi tyvärr inte alltid fått gehör för i utskottet. Vi ser alltså inget motsatsförhållande mellan kvantitet och kvalitet i biståndet. Världens behov överstiger under överskådlig framtid det samlade utvecklingsbiståndet. Omsorgen om våra medmänniskor kräver att biståndet blir bättre både kvalitativt och kvantitativt. Detta kräver att vi ibland kanske bryter upp från inkörda hjulspår, att vi omprövar gamla ställningstaganden och ägnar oss åt nytänkande.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga de reservationer som folkpartiets representanter i utskottet skrivit under.

Anf. 35 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Detta var väl en litet onödig matematisk felsägning, Maria Leissner. Vi kommer aldrig till noll, eftersom vi hela tiden plussar på från år till år. Det kanske tar ännu mer än hundra år att komma fram till 2 %, om vi inte ökar takten. Det var det jag avsåg med mitt inlägg. Det kan hända att vi kan komplettera varandra. Folkpartiet behövs för att göra den symboliska markeringen att vi skall sträva framåt, och vi moderater behövs för att göra den realistiska markeringen av att vi också måste diskutera biståndets innehåll och inriktning. Kanske blir vi tillsammans en god kombination i en regering som beaktar både-och i takt med att det svenska biståndet och dess strukturer utvecklas.

Jag ser det inte som omöjligt att vi plötsligt kan komma till någon sorts tröskel, där vi plötsligt kan öka biståndet mycket snabbare och åstadkomma mycket mer. Til syvende og sidst är det ändå det vi åstadkommer – det vi betalar ut och vad vi gör – som är det positiva. Det är naturligtvis också positivt att någon vill agera dragare och föra oss framåt.

Anf. 36 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Jag tackar Anita Bråkenhielm för denna förbindliga kommentar. Vi välkomnar naturligtvis en inbjudan att diskutera biståndets kvalitet. Det är möjligt att moderaterna och folkpartisterna i framtiden kan finna mer som förenar dem i dessa frågor.

Om vi ser till historien är det ju faktiskt så att folkpartiet varit dragare när det gällt att öka biståndets kvantitet. Det var i en regering med folkpartister och moderater som vi uppnådde enprocentsmålet för första gången. När både moderater och folkpartister försvann från regeringen sjönk biståndet under enprocentsmålet. Det är alltså möjligt att det finns förutsättningar för ett samarbete.

Anf. 37 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Miljöfrågorna har i dag sin självklara och givna plats i biståndsdebatten. Det har vi redan fått många bekräftelser på. Detta är någonting som vi i centern naturligtvis välkomnar och anser vara nödvändigt.

Vi har länge drivit miljöfrågan. Så är det, och det gläder mig att Anita Bråkenhielm rakt på sak och utan krumbukter bekräftade det. Det kunde kanske också utskottets värderade ordförande ha tillåtit sig att göra. Det är ju enbart positivt att vi i en så här viktig fråga nu är överens om tagen – det är vi de första att betyga.

Gunnel Jonäng har redan i sitt anförande berört miljömålet och likaså kravet på återinförande av anslagsposten för miljö, markvård och energi. Enligt den fördelning inom partierna av debattområdena som ju är naturlig i förberedelserna för en sådan här diskussion har det blivit min uppgift att återknyta till miljöfrågan, men från en litet annan vinkel. Jag skall i det sammanhanget kommentera reservation 9 om en global energistrategi. Centerpartiet har i en motion föreslagit att Sverige bör verka för en sådan strategi, där betoningen läggs på förnybara energikällor och effektivisering av energiutnyttjandet. Detta anser vi borde ge impulser till ett nytänkande och vara till nytta för de internationella insatserna.

Levnadsstandarden i världen skulle kunna ökas markant med en i princip oförändrad energiförbrukning. Detta gäller både i- och u-länder. U-länderna skulle härigenom kunna nå upp till den standard som vår del av världen hade i mitten av 1970-talet. Det skulle innebära en mycket markant ökning av standarden jämfört med den nuvarande.

Detta är inte mina påståenden, utan det är påståenden som energiforskare från fyra världsdelar presenterat i en studie som lades fram någon gång vid årsskiftet.

Att energifrågorna hänger nära samman med andra stora globala problem, såsom utvecklingsmöjligheter, miljöförstöring och risk för kärnvapenspridning, blir mer och mer uppenbart. Hur vi hanterar energibehovet påverkar därför lösningen av många andra frågor i behövande länder.

På ett seminarium presenterade dessa forskare från sina olika hemländers erfarenheter och utgångspunkter ett scenario för den globala energisituationen år 2020. Utgångspunkten var att energianvändning i sig inte är ett mål utan ett medel att producera tjänster som förbättrar levnadsvillkor och kvalitet i vardagen. Huvudbudskapet var dock att denna utveckling är både tekniskt och ekonomiskt möjlig med den teknik som i dag är känd eller som kan tänkas komma att kommersialiseras under det närmaste årtiondet. Detta är alltså möjligt, men då behövs det klarsynta och beslutsamma åtgärder från politikernas sida, både nationellt och internationellt.

Det var det ena budskapet. Samma budskap finns i en andra version. Om den kan man läsa i Brundtlandrapportens kapitel Energi: alternativ för miljö och utveckling. Där heter det:

”Den närmaste tidsperioden framför oss bör betraktas som en övergång från en tid då energi använts på ett icke tillfredsställande sätt. Ännu har man inte funnit en allmänt accepterad väg till en tryggad energiframtid. Vi tror inte att detta dilemma ännu har behandlats med tillräcklig ihärdighet och i ett globalt perspektiv av det internationella samfundet.”

Centerpartiets förslag skall alltså ses som ett försök att skynda på denna utveckling och att uppmuntra till svenska och internationella initiativ.

Utskottets motivering för att avstyrka centerns motion på denna punkt är ett utmärkt exempel på tuvhoppning eller akrobatik i den högre skolan. Utskottet ställer sig bakom den energisyn som framförs i Brundtlandrapporten. Man måste då fråga sig om utskottsmajoriteten inte instämmer i rapportens slutsatser i detta avseende. Utskottsmajoriteten framhåller dels att det är viktigt att ge energifrågorna en mer framträdande roll i FN-arbetet, dels – en mening längre fram i betänkandet – att det nu inte torde vara möjligt att framgångsrikt driva frågan.

Som motiv för detta kombinerade ointresse-intresse konstateras att intresset i FN för dessa frågor för närvarande är svagt, varpå motionsförslaget avstyrks. Ett svagt intresse i FN är åtminstone enligt min uppfattning – om konstaterandet nu är sant efter FN-kommissionens mycket uppmärksammade och väl mottagna rapport – ett ytterligt starkt skäl för utskottet att rekommendera ett aktivt arbete för att väcka ett globalt intresse eller förstärka en gryende medvetenhet. Detta förutsätter naturligtvis att utskottsmajoriteten verkligen står bakom sina ibland riktigt positiva formuleringar.

Centern vidhåller sitt krav, som vi i utskottet har fått stöd av vpk för. Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

I samma motion föreslår vi att Sverige skulle verka för att en särskild FN-konferens om energi skulle anordnas. Vi tycker att det nära samband som finns mellan miljö- och energifrågor kan motivera att man studerar dessa två områden tillsammans vid den andra miljökonferens som Sverige har förklarat sig villigt att anordna 1992. Vi har alltså inte till hundra procent fullföljt vårt krav på en särskild konferens, men vi markerar i den tidigare nämnda reservationen att vi anser det mycket viktigt att Brundtlandrappor- tens frågeställningar och förslag får stort utrymme vid det här tillfället.

Miljöfrågorna får ett allt större folkligt stöd genom att insikten om att miljöfrågor är överlevnadsfrågor växer sig allt starkare, både här hemma och internationellt. Därför är det bra att det femte biståndsmålet har blivit verklighet. Men det kan inte för ofta strykas under att det är viktigt att vi följer upp denna nya målsättning. Områdena är många och behoven stora i allt biståndsarbete – det har påpekats många gånger i dag.

När det gäller behovet av miljöinsatser för överlevnad och självförsörjning finns det tyvärr många exempel att välja bland, inte minst i länderna i Afrika. Jag skall peka på ett annat drabbat land, som inte brukar nämnas så ofta just i dessa sammanhang. Jag är dock glad över att flera kolleger bland ledamöterna i utrikesutskottet i dag har nämnt det landet, som är Afghanistan.

Afghanistan har ett mycket speciellt landskap, där bergslutningarna sedan mycket lång tid tillbaka varit försedda med bevattningssystem och odlingsmöjligheter. Nu är detta mycket speciella landskap ärrat, förstört och raserat. Förutom till humanitär hjälp i samband med de mänskliga förlusterna och lidandena måste vår solidaritet också räckta till ett bistånd när det gäller återuppbyggnad av landets egna resurser. Det arbete som lagts ner under århundraden av det afghanska folket självt måste nu bli en angelägenhet för inte bara enskilda organisationer utan också multilaterala organ. Alla hoppas vi nu att de första ansatserna till en ljusning i situationen i Afghanistan skall följas av verklig fred och verkligt självbestämmande. Det är då viktigt att berörda internationella organ uppmuntras från svensk sida till hög beredskap när det gäller miljöinsatser inom detta område.

Det multilaterala biståndet har också utöver denna speciella fråga en mycket stor betydelse för världssolidariteten, liksom även många fördelar, vilket vi i centern har pekat på i vår motion. Det multilaterala biståndet ökar tilltron till FN, det går till ett breddat antal länder och det är samtidigt frikopplat från enskilda givares egna intressen. Vi har därför i årets motion bl. a. yrkat på en ökning med 70 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag, fördelad på de internationella organisationer som nämns i reservation 31.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till denna reservation.

Anf. 38 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! 75 % av jordens befolkning lever i akut eller nästan akut fattigdom. Det finns också andra siffror som belyser detta. 600 miljoner människor lever i vad FN kallar en kritisk fattigdom. Fram till år 2000 kommer denna siffra att öka med 200 miljoner. 60 000 barn dör av svält varje dag. Dessa siffror visar på klyftan mellan de rika och de fattiga länderna.

Måste då 75 % av jordens befolkning leva i hunger och svält? Nej! Vi måste avskaffa myterna om att maten inte räcker till, att det finns för mycket

folk och att vädret är grundorsak. Vi måste också avskaffa myten om att den tekniska forskningen kommer att klara av det här problemet. Dessa faktorer spelar visserligen en viss roll, men de blir meningslösa om de inte sätts in i ett större sammanhang.

Mat är makt. Människor svälter därför att hela deras rättmätiga andel av mat och resurser har fråntagits dem. Jordens resurser – och det gäller ur alla aspekter – skulle gott räcka till för alla, om de fördelades rättvist.

Den samlade livsmedelsproduktionen skulle t. ex. räcka till att förse varje människa på jorden med 325 kg livsmedel per år.

Etiopiens areal och livsmedelsproduktion skulle kunna räcka åt hela Afrikas försörjning, om förvaringsmöjligheter och distribution fungerade.

Om bara jorden på den indiska Gangesslätten utnyttjades på ett riktigt sätt, så skulle dess åkrar kunna föda världens befolkning två gånger om. Indien skulle kunna föda en tio gånger så stor befolkning som man har i dag på det som man skulle kunna odla på Gangesslätten.

Människor svälter därför att de saknar makt, inflytande och pengar för att kunna köpa eller producera mat. Det barn eller den vuxna människa som svälter gör det därför att hon inte har någon makt över jordens resurser.

Den rika delen av världen, som vi tillhör, tvingar den fattiga delen att i stället för att odla mat till sig själv och sina barn odla mat åt våra – den rika världens – djur och att använda sin jord för vår lyxkonsumtion. I stället för att odla t. ex. majs, hirs och vete odlar man tobak, kakao, socker och bomull till våra cigaretter, till vårt godis och till våra jeans.

Detta är ett handelssystem som har sin rötter i det koloniala arvet.

Stora bolag köper den bästa jorden, odlar biffboskap t. ex. i Brasilien, slaktar och förpackar direkt på platsen, kyler ned under transporten, och köttet kan sedan samma dag säljas från frysdiskar.

I Peru – detta utfattiga land – odlar man tagetes i stora fält, för att sedan exportera blommorna till USA. Där uppföds nämligen hönorna på för mycket fiskmjöl, vilket gör att äggulan inte blir gul utan vit. Den måste då färgas gul, och det gör man med hjälp av Perus tagetesblommor. I Peru – där hälften av barnen dör innan de är sex år!

Det finns flera absurda hunger- och svältpådrivande faktorer. Världen anser sig ha råd att satsa pengar på vapen för miljarder och åter miljarder kronor. Varje år köps vapen för 2 000 miljarder kronor. Om man tog undan vad 14 dagars vapentillverkning kostade och i stället fördelade dessa pengar på den fattiga delen av världen, skulle de räcka till för att utplåna all svält. Alla skulle kunna få utbildning, alla skulle kunna få hälsovård, alla skulle kunna få bostad, och alla skulle kunna få tillgång till vatten – för 14 dagars vapenkostnad!

Låt mig nämna ytterligare ett absurt faktum. Tre fjärdedelar av alla tyngre vapen exporteras just till den tredje världen. Vart fjärde u-land använder en fjärdedel av sin statskassa till sin krigsmakt.

Militariseringen av tredje världen genom vapenhandeln är ett sätt att säkra det nuvarande handelssystemet. Det är också ett effektivt hinder för varje omfördelning och det allvarligaste hotet mot den nya ekonomiska världsordning som u-länderna börjar kräva med allt större rätt.

I förordet till boken "The hungermachine" av Jon Bennet frågar Susan

George: Vad kan vi göra? "Det vi kan göra omedelbart", säger hon, "är att förändra vår attityd till hunger. När vi väl börjar erkänna att orsaken till hunger inte egentligen är knapphet på föda eller jord, så tvingas vi att dra slutsatsen att det är fråga om en annan knapphet; att det är brist på demokrati, det slags demokrati som innebär att det är en mänsklig rättighet att ha tillgång till föda."

Då blir frågan om hunger och svält ytterst en fråga om politik. Det fordras en genomgripande förändring för att garantera en annan fördelning av jordens samlade resurser.

Herr talman! Jag har talat kring en vpk-motion och en reservation, nr 18. Utskottet avstyrker motionen genom att säga att riksdagen är överens om de övergripande biståndsmålen, och det kan väl vara sant. Man hänvisar till skrivningen: "resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet", och tillfogar: "framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön". Det övergripande målet skall vara att höja de fattiga folkens levnadsnivå.

Vad som har hänt och händer är dess värre att klyftorna mellan den rika och den fattiga världen har ökat och ökar, om inga motmedel sätts in. Hittills har det inte funnits några motmedel för att förhindra att klyftan mellan rika och fattiga länder ökar.

Jag är medveten om att detta förhållande inte går att påverka genom en utskottsskrivning eller genom ensidiga svenska initiativ. Vad jag begär i motionen är att Sverige som nation i alla internationella sammanhang arbetar för en annan ekonomisk världsordning. I sådana sammanhang måste man också ta upp de diskussioner som förs i motionen, t. ex. att nedrustning får påverkan på den ekonomiska och sociala utvecklingen i fattiga länder.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer.

Anf. 39 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Biståndsdebatten har framskridit så långt att vi har kommit ned på särskilda yrkanden och en del av de reservationer som är fogade till betänkandet.

Min avsikt är att beröra de avsnitt i betänkandet som handlar om regionala insatser i södra Afrika och Centralamerika samt avsnittet om humanitärt bistånd.

Anslagsposten "Regionala insatser" syftar huvudsakligen till att stödja regionalt samarbete i södra Afrika inom ramen för samarbetsorganisationen SADCC. Till en mindre del utnyttjas anslaget för regionala insatser i Centralamerika, till den Östafrikanska utvecklingsbanken, till Mekongkommittén och till ett regionalt program för fiske i Bengaliska viken.

Sverige har under de senaste åren satsat betydande belopp under detta anslag främst för att bidra till nödvändig tillväxt och därmed ett ökat oberoende för SADCC-länderna. Men här som på många andra håll är det långt mellan idé och genomförande. Det är skälet till att den ingående reservationen uppgår till drygt 286 milj. kr. Med anledning av det samt det faktum att propositionens förslag väl stämmer överens med SIDA:s äskande ber jag att få yrka avslag på reservationerna 55 och 56 från centerpartiet resp. folkpartiet, i vilka föreslås högre belopp under detta anslag.

Herr talman! Det humanitära biståndet till Latinamerika och södra Afrika fyller en viktig funktion. Tidigare i dagens biståndsdebatt har talats om behovet av att sätta demokratimålet högt. Enligt min uppfattning är det humanitära biståndet ett uttryck för när målen väl sammanfaller och då demokratimålet är mycket klart markerat.

Jag har haft förmånen att direkt arbeta med det humanitära biståndet de senaste tio åren i beredningen för det ändamålet på SIDA. Jag kan intyga att de organisationer som är involverade i detta slag av svenskt bistånd fungerar mycket väl. Biståndet fyller de avsedda syftena.

En viktig del i denna form av bistånd är att de människor som får vårt stöd ute i byarna, i Salvador, i frontstaterna i södra Afrika osv. själva organiserar sitt bistånd. De organiserar hjälpen ut till byarna, fördelar och förmedlar biståndet. Det är ett viktigt och praktiskt inslag i biståndsverksamheten.

Betydande medel avsätts därför för humanitärt bistånd även i årets budgetproposition. Förslaget vad gäller Latinamerika överensstämmer med SIDA:s äskande i petitan för nästa budgetår. För södra Afrika går regeringen t. o. m. längre än SIDA och utökar anslaget med 20 milj. kr. Sammanlagt föreslås en höjning på dessa båda avsnitt med 85 milj. kr., dvs. en höjning med mer än 20 % jämfört med anslaget detta budgetår.

Herr talman! För första gången passerar anslagsposterna för humanitärt bistånd halvmiljardstrecket. Det finns ingen anledning för oss att sträcka på oss särskilt för det, men vi kan konstatera att det är en framgång för svensk biståndsverksamhet när vi på detta direkta sätt kan förmedla bistånd till behövande människor, bistånd som de verkligen får nytta av. De bidrar själva till utveckling tack vare denna biståndsform.

Enligt utskottets mening är den höjning som regeringen föreslagit väl avvägd, inte minst med tanke på de betydande svårigheter som föreligger att nå fram med bistånd särskilt i och runt Sydafrika. Det har från flera håll anmälts att vi borde satsa mer av det humanitära biståndet inne i Sydafrika. I utskottet och i Sveriges riksdag råder det inte delade meningar om detta, men hänsyn måste tas till en brutal verklighet i södra Afrika. Det går inte särskilt många kanaler in i landet, och de som finns är bräckliga. Apartheidregimen beslutar just denna vår om betydande inskränkningar i möjligheterna att föra in bistånd i Sydafrika.

Även om vi alla sympatiserar med folkpartireservationen 57, med förslag om en höjning av anslaget med 40 milj. kr., finner utskottet inte skäl att nu biträda förslaget utan anser att de av regeringen föreslagna 20 miljonerna i höjning för södra Afrika är tillräckliga.

Herr talman! I några moderatreservationer vill man förändra och förstärka betydelsen av en demokratisk samhällsutveckling när det gäller det humanitära biståndet. Jag har redan pekat på att det humanitära stödet är starkt inriktat på att främja just en demokratisk samhällsutveckling. Ett annat viktigt inslag i det humanitära biståndet är stödet till verksamhet som syftar till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna. Härigenom konkretiseras den svenska hållningen mycket klart på denna punkt, enligt utskottsmajoritetens mening.

De båda m-reservationerna nr 58 om inriktningen av biståndet till södra Afrika och nr 60 om Centralamerika bör därför avslås av riksdagen.

Herr talman! Det humanitära biståndet till Latinamerika utgörs till stor del av stöd till insatser för att hävda mänskliga rättigheter och bistå politiskt förföljda människor. Stödet utgår huvudsakligen som bidrag till enskilda svenska och internationella organisationer. Denna biståndsform fungerar bra. Utskottsmajoriteten finner för sin del att regeringsförslaget är väl avvägt, och därför anser vi att reservation nr 59 från folkpartiet bör avslås.

Herr talman! I folkpartireservation nr 61 krävs inrättande av en ny anslagspost, för humanitärt bistånd till Mellanöstern och Asien. Utskottet delar helt folkpartiets uppfattning om behovet av humanitärt stöd till människor som drabbas av förföljelse, även på asiatisk mark, men anser inte att någon särskild anslagspost bör inrättas för detta. I dag går humanitärt bistånd till Asien och även till Västbanken och Gaza via särskilda program. Katastrofposten används samt biståndet genom enskilda organisationer. Därför ber jag att få yrka avslag på reservation nr 61.

Vpk kräver i reservation nr 68 att Sverige skall ge politiskt och ekonomiskt stöd till befrielse rörelsen Fretilin på Östtimor i likhet med det stöd som ges till bl. a. befrielse rörelsen ANC i Sydafrika.

Utskottsmajoriteten anser liksom tidigare år att här råder en viktig skillnad. FN har i en resolution uttalat sig för ett ekonomiskt och politiskt stöd till ANC, men det har man inte gjort när det gäller Fretilin. Däremot ger Sverige och andra länder humanitärt stöd på Östtimor via Röda korset och andra internationella hjälporganisationer. Med det anförda yrkar jag avslag på reservation nr 68.

Till sist skall jag ta upp reservation nr 71, som är gemensam för folkpartiet, centern och vpk, i vilken hemställs om humanitärt bistånd direkt till befrielse rörelsen Polisario i Västra Sahara. Frågan om svenskt bistånd direkt till Polisario har utskottet och riksdagen behandlat tidigare. Sverige ger sedan länge bidrag till humanitära insatser i flyktinglägren via Röda korset och Rädda barnen. Eftersom dessa kanaler fungerar väl anser utskottet att det inte finns några skäl att ändra detta.

När det gäller kravet i reservationen på mer pengar till stöd för humanitära insatser kan konstateras att riksdagen vid behandlingen av biståndsbudgeten i fjol diskuterade detta. Vid samtal som jag och flera andra då hade med människor som arbetar direkt med det humanitära biståndet till flyktingarna i Västra Sahara framkom att det anslag som begärdes icke uppgick till mer än 11 milj. kr. Under detta år har SIDA, UD, Röda korset och Rädda barnen tillsammans diskuterat möjligheterna att vidga det humanitära biståndet till Polisario och flyktingarna. Det finns en beredskap i regeringen, om det kommer fram projekt som är värda att stödja, så att medel kan anslås.

När det gäller viljan att satsa pengar finns det alltså i verkligheten ingen skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Jag ber därför att få yrka avslag på reservation nr 71 och bifall till utskottets hemställan.

Herr talman! Dagens debatt har också handlat om i vad mån biståndspolitiken skulle förändras med en borgerlig regering. Rune Ångström, som inte längre är i kammaren, försäkrade – liksom andra har gjort – att det bara skulle bli bättre. Tillåt mig då att i slutet av mitt anförande erinra om de betydande problem på detta område som kom fram under de borgerliga regeringsåren. Moderaterna försäkrade i dag att 2-procentsmålet också

ligger i deras intresse – det var första gången jag hörde det – men trots det betvivlar jag att möjligheterna till en framgångsrik biståndspolitik blir bättre med en borgerlig regering – snarare tvärtom.

Anf. 40 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Som en kommentar till reservation 68 sade Axel Andersson att Sverige inte kan ge ekonomiskt bistånd till Fretilin därför att FN inte har uttalat sitt stöd för det. Det var en ganska dålig avlagsmotivering. Det finns anledning för Sverige att stödja Fretilin med ett bistånd.

Jag skulle vilja fråga Axel Andersson: Vad skall vi göra i det större perspektivet med de ökande klyftorna mellan den rika och den fattiga delen av världen? Vad skall vi göra med den globala miljöförstörelsen?

Världens befolkning ökar med 200 000 nya invånare per dygn. Under samma tid skövlas 36 000 hektar regnskog, förstörs 27 000 hektar matjord och förvandlas 14 000 hektar till ren öken. Havsfisket minskar. Städerna växer okontrollerbart, och urbaniseringen ökar. Luftföroreningar och bilavgaser dödar skog, och allt större gödselgivor i jordbruket kväver sjöar och vattendrag. Miljön, ekologin, går med ett stort underskott och kommer att gå under.

Tropikskogen minskar med 2 % om året. Stäppen slits ner till öken. Hela Nordafrika och Mellanöstern har drabbats av en gigantisk ökenutbredning, som ännu inte har hejdat. Överfångster av fisk har inneburit att världsfisket har minskat med 15 % sedan 15 år tillbaka. Förstörelsen av den odlade jorden ökar. I dag räknar man med att den näringsrika toppjorden minskar med 7 % för varje årionde.

Allt detta, plus det jag tog upp i mitt anförande för en stund sedan, bidrar till att ytterligare försämra tredje världens levnadsförhållanden. Jag skulle vilja att Axel Andersson utvidgade sitt resonemang något och svarade på frågan hur klyftorna mellan den rika och den fattiga världen skall kunna minskas.

Anf. 41 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Axel Andersson uttrycker ideligen sympati för våra förslag, men sedan avstyrker han dem. Det är litet synd.

Det är tråkigt att höra att Axel Andersson, trots att han har sympati för vårt förslag om 40 miljoner till södra Afrika, tycker att det är viktigare att använda 65 miljoner för att subventionera ett inköp av spannmål till svenska regleringspriser i stället för till världsmarknadpriser. Det gör att man naturligtvis inte heller har råd att anslå de 20 miljoner som folkpartiet har föreslagit till humanitärt bistånd i Asien. Jag tycker att det är beklagligt att socialdemokraterna inte förmår frigöra sig från en dålig biståndsform. Då skulle de nämligen kunna följa sina böjelser och stödja folkpartiets förslag på dessa punkter.

Jag tycker också att det är ett märkligt argument att det inte är intressant för biståndsprojektens del om det finns en anslagspost för humanitärt bistånd eller inte. Det är naturligtvis intressant om man inrättar en ny anslagspost och tillika skänker den 20 milj. kr.

Jag noterar med tillfredsställelse Axel Anderssons generositet gentemot

Polisario. Den är värd att understryka. Jag hoppas att det arbete som uppenbarligen pågår kommer att leda fram till bättre och starkare initiativ från Sveriges sida när det gäller att stödja Polisarios flyktingläger.

Vad gäller biståndet och de borgerliga åren kan jag inte erinra mig några särskilda problem som vi hade. Tillåt mig påminna om att biståndet snarare började urholkas vid regeringsskiftet 1982. Innan dess hade vi förbättrat biståndet. Sedan kom försämringarna slag i slag. Nej, ett bättre argument får Axel Andersson finna mot oss.

Anf. 42 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 43 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Herr talman! Jag kanske inte är lika nöjd som Maria Leissner över Axel Anderssons ställningstagande i fråga om biståndet till Polisario. Axel Andersson sade visserligen, som det också står i utskottsbetänkandet, att det finns en beredskap. Jag tror att Axel Andersson, lika väl som många av oss andra, vet att det finns ett behov av medel i flyktinglägren. Jag har flera gånger besökt flyktinglägren. Det försök till uppodling av öknerna som har påbörjats innebär stora svårigheter och visar helt uppenbart att det behövs ett ökat stöd.

Jag förstår inte riktigt Axel Anderssons oro för biståndspolitikerna under en ny regering. Det är som sagt när regeringen har varit socialdemokratisk som det har varit betydande problem. Det var då vi hade stora demonstrationer. Det var då människor tände sina facklor här utanför och fastade för att försöka se till att riksdagen slöt upp kring enprocentsmålet. Jag tror inte att Axel Andersson behöver bekymra sig så mycket för en ny regerings biståndspolitik.

Anf. 44 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vänder mig först till Inga Lantz, som efterlyste en mer övergripande politisk-ideologisk inriktning av vårt bistånd. Låt mig bara i all blygsamhet hävda att svensk biståndsverksamhet går ut på att bidra till att förändra förutsättningarna för de fattiga folken i världen. Vi gör oss naturligtvis inga illusioner om att nå det målet snabbt, och ensamma klarar vi det inte. Därför är en stor del av svensk biståndspolitik inriktad på att få andra med oss, inte minst inom FN-systemet.

Det föreligger inga förutsättningar för de krav som Inga Lantz och vpk har på att utskottet skall ställa sig välvilligt till ett direkt bistånd till Fretilin. Fretilin på Östtimor har inte en sådan organisation att man kan tillgodogöra sig ett sådant bistånd. Fretilin fungerar mest i omvärlden och i Europa. Däremot anser vi i utskottet att stödet via Röda korset och andra internationella hjälporganisationer är den väg som i dag bäst gagnar de människor som lever under krigets och förtryckets fasa på Östtimor.

Ja, Maria Leissner, vi har alla våra böjelser. Det skall jag inte alls förneka. Jag förstår att Maria Leissner är upprörd över att vi har avstyrkt förslaget om en höjning på 40 milj. kr. Men skälet är precis det jag gav. Det finns ingen

anledning för utskottet att gå med på detta i de fall där vi kan konstatera att ett ökat anslag inte skulle förändra den direkta bidragssituationen. Det må förlåtas utskottet att vi har stannat vid propositionens förslag.

Det är inte första gången vi diskuterar Polisario. Vi är överens om det humanitära stödet till flyktinglägren. Vi är också, tror jag, överens om att de organisationer som arbetar i de flyktinglägren gör ett bra jobb. Det vi har krävt av de här organisationerna är att de skärper sina program och sina projekt, så att vi kan stötta dem. Enligt mångas mening har inte det skett till fullo den senaste tiden. Men jag tror att när detta bearbetas ordentligt och vi samarbetar, kommer vi att få ta ställning till frågan om mer pengar till Polisario. Då är jag, liksom mina partikamrater i utskottet, beredd att ställa upp.

Vi hade vissa farhågor för biståndspolitiken under en borgerlig regering. Jag har fortfarande uppfattningen att det kommer att dyka upp betydande svårigheter för en regering bestående av tre partier med olika syn på de grundläggande biståndsfrågorna: moderaterna å ena sidan och mittenpartierna å den andra. Från socialdemokratiskt håll skall vi naturligtvis vara med, oavsett vad som händer efter den 18 september, och försöka bidra till en kontinuitet.

Anf. 45 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall försöka hålla mig inom repliktidens ramar.

Sverige är ett litet land och vårt internationella inflytande är begränsat. Därför måste alla de resurser som vi faktiskt förfogar över användas för att vi skall kunna förändra utvecklingen i tredje världen. Det krävs, som vpk ser det, en ny u-landspolitik, om orättvisorna i det internationella ekonomiska systemet inte skall leda till än värre katastrofer än de redan inträffade i tredje världen.

Vi kan inte acceptera att kapital strömmar från fattiga u-länder. Varje år förlorar de 600 miljarder kronor på sänkta råvarupriser och 90 miljarder i vinster, som de utländska företagen tar hem. 44 % av dagens exportintäkter måste användas till räntor och amorteringar på lån. Det här är en utveckling som måste förändras om det skall bli någon bättring för u-länderna.

Vi kan heller inte acceptera att 3–6 transnationella bolag kontrollerar 80–90 % av handeln med u-ländernas exportvaror, kaffe, te, bomull, jute, tobak, järnmalm osv. Vi kan inte acceptera att öknarna ökar med 6 milj. ha årligen, att regnskogarna försvinner och med dem många djur- och växtarter, att tiotusen människor i tredje världen dör av växtgifter varje år och att svälten ökar.

För detta krävs en helt annan internationell politik. Det krävs att Sverige i alla internationella sammanhang arbetar för en helt annan ekonomisk fördelningspolitik för att minska klyftorna mellan den rika och den fattiga delen av världen.

Anf. 46 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Axel Andersson påstår att behoven i södra Afrika är fullständigt mättade när det gäller bistånd. Det tycker jag är en mild överdrift. Jag såg med egna ögon när jag var där för några veckor sedan att så

inte var fallet. Tvärtom är man oerhört angelägen om att få ett ökat stöd från västvärlden. Nej, vad det snarare handlar om är naturligtvis att pengarna inte räcker.

Då återkommer jag till den fråga som Axel Andersson har undvikit. Om vi från folkpartiet accepterar att vi inte får igenom vårt förslag om en ökning av anslaget med 100 milj. kr., så borde man ändå kunna åstadkomma en bättre kvalitet. Hur kommer det sig, Axel Andersson, att socialdemokraterna fortfarande försvarar de 65 spannmålsmiljonerna – även om ni gör det med skammens rodnad på era kinder? Skulle man inte kunna tänka sig att i stället lägga över miljonerna på apartheids offer i södra Afrika?

Anf. 47 AXEL ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Inga Lantz: Här är vi helt överens. Det är alldeles klart att i det längre perspektivet måste en annan ekonomisk ordning till i världen. Vad Sverige kan göra, och som vi envetet arbetar med trots vår litenhet, är att försöka få de rika länderna att tänka om. Det tror jag ligger inte minst i i-världens intresse i ett längre perspektiv. Om detta råder inga delade meningar. Att inte framgångarna kommer slag i slag är bara att beklaga, men det får inte hindra oss från att envist fortsätta våra ansträngningar.

Så till Maria Leissner: Jag har aldrig sagt att behoven är mättade i södra Afrika. Vad jag har sagt är att möjligheterna att få igenom humanitärt bistånd inte minst in i Sydafrika begränsas dag för dag. Svårigheterna med att få fram hjälp ökar i frontstaterna genom Sydafrikas medvetna destruktiva politik och krigshandlingar. Det är vad som begränsar våra möjligheter. Jag har aldrig sagt att vi har satsat tillräckligt med pengar i södra Afrika. Det måste till mycket mer, inte bara från svenskt håll.

Anf. 48 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det finns två glädjande drag i utvecklingen i dag i den tredje världen. Det första gäller den ökade insikten om att demokratin är en nödvändig förutsättning för utveckling. Det andra gäller marknadsekonomins segertåg.

Utvecklingen mot ökad demokrati är särskilt påfallande i Latinamerika. Förutom utvecklingen i Centralamerika finns det anledning att konstatera att det endast i Paraguay, Cuba, Chile och Panama fortfarande råder diktaturer, även om man kan konstatera att länder som Mexico fortfarande har lång väg att gå.

På Filippinerna och i Sydkorea har demokratin fått fotfäste. På Taiwan har också betydande steg tagits i rätt riktning. Det finns anledning att välkomna dessa steg. Och det är viktigt att notera, att det är frånvaron av socialistiska utvecklingsambitioner som gjort utvecklingen mot demokrati och välfärd möjlig i dessa länder. Det är också viktigt att notera att den positiva utvecklingsvägen i många av den tredje världens länder i stort sett går de svenska programländerna förbi. När Sverige valt att ge socialistiska regimer sitt stöd har vi samtidigt gett vårt stöd till totalitära maktanspråk, som fött doktrinära idéer, ekonomisk stagnation och våld.

Herr talman! Det är mot den bakgrunden som vi moderater för fram

kraven på en strategi för demokratisk utveckling, en oberoende kommission för granskning av de mänskliga fri- och rättigheterna och årliga rapporter om de mänskliga fri- och rättigheternas situation i de svenska samarbetsländerna. Det är mot den bakgrunden i allra högsta grad betänkligt när man hör statsrådet för biståndsfrågor kalla kraven på respekt för mänskliga fri- och rättigheter och kraven på att svenskt bistånd skall stödja värdet av mänskliga fri- och rättigheter för gnäll.

Det är möjligt att de personer som statsrådet normalt träffar i dessa länder, på banketter, kanske på massmöten, inte upplever Lena Hjelm-Wallén som särskilt gnällig, och det är möjligt att det i den socialdemokratiska biståndspolitiken anses vara en fjäder i hatten att inte anses vara gnällig vare sig i Havanna eller i Hanoi. Men för de människor som Lena Hjelm-Wallén normalt inte träffar i dessa länder är det inte gnäll att kräva ett bistånd som stärker skyddet för mänskliga fri- och rättigheter, ett bistånd som stärker en process som på lång sikt också kan ge välfärd. De upplever det som någonting helt annat att stå upp för enskilda människors rätt.

Herr talman! I Centralamerika har president Arias fredsplan rönt en större framgång än vad även optimistiska betraktare trodde var möjligt för bara något halvår sedan. Fredsplanens fundament är att den kräver av de olika länderna att man skall tillämpa det fria samhällets demokratibegrepp utan några undantag.

Det resonemang som ibland förs fram förtäckt eller öppet att man av u-länder inte kan kräva respekt för de demokratiska fri- och rättigheterna lyser helt med sin frånvaro i Arias fredsplan.

Därför är det också viktigt att vi från svensk sida inte bidrar till att underminera fredsarbetet genom att ge ett villkorslöst stöd till dem som bryter mot kraven på demokratisk utveckling. President Arias har uppmanat de europeiska biståndsgivarna till länderna i regionen att koppla biståndet till uppfyllandet av fredsplanen. Det är ett exempel på att bistånd verkligen kan användas för att främja freden och demokratin och därmed också utvecklingen.

Herr talman! När utskottsmajoriteten avvisar förslaget om kopplingen mellan fredsplanen och biståndet gör den sig skyldig till en felbedömning. När demokraterna i Centralamerika vädjar om stöd för den demokratiska utvecklingen, väljer i stället svenska socialdemokrater att stödja en regim som söker vinna total kontroll över sitt land.

Herr talman! Socialdemokraternas och regeringens ovilja att på denna punkt tillmötesgå president Arias krav är märklig. Det kan enbart tolkas som om solidariteten med sandinisterna är viktigare än solidariteten med demokratin och med Arias fredsplaner.

Arias vädjan om en koppling mellan bistånd och fredsplanen har framförts till samtliga länder i Västeuropa. Det vore pinsamt om Sverige skulle bli ensam eller ett bland de få länder som skulle avvisa en sådan begäran.

Utvecklingen i Centralamerika måste följa schemat fred, demokrati och ekonomisk utveckling. Freden har nu sin chans, demokratin likaså. Upphör förtrycket och terrorn kan de enskilda medborgarna återfå sina rättigheter.

Men det avgörande på sikt är också att det blir en ordentlig och stabil ekonomisk utveckling. Freden kan inte bestå om inte fattiga människor får mat i magen.

Vad som krävs är omfattande avregleringar och privatiseringar så att tillväxten får sin chans. De närmast feodala eller socialistiska ekonomierna med omfattande statsstyrning har hämmat utvecklingen. Endast små grupper av stora jordägare, ett tunt lager med företagare eller den sandinistiska eliten har haft drägliga levnadsvillkor.

Men en förutsättning för att länderna i Centralamerika skall lyckas i sin ekonomiska omvandling är att de har möjlighet att exportera till de utvecklade länderna. Oroande är då framför allt de protektionistiska tendenser som man kan se i det amerikanska presidentvalet. Det är tendenser som företräds framför allt av Jesse Jackson.

För oss européer måste det vara angeläget att öppna våra gränser. Frihandeln är för Centralamerika väsentligt viktigare än bistånd. Visserligen kan bistånd på kort sikt ge en del fördelar när det gäller att få i gång en process mot demokrati, mångfald och marknadsandelar, men den långsiktiga utvecklingen måste vara helt beroende av möjligheterna till en fri handel.

Herr talman! När det gäller utvecklingen i Sydafrika är situationen dystert. Förtrycket ökar. De hoppgivande tendenser som tidigare kunde skönjas har förbytt i sin motsats.

Sydafrikas destabiliseringspolitik har lett till att Moçambique befinner sig i katastrof. Destabiliseringspolitiken bedrivs också på många andra håll. Så t. ex. förföljs och mördas oppositionella sydafrikaner även långt utanför södra Afrika.

En utomstående kan konstatera att den sydafrikanska statens grepp över näringslivet har hårdnat. Utländska investerares bortdragande har inneburit att företagsägandet stärkt delar av den vita minoriteten samtidigt som arbetslivet förskjutits i riktning mot mer utpräglad apartheid. De mycket begränsade friheter som tidigare tillkom framför allt den vita minoriteten har också kringkurits. Pressfrihet liksom yttrande- och tryckfrihet är nu i praktiken helt borta. Kontakterna från utlandet med organisationer som kämpar för ett demokratiskt Sydafrika har kraftigt försvårats. Detta är några av de resultat av isoleringspolitiken som vi måste ta i beaktande när vi granskar vår egen Sydafrikapolitik.

Isoleringen har på kort sikt stärkt den vita ekonomin, men på lång sikt leder den till att Sydafrika blir ett fattigare land. Om detta i sin tur leder till ökat motstånd, och ökad styrka för motståndet, mot apartheid eller tvärtom till en ökad vit uppslutning kring apartheid kan man tvista om. Men hittills tyder alla tecken på att utvecklingen har gått i den senare riktningen.

Herr talman! I Angola pågår ett omfattande och grymt inbördeskrig. Vi har kunnat se hur människor dagligen och stundligen lemlästas och dödas. MPLA-regimen tillkom inte efter fria val utan genom ett ensidigt maktövertagande. Betydande grupper inom Angola har en annan uppfattning om framtiden än vad regeringspartierna har. MPLA:s förakt och nonchalans för denna grupps rättigheter och dess rätt att medverka till sitt lands framtid är grunden till det våld som i dag sliter sönder landet.

En förutsättning för en nationell försoning är att de utländska trupperna och militära rådgivarna försvinner. I dag beräknas det att det finns 40 000 kubanska trupper i Angola. Därtill kommer rådgivare från Sovjetunionen och övriga östblocksländer. Även Sydafrika har betydande styrkor inne i

Angola. Sydafrikanskt flyg opererar över stora delar av landet.

Det är viktigt att Sverige i dialogen med Angolas regering gör vår inställning klar. Vi får inte hamna i den situationen att vi står bakom ena parten i ett grymt inbördeskrig. Vi måste stå bakom demokratin och vara beredda att medverka till åtgärder som kan ge en chans till nationell försoning, byggd på demokratis principer.

Herr talman! Över hela den tredje världen sker en påtaglig nyorientering av den ekonomiska politiken. Det enskilda ägandet betonas. Det sker en betydande avreglering och privatisering.

Orsakerna till detta är de negativa erfarenheterna av kommunism, socialism och feodalism. I det kommunistiska Kina har man genomfört världshistoriens största privatisering när 160 miljoner kinesiska bönder fått sin egen jord. Nu har de dessutom rätt att fritt köpa och sälja den.

Privatiseringen betyder mycket för att effektivisera ekonomin. Erfarenheterna av statsägande och statsstyrning är ofta förödande. Det leder nästan undantagslöst till korruption och ineffektivitet.

Även i Latinamerika sker en omfattande avreglering och privatisering. Förutom att de stärker effektiviteten ses privatiseringarna där också som ett sätt att stärka demokratin. De civila regeringarna har nämligen efterträtt juntor av olika slag som har haft en stark fixering vid staten och statsstyrning. Inte sällan har juntorna använt staten som ett sätt att garantera sin egen position vid makten.

Detta är en glädjande utveckling. Den afrikanska socialismen har varit en tragedi. Den har länge dominerat utvecklingen i Afrika och medfört våldsamma umbäranden för Afrikas befolkning. Den socialistiskt inspirerade utvecklingsfilosofin har lett till att landsbygden utarmats och städernas elit gynnats. Det är tyvärr, herr talman, kännetecknande för socialdemokratisk biståndspolitik att Sverige stött några av de mest dogmatiska regimerna.

Herr talman! Den tillbakagång för socialismen som vi i dag ser i den industrialiserade världen är än starkare bland u-länderna. Det tycker jag att det finns anledning även för svenska socialdemokrater att notera i en biståndspolitisk debatt. Det borde leda till att vi i framtiden söker ge det svenska biståndet en ny inriktning. I stället för att ge vårt politiska och ekonomiska stöd till utopistiska regimer som med våldet som medel ser diktaturen som den självklara samhällsformen måste vi ge vårt stöd till de politiska och ekonomiska krafter som diktaturen förtrycker. I stället för att bidra till regimernas socialistiska planhushållningsideologier måste vi stödja utvecklingen mot mångfald, enskilt jordbruk, företagande, enskilt ägande och fri opinionsbildning. I stället för att medverka och delta i regimernas massmöten och därigenom legitimera förtrycket måste vi hävda människornas rättigheter och de krav en fredlig och demokratisk utveckling ställer. Det kan vara så att vi får ta risken att framstå som gnälliga. Demokrati och mänskliga fri- och rättigheter är faktiskt värda precis det arbete och precis den debatt som Lena Hjelm-Wallén har haft den dåliga smaken att här i riksdagens kammare kalla gnäll.

Det finns anledning, herr talman, att se på utvecklingen i tredje världen med optimism. Betoningen av demokratin och betoningen av marknadsekonomin utgör två kraftfulla tendenser, som kan ge hopp om att fattiga

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

Internationellt utvecklingsamarbete m. m.

människor skall få en bättre materiell standard och drägligare levnadsvillkor. Det är viktigt att vi i Sverige i vår biståndspolitik inte bara erkänner detta utan också går i täten för att ge denna utveckling stöd. Herr talman! Mot denna bakgrund vill jag yrka bifall till de reservationer som upptar moderata namn.

Anf. 49 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag hade tänkt diskutera kvinnobistånd, och skall väl också göra det så småningom. Men innan dess skulle jag vilja kommentera något som i och för sig har berörts av många i debatten, nämligen diskussionen om anslagsposten för miljö, markvård och energi, i förhållande till anslagsposten Särskilda program.

Som så många redan påpekat är det ett nytt biståndspolitiskt mål som vi har att ta hänsyn till i den här debatten och i den här budgeten. Självfallet måste det faktum att vi nu har plockat in miljön som ett nytt mål sätta sina spår i biståndets utformning. Det måste också sätta sina spår i anslagsfördelningen.

Regeringen har låtit det avspegla sig – och det stöds av utskottsmajoriteten – i det faktum att man praktiskt taget fördubblat anslagsposten Särskilda program. Men precis som när det gäller alla de andra övergripande biståndsmålen måste huvudprincipen här vara att miljömålet skall genomrya hela biståndstänkandet.

De borgerliga partierna har i den här debatten hårt drivit kravet på att en särskild rubrik skall finnas i budgeten som skall heta Miljö, markvård och energi. Det finns också en reservation med det kravet. Men sedan spricker enigheten om hur viktig den här anslagsposten är i kronor räknat. Är det 100 miljoner som moderaterna säger, är det 150 miljoner som folkpartiet säger eller är det 200 miljoner som centerpartiet säger?

Bara på den här beslutspunkten i utskottets betänkande har alltså de tre borgerliga partierna lyckats med konststycket att skriva fyra reservationer. Det kanske inte är så konstigt att vi får 94 reservationer i ett ärende där det faktiskt förutsätts råda stor politisk enighet.

Utskottsmajoritetens förslag och också regeringens är således inte att ge mindre pengar till det här ändamålet. Åtminstone centern och moderaterna gör ju så att de lyfter ut pengar ur anslaget till Särskilda program och gör ett speciellt anslag för miljö och markvård.

Jag tycker uppriktigt sagt att upphetsningen över de olika uppfattningarna om rubriksättningen på anslagen är litet patetisk. Ni kan väl trots allt inte mena att hela det nya miljömålet i biståndet skulle kunna mötas med 100 eller 150 eller 200 milj. kr., i en biståndsbudget som omfattar 10 miljarder kronor!

Moderatreservationens krav på 100 miljoner innebär en hundraedel av vad vi anslår till u-landsbistånd. Det kan väl inte vara avgörande för jordens framtid, som Anita Bråkenhielm kallade det med darr på stämman.

I själva verket kan det på sin höjd räcka för att pröva och utveckla nya metoder i det stora arbete som det måste innebära att ge sig i kast med miljö, markvård och energi i u-världen. Vi vet ju vad det arbetet kostar bara i vårt eget lilla land. Jag tycker att man på något vis gör miljömålet en otjänst om man knyter det så hårt till en rubrik i biståndsbudgeten. Det är ju med miljömålet, precis som med alla de andra biståndsmålen, att hela biståndet

och framför allt vårt landprogrammerade samarbete – med de numera fem målen – måste förverkligas.

Miljömålet har också i stora stycken redan förverkligats. Markvård och energifrågor har inte negligerats förut. Markvårdsprogrammet i Kenya har t. ex. ofta lyfts fram som en av det svenska biståndets stora "success stories". Kraftverket i Kotmale, som har nämnts här tidigare, är visserligen omdiskuterat men i alla fall ett exempel på bistånd till energiproduktion.

Det som oppositionen nu skulle kunna åstadkomma med sitt speciella miljöanslag är just det som vi andra avser att åstadkomma genom den försöksverksamhet och metodutveckling som ingår i särskilda program.

Jag vill också litet grand beröra bostadsfrågan i biståndet som har varit uppe i debatten tidigare. Jag gör det inte minst därför att vi i det socialdemokratiska kvinnoförbundet har ägnat stort intresse åt den frågan, som är förknippad med FN:s bostadsår. Det har vi gjort i dialog med våra systrar i u-länderna, för boendet är ju där som här i högsta grad en kvinnofråga.

Jag vill då instämma i det som Oswald Söderqvist sade tidigare i debatten, att hur besjälade vi än är av att göra någonting åt u-ländernas bostadsfråga, skall vi ha klart för oss att vi aldrig kan bygga bort slummen kring storstäderna med svenskt bistånd. Det är faktiskt både okunnigt och ohederligt att påstå någonting sådant.

Vi får alltså inte förespegla människor som upprörs av bilderna från slummen att ett svenskt bistånd skulle kunna i ett slag ersätta det boendet med någonting annat, om vi bara ansträngde oss litet grand här i riksdagen. Så enkelt är det inte.

Vi kan bistå med byggmaterialproduktion. Vi kan bistå, som biståndsmministern också sade, med bildandet av bostadskooperativ. Vi kanske kan bistå med lantmäterikunskaper eller med insatser på det området till länder där man vill ha hjälp med att klara ut vissa markägarförhållanden. Vi kan bistå med krediter, osv. Men vi måste alltså sätta instrumenten i händerna på människorna själva i u-länderna för att de skall kunna lösa sina bostadsfrågor.

När vi då talar om insatser på bostadsområdet, finns det anledning att påpeka att även om slummen kring storstadsområdena är det mest spektakulära problemet, får vi inte glömma bort att det ute på landsbygden i u-länderna finns stora grupper av egendomslösa och bostadslösa människor som också behöver hjälp med att få tak över huvudet och en dräglig bostad. Där kan vi hjälpa till genom de satsningar som vi gör på landsbygdsutveckling.

Herr talman! Det jag egentligen hade tänkt att ägna mitt inlägg åt var frågan om kvinnorna i biståndet. Det finns som vanligt flera motioner i det ämnet, och utskottet har återigen ägnat det ett stort avsnitt i betänkandet. Det är i och för sig inte ovanligt i de senaste årens biståndsbetänkanden, och det är sannolikt också viktigt att vi år efter år gör den markeringen. Ingenting är ju så bra att det inte kan bli bättre.

Men jag tycker nog ändå att det kan vara tillåtet och t. o. m. bra att från riksdagens talarstol någon gång få redovisa en glädjande utveckling i en oftast för övrigt mörk bild av vad som händer i den tredje världen, ofta också

en mörk bild av vad vårt bistånd kan åstadkomma.

Jag utgår ifrån att man inte i den här kammaren numera behöver tala om varför kvinnorna är en så viktig målgrupp i biståndet. Men med anknytning till det ämne som Gunnar Hökmark hade i det förra anförandet kan det falla sig väl att påpeka att bl. a. kan kvinnobiståndet ses som en strategi för en demokratisk utveckling, som han ju efterlyste.

Här finns också parallellen till vad jag sade om miljömålet. Man kan inte bedöma vare sig miljöinsatserna eller kvinnoinsatserna med utgångspunkt i en liten anslagspost under rubriken Särskilda program eller någon egen rubrik om kvinnor eller miljö. Det är genom landramarna, genom det humanitära biståndet, genom katastrofbistånd, genom de enskilda organisationernas insatser och i det multilaterala biståndet som vi måste nå kvinnorna. Jag kan faktiskt inte annat än häpna inför det förenklande påstående som jag läser i centerkvinnornas reservation nr 15.

Då är bilden betydligt mer nyanserad och också genomarbetad i folkparti-reservationen som handlar om kvinnobiståndet, även om jag vill påstå att man där i stället slår in öppna dörrar. Jag kan inte se någonting i folkpartiets reservation som inte redan tillgodoses, endera i det nuvarande biståndet eller i det som utskottsmajoriteten säger i betänkandet.

Men det må vara hur det vill med det. Det finns säkert något skäl för de här reservationerna, som jag tycker är ganska konstlade markeringar.

För mig är det trots allt viktigare att kunna konstatera att det nu, framför allt under de tre år som har gått efter det att FN:s kvinnoårionde avslutades med den fantastiska Nairobi-konferensen 1985, börjar lossna på allvar när det gäller insikten om u-landskvinnornas betydelse för att, som biståndsministern uttryckte det, åstadkomma grundläggande förändringar som är nödvändiga för att vi skall få en varaktig utveckling i u-länderna.

Från dem som arbetar med biståndsfrågor ute på fältet och från dem som för dialogen med företrädare för de regeringar i u-länderna som vi samarbetar med finns det nu talrika och samstämmiga vittnesmål om att insikten om kvinnornas betydelse för utvecklingen växer i u-länderna själva. Det är ju så att säga förutsättning nummer 1.

En annan viktig förutsättning är att de multilaterala biståndsorganen förstår betydelsen av detta, inte minst därför att de ofta är eller borde vara samordnare av biståndet i länder och regioner. UNICEF har insett detta sedan länge och riktar mycket av sitt stöd till barnen också till kvinnorna. Men jag noterade även att den nye chefen för UNDP – som vi också ger stora anslag från svenskt bistånd – speciellt lyfte fram kvinnornas betydelse vid sitt första Sverigebesök.

I utredningen om det svenska katastrofbiståndet i framtiden kan vi i avsnitt efter avsnitt läsa hur avgörande kvinnorna är som målgrupp för att katastrofinsatserna skall bli framgångsrika även i förebyggande syfte. Inom anslagsposten Enskilda organisationer ges det stora möjligheter för de svenska kvinnoorganisationerna att bygga upp ett samarbete med kvinnorna i u-länderna. Därtill kan också SIDA ge ett direkt stöd till kvinnoorganisationerna i samarbetsländerna. Jag hörde i går en uppgift om att det stödet expanderar mycket snabbt just nu, och det tyder i sin tur på det glädjande faktum att kvinnorna börjar organisera sig ute i u-länderna.

Men hur är det då med vårt landprogrammerade bistånd, dvs. den tunga delen av det bilaterala utvecklingssamarbetet? Jag har nu i snart tio år följt den här frågan här i kammaren och i utrikesutskottet, och jag skulle så gärna vilja förmedla litet av allt det spännande som hänt i många länder på massor av olika sätt, fast då hamnar jag i tidsnöd, och det brukar inte vara populärt. Men jag hamnar också i ett annat dilemma, nämligen det som beskrivs i utskottsbetänkandet: det är så svårt att i den här mångfasetterade verksamheten ge en samlad bild och så att säga plocka ut det som är specifikt kvinnobistånd. Bara ett litet exempel på vad jag menar: Jag träffade i går en SIDA-tjänsteman som nyligen hade kommit hem från ett besök vid många olika projekt i Afrika. Han sade: "Jag såg förra veckan det bästa kvinnoprojekt jag någonsin har sett." Jag tyckte att det lät väldigt spännande, så jag frågade vad det var. Jo, det var ett markvårdsprojekt med terrassering för grönsaksodling som en grupp kvinnor ägnade sig åt. Vem tänker egentligen på kvinnoprojekt när man hör ordet markvård, om man inte vet att just kvinnorna är beroende av att det finns jord för livsmedelsproduktionen, som i så hög grad är basen för kvinnornas ekonomi och inflytande i Afrika? Men det är inte bara ett kvinnoprojekt, utan i och med att det handlar om markvård är det också ett miljöprojekt.

Jag skulle kunna ta massor av exempel på detta, men jag skall nöja mig med ett till: utbildningen av 20 kvinnliga vatteningenjörer i Etiopien. Det finns med under rubriken Ett kvinnoprojekt i Särskilda program, men det skulle lika gärna kunna vara ett vattenprogramsprojekt eller ett utbildningsprojekt eller kanske rent av ett projekt i kampen mot ökenutbredningen.

Det här tycker jag säger allt om hur svårt det är att plocka ut vad som går till det ena eller det andra ändamålet. Det kanske kan vara förklaringen till att t. ex. Anita Bråkenhielm inte får svar när hon efterlyser en siffra för den samlade insatsen på miljövårdsområdet, och det är också anledningen till att utrikesutskottet har avstyrkt en motion som kräver en samlad redovisning av kvinnoinsatserna i biståndet.

Vad jag grundar optimismen på när det gäller kvinnobistånd är alltså inte några tjugiga siffror, utan det är alla de konkreta exempel som jag har sett men också det faktum att det finns klara strategier för att gå vidare.

För det första börjar nu ett gammalt krav förverkligas, nämligen det att vi skall ha särskilda kvinnohandläggare på biståndskontoren. Jag skall erkänna att jag har varit tveksam till den strategin tidigare, eftersom jag har tyckt att det borde vara alla biståndsarbetsares och alla biståndskontorsanställdas ansvar att se till, att kvinnorna integreras i allt bistånd. Men jag har förstått, inte minst sedan Kvinnorådet för internationellt bistånd så klart har uttalat att detta är av avgörande betydelse för det fortsatta arbetet med kvinnobiståndet, att det är klokt att göra så i fortsättningen.

I utskottets betänkande konstaterar vi nu att det finns sådana handläggare på biståndskontoren i Bangladesh, Etiopien, Indien, Tanzania och Kenya. De närmaste två åren kan vi också räkna med – vilket inte står ännu i utskottsbetänkandet; det kanske vi får in i nästa betänkande – lokalanställda handläggare i Angola, Botswana, Lesotho, Moçambique, Zambia och Zimbabwe. I Kenya har SIDA dessutom nu upprättat ett regionkontor för kvinnobiståndet för att kunna verka i det stora, samlade afrikanska programsamarbetet.

För det andra: När det gäller strategier har jag just i dagarna läst de handlingsplaner för kvinnoinriktat bistånd i våra afrikanska programländer som har börjat upprättas, och det är alldeles uppenbart att den här planeringen land för land är en viktig uppföljning av SIDA:s mera övergripande handlingsprogram för kvinnobistånd, som blev klart till Nairobikonferensen 1975.

För det tredje provas nu också metoden att speciellt öronmärka en del av landprogrammet för att främja det integrerade kvinnobiståndet, med andra ord att stödja förverkligandet av de handlingsprogram som jag nyss nämnde. Målet är att man som stöd för detta skall avsätta 2 % av landramen. Det provas nu i Nicaragua och Tanzania, och om det visar sig att det är en bra metod får vi naturligtvis också omsätta den i andra länder så småningom.

Herr talman! Med detta vill jag understryka att mycket är gjort och att vi inte får slå oss till ro. Men ibland låter det som om ingenting har hänt när det gäller att nå kvinnorna med biståndet, och det är inte speciellt uppmuntrande för alla dem som med stor möda och entusiasm drivit och hävdat och praktiskt förverkligat kvinnoaspekterna i biståndssammanhang. Uppmuntran är kanske vad de kan behöva – och sannerligen också vi här i kammaren efter en debatt som med nödvändighet handlar så mycket om världens elände.

Anf. 50 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Maj-Lis Lööws exempel med det kvinnoprojekt som handlar om markvård är, om man skall fullfölja hennes resonemang, egentligen ett argument för att riksdagen över huvud taget skall frångå sig möjligheten att styra de olika delarna av det svenska biståndet. Det får inte vara så att det faktum, att olika biståndsinsatser ger olika typer av positiva effekter, leder till minskade möjligheter att härifrån prioritera innehållet i de mål som man kan uppnå med biståndet.

Jag tycker det är besynnerligt att Maj-Lis Lööw, när hon resonerar om detta med miljömålet och anslaget för miljö, markvård och energi, nästan talade som om det faktum att vi har ett miljömål stod i motsatsställning till att vi skulle ha ett särskilt anslag för miljö, markvård och energi. Så är det givetvis inte. Att vi har ett mål som gäller miljön måste prägla den svenska biståndspolitik och de olika insatserna över hela linjen. Därutöver måste vi naturligtvis här i riksdagen ha möjlighet att styra och se till, att det görs insatser som är specifikt inriktade på vad detta anslag skall innehålla.

Om socialdemokraterna inte hade tagit bort det här anslaget 1982, hade det i dag kunnat omfatta betydligt mer än de 100 miljoner som Maj-Lis Lööw nyss ironiserade över. Det hade i stället kunnat växa väldigt mycket, och kanske hade Maj-Lis Lööw då kunnat få ta del av erfarenheter från ännu fler lyckade kvinnoprojekt när det gäller just mark- och miljövård.

Mot den bakgrunden förstår jag inte varför Maj-Lis Lööw så frenetiskt argumenterar mot ett anslag för mark- och miljövård samt energi och mot möjligheten för riksdagen att på detta sätt styra biståndsinsatserna. Själv tar hon ju ett exempel, som mycket lysande och värtaligt framhåller vikten av ett sådant här anslag.

Anf. 51 BRITTA HAMMARBACKEN (c) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att tala om att vi är ense, Maj-Lis Lööw. Vi är nämligen helt överens om att miljöhänsynen skall utgöra en bas för biståndsarbetet. På den punkten råder det inga som helst motsättningar oss emellan.

Enligt utskottsbetänkandet skall – vid sidan av energifrågor och mark- och miljövård – också följande saker hanteras över den nuvarande anslagsposten: befolkningsfrågor, hälsovård inkl. aids, kvinnofrågor, kultur, massmedia, lantbruk, livsmedelsförsörjning, industriteknik, infrastruktur, undervisning, demokrati, mänskliga rättigheter, sparfrämjande och förvaltning. Alla dessa områden är, naturligtvis, synnerligen viktiga. Men jag kan inte se att kravet på en särskild anslagspost skulle innebära någon motsättning. Det är ju ett sätt att lyfta fram just miljö-, energi- och markvårdsfrågorna, som – det är vi alla överens om – är så väsentliga för enskilda länder när det gäller deras möjligheter att själva bygga sin framtid.

Maj-Lis Lööw tog också upp frågan om bostadssituationen. Hon ironiserade litet grand i onödan, tycker jag. Gunnel Jonäng poängterade redan i sitt huvudanförande att det inte kan vara fråga om ett antingen–eller utan att det måste vara fråga om ett både–och. Man kan inte bygga bort slummen. Men skulle det vara ett skäl till att inte göra någonting?

Vi anser att ett både–och är viktigast, dvs. att man vid sidan av andra åtgärder också med energi ägnar sig åt att förbättra bostadssituationen.

Så till kvinnofrågorna och reservation nr 15. Maj-Lis Lööw erkänner att det är mycket värdefullt med särskilda handläggare för kvinnofrågor och med regionkontor för kvinnobiståndet. Det är inte, som Maj-Lis Lööw antydde, tjusiga rubriker som vi avser. I stället är det faktiskt en del av biståndets verkliga vardag att lyfta fram kvinnornas insatser. Det utesluter definitivt inte – naturligtvis är det så – kvinnoorganisationernas solidariska stöd till sina systrar. Också på den punkten tycker jag att vi borde vara överens om att ett både–och-tänkande måste komma till stånd.

Anf. 52 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Vad jag har konstaterat är egentligen bara att de 100 miljoner som moderaterna nu är beredda att avsätta till ett särskilt anslag för miljö- och markvård ungefärligen kommer att motsvara det som vi kommer att avsätta till metodutveckling och försöksverksamhet inom ramen för anslaget Särskilda program. Vad jag har försökt att peka på är att det finns oändligt mycket att göra inom landramarna i programsamarbetet i detta avseende. Det är vitsen med att sätta upp övergripande mål. Det finns ju inga särskilda anslag till de andra biståndspolitiska målen.

Vi hävdar ändå att de biståndspolitiska målen skall få genomsyra vårt bilaterala biståndsarbete. Jag menar alltså att vi kan göra precis likadant beträffande miljömålet.

Genom att anföra några exempel ville jag visa hur svårt det är att skilja ut om en biståndsinsats är en kvinnoinsats, en markvårdsinsats eller en bevattningsinsats. Dessa saker kan ju mycket väl gå in i varandra. Det är ju det som är så fint, för då har man verkligen lyckats med ett integrerat bistånd. Alla borde vi välkomna någonting sådant.

Sedan till bostadsfrågorna. Jag har inte ironiserat i detta sammanhang. Jag kanske väcker litet förargelse. Men det var inte meningen att ironisera. I själva verket vill jag mycket allvarligt understryka att jag inte tycker att vi skall inge människorna några förhoppningar om att vi med svenskt bistånd skulle kunna bygga bort slumområden i storstäder i u-länderna. Jag sade inte att det skulle vara ett skäl för att inte göra någonting, utan jag gav faktiskt exempel på vad vi skulle kunna göra när det gäller att sätta instrument i händerna på människorna, så att de själva kan ta itu med den här problematiken.

När det gäller kvinnobiståndet tycker jag faktiskt att centerns reservation är mycket olyckligt formulerad. Man påstår där att kvinnornas betydelse för utvecklingen bara har lyfts fram i ord och inte i medelstilledelning i det svenska biståndet och att kvinnorna har satts på undantag i biståndet. Det är alldeles uppenbart att man då hänvisar till några miljoner avsedda för mycket speciella insatser med rubriken Särskilda program. Jag däremot försökte visa hur dessa saker har integrerats i det övriga biståndet.

Anf. 53 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Vad Maj-Lis Löow nu egentligen vill få debatten att handla om är i vilken mån riksdagen skall kunna styra det svenska biståndets utformning. Hon säger att de här 100 miljonerna kanske är den summa som kommer att anslås inom ramen för Särskilda program. Men däröver kan inte riksdagen råda, utan det är regeringen och SIDA som bestämmer om den saken. Mot den bakgrunden menar vi att det är viktigt att riksdagen kan göra en prioritering. Det är också mot den bakgrunden som vi i dag kan konstatera att ett av de största och viktigaste globala problemen när det gäller vår överlevnad och tredje världens befolkning är att förhindra den jorderosion som utbreder sig. Det gäller att ta vara på den jord som finns och att använda den på bästa möjliga sätt.

Då är det inte särskilt underligt om man från riksdagens sida vill se till att den här typen av projekt och insatser skall utgöra en viktig och bärande del när det gäller den strategi som det svenska biståndet skall ha. Det är alltså inte särskilt underligt att de tre borgerliga partierna vill ha särskilda anslag, som givetvis kan växa med tiden. En stor fördel med ett sådant anslag, som sätter den här typen av insatser i fokus och som gör att riksdagen kan bestämma omfattningen, är just att sådana här insatser är så centrala för utvecklingen i tredje världens länder också i andra avseenden.

Det var detta som jag ville peka på i min föregående replik. När Maj-Lis Löow beskrev sitt mark- och miljövårdsprojekt, som var ett kvinnoprojekt, visade hon hur viktigt det är att just sätta den här typen av insatser i centrum. Då är det rimligt att riksdagen kan fatta beslut härom, och då är det också rimligt att ha en särskild anslagspost.

Anf. 54 BRITTA HAMMARBACKEN (c) replik:

Herr talman! Maj-Lis Löow tyckte att min tolkning av hennes tonfall var i hårdaste laget. Det är trevligt att höra att min tolkning var helt felaktig.

Det som egentligen fick mig att begära ordet var Maj-Lis Löows formulering att det var okunnigt och ohederligt att diskutera bostadsfrågorna

på det sätt som vi gjorde. Jag vill då påminna om att vi definitivt inte har sagt att vi, enbart genom att satsa på bostadsfrågorna, kan bygga bort slummen i många av världens storstäder, för så är ju inte fallet.

Däremot har vi pekat på hur oerhört väsentligt det är att få till stånd en bra bostadssituation. Det är det vi har lyft fram.

Herr talman! Jag vill slutligen ge en sista replik när det gäller anslagsposten miljö, markvård och energi. Jag tycker att det är viktigt att lyfta fram den aspekt som vi har pekat på i den gemensamma reservationen, nämligen att detta är ett sätt att inför omvärlden poängtera att vi verkligen lägger stor vikt vid miljö- och markvårdsfrågorna i vårt biståndsarbete. Det är bra om det kan läggas till övrig argumentering som vi gemensamt har framfört.

Anf. 55 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt Gunnar Hökmarks resonemang. Men låt mig säga: Alla de exempel som jag skulle kunna ge på kvinnoprojekt som också är markvårdsprojekt, vattenprojekt eller projekt med det ena eller det andra syftet – förutom att de när kvinnorna – skulle aldrig kunna rymmas inom det anslag för miljö, markvård och energi på 100 miljoner som ni moderater föreslår. Gunnar Hökmark vägrar att erkänna att nästan allt detta måste inrymmas i det landprogram som vi om en stund kommer att besluta om – oavsett om riksdagen har ett inflytande över användningen eller inte.

Det är ju på landprogrammen och programsamarbetet med vissa länder som huvuddelen av det bilaterala biståndet baserar sig. Det som eventuellt kan ges via ett särskilt anslag eller särskilda program blir trots allt marginellt. Jag har försökt visa på att det möjligen kan vara metodutveckling, försöksverksamhet och forskning. Därefter kan man framgångsrikt driva miljöfrågorna inom landprogrammets ram.

Anf. 56 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Det har varit intressant att följa debatten under dagen. I de allra flesta frågor är vi mycket ense – men det talas inte så mycket om dem här. Det gäller framför allt biståndets betydelse som hjälp till självhjälp. Vi vill bidra till att människorna i utvecklingsländerna så småningom, i en framtid som kanske kan tyckas ligga ganska avlägset, ändå skall kunna stå på egna ben. Det måste vara målet för allt vårt arbete. På den punkten är västvärldens ansvar oerhört stort – med vårt kunnande och våra ekonomiska tillgångar. Vi har ett fantastiskt ansvar när det gäller att medverka till en rättvisare värld. Jorden äger vi gemensamt!

Här har talats mycket om miljö. Jag vill konstatera än en gång – det har gjorts tidigare i dag, men vi behöver upprepa det ständigt – att vi alla har ansvar för miljön. I u-länderna är det fattigdomen som är miljöförstöraren, och i industrivärlden kan det sägas vara rikedom och överflödet som är de stora miljöhoten. Det som ändå måste bli slutsatsen av detta resonemang är att utvecklingen i alla länder – rika som fattiga – måste ledas på ett sådant sätt att ekologin, dvs. omtanken och värnandet om miljön, kan gå hand i hand med den ekonomiska utvecklingen. Detta är nödvändigt om vi över huvud taget skall kunna klara av alla de problem som ligger framför oss och om vi skall kunna uppnå målet att alla människor på vår jord skall kunna få en

bestående välfärdsutveckling. Det är egentligen det vi alla gemensamt vill vara med och åstadkomma, även om det blir först kommande generationer som, förhoppningsvis, kan nå målet.

Jag skall inte utveckla dessa tankegångar om miljö, ekonomi osv. ytterligare. Britta Hammarbacken och Gunnel Jonäng har talat om detta tidigare. Men jag tyckte att det var viktigt att understryka dessa frågor. Jag vill också referera till allt det bakgrundsmaterial som vi kan finna i Brundtlandkommissionens arbete. Den borde vara som en bibel för alla som sysslar med utvecklingsarbete. Där finns mycket att hämta om vad som kan förväntas av oss i framtiden.

Jag skall återkomma till det som senast har debatterats, nämligen kvinnobiståndet. Maj-Lis Löow och jag hade glädjen att båda vara med på befolkningskonferensen i Mexiko, där det mycket kraftfullt fastslogs att en utveckling i u-länderna förutsätter att kvinnobiståndet får en framträdande plats. Det är helt riktigt som det har sagts här att det är kvinnorna som egentligen är en förutsättning för att man skall få en ekonomisk utveckling i de fattiga länderna.

Om kvinnorna får vara med i den ekonomiska utvecklingen leder det också till att barnantalet blir begränsat och därmed den snabba befolkningstillväxten. Ett av våra allra största problem är de miljarder människor som tillkommer på vår jord i en allt snabbare takt. Insatserna för kvinnorna är en viktig förutsättning för att vi skall kunna hejda den utvecklingen.

Utskottet pekar också på att kvinnostödet är integrerat i utvecklingsprogrammen på väldigt många olika sätt. Vi har inom centern aldrig bestridit att detta är riktigt. Det är en självklarhet, men det har inte alltid varit det utan det har det blivit först efter ett långt och trögt arbete. Men det hindrar inte att man också i olika sammanhang behöver särskilda insatser för kvinnoprojekt. Jag vill också inbegripa barnen i det sammanhanget. Situationen för kvinnor och barn hänger intimt samman, inte minst när det gäller möjligheterna att skapa en bra framtid för barnen. En bra framtid för dem är också en förutsättning för den demokratiska utvecklingen.

Maj-Lis Löow säger att hon närmast är generad – eller hur hon nu uttryckte sig – över vad vi i centern har sagt i vår reservation. Det är litet märkligt. Om man läser vad statsrådet säger i budgetpropositionen finner man nämligen att hon där uttrycker en besvikelse:

”Jag noterar att SIDA inte har planerat någon ökning av insatserna avseende delposten kvinnofrågor trots vad som tidigare sagts om att särskild uppmärksamhet skall ägnas bl. a. åt dessa frågor. Jag anser att kvinnofrågorna bör ges en ökad prioritet.”

Det är vad statsrådet Hjelm-Wallén, som dess värre inte är i kammaren nu, själv har skrivit i budgetpropositionen. Och detta är bakgrunden till vår reservation. Centern har tagit fasta på vad statsrådet själv har sagt. Det finns brister i SIDA:s anslagsframställning som vi har velat rätta till.

Det som Maj-Lis Löow säger om vårt sätt att uttrycka oss faller i lika hög grad på statsrådet. Jag vänder på det och säger att vi är glada att ha statsrådet med oss när det gäller vissa typiska kvinnoprojekt som vi måste stödja. Då måste vi ha ett särskilt anslag för detta.

På ett annat ställe i budgetpropositionen nämner statsrådet betydelsen av

att ekonomiskt och socialt eftersatta grupper ofta saknar förutsättningar att delta i den politiska processen. Detta gäller bl. a. kvinnor och barn. Precis samma tankegångar återfinns i våra reservationer. Jag tycker att det är viktigt att detta kommer fram. Vi får alltså verkligen ta fasta på kvinnornas betydelse för utvecklingen och deras betydelse i demokratiseringsprocessen. Om statsrådet hade varit närvarande i kammaren, hade jag velat fråga om hon – mot bakgrund av vad hon själv har sagt – till nästa år kommer att se till att detta område kommer att få ett ökat stöd.

Världens fattigaste befolkning drabbas gång på gång av katastrofer av olika slag. Jordförstöring, torka, översvämning, inbördeskrig, jordbävningar och vulkanutbrott kan räknas dit. Vi får ju dagliga vittnesbörd om hur människor försätts i fruktansvärda katastrofsituationer. Många miljoner människor är i akut nöd. Insatser av olika slag måste sättas in snabbt för att man skall kunna rädda människoliv. Centern har föreslagit att katastrofinslaget skall ökas med ytterligare 40 miljoner till 595 milj. kr. Vi anser att man därigenom skall kunna utföra katastrofinsatserna på ett bättre sätt, använda de medlen för akuta behov och endast undantagsvis för långsiktiga projekt. Medel till långsiktiga projekt skall tas från andra anslag.

Frågan om miljö- och markvård har tidigare diskuterats här så mycket att jag inte tar upp den nu. Pengar till det ändamålet måste tas från egna anslag, eller också måste medel härtill ingå i andra anslag – inte tas från katastrofbiståndet. Snabbheten och effektiviteten skulle kunna utvecklas genom att man t. ex. hade en särskilt utvald grupp för katastrofberedskap, en grupp med stort kunnande på det här området. Denna katastrofberedskap skulle man kunna bygga upp tillsammans med de övriga nordiska länderna och även tillsammans med de mycket kunniga enskilda organisationerna. Röda korset och Rädda barnen nämns i detta sammanhang. De har ju, som omnämnts tidigare här i dag, ett enormt kunnande i hur man når de allra fattigaste människorna i svårtillgängliga områden. Vi vet ju – för att bara nämna några exempel – hur situationen är i Etiopien, Eritrea och Sudan. Där har vi platser där en sådan här katastrofgrupp skulle kunna göra värdefulla insatser.

På senare tid har man börjat tillgripa kemisk krigföring i större utsträckning än tidigare. Kurdistan är ett mycket avskräckande exempel i det sammanhanget. Jag hade också velat fråga statsrådet om man, utöver vad man nu har gjort, kommer att ha någon beredskap för att hjälpa om en liknande fruktansvärd situation skulle uppstå igen. Det är en fråga som många människor ställer sig. Kemisk krigföring är barbariskt och avskyvärt. Vi måste ha beredskap för att kunna möta de behov som därvid uppstår.

Jag har tidigare nämnt enskilda organisationer. Vi har fått kritik för att vi föreslår en uppräkningslista av anslagen till de enskilda organisationerna. Men det är så, som det har sagts här tidigare, att man gång på gång upplever hur de enskilda organisationerna har ett mycket stort kunnande och kan göra värdefulla effektiva insatser, där de officiella statliga organen av olika skäl inte når fram. Det är därför vi vill att de enskilda organisationernas insatser skall kunna öka. Riksdagen har gång på gång uttalat sitt förtroende för dessa insatser. Det finns inget motsatsförhållande, vi hjälper varandra och använder de instrument som står till förfogande. Men det är viktigt att detta vidgade förtroende för enskilda organisationer också visar sig i att vi alltmer övergår till ramanslag, så att dessa organisationer verkligen känner att de har

vårt förtroende. De är effektiva – det vet vi av erfarenhet. Man är mån om att pengarna verkligen skall utnyttjas för insatser som når de fattigaste människorna. Man vill följa sina egna mål och sina egna program, som man självfallet vill söka fullfölja. Man är emellertid öppen för insyn och kontroll av vad man utför. Jag tror att vi i dag är på väg att uppnå ett förtroendefullt balansförhållande, och då bör man kunna ge dessa organisationer vidgade befogenheter och mer pengar att användas för att de mål som vi också har gemensamt skall kunna nås i allt högre grad i de länder som så innerligt väl behöver stöd.

Det har också konstaterats tidigare att de insatser som de frivilliga organisationerna gör når kvinnor och barn och de fattiga på ett alldeles speciellt sätt. I det sammanhanget och med anknytning till de reservationer som vi har avgett vill vi markera, att eftersom kvinnor och barn drabbas hårdast av katastrofer och oftast är de allra fattigaste, är det angeläget att ytterligare medel går till aidsbekämpningen. Den är en del av de kvinnofrågor som vi har tagit upp i våra reservationer. Aids är ju en fruktansvärd farsot, som i dag drabbar hela världen men framför allt utvecklingsländerna. Vi i centerpartiet föreslår därför ett speciellt anslag, till vilket vi tar medel från andra anslag, för att kunna öka utrymmet för insatser mot aids.

Herr talman! Även om tiden nu är långt framskriden skulle jag vilja ta upp de områden som är alldeles speciellt utsatta. De har nämnts tidigare här i dag. Jag tänker på Etiopien och det inbördeskrig som pågår där sedan många år tillbaka. Vi har tagit upp detta inom ramen för projektbistånd. Jag nämner också andra länder: Somalia, Sudan, Västsahara, Uganda och Filippinerna. Det finns oerhört stora behov i dessa områden. Trots att regimen i Etiopien är tyrannisk och maktfullkomlig och på olika sätt kan kritiseras mycket intensivt, menar vi att människorna i Etiopien ändå fortsättningsvis måste få stöd. Samtidigt är det viktigt att vi försöker gå in med projektstöd i Eritrea, där eritreanerna behärskar stora delar av det aktuella området. Det är ett svårt och besvärligt arbete, men vi tror att det blir nödvändigt att göra på det sättet. Det är ju människorna vi vill hjälpa – det är inte fråga om att stödja en gerillarörelse, en frihetsrörelse eller någon form av regering. Förhållandet är detsamma beträffande de övriga länder som vi räknar upp i vår reservation om projektbistånd.

Till sist skulle jag vilja anföra följande. Statrådet Hjelm-Wallén säger att bara vi får tillräckligt stora frågor skall vi ha en parlamentarisk utredning. Jag undrar då: Hur svår skall situationen i världen bli, och hur komplicerad skall situationen bli, innan regeringen är beredd att tillsätta en parlamentarisk utredning? Här har det visserligen talats en del om positiva tecken i tiden. Men vi har hela den besvärliga situationen i Etiopien på Afrikas horn. Vi har även Mellersta Östern, och vi har Afghanistan, där man har enorma problem i samband med flyktningtillbakadragandet. Vi har befolkningsutvecklingen som är en mycket svår fråga. Vi möter också många problem i Sydamerika. Det finns flyktingproblem över hela världen. I debatten har det talats om hur vi skall komma till rätta med den växande slummen i storstadsområdena. Den nord-syd-dialog som har uteblivit är också en del av denna helhet.

Mot bakgrund av vad Brundtlandkommissionen har kommit fram till vore det verkligen på sin plats att man tog alla dessa frågor på allvar och tillsatte en

parlamentarisk utredning, så att alla dessa frågor om demokratimål och mänskliga rättigheter fick penetreras i lugn och ro. Då skulle man få ett bra underlag. Det kunde kanske bli en bra vägvisare i framtiden för dem som ännu inte ens har uppnått enprocentsmålet i industrivärlden. Vi skall emellertid inte förhäva oss. Det är, som det sägs i fredsresans fjärde fråga, de mänskliga grundbehoven med en sådan fördelning av jordens tillgångar att grundläggande förutsättningar för mänskligt liv såsom rent vatten, mat, elementär hälsovård och skolutbildning garanteras för människor i hela världen som vi skall ägna oss åt och finna formerna för. Och att det kommer att behövas nya former för detta i framtiden är jag helt övertygad om. Då vill vi parlamentariker vara med i det arbetet.

Anf. 57 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Under denna biståndsdebatt har man flera gånger från både oppositionens och utskottsmajoritetens sida påpekat att det vore lyckligt om det inte fanns så många reservationer fogade till betänkandet. Karin Söder sade att centern med reservation 15 bara ytterligare har velat understryka vad statsrådet har sagt i propositionen. Jag vill då inför nästa års utskottsarbete bara ge tipset, att om ni vill understryka sådant som står i propositionen, borde vi kunna komma överens om det redan i utskottsmajoritetens text. På det sättet skulle vi kunna undvika ett antal reservationer.

Anf. 58 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Vad statsrådet kritiserar är anslagets storlek. Vi menar emellertid att man måste gå till handling.

Anf. 59 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! 95 reservationer fogade till ett utskottsbetänkande skulle kunna tyda på att mycket stora motsättningar råder mellan de olika partierna i fråga om biståndspolitik. Men så är ju inte fallet. Det finns emellertid en reservation som tyder på stora motsättningar och där moderaternas synsätt på biståndspolitik framkommer. I fråga om denna reservation går det, vilket denna debatt också har visat, en klar skiljelinje mellan moderaternas negativa syn på biståndspolitik i allmänhet och de fyra andra politiska partiernas mera progressiva hållning i fråga om biståndspolitik.

Många av reservationerna gäller programlandssamarbete och medelsramar för enskilda länder. Jag skall kommentera några av dessa reservationer och även göra några kommentarer till u-landsforskning. Centern och moderaterna kräver en omläggning av biståndet från nuvarande landprogrammering till ett mer ämnes- och projektinriktat bistånd. Samtidigt föreslår folkpartiet, moderaterna och vpk att programsamarbete skall inledas med nya länder. Folkpartiet anser att vi skall uppta Filippinerna och Uganda i programlandskretsen. Vpk vill inleda samarbete med Kampuchea, medan moderaterna förordar att Sverige skall etablera biståndssamarbete med Sudan, Uganda och Somalia. Tänkbara samarbetspartner enligt moderaterna är också Costa Rica och Filippinerna.

För att man skall nå varaktiga resultat och bestående utveckling krävs långsiktiga åtaganden från svensk sida. Det finns därför starka skäl att slå

vakt om programlandssamarbetet som basen för det svenska biståndet. Detta utesluter inte på något sätt projektbistånd till vissa u-länder. Genom bl. a. BITS, SAREC, SWEDFUND och enskilda organisationer görs biståndsin-satser i ett stort antal länder utanför programlandskretsen. Ett exempel är Somalia, där SAREC, dvs. styrelsen för u-landsforskning, sedan länge har ett bilateralt forskningssamarbete. Ett annat exempel är Uganda, som utan att vara programland erhåller svenskt bistånd på flera för landet viktiga områden.

Projektbistånd kan vara av betydelse för att stärka en utveckling i demokratisk riktning. Däremot vore det olyckligt om biståndet till u-länderna splittrades upp på ett stort antal avgränsade och kortsiktiga projekt. De borgerliga partierna, och i någon mån vpk, vill skära ned biståndet till vissa programländer. Moderaterna går inte oväntat i spetsen för något som skulle kunna betecknas som ett systemskifte i svenskt biståndssamarbete med fattiga länder.

Det finns ett mönster i moderaternas synsätt, ett mönster som det också finns skäl att närmare granska i sömmarna. En indignationsartikel mot biståndet i dagens Svenska Dagbladet kan tjäna som åskådningsexempel. I artikeln konstateras aningslöst att mänskliga rättigheter kränks i de flesta u-länder, som om det vore någon nyhet. Med denna snäva och intoleranta syn på u-länderna och deras problem blir den logiska konsekvensen att en stor del av det u-landsbistånd som vi i dag har borde avbrytas, och det kanske ytterst är detta som moderaterna vill.

Moderaternas slagordsmässiga kritik mot biståndet är att det är alltför regimorienterat. Från denna utgångspunkt kräver de en avveckling av biståndet till Vietnam och en kraftig nedskärning av biståndet till Afrikas randstater. De kräver också en kraftig nedskärning av biståndet till det av ekonomiska sanktioner hårt utsatta Nicaragua. Samtidigt talar moderaterna tyst om förtryck och förtrampande av mänskliga rättigheter i den s. k. marknadsekonomi Kenya. Begreppet regimorienterat bistånd slår med förödande kraft tillbaka på moderaterna själva. Vilka skulle då drabbas av ett systemskifte i biståndspolitik enligt moderat modell? Några exempel är Angola, Moçambique och Zimbabwe, länder som ständigt utsätts för infiltration och övergrepp från apartheidstaten Sydafrikas sida. Dessa länder skall ha mindre bistånd, säger moderaterna. Det här moderata förslaget innebär en minskning av biståndet till södra Afrika, totalt sett med olika typer av bistånd inräknade, med minst en halv miljard kronor. De två länder som är värst utsatta för destabiliseringspolitiken från Sydafrika, Angola och Moçambique, drabbas mycket hårt av moderaternas förslag. Zambia och Tanzania tillhör Afrikas fattigaste och mest skuldtyngda länder. Moderaterna föreslår att man skär ned biståndet till dessa länder. Människorna i Nicaragua i Centralamerika lever under ständigt tryck från USA-stödd sabotageverksamhet och ekonomisk bojkott från stormaktens sida.

Det svenska biståndet till Nicaragua inriktas bl. a. på olika former av folkligt deltagande i utvecklingsprocessen. Det rör sig om stöd till bondekooperationen. Sverige har också gett bidrag till konstitutionellt arbete. Detta bistånd till Nicaragua vill moderaterna minska från 190 till 100 miljoner.

För att visa ett litet exempel på vilka krafter i Nicaragua man indirekt kan spela i händerna med detta synsätt, skall jag referera en artikel i The New York Times för en tid sedan. Där sägs bl. a. följande.

De från grannlandet Honduras opererande sabotagegrupperna contras hade fått amerikanska pengar för att framställa en s. k. handbok för sabotageåtgärder inne i Nicaragua. I boken förekommer bl. a. illustrationer av hur man skall skära sönder däck på bilar och bussar. På en annan sida i boken demonstreras hur man skall gå till väga för att spränga brevlådor i luften. Det finns bara ett problem, noterar The New York Times torrt och syrligt. Det förekommer knappast brevlådor i Nicaragua. Det är dessa contras som USA:s president Reagan kallar frihetskämpar. Vilken vokabulär moderaterna här använder är hittills obekant.

När det gäller Vietnam har kritiker från borgerligt håll inriktat sig på dels landets militära närvaro i Kampuchea, dels förment tvångsarbete i svenska biståndprojekt. Ett fortsatt svenskt biståndssamarbete med Vietnam förutsätter att Vietnam lämnar Kampuchea senast 1990. Beträffande det förmenta tvångsarbetet har en undersökning på SIDA:s uppdrag, utförd av bl. a. sociologiprofessorn Rita Liljeström, slagit fast att det inte finns något belägg för att arbetarna vid Bai Bang-projektet i Vietnam rekryterats med tvång. Vidare framhåller undersökningsgruppen att skogsarbetarnas arbetsvillkor och sociala miljö väsentligt förbättrats under senare år.

Herr talman! Det är Vietnams barn, kvinnor och fattiga som kommer i åtnjutande av svenskt bistånd. Det gäller primärhälsovård, läkemedelsförsörjning m. m. Det är Vietnams barn, kvinnor och fattiga som skulle drabbas om moderaternas systemskifte i biståndspolitiken skulle bli verklighet.

Herr talman! Slutligen vill jag göra en kort kommentar till u-landsforskningen. SAREC, styrelsen för u-landsforskning, inriktar sitt forskningsstöd på de fattigaste länderna, men bedriver samtidigt ett forskningssamarbete med u-länder som har en egen bas för forskning. Miljöforskningen t. ex. ökar i betydelse. Forskning fostrar till kritiskt tänkande och befrämjar därmed pluralism och demokratisk utveckling. SAREC:s forskningssamarbete innebär också att viktiga ventiler hålls öppna mot väst i enpartistater som Cuba och Etiopien, länder som har visat sig ha stor förmåga att tillgodogöra sig svenskt forskningssamarbete.

Den medlemsram som i årets budget anvisats för SAREC:s verksamhet synes vara väl avvägd. Det finns också skäl att koncentrera resurserna till befintliga forskningsmiljöer, varför vpk:s krav på att inrätta ett institut för internationell utvecklingsforskning i Sverige måste avvisas.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 19–22, 36–54 samt 82 och 83 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 60 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Om dagens biståndspolitiska debatt tidigare har påmint om ett lugnt samtal på Eslövs järnvägsstation, framstår den efter Bengt Silfverstrands inlägg mer som ett veritabelt krogslagsmål. Det är litet svårt att bemöta enskildheterna, eftersom de inte hade så mycket att göra med det biståndspolitiska betänkande vi i dag debatterar. Inlägget bestod snarare av allt propagandamaskinen för tillfället kunde hitta att angräpa. Några punkter

kan dock urskiljas.

Först och främst tycker Bengt Silfverstrand att vi moderater är negativa. Ja, vi är negativa till en politik, som ser mellan fingrarna med förtryck och diktatur och som leder till ekonomisk stagnation. Vi är negativa till den typen av regimer som Bengt Silfverstrand förmodligen kallar sina vänner. Vi skulle aldrig kunna tänka oss att nämna Cuba och Etiopien som exempel på länder som på ett föredömligt sätt tar till sig svenskt bistånd. De är stagnerade ekonomier med ett förtryck som stryper all möjlighet till mänsklig utveckling. Det tragiska med Bengt Silfverstrands inlägg är att det är en symbol för en intellektuell stagnation i socialdemokratins biståndspolitiska tänkande, där varje kritik och varje ny synpunkt enbart kan ses som en kritik mot bistånd som sådant.

Om Bengt Silfverstrand hade besvärat sig med att läsa vad vi står för och lyssnat till vad vi har sagt här i dag, hade han förstått att vi vill ge det svenska biståndet en inriktning som stärker den process som långsiktigt medverkar till en utveckling mot demokrati och välfärd. Men propagandamaskinen har nog inte läst betänkandet. Det indikerar det referat Bengt Silfverstrand gjorde av vår motion om Sudan, Uganda och Somalia. Vi förespråkar inte att dessa länder skall bli programländer. Vi menar att det är länder som vi skulle kunna bedriva biståndsverksamhet i. Vi vill att svenskt bistånd skall vara projektanknutet och kunna koncentreras till det som vi i Sverige är bra på.

Allra mest chockerande är när Bengt Silfverstrand vänder sig mot en artikel i Svenska Dagbladet, som handlar om att Amnesty International ger regeringen hård kritik. Det kan vara intressant att veta om Bengt Silfverstrand har socialdemokratin bakom sig på denna punkt. Enligt artikeln säger företrädare för Amnesty International bl. a. att det är självklart att bistånd går från regering till regering, och därför måste den svenska regeringen mer aktivt påtala brott mot mänskliga rättigheter. Det är denna typ av inlägg som Bengt Silfverstrand tydligen tror är en kritik mot bistånd som sådant. Det är det inte. Det är kritik mot en regering och ett parti som på grund av socialismen i mottagarländerna ser mellan fingrarna med tortyr, förtryck och elände. Det är kritik som syftar till att vi skall få ett uppbrott från denna politik och föra en annan politik som stärker demokrati och fredlig utveckling.

Anf. 61 BENGTSILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag skall försöka bringa någon reda i det ganska yviga genmäle vi fick höra från Gunnar Hökmark. Låt mig först göra ett konstaterande på tal om stagnation.

Gunnar Hökmark sade att jag inte talade om biståndsbetänkandet. Regeringens förslag om bistånd till Angola innebär 150 miljoner till landet. Det ställer de andra borgerliga partierna upp på. Moderaterna vill ge 100 miljoner till Angola. Regeringen vill ge 355 miljoner till Moçambique. Moderaterna vill ge 325 miljoner. Regeringen vill ge 520 miljoner till Tanzania. Moderaterna vill ge 400 miljoner. Här är det inte bara fråga om stagnation. Detta innebär en tillbakagång, en reträtt.

Låt mig ta Tanzania som ett intressant exempel. Tanzania har i allt väsentligt följt Världsbankens och Internationella valutafondens mycket

hårda krav på en omläggning av politiken i marknadsekonomisk riktning. Vore det inte, Gunnar Hökmark, med moderaternas ofta uttalade förkärlek för marknadsekonomin, värt att stödja Tanzania i stället för att skära ned på biståndet?

Jag har inte använt ordet föredöme om Etiopien. Jag har sagt att det i totalitära länder är viktigt att hålla fönstret öppet mot omvärlden. Det är därför Sverige genom SAREC, styrelsen för u-landsforskning, stöder just forskningsverksamhet. Det ger ett gott utbyte, och man kan bedriva sådan verksamhet i Etiopien. Det har all erfarenhet visat. Såvitt jag kan förstå har inte moderaterna reserverat sig mot det anslaget, och då förstår jag ännu mindre Gunnar Hökmarks kritik.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

*Internationellt utvecklings-
samarbete m. m.*

Anf. 62 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand försökte i sin replik raskt föra över resonemanget från vad han ursprungligen talade om. Måhända kan det vara bra. Saken är att de länder som Bengt Silfverstrand förde fram som exempel är länder som har råkat ut för utpräglad ekonomisk stagnation. Vi moderater har föreslagit något lägre anslagsramar för några av randstaterna, eftersom vi dessutom för över mer pengar till andra poster i biståndsbudgeten, t. ex. demokratisk utveckling, miljö och markvård. Vi anser också att situationen i de här länderna – framför allt i Moçambique men även i Angola – på grund av det inbördeskrig som pågår är så pass svår att normala utvecklingsprojekt är svåra att driva, medan däremot behovet av katastrofmedel är desto större.

Detta är skillnader och nyanser som jag inte begär att Bengt Silfverstrand skall kunna ta till sig i resonemanget. Likväl är förutsättningarna i dag för programsamarbete begränsade, medan nödvändigheten av insatser bl. a. genom katastrofbistånd är desto större.

Det oroväckande i Bengt Silfverstrands inledningsanförande kvarstår efter hans replik. Han menade att det var en intolerant syn mot u-länder att kritisera dem för förtrycket av mänskliga fri- och rättigheter. Där går den stora skiljelinjen mellan Bengt Silfverstrand och oss moderater. Jag är inte säker på att jag behöver säga att skiljelinjen riktigt går mellan socialdemokraterna och oss moderater, för jag tror att Bengt Silfverstrand i det här fallet är den ivrige vänsteryttern och cyklar runt banan litet för mycket för att jag skall tillskriva socialdemokratin dessa uppfattningar.

Vi moderater är intoleranta mot regimer och diktaturer som förtrycker de mänskliga fri- och rättigheterna. Vi vill inte medverka till att genom svenskt u-landsbistånd stärka dessa regimer. Vi vill ge bistånd till de länder som det gäller här genom de många kanaler som finns vid sidan av. Det gäller Etiopien och andra länder, precis som vi anvisat i de reservationer som Bengt Silfverstrand kanske inte har läst. Vi vill inte stödja dessa regimer. Mot dem är vi intoleranta. Skillnaden är att Bengt Silfverstrand synes vara så tolerant som man kan begära av någon människa.

Anf. 63 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi kanske skall hålla oss till sakfrågorna. Jag berörde redan i mitt inledningsanförande bl. a. södra Afrika. Jag konstaterade då att många länder där, bl. a. Angola och Moçambique, är utsatta för Sydafrikas

kompakta förtryck och destabiliseringspolitik. Bara den situationen är värd att ingripa mot genom att upprätthålla ett så kraftfullt och målinriktat svenskt stöd som över huvud taget är möjligt. Jag noterar att centern och folkpartiet stödjer den principiella uppfattningen. Det är moderaterna som mäter sig ur gemenskapen.

Jag noterade också – på den punkten svarade inte Gunnar Hökmark alls – att Tanzania är ett av de fattigaste länderna i Afrika, ett av de länder som är i störst behov av bistånd. Där vill moderaterna skära ner biståndet med 120 milj. kr. Samtidigt kräver Gunnar Hökmark – det har han också talat sig varm för här i dag – ett stöd som skall gå till marknadsekonomier, till länder som strävar i marknadsekonomisk riktning.

Jag tar då upp Tanzania och skall upprepa: Tanzania har accepterat Världsbankens och Internationella valutafondens krav. Det handlar om nedskrivning av valutan, höjning av jordbrukspriserna osv. Man har alltså följt dessa rekommendationer och krav. Då säger jag: Det vore väl värt för ett parti som talar sig varm för marknadsekonomin att stödja en sådan utveckling, men i stället vill moderaterna skära ned biståndet. Tala om motsägelser! Tala om hyckleri i biståndspolitiken!

Talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Gunnar Hökmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 64 INGER KOCH (m):

Herr talman! Jag avser att särskilt tala om den del av utrikesutskottets betänkande om internationellt utvecklingsarbete som berör katastrofbiståndet och de riktlinjer som vi moderater anser bör gälla för användandet av denna anslagspost.

Rapporterna om olika katastrofhändelser i världen kommer allt tätare. Miljontals människor drabbas årligen av krig mellan länder, inbördeskrig, jordbävningar, torka, översvämningar och hårda stormar, och nya områden med behov av akuta hjälpåtgärder tillkommer. På senaste tiden har t. ex. områden i Centralamerika blivit aktuella för hjälpåtgärder. Att antalet katastrofer ökar råder det inget tvivel om, och som en naturlig följd ökar också behovet av akuta hjälpinsatser.

Katastrofbiståndet fyller här en viktig funktion för att hjälpa de fattiga och nödlidande människorna framför allt i tredje världen. De enskilda organisationernas insatser spelar en stor roll, och erfarenheterna av att slussa en betydande del av katastrofbiståndet via dessa är goda.

Mot denna bakgrund anser vi moderater att behovet av resurser för ett renodlat katastrofbistånd är så stort och oomstritt att de därför avsätta medlen bör gå enbart till detta ändamål. Den urholkning och vidare användning av anslaget som föreslås i budgetpropositionen och av utskottets majoritet bör inte accepteras.

Svältkatastrofen och det ökande antalet flyktingar i Afrika kräver att inte minst Sverige gör stora insatser för att stödja det akuta hjälparbetet. Det är samtidigt uppenbart att en aldrig så effektiv katastrofhjälp inte kan lösa de grundläggande problemen i många av de svältdrabbade områdena, där

folkökningen är stor och miljöförstöringen gått långt. Katastrofbistånd behövs för att rädda liv, men för att på längre sikt kunna förebygga och förhindra att ytterligare stora områden blir permanenta katastrofområden måste akutinsatserna kompletteras med långsiktiga åtgärder.

Resurserna för miljöåtgärder bör inte vara en restpost inom katastrofanslaget eller andra anslagsposter, en restpost vars storlek blir beroende av katastrofernas omfattning och möjligheterna att sätta in hjälpande åtgärder mot dessa under ett visst budgetår. Åtgärderna för att förbättra miljön är mer långsiktiga. För att åtgärderna skall bli effektiva krävs att planeringen kan ske utifrån vetskapen om att vissa resurser också långsiktigt kommer att stå till förfogande. Planeringen skall inte ske mot bakgrund av att resurserna bl. a. är en restpost inom katastrofanslaget och konkurrerar med de uppkommande akuta hjälpinsatserna under året. Därför föreslår vi, liksom tidigare år, att en särskild anslagspost för miljö, markvård och energi åter inrättas.

Biståndsministern föreslår i årets budgetproposition att en framsynt hushållning med naturresurserna och omsorg om miljön i mottagarländerna skall vara ytterligare ett mål för biståndet. Många talare före mig har med glädje välkomnat detta, och vi har redan haft en lång debatt om detta förslag. Vi är eniga om den stora betydelsen av att miljöförbättrande åtgärder kommer till stånd. Vad oenigheten gäller är som sagt var pengarna skall hämtas. Biståndsministern och utskottets majoritet anser att de skall ingå i anslagsposterna för Särskilda program, katastrofposten och landramarna, medan vi moderater anser att det rör sig om en så viktig och långsiktig verksamhet att den bör ha ett eget anslag. Härigenom markerar riksdagen betydelsen av de långsiktiga miljöförbättrande åtgärderna i u-länderna.

Vi moderater anser också att när katastrofer av skilda slag inträffar i programländerna och det finns outnyttjade medel i form av reservationer inom landramarna, skall påkommande behov täckas i första hand genom användande av dessa reservationer. Olika former av katastrofer medför ofta att det reguljära biståndsarbetet i landet måste uppskjutas, och detta gör det möjligt att omdisponera medel till humanitärt bistånd. För att katastrofinsatserna snabbt och effektivt skall nå de mest utsatta och behövande grupperna bör en betydande del av katastrofanslaget gå via de enskilda organisationerna, som Rädda barnen, Röda korset och kyrkornas mission. Dessa organisationer har, som påpekats av många tidigare talare, möjlighet att arbeta mer informellt än en statlig myndighet och når också hög effektivitet i sina insatser.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 5 och 66 samt till de övriga reservationerna av de moderata utskottsledamöterna.

Anf. 65 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Vi européer har en stor historisk skuld till resten av världen. Denna skuld har sin grund i det sätt på vilket Europa skaffade sig kontroll över större delen av övriga världen, framför allt Afrika och Asien under 1700- och 1800-talen, och det sätt på vilket européerna använde sin makt – till att göra andra folk till slavar, till en systematisk utsugning av människor i andra delar av världen, till våld och förtryck av olika slag.

Jag tycker inte att man skall sticka under stol med att det fanns en ideologisk grund bakom kolonialismen. Det var en rasistisk grund – föreställningen att vita människor var överlägsna svarta och bruna, att européer var överlägsna afrikaner, asiater och indianer. Världen organiserades med denna föreställning som utgångspunkt. Utomeuropeiska folk sattes in i ett system där deras roll var att bygga upp den europeiska välfärden. I tredje världen lider man fortfarande av sviterna efter detta. De ekonomiska klyftor som skapades under kolonialismen består. Den organisation, ofta byggd på ett ensidigt råvaruberoende, som prackades på de områden som i dag är u-länder, präglar fortfarande världsekonomin.

Däremot har vi befriat oss från den idémässiga grund som låg bakom kolonialismen – föreställningen att vissa raser skulle vara överlägsna andra. Nu är vi alla medvetna om alla människors lika värde och rättigheter, oavsett hudfärg och andra rasmässiga kännetecken.

Detta är en insikt som präglar alla länder – även om den ännu inte har fått något vidare genomslag i världsekonomin och dess sätt att fungera – utom ett land, nämligen Sydafrika. Det är den enda plats i världen där den tidigare så vanliga rasideologin fortfarande har fått överleva. Apartheidsystemet är en relik från 1800-talet. Men samtidigt innebär det ett rastänkande som har vidareutvecklats, förfinats, gjorts mer och mer raffinerat som ett förtryckarsystem.

Som alla relikter fungerar Sydafrika som något av en varhård, som sprider infektionen långt utöver sina egna gränser. Apartheidsystemet inom Sydafrika upprätthålls med hjälp av alltmer omfattande våld, alltmer utstuderat förtryck. Men dessutom förutsätter apartheidsystemets överlevnad också att man skapar oro och stridigheter i den omedelbara omgivningen. Mer och mer förknippas apartheidsystemet med krig och våld i grannstaterna. Man kan säga att apartheidsystemet ytterst är ett hot inte bara mot fred och stabilitet i Afrika utan mot hela världen.

Just därför att det var vi européer som inplanterade det synsätt som apartheidsystemet i Afrika bygger på, har vi ett särskilt ansvar för att göra vad vi kan när det gäller att befria Afrika från den plåga som apartheidsystemet innebär i sig och som det medför för människorna där.

Vi kan göra insatser på många plan. I andra sammanhang brukar vi här i kammaren diskutera frågan om sanktioner mot Sydafrika. Det som nu är aktuellt är vad vi kan göra för att stödja de krafter som i Sydafrika arbetar mot apartheid – genom olika typer av humanitära insatser för att stödja offren för apartheidpolitiken i Sydafrika och i Namibia, och inte minst för att stödja staterna i Sydafrikas grannskap.

Sverige har en bra tradition på detta område. Vi har länge varit föregångare. Det är viktigt att vi fortsätter med detta stöd och bygger ut det. Det blir mer och mer behövt allteftersom situationen i södra Afrika blir mer och mer kritisk.

För några veckor sedan förbjöd apartheidregimen organisationer i Sydafrika att ta emot stöd från utlandet. Givetvis får vi inte falla till föga för detta. Vi måste bara bli bättre på att finna kanaler för att verkligen kunna stödja apartheidmotståndet inom Sydafrika.

Regeringen i Pretoria har också förbjudit en lång rad antiapartheidorgani-

sationer, däribland UDF, att verka politiskt. Detta gör det fredliga arbetet mot apartheid ännu svårare, men det gör också vårt stöd ännu angelägnare.

När det gäller frontstaterna är bilden ganska komplicerad. Frontstaterna befinner sig ju i frontlinjen i kampen mot apartheid. Deras styrka och självständighet är av oerhört stor vikt för hela utvecklingen. Samtidigt är frontstaterna mycket beroende av Sydafrika för varuförsörjning och transporter, och ofta för energiförsörjning och mycket annat.

Sydafrika bedriver dessutom en systematisk destabiliseringspolitik. Särskilt hårt drabbade är Angola och Moçambique.

Vår uppgift visavi frontstaterna måste vara att stärka dessa länder så mycket som möjligt, att hjälpa dem att bygga upp en egen infrastruktur – inte minst kommunikationer, hamnar, järnvägar, vägar – så att de kan klara sin försörjning utan att gå via Sydafrika. Vi måste hjälpa dem att bygga upp en egen varuproduktion, så att de slipper köpa sydafrikanska varor. Vi måste också se till att de blir så ekonomiskt starka att de kan stå emot den destabiliseringspolitik som Sydafrika bedriver mot dessa länder.

Det finns en ganska stor samstämmighet när det gäller detta synsätt, även om vi tycker att Sverige skulle kunna göra mer för det regionala samarbete mellan frontstaterna som etablerats inom SADCC. Det belopp som här anslås är visserligen betydande, men vi tycker att det finns anledning att satsa ytterligare resurser, och det har vi också uttryckt i en reservation. Det är litet förvånande att inte regeringen har velat gå längre än man gör när det gäller stödet till SADCC-samarbetet.

Ännu mer förvånande är dock att moderata samlingspartiet skiljer ut sig från den breda samstämmighet som finns när det gäller stödet till frontstaterna. Att välja ut just Angola, Moçambique, Zimbabwe, Zambia och Tanzania för prutningar i fråga om biståndet är mycket anmärkningsvärt och svårt att försvara. Att motivera nedskärningar när det gäller Angola och Moçambique med tanke på de oroligheter som finns där skulle möjligen vara förstäligt om moderata samlingspartiet hade föreslagit att de pengarna skulle användas för att stärka resurserna för katastrofbistånd. Men det har man ju inte gjort, utan det utgör en del av moderaternas nedskärning på biståndsområdet.

Det är litet synd att vi på det sättet inte har en fullständig enhällighet i vårt stöd till frontstaterna och till bekämpningen av apartheidpolitiken. Det kastar en viss skugga över moderata samlingspartiets engagemang i dessa frågor. I grunden finns det ändå en bred politisk enighet om kampen mot apartheid. Det är viktigt, för apartheid är en särskilt osmaklig relik från den gången tid. Det är viktigt ur utvecklingssynpunkt, ur fredssynpunkt och ur mänsklig rättighetssynpunkt att apartheidssystemet kan avvecklas så snabbt som möjligt.

Anf. 66 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag vill i stor utsträckning instämma i det som Pär Granstedt nyss så väl framförde. Till detta vill jag bara tillägga att jag tror att denna enighet oss emellan, när det gäller stödet till kampen mot apartheid och stödet till frontstaterna, kommer att bestå också i fråga om resurserna när den dagen kommer.

Regeringen gör ju fleråriga utfästelser samtidigt som den alltid har ställt

upp och tagit fram pengar när man ansett att det funnits möjligheter att gå vidare med projekten. Vi kommer nog att ha stor enighet oss emellan i denna fråga.

Till Inger Koch vill jag säga att regeringen i mycket hög grad arbetar på detta sätt via enskilda organisationer när det gäller katastrofbistånd. Låt mig ta ett exempel för att belysa vad jag menar. Exemplet avser katastrofbiståndet till Etiopien. Hittills under budgetåret har drygt 100 miljoner avsatts till katastrofbistånd i Etiopien. Över hälften av dessa pengar, dvs. ca 65 miljoner, har kanaliseras via svenska enskilda organisationer. 15 miljoner avser katastrofförebyggande åtgärder i form av markvårds- och vatteninsatser i regi av Röda korset och Lutherhjälpen. Katastrofbidrag utgår också till dessa organisationer för deras samarbete med Internationella röda korset resp. Lutherska världsförbundet. Här rör det sig främst om livsmedelsbistånd jämte distribution av livsmedelshjälp till särskilt utsatta grupper. Rädda barnen har under flera år genomfört projekt till förmån för föräldralösa barn i Etiopien. Detta arbete fortsätter i samarbete med enskilda hjälporganisationer från andra länder. Rädda barnen får också bidrag från katastrofslaget för livsmedelshjälp, bl. a. matolja från Sverige. Evangeliska fosterlandsstiftelsen har under många år genom bidrag från biståndsanslaget och med egna medel förmedlat hjälp till flyktingar och till människor som drabbats av torka i provinserna Eritrea och Tigre.

Detta är ett exempel bland många. Det visar nog regeringens klara avsikt att där så är möjligt kanalisera katastrofbiståndet via enskilda svenska organisationer.

Jag vill anknyta till det som Inger Koch var inne på, nämligen katastroferna. När barn någonstans på vår jord drabbas av hungersnöd skyndar omvärlden till hjälp. Men vi reagerar inte på samma sätt och inte lika snabbt om långt fler barn i olika delar av världen dör varje dag i något som man skulle kunna kalla den stumma katastrofen, dvs. till följd av infektionssjukdomar, diarréer och undernäring – detta trots att vi med enkla medel kan rädda miljoner barns liv.

Enligt 1987 års rapport från UNICEF är det hög tid att vår moral hinner upp möjligheterna. Moraliskt gör det ju ingen skillnad om dessa miljoner barn dör på olika platser vid skilda tidpunkter. Problemet är att ingen TV-kamera är med och fångar deras lidande. Deras död blir därför inte någon nyhet, och den förmår inte heller att väcka världens samvete. Men den stumma katastrofens offer är ju lika döda som de övriga. De sörsjs av sina föräldrar och av sina syskon.

Internationellt sett har moralen förändrats på ett avgörande sätt, skulle jag vilja säga. Tänk er bara att i början av 1940-talet dog 3 miljoner människor av svält i Bengalen. Världen visste nästan inte om det, och man gjorde ännu mindre för att avhjälpa katastrofen. I dag är någonting sådant otänkbart. Vi reagerar därför att massmedierna lyfter in katastroferna i våra vardagsrum, oavsett om de är en följd av krig eller andra katastrofer, oavsett om det gäller Afrika eller någon annan del av världen. Men ingen vanlig katastrof, ingen hungersnöd, ingen översvämning har någonsin skördat 280 000 barns liv på en vecka. Det är vad den stumma katastrofen för med sig varje vecka året om, år efter år. Ändå vet vi att smittsamma sjukdomar och undernäring

effektivt kan bekämpas också i ekonomiskt svåra tider. Därför är UNICEF:s budskap till oss i industrivärlden att vi måste bestämma oss för att det är lika oacceptabelt att så många miljoner skall dö varje år av onödig undernäring och smitta som att de skall omkomma i en plötslig torka eller svält. UNICEF menar att det är möjligt att med enkla medel rädda 7 miljoner barns liv varje år. Det är också möjligt att ge många miljoner fler en normal utveckling till en kostnad som praktiskt taget alla länder och familjer har råd med. Man har ju kunskaperna om den billiga blandningen av socker och salt upplöst i vatten som medel för att stoppa barndiarréerna, och om vaccinerna för att kunna stoppa de vanliga sjukdomarna. Dessutom finns det tillräckligt med mat i världen, bara vi fördelar den rättvist.

UNICEF har gjort stora insatser under åren som gått. Bara under de senaste fem åren har man räddat mer än 4 miljoner barns liv med dessa metoder som jag återoppar. Enbart under 1986 kunde man rädda mer än 1,5 miljoner barn, tack vare vaccination, tack vare denna enkla blandning av socker och salt upplöst i vatten.

Det är alltså dags för oss att säga ifrån att det är oacceptabelt att 40 000 små barn dör varje dag och att miljontals barn växer upp undernärda, blinda, hjärnskadade eller på annat sätt handikappade på grund av den tysta katastrofen – infektioner och undernäring. Det är dags att säga ifrån att det är skamligt att det får fortsätta på det här viset.

Herr talman! Det har fallit på min lott att något beröra det bistånd vi ger via FN. I stället för att skumma över hela fältet har jag valt att lyfta fram ett FN-organ, nämligen UNICEF. Den som lyssnat på vad som här har sagts kan naturligtvis säga att detta visar hur viktigt det är att vi satsar mer på UNICEF. Ja, det är viktigt. Men det är inte så alldeles säkert att det är Sverige som skall satsa mer på UNICEF. Det är inte riktigt så enkelt. Sverige är redan, trots att Sverige är ett litet land, den största bidragsgivaren till UNICEF. Vi var i särklass störst 1987. De nordiska länderna över huvud taget är stora bidragsgivare när det gäller UNICEF. De fem små nordiska länderna ger mer till UNICEF än – hör och häpna – fem av världens stora länder: USA, Sovjetunionen, Japan, Västtyskland och Storbritannien. Dessa fem stora och ekonomiskt starka länder klarar alltså inte av att ge fullt lika mycket till UNICEF för att rädda världens barn som de här fem små nordiska länderna: Danmark, Finland, Norge, Island och Sverige. Det är sanningen.

Det är alltså inte Sverige som skall öka insatserna. Det viktigaste för oss är egentligen att övertyga andra industriländer i världen om att de skall leva upp till det ansvar som även de har. Jag tror att vi i Sverige har ett grundmurat stöd för FN-biståndet. Det stödet skall vi vara aktsamma om. Jag tror att det är nödvändigt att vi förbättrar informationen om just detta stöd som går via FN.

Det får naturligtvis inte hindra oss från att kritiskt granska detta stöd. Jag tror att det är viktigt att vi gör det, för bra bistånd kan bli ännu bättre. Jag ser de utmaningar som vi står inför under 1990-talet som stora. Därför har jag också stora förhoppningar om att den genomgång av FN-systemet som de nordiska länderna gemensamt skall genomföra kommer att ge oss alla – både regering och riksdag – ett bättre underlag för att gå vidare när det gäller FN-biståndet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på de punkter jag berört.

Anf. 67 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! När det gäller stödet till SADCC noterar jag naturligtvis med glädje det löfte – jag uppfattar det som ett sådant – som Karl-Erik Svartberg gav att regeringen i praktiken skulle vara beredd att gå utöver de föreslagna medelsramarna. Jag vet inte om Lena Hjelm-Wallén är beredd att verifiera det löftet – det skulle naturligtvis göra det ännu mer värdefullt. Men om så inte är fallet, undrar jag om inte det säkraste är att stödja centerns reservation på denna punkt och se till att riksdagen beslutar om en höjning av medelsramen.

Jag lyssnade med stort intresse på vad Karl-Erik Svartberg sade om den tysta katastrofen, om alla barn som dör, och om UNICEF:s insatser. Karl-Erik Svartbergs ord var mycket tänkvärda. Däremot har jag litet svårt att förstå hans slutsats. Efter denna mycket varma och riktiga plädering för UNICEF:s arbete har jag mycket svårt att komma till slutsatsen att Sverige inte skall ge mer pengar till UNICEF. Varje miljon som UNICEF kan använda innebär att ett antal barns liv kan räddas och att ett antal barn kan räddas till en dräglig tillvaro.

Jag håller med om att just denna vardagsdöd är någonting betydligt värre än de stora och uppmärksammade katastroferna. Men Karl-Erik Svartberg anser att eftersom andra länder inte ger mer, så skall Sverige inte öka sitt bistånd. Vi skall alltså låta UNICEF stå där utan tillräckliga resurser på grund av att andra länder inte ger mera. Det sättet att resonera är för mig ganska obegripligt. Här handlar det om människoliv, här handlar det om barns framtid. Finns det då anledning att snegla så mycket på vad USA och Sovjetunionen gör eller inte gör.

Vi har föreslagit en förstärkning av anslaget till UNICEF. Jag är rädd för att Karl-Erik Svartberg trots denna fina plädering kommer att rösta mot vårt förslag om anslagsförstärkning, om detta går till votering.

Jag anser att det är mycket viktigt att vi har ett starkt u-landsengagemang. Men det engagemanget får inte ta sig uttryck bara i ord, utan det måste också leda till handling; det måste leda till att vi är beredda att satsa resurser.

Karl-Erik Svartbergs plädering var alltså riktig, men den enda riktiga slutsatsen måste ju vara att riksdagen stöder vårt förslag till en ökning av stödet till UNICEF.

Anf. 68 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Vi har en ram för vårt bistånd som vi varit överens om. Inom den ramen ryms det bistånd till UNICEF som regeringen föreslår och som utskottsmajoriteten ställer sig bakom. Om vi ökar biståndet till UNICEF, måste vi minska på något annat. Regeringen har gjort den bedömningen, som utskottsmajoriteten ställt sig bakom, att den viktigaste insats vi har att göra i detta sammanhang är att övertyga övriga industriländer om att de skall ta sitt ansvar för världens barn. Jag tror att Pär Granstedt, om han är ärlig, medger att vi i detta avseende tar ett större ansvar än andra industriländer. Vi kommer att fortsätta att göra det. Jag vet att regeringen kommer att göra de

extrainsatser för UNICEF som ibland visar sig nödvändiga. Men även för UNICEF gäller det ju den långsiktiga planeringen, och vi hör till de länder som ger flerårsutfästelser även till UNICEF. Därigenom kan UNICEF på ett annat sätt planera för det bistånd som vi ger.

På samma sätt förhåller det sig med stödet till SADCC-staterna; vi gör fleråriga utfästelser. Det är program som det tar tid att genomföra. Hittills har, vilket jag tror att även Pär Granstedt kan intyga, regeringen ställt upp på ett föredömligt sätt när det gäller att öka stödet till SADCC-staterna och satsa på kampen mot apartheidregimen. Jag tycker att det är litet olyckligt att vi, trots den enighet som råder i apartheidfrågan, skall få dessa motsättningar – det är några miljoner det gäller – som jag tror i debatten görs större än vad de egentligen är. Frågan om när pengarna skall anslås är rent praktisk.

Anf. 69 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis viktigt med en bred uppslutning bakom kampen mot apartheid och stödet till frontstaterna. Däremot tror jag inte att det vore lyckligt om kravet på bred uppslutning och enighet användes för att lägga locket på debatten, för att stoppa krav på att Sverige skall göra mer. Den typen av enighet tror jag inte att södra Afrika är betjänt av. Jag tror faktiskt att det är viktigt, även om regeringen har en stor fond av god vilja, att det även finns sådana som driver på regeringen.

Vi skall komma ihåg att det var så som vi fick handelsbojkotten mot Sydafrika. Av dem som alls hoppade på det tåget var regeringen sist. Det var från oppositionen som kravet kom först, och det ledde så småningom till att vi fick en bred politisk förankring. Även när det gäller stödet till SADCC-staterna har oppositionspartierna folkpartiet och centern spelat en pådrivande roll, och den rollen tror jag att vi bör fortsätta att spela. Södra Afrika vinner på att vi gör det.

Använd alltså inte enighetskravet som något slags munkavle i Sydafrikadebatten! Det skulle vara mycket olyckligt.

När det gäller stödet till UNICEF kan man naturligtvis från socialdemokraternas sida anse att de 20 miljoner som vi vill anvisa till UNICEF i stället kan användas bättre på andra områden. Det kan man göra om man tycker att vissa infrastrukturella investeringar eller vissa industrisatsningar är viktigare än UNICEF:s verksamhet för att rädda barns liv.

Vi kan diskutera sådana prioriteringar. Vi har för vår del valt att prioritera barnen litet mer än vad den socialdemokratiska regeringen och socialdemokraterna i utskottet har gjort. Däremot tycker jag inte att man skall hänvisa till att andra länder gör för litet och att vi därför inte skall göra mer. Det måste var behovet av insatser som dikterar vårt handlande, inte olika typer av balanser mellan svenska bidrag och andra länders bidrag.

Sverige har varit föregångare såväl när det gäller södra Afrika som när det gäller multilateralt bistånd. Vi har satsat mycket mera än andra länder, och vi skall ogenerat fortsätta att göra det, inte hemfalla åt något slags balanstänkande som skulle begränsa våra möjligheter att göra insatser där vi ser sådana vara allra mest angelägna.

Anf. 70 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Vi är överens om att Sverige har varit föregångare när det gäller biståndet och när det gäller kampen mot apartheid. Men det är fortfarande bara fyra länder som har levt upp till FN:s biståndsmål 0,7 % av BNI. Sverige är ett av de länderna. Självfallet är det viktigt att i FN driva kravet att alla industristater skall leva upp till det mål som man här har enats om. Stora och tunga industristater skall inte bidra med bara 0,2, 0,3 eller 0,4 % av sin BNI, utan skall uppfylla de förpliktelser som de har åtagit sig genom det här beslutet i FN. Det är en skyldighet också för oss.

Detta krav innebär inte att vi balanserar våra åtaganden gentemot deras, utan det innebär att vi trycker på för att de skall leva upp till sitt ansvar för detta biståndsmål. Gör de det, får världens barn en helt annan situation. Jag menar att en sådan inriktning av vårt arbete är viktigare än några miljoner mer här hemma i Sverige.

Vi brukar säga att det arbete som vi utför i FN är ett av våra viktigaste politiska uppdrag. Det arbetet skall vi slå vakt om och driva vidare.

Slutligen, Pär Granstedt: Jag vill ingalunda lägga munkavle på någon debatt om södra Afrika, om apartheid e. d. Pär Granstedt, som jag vet gör ett bra arbete i kampen mot apartheid, kan påräkna mitt stöd fullt ut.

Anf. 71 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! För första gången sedan Sovjet invaderade Afghanistan har Afghanistanfrågan faktiskt varit en förstasidesnyhet flera dagar i rad även i Sverige. Det är på tiden, även om nyheterna kunde ha haft en mer positiv innebörd.

Nu gäller det enligt rubrikerna frågan om FN skall sända en övervakningskommission eller inte och om Sverige skall ingå i den eller inte. Det senaste budet hörde jag i morse. Det var att sex svenska officerare skall resa till Kabul på söndag. Men riktigt säker kan man uppenbarligen ännu inte vara. Någon kan säga att den frågeställningen inte har något klart samband med biståndsdebatten i dag, men, herr talman, jag vill hävda att den indirekt kan få stor betydelse, och det är därför som jag har tagit till orda.

Det råder politisk enighet om att vi i Sverige skall göra allt vad vi kan när Afghanistan blir fritt för att bistå det afghanska folket med återuppbyggnaden av dess krigshärjade land. Jag vet, herr talman, att det kommer att behövas mycket stora insatser.

Låt mig också, eftersom jag är ordförande i Svenska Afghanistankommittén, som ju har medlemmar i alla partier, bekräfta att vi i vårt arbete, som ju främst sker i de gerillakontrollerade delarna inne i landet, hittills har fått allt stöd vi kunnat önska, både från regeringen och från SIDA. Det är naturligtvis glädjande att också utrikesutskottet nu stöder oss, på det sätt som framgår av det betänkande vi nu behandlar. Jag kan bara försäkra att Svenska Afghanistankommittén kommer att fortsätta så länge vi kan och så länge vi behövs.

Men nu åter till dagens politiska nyheter. För bara några veckor sedan var jag i Peshawar i Pakistan. Jag träffade olika ledare för motståndsrörelsen liksom pakistanska funktionärer som arbetar med flyktingarna. Jag besökte flyktingläger och talade både med de manliga talesmännen för lägret och med

kvinnorna inne i lägret. Jag åkte över Khyberpasset till den närmaste gränsstationen intill Afghanistan. Detta hände under sluttampen av Genèveförhandlingarna, som alltså var i allas mun i Pakistan – och där ständigt gav upphov till förstasidesnyheter.

I Khyberpasset upplevde jag för första gången i mitt liv kriget på nära håll. Jag hörde hur skjutandet pågick på andra sidan gränsen. Kampen mellan Mujahedin och den sovjetiska eller Sovjetstödda armén pågick alltså för fullt trots fredsförhandlingarna. Varje dag kriget pågår medför större behov av framtida bistånd. Det säger sig självt. I Peshawar förklarade ledarna för motståndsrörelsen för mig att Mujahedin självfallet har blivit uppmuntrad av att Sovjet tänker dra tillbaka sina trupper, och därför kämpade man nu allt ivrigare för att verkligen jaga ut den regim man slagits mot under snart ett decennium.

Det gäller inte bara Sovjetsoldaterna utan också de landsmän som har tjänat Quislingregimen i Kabul. Alliansens ledare förklarade också mycket bestämt att de inte anser sig vara bundna av något avtal i Genève, eftersom de inte har varit inbjudna som parter i förhandlingarna. FN har alltså nu arrangerat ett s. k. fredsavtal över huvudet på den ena stridande parten, den som dessutom faktiskt måste anses vara segraren.

I lägren fick jag försäkringar från alla – män som kvinnor – att de inget högre önskade än att få återvända till sitt land, men att de inte ville göra det så länge den nuvarande regimen satt kvar vid makten. Det är alltså inte bara så enkelt att 130 000 Sovjetsoldater skall lämna Afghanistan.

De här korta samtalen har konfirmerat vad jag redan visste. Mujahedin kommer inte att ge upp striden förrän alla som har försökt begränsa deras frihet och tro är besegrade. Förhoppningsvis dröjer det inte så länge, men till dess kommer kriget att pågå inne i landet. Vi måste räkna med att lämna katastrofhjälp ganska länge till. Därefter skall vi naturligtvis vara beredda att hjälpa till med återuppbyggnaden av Afghanistan.

Låt mig erinra om att vi för bara några dagar sedan i TV såg en intervju med en gerillaledare, som på en direkt fråga förklarade att han inte kunde garantera svenska observatörers säkerhet om de ingick i FN-kommissionen, eftersom det skulle kunna uppfattas som ett samarbete med Kabul. Därför, herr talman, tycker jag att det är minst sagt tveksamt att Sverige redan nu går med på att ingå i övervakningskommissionen. Jag är framför allt tveksam därför att motståndsrörelsen inte har deltagit i FN-beslutet, trots att Mujahedin är den ena krigförande parten.

Detta kan bli bekymmersamt för ett framtida svenskt biståndsarbete i Afghanistan. Sverige har hittills haft ett mycket stort förtroende hos afghanerna, kanske främst tack vare det humanitära bistånd som vi har kunnat lämna inne i landet. Det arbetet har också gett oss många goda kontakter med motståndsrörelsen, och det är kontakter som är ytterst värdefulla den dagen vi kan göra Afghanistan till ett programland för svenskt bistånd. Men ett aldrig så gott förtroende kan lätt rubbas, om vi på något sätt blir misstänkta för att samarbeta med Kabulregimen. Det vore mycket olyckligt. Av bl. a. den anledningen tycker jag inte att det var särskilt välbetänkt att säga ja till FN:s begäran om medverkan i dessa dagar.

Jag inser dock, herr talman, att beslutet nu tycks vara fattat, även om vi

inte har sett det. Om det är så finns bara en önskan att framföra, nämligen att de svenska officerarna får sådana instruktioner att de inser hur viktigt det är för ett framtida biståndsarbete och för det afghanska folket att de inte har några kontakter som kan ge Mujahedin uppfattningen att den svenska regeringen på något sätt stöder Kabulregimen. Sverige har aldrig tvekat att fördöma Sovjets invasion av Afghanistan. Då skall vi inte heller ha något med Najibullah att göra.

Anf. 72 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Enskilda organisationers roll i det svenska biståndet är en fråga som har berörts av flera debattörer före mig. Att de borgerliga partierna vill plussa på medelsramen med ytterligare 100 milj. kr. har knappast kunnat gå någon lyssnare förbi. Men att det också i propositionen finns ett påslag med 50 milj. kr. har inte framgått med samma tydlighet.

Till årets biståndsbetänkande finns liksom tidigare år ett antal reservationer på den här anslagsposten. Utskottsmajoriteten anser att ett påslag med 50 milj. kr. är väl avvägt med hänsyn till organisationernas kapacitet och anpassat för att säkra de värdefulla egenskaperna i organisationernas arbetssätt, som vi är särskilt rädda om.

Som Karl-Erik Svartberg sade här tidigare kanaliseras en stor del av anslagen för katastrofbistånd och humanitärt bistånd genom enskilda organisationer. För innevarande budgetår blir det sammanlagt hela 825 milj. kr. Det är alltså ett omfattande och ständigt ökande bistånd som förmedlas genom organisationerna.

Folkpartiet hemställer i en egen reservation att en plan skall fastställas för att nå biståndsmålet 1 miljard kronor om fem år. Sannolikt kommer, herr talman, de sammanlagda utbetalningarna till enskilda organisationer att överstiga 1 miljard kronor långt dessförinnan, troligen redan nästkommande budgetår. Kravet på en femårsplan är således redan överspelat, varför jag yrkar avslag på reservation 73.

Såväl i betänkandet som i propositionen och motionerna samt här i kammardebatten beskrivs enskilda organisationer i mycket positiva och uppskattande ordalag. Det är ju trevligt med litet positivism i debatten. Organisationernas verksamhet är lika gammal som biståndet självt. Redan vid starten 1962 fanns en mindre summa anslagen för deras arbete. Tyngdpunkten har genom åren legat på utbildning och sjukvård men också till stor del på landsbygdsutveckling.

Under senare år har samarbetet mellan SIDA och organisationerna förändrats. Ansvaret för projekten har i högre grad skjutits över på organisationerna själva genom att SIDA inte längre förhandsgranskar alla projekt utan i stället i efterhand tar del av organisationernas utvärdering. Detta arbetssätt bygger på förtroende. Det är bra och absolut nödvändigt för att SIDA inte skall förvandlas till att enbart vara en tillståndsgivande myndighet för andras biståndsverksamhet.

De enskilda organisationerna har lång erfarenhet och god kunskap om förhållandena i biståndsländerna. Detta tas verkligen till vara i den folkrörelsekommitté som har kommit till stånd.

Vad jag här har sagt visar att det råder stor samstämmighet mellan alla

partier om att enskilda organisationer utför ett mycket värdefullt biståndsarbete.

Vad handlar då den här debatten egentligen om? De borgerliga partierna vill ge ett intryck av att de tycker ännu litet mer om enskilda organisationer än vad socialdemokraterna gör, och det vill man bevisa genom att plussa på litet extra pengar.

Folkpartiet skriver dessutom i sin motion U202 att det är sedan 1976, då folkpartiet i regeringsställning fick ansvar för biståndet, som anslaget till enskilda organisationer har ökat betydligt.

Var och en får väl göra sin historieskrivning, men faktum är att den här anslagsposten under de senaste sex åren har ökat från 155 milj. kr. till nu föreslagna 525 milj. kr. Mellan 1976 och 1982 ökade anslagsposten med drygt 100 milj. kr. Dessa siffror talar för sig själva, och vi kan därför konstatera att det är mycket "tomt skryt" i folkpartimotionen.

De enskilda organisationerna har sin största fördel i att de är flexibla och kan arbeta informellt utan en alltför stor och tyngande administration. Därför får vi inte frestas att i alltför snabb takt öka deras verksamhet. Jag drar mig till minnes vad en representant för de enskilda organisationerna – jag tror det var Diakonia – sade när vi hade en utfrågning i utskottet av dem i samband med utarbetandet av förra årets biståndsbetänkande: "Visst kan vi ta emot litet mera pengar, men älska inte ihjäl oss. Faran är just att ni genom att alltför hastigt öka anslagen förstör det som vi uppskattar mest, nämligen småskaligheten, flexibiliteten, och det informella arbetssättet – själva folkrörelsekaraktären. Risken är att man kvävs i administration och skrivbordsarbete. Risken är uppenbar att ni älskar ihjäl oss."

Herr talman! För att undvika detta yrkar jag avslag på reservation 72 och bifall till hemställan i betänkandet i motsvarande del.

Slutligen skall jag säga några ord med anledning av reservation 67, som handlar om biståndet till UNITA. Birger Hagård har i en motion, som är en enda lång lovsång till den angolanska gerillarörelsen, hemställt att svenskt bistånd skall komma hela Angola till del, även de av UNITA dominerade områdena.

Herr talman! Birger Hagård får utveckla detta mera när han senare kommer upp i debatten, men jag vill ändå säga att ambitionen självfallet är att svenskt bistånd skall nå alla de utsatta områdena. Vore det inte för UNITA:s Sydafrikastödda aggression, förstörelse och attacker skulle svenskt bistånd ha mycket större spridning och bättre effektivitet i hela Angola.

Denna omsorg om hela Angolas folk klingar också litet falskt, när bilden fullbordas med att moderaterna också har yrkat på en minskad landram för Angola med 50 milj. kr.

Gunnar Hökmark, som inte längre sitter kvar i kammaren, berörde också detta ämne. Han sade att det är MPLA:s nonchalans mot demokratiska grupper i Angola som är orsak till att landet slits sönder.

Jag blir stum av förvåning över den analysen. Jag har kommit till en helt annan slutsats, nämligen att det är Sydafrikas aggression, direkt och indirekt genom UNITA, som är orsaken till att Angola inte kan få leva i fred och inte får det lugn och den ro som landet så väl behöver för att byggas upp i fred.

Vad som skulle behövas och det allra viktigaste bidraget för att detta skulle komma till stånd är att UNITA upphör med sina attacker, att USA drar tillbaka sitt militära stöd till UNITA, vilket skulle innebära att också de kubanska och sovjetiska trupperna drogs tillbaka. Därmed skulle landet kunna få den ro som det så väl behöver för att kunna byggas upp igen.

Anf. 73 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Alla gillar enskilda organisationer, har vi nu hört. Det är naturligtvis mycket trevligt att konstatera att vi i riksdagen har en gemensam grundsyn när det gäller de enskilda organisationerna. Så har kanske inte alltid varit fallet, och det kan diskuteras vems förtjänst det är.

"Tomt skryt" skulle folkpartiet ha ägnat sig åt. Jag vill inte gå in på den debatten utan bara konstatera att riksdagen under några år har beslutat om en större medelsram för enskilda organisationer än vad regeringen hade föreslagit i propositionen. Måhända var det inte enbart socialdemokraternas förtjänst.

Viola Furubjelke tog också upp frågan om enskilda organisationer verkligen har kapacitet att ta emot det bistånd som bl. a. folkpartiet vill lägga på dem. Frågan är om det verkligen är en så väl avvägd gräns med hänsyn till deras kapacitet. Jag tycker inte att det stämmer med det vi fick höra vid utfrågningen i utskottet, där bl. a. Rädde barnen redogjorde för att man inte hade fått sina äskade belopp från SIDA. Det fanns alltså projekt för tiotals miljoner kronor som inte kunde bli av på grund av att man inte fick tillräckligt med pengar, då pengarna var slut. Flera organisationer nämndes.

Om man bara får reda på litet i förväg går det alldeles utomordentligt bra att hitta många goda projekt. Det är därför som folkpartiet har fört fram att det är väsentligt att det görs en långsiktig utfästelse, så att enskilda organisationer vet hur mycket pengar de kan räkna med att få i ökning nästa år. På det sättet kan biståndet via de enskilda organisationerna bli utomordentligt bra, dvs. om de har en chans att förutse hur mycket pengar de får nästkommande år.

Vi är inte i närheten av mättnadsgränsen för vissa organisationer. Bl. a. en utredning som SIDA har gjort pekar på att vissa organisationer i dag har nått en kapacitetsgräns, medan andra har mycket stor kapacitet att kunna utöka sin verksamhet.

Folkpartiet har en vilja att expandera biståndet, och då är enskilda organisationer en utomordentligt bra väg att höja både kvaliteten och kvantiteten på biståndet. Därför vore det trevligare om socialdemokraterna nästa år kunde sträcka sig litet längre och gå oss mer till mötes i våra krav.

Anf. 74 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Lagom är bäst, är ett ordspråk som äger giltighet i detta sammanhang.

Den ökning som de borgerliga partierna har föreslagit innebär att medelsramen för enskilda organisationer skulle ökas med en tredjedel. Den organisationen är nog inte skapt som har kapacitet att över ett enda år öka sin verksamhet med en tredjedel.

Genom att man omotiverat kraftigt höjer anslagen till organisationerna

ökas också risken för att de drabbas av misslyckanden. Även enskilda organisationer kan få sina biståndsskandaler. Det finns inte samma möjligheter att korrigeras och på olika sätt övervaka biståndet om det hastigt ökas.

Enskilda organisationer verkar under samma svåra förhållanden som de statliga biståndsprojekten, med alla de svårigheter som finns i u-länderna, med brister i fråga om vägar, transporter och reservdelar – allt det som gör att misslyckanden med biståndet, om det inte är mycket väl planlagt, är möjliga.

Anf. 75 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! När Viola Furubjelke talar om en tredjedels ökning av anslaget låter det som en märklig matematik. Vi har från folkpartiets sida yrkat på ytterligare 100 milj. kr. på detta anslag. Vi har dessutom talat om en långsiktig utfästelse om ett fortsatt växande anslag till 1 miljard om fem år.

Viola Furubjelke ägnar sig åt en sifferexercis, där hon blandar ihop ett stort antal olika poster. Det vore bättre att renodla debatten och förklara vad vi talar om. Folkpartiet talar om det anslag som riktas direkt till de enskilda organisationerna, men Viola Furubjelke talar plötsligt om katastrofhjälp, humanitärt bistånd och en rad andra biståndsinsatser samtidigt. Detta är enbart ägnat att skapa förvirring i debatten.

Om de enskilda organisationerna skulle riskera att drabbas av misslyckanden därför att de får ytterligare litet mer pengar än de har fått tidigare, är den risken inte så allvarlig. Jag tror att enskilda organisationer har större möjlighet än andra biståndsformer att snabbt och flexibelt använda pengarna på ett bra sätt. Jag vill upprepa att det under vårt arbete i utskottet har framkommit uppgifter om att de enskilda organisationerna inte anser sig ha för mycket pengar. Däremot har de varit tvungna att lägga ner planer på projekt eftersom de inte har kunnat få tillräckligt mycket pengar. Vi är långt ifrån en mättnadsgräns.

Anf. 76 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Mina matematikkunskaper är det inget fel på. En ökning från 475 miljoner, som är innevarande års anslag för enskilda organisationer, till 625 miljoner, som folkpartiet och de övriga borgerliga partierna har föreslagit, gör 32 % i ökning. Den ökning på 50 miljoner som föreslås i propositionen motsvarar 11 %, och utskottsmajoriteten tycker att det är en rimlig ökningstakt.

Maria Leissner ondgör sig över att vi räknar in humanitärt bistånd och katastrofbistånd när vi säger att enskilda organisationer har fått 825 miljoner. Det kan jag inte förstå, därför att icke desto mindre har enskilda organisationer ianspråktagits just därför att de äger de kvaliteter som alla har talat så varmt om här i kammaren i dag. Förvisso är det 825 miljoner som på ett eller annat sätt kanaliseras genom enskilda organisationer, och då uppnås sannolikt snart 1 miljard kronor för detta ändamål.

Anf. 77 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Under de tio år som SIDA:s kvinnoråd KIB nu har funnits, har jag haft möjlighet att som en av ledamöterna följa vad som händer med det s.k. kvinnoinriktade biståndsprogrammet. Det handlar om att inom

landramarna – inom alla sektorer som vatten, industri, jordbruk, hälsovård, undervisning osv. – ta hänsyn till hela målgruppens situation, alltså även kvinnornas. Detta synsätt måste finnas i hela programcykeln, i hela vårt bistånd; från planering och genomförande till uppföljning och utvärdering. I vissa sammanhang är det också lämpligt och angeläget att biståndet kanaliseras direkt genom kvinnoorganisationer. Alltsedan det handlingsprogram KIB utarbetade antogs av SIDA 1985 har arbetet i denna riktning fortgått, även om arbetet på vissa håll har gått långsamt. Man känner att man ibland arbetar i motvind, trots att goda förutsättningar kanske finns på papperet. Jag vill gärna säga att det visst har hänt mycket på det här området under de senare åren. De som arbetar med det kvinnoinriktade biståndet är verkligen värda all uppskattning för vad de åstadkommit under den här tiden.

Jag fick i går en alldeles ny sammanställning av vad som hänt när det gäller det kvinnoinriktade biståndet i vissa länder. Jag vill ge några exempel för att belysa situationen.

Kravet på att det vid varje biståndskontor skall finnas en handläggare med huvudsakligt ansvar för s. k. kvinnofrågor är faktiskt långt ifrån uppfyllt. Bara i två av det tiotal länder som redovisades i denna rapport finns det erfarna utsända handläggare, i Botswana och Moçambique. I fem länder fanns s. k. lokalanställda, men de var ofta anställda på deltid. I övrigt sköttes uppgiften av andra handläggare med begränsad tid till att göra kvinnoinriktade insatser. I Vietnam redovisade t. ex. Annika Johansson att 15 % av tiden satts av för detta arbete. I Laos sköttes det kvinnoinriktade biståndet av skogshandläggaren. Det är inte möjligt att räkna med ett genombrott i arbetet med t. ex. integrering av kvinnoaspekterna i landprogrammen utan en speciell handläggare för uppgiften. Jag är glad att höra av Maj-Lis Löw i dag att hon har ändrat sig på den punkten och insett detta. Jag hoppas att hon får hela SIDA:s styrelse med sig på att prioritera dessa uppgifter. Vi från SIDA:s kvinnoråd har länge gjort det. På sikt tror jag att programhandläggarna mycket väl kan ta över ansvaret, men inte i dag.

Vad gäller planläggningen är man oerhört olika långt framme med en lång rad av olika försöksprojekt. I Botswana redovisas att man gör försök med grönsaksodling, i Moçambique är det barnomsorg för kvinnor i industrin, i Zimbabwe finns olika sektionsprogram för bl. a. hälsa och undervisning. ANC får bl. a. stöd för utbildning av textilkonstnärer och uppbyggnad av textilverkstad. I Sydafrika och Namibia ges humanitärt bistånd till fångslade familjer, kvinnohus, kvinnorådgivning, forskning etc. Vår skola, FPK:s sekreterarskola i Soweto, har under de senare åren också fått ett ökat anslag, som vi är mycket glada för. Behovet är oerhört stort och vi har hundratals elever som står på tur till vår skola. Det är alltså ett väl motiverat förslag som folkpartiet har, att det humanitära biståndet till södra Afrika skall öka kraftigt.

Man kan konstatera att det märks tydligt var det inte finns några handläggare för kvinnofrågor. I Laos t. ex. ges det få direkta ingångar till att stödja aktiviteter som mer direkt förbättrar kvinnornas situation. På Sri Lanka säger man rent ut att det varit svårt att förmå myndigheterna att rekrytera resp. utse kvinnliga handläggare och projektchefer. Det finns alltså all anledning att SIDA med all kraft verkar för att handlingsprogrammets

målsättningar blir verklighet och att konkreta förslag ges på hur kvinnoaspekten kan integreras i aktuella sektorsprogram i alla våra länder. Det är nödvändigt att ytterligare resurser skapas på detta område. Jag tycker att det är viktigt att vi från riksdagens sida gör denna markering och att den sedan följs upp i SIDA:s anslagsframställning.

Det regionala kvinnokontoret i Nairobi har nu funnits i ett år. Enligt Karin Himmelstrands senaste rapport har kvinnoverksamheten i huvudsak gällt integrering av kvinnoaspekterna i landprogrammen och direktstöd till kvinnoorganisationerna. Speciella kvinnoprogram inom landramarna har förekommit ganska sparsamt. Jag vill understryka att det är viktigt att detta kontor får tillräckligt stöd för att kunna samla kunskaper och erfarenheter, initiera studier, utredningar, pilot- och stödprojekt osv. Det kan vara ett föredöme för andra sådana här aktiviteter.

Direktstödet har varit begränsat till kvinnoorganisationer. Folkpartiet menar att direktstödet också skall kunna ges till enskilda organisationer som har båda könen som målgrupp. Detta föreslås också i rapporten från kvinnokontoret i Nairobi.

Det finns ett klart samband mellan mödrars läskunnighet och utbildning och barns hälsa och näringsituation. Det tror jag de flesta av oss känner till. Ju bättre utbildning för kvinnan, desto mindre risk att barnet dör. Varje minut dör 18 barn i vår värld av svält. Två tredjedelar av världens analfabeter är kvinnor, och antalet inte läskunniga kvinnor i världen ökar snabbare i dag än någonsin. Flickorna har svårt att fullfölja sin skolgång, bl. a. på grund av att de måste hjälpa till hemma.

Traditionell jordbruksutbildning har ofta riktats till män och görs så fortfarande. Alltför sällan har kvinnor fått möjlighet att delta i utformningen, skötsel och underhåll av t. ex. vattenprogram, trots att det oftast är de som handskas med vatten. De är fortfarande dåligt representerade i vattenkommittéer, förvaltningar och byledningar, även om det har blivit bättre.

Vi vet att kvinnorna svarar för två tredjedelar av alla arbetstimmar i världen, äger mindre än en hundradel av rikedomarna och får en tiondel av inkomsterna. Det är i u-länderna kvinnornas situation är värst. Det är på tiden att vårt bistånd och allt annat bistånd i världen ger en klar förbättring på den här punkten. En grundläggande kraft i förändringen måste vara en förstärkning av u-landskvinnornas egen medvetenhet och initiativkraft. Det är framför allt där vi kan stödja. Jag yrkar bifall till reservation 14.

Kriget i Västra Sahara riskerar att bli ett glömt krig. Jag uppfattade inte att biståndsministern tog upp situationen där, men andra har gjort det i debatten. Det är oerhört viktigt att vi aldrig glömmer att stödja ett litet folks rätt till självbestämmande. För 15 år sedan, den 20 maj, bildades befrielse rörelsen Polisario, under den spanska kolonialtidens sista skede. Kriget mellan Marocko och Västra Sahara började 1975, då Marocko invaderade landet i söder. Internationellt har västsaharierna rätten på sin sida. Både FN och OAU fördömer den marockanska kolonisationen och erkänner västsahariernas rätt till självbestämmande. Men trots detta har mycket få framsteg gjorts i fredsförhandlingarna.

Genom den marockanska ockupationen av delar av den Demokratiska

sahariska arabrepubliken, RASD, har stora delar av den västahariska befolkningen tvingats lämna sitt land och lever i flyktingläger i Algeriet. Jag har varit där och sett hur de byggt upp ett fungerande samhälle med skolor och hälso- och sjukvård. Från att ha haft en barnadödlighet på nästan 50 % är man nu nere i 2 %. 90 % av kvinnorna var för tio år sedan analfabeter, och nu kan man konstatera att det knappast finns några kvinnor som inte kan läsa och skriva.

Lägren är helt beroende av kontinuerlig hjälp utifrån. För några år sedan avbröt Libyen sin tidigare generösa livsmedelshjälp. Algeriet har stora svårigheter att fortsätta att upprätthålla volymen på sitt bistånd. Befolkningen växer i lägren: nu finns det fyra tältstäder mot tidigare tre. Ett kilogram mjöl per person i månaden och 1,5 kilogram ris per person och månad är den basranson av livsmedel som man nu kan ge. Risk för undernäring finns naturligtvis, även om man hittills lyckats hålla den på låg nivå. Anslaget de senare åren från Sverige har legat stilla på ungefär 11 milj. kr. i katastrof-hjälp. Biståndet kanaliseras genom Röda korset och Rädda barnen och har fungerat bra. Axel Andersson sade tidigare i debatten att det finns beredskap för ytterligare pengar till västra Sahara, men det skulle vara en fördel för Polisario att få dessa pengar och självt bestämma vad Polisario vill använda dem till. Det är därför vi i en reservation föreslår att pengarna skall utgå som humanitärt bistånd och att Polisario skall få möjlighet att kanalisera detta bistånd.

Jag yrkar bifall till reservation 71 och i övrigt till folkpartiets reservationer i detta betänkande.

Anf. 78 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Det finns all anledning att kritisera stora delar av svensk biståndspolitik. Inte minst gäller detta valet av mottagarländer, som ofta är ensidigt socialistiskt inriktade stater. Därför är det positivt när man från moderat sida har föreslagit nedskärningar av biståndet till en del av dessa stater.

Stora delar av det svenska folket torde ha rätt svårt att förstå att vi inte har pengar till ens ett tillräckligt ubåtsskydd, men väl tillräckligt med pengar för att stödja icke sällan antidemokratiska, tyranniska, korrumperade och inhumanitära kommunistdiktaturer. Projektstöd är självfallet bättre än länderstöd, som ofta blir till ett direkt eller indirekt stöd till en förhatlig regim.

Det är emellertid en stor grupp moderater som menar att man borde gå längre än vad man gjort i fallet Angola. Någon större kunskap om Angola har inte funnits i vårt land, inte heller något större intresse av inbördeskriget och de motsättningar som finns. Ofta har det varit fråga om ett okritiskt återgivande av synpunkter som emanerar antingen från Moskva eller från Luanda, och ofta har det skett en nedvärdering av UNITA. Det var först då tre svenskar hamnade i fokus som Angola blev intressant. Vi kan i efterhand konstatera att det lilla sömniga landet i norr tycks ha återgått till sitt ointresse i stort sett, men att nedvärderingen av UNITA i varje fall tycks ha upphört, att regeringen bemödar sig om en större försiktighet, att utrikesministern eller kabinetssekreteraren eller biståndsministern numera inte hänger sig åt

de yviga uttalanden som alltför ofta karaktäriserade dem tidigare. Viola Furubjelke tycks emellertid höra till dem som ingenting har lärt och ingenting har glömt. Därför får jag – om inte annat så för hennes skull – rekapitulera något av bakgrunden.

Innan Portugal drog sig tillbaka från Angola skedde en överenskommelse mellan de tre befrielseorganisationerna UNITA, MPLA och FNLA om en övergångsregering och fria val i slutet av 1975. Denna överenskommelse bröts av MPLA som tidigt fick stöd av både kubaner och ryssar och satte i gång ett anfallskrig mot de andra befrielseörelserna. UNITA hade svårt att hävda sig och i själva verket jagades Savimbi och hans anhängare av sovjetbyggda flygplan ute i bushen, men han lyckades reorganisera sin rörelse. Därefter har framgångarna kommit slag i slag, och i dag är drygt en tredjedel av Angola kontrollerat av UNITA, från gränserna mot Zambia och Namibia till en gräns i norr som omfattas i stort sett av Benguela-järnvägens sträckning.

Kommunisterna har nu i tre offensiver försökt att eliminera UNITA, och alla gånger har de hejdats vid Mavinga, senaste gången med för dem katastrofala resultat. Vid det senaste tillfället leddes operationerna av den sovjetiske generalen Shognovitch, som efter sitt misslyckande har återkallats till Moskva.

Det är inget dåligt stöd som kommunistregeringen i Luanda har fått: 40 000 kubanska legoknektar och därtill den femtionde kubanska divisionen, som under de senaste veckorna har skeppats in. Ryssarna däremot – och det är intressant – har i stor utsträckning börjat lämna Angola, som ju är deras afrikanska motsvarighet till Afghanistan, och detta trots att man under det senaste året har investerat ungefär 6 miljarder kronor bara i krigsmateriel.

Vi har i vår motion framställt fyra mycket modesta yrkanden. Det första är att inget stöd annat än humanitärt sådant skall utgå till länder i krig. Vi menar att trovärdigheten kräver detta, särskilt när supermakterna – som i Angolas fall – är involverade. Dessutom kan vi konstatera att det svenska biståndet till icke ringa del utgörs av såväl varor som lastbilar för trupptransporter och annat. När Lena Hjelm-Wallén också börjar tala om indirekt svenskt bistånd av militärt slag till Moçambique kan hon förvisso hämta erfarenhet från Angola. Där finns otaliga exempel på hur Scania-Vabis-bilar och Volvobilar har transporterat kubanska och andra kommunistiska styrkor.

Vi har för det andra krävt en avveckling av biståndsavtalen med Luanda. Det finns alla skäl i världen att göra det. Detta torde vara en av de vidrigare regimer man kan hitta i världen. Den är brännmärkt av Amnesty International vid upprepade tillfällen, senast nu i den rapport som tidigare här har återgivits från Svenska Dagbladet. Där lämnas konsekvent inte uppgifter om krigsfångar, och till detta kommer vad som borde ha upprört också en svensk allmänhet om den känt till det. Den 20 mars innehöll nämligen Sunday Times en artikel som talar om kemisk krigsföring från kommunistisidan i Angola. Rapporterna kommer från ett läkarteam från universitetet i Gent, och läkarna har kommit fram till slutsatsen att sovjetisk nervgas "med stor sannolikhet" har använts av kommunistisidan. Jag har rapporten här, om någon är intresserad. Den har överlämnats till Förenta nationerna, och uppenbarligen kommer detta att få konsekvenser.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

*Internationellt utvecklings-
samarbete m. m.*

Till detta kommer att tillfångatagna kubanska soldater har haft sovjetill-
verkad utrustning för att varna för giftgas, instruktioner författade på ryska
och spanska. Likadan utrustning har hittats hos sovjetiska krigsfångar som
har tagits av Mujahedin i Afghanistan.

Detta tycks inte intressera svenska massmedia särskilt mycket, men nog
tycker jag att det är allvarligt att en regim, anklagad för att använda nervgas
mot sina motståndare i ett inbördeskrig, får svenskt bistånd. Det borde vara
ytterligare en tankeställare för alla dem som så okritiskt vill stödja
kommunistregimen i Luanda. Det finns alla skäl i världen att avbryta
biståndsavtalen så snart det sig göra låter.

Jag vill också i detta sammanhang erinra om en resolution som framlades i
den amerikanska senaten i slutet av förra året av de båda demokratiska
senatorerna Dennis DeConcini och Robert Graham och också av den
republikanske senatoren och senare presidentkandidaten Robert Dole. De
påpekade där bl. a. att hela det nu splittrade Angola måste få tillgång till
livsmedel och elementär sjukvård. Samtidigt drog de också fram det helt
absurda i att den marxist-leninistiska regimen bär om internationell hjälp på
7 miljarder kronor för att få tillräckligt med livsmedel samtidigt som man
fortsätter att pumpa in miljarder i kriget och betalar för de kubanska
legoknektarna med bl. a. oljeleveranser. Alla angolaner borde ha rätt till
föda och sjukvård.

Vi har som tredje yrkande i vår motion framfört krav på att humanitärt
bistånd skall utgå till hela Angola, alltså såväl till den kommuniststyrda som
till den av UNITA kontrollerade delen av landet. Det sker redan, svarar
utskottet. Röda korset har, som man uttrycker det, hjälpsändningar med
bidrag från Sverige.

Jag ifrågasätter detta. Jag har rätt goda kontakter med UNITA, och jag
har rätt god information om vad som händer där nere – där känner man i
varje fall inte till några hjälpsändningar med svenskt bidrag. Ej heller finns
det någon svensk verksam där. Det finns alltså all anledning att upprepa detta
yrkande och få riksdagen att ställa sig bakom det.

Det fjärde yrkandet är ett krav på svensk medverkan i fredsanssträngning-
arna. Jag ser över huvud taget inget svar på det yrkandet i betänkandet, men
det är möjligt att jag har haft svårt att läsa det. Jag har sett på innehållsför-
teckningen, och där finns det i varje fall ingen hänvisning.

Hur som helst – när det gäller själva sakfrågan finns det rätt goda
förhoppningar om att man så småningom skall kunna komma fram till en
fredlig lösning. Sovjet har av allt att döma tappat intresset – det börjar kosta
för mycket pengar, kosta för mycket folk och kosta för stora ansträngningar.
Liksom i Afghanistan finns det här tecken som tyder på att man är på väg att
backa ur.

Därtill kommer att president Savimbi från UNITA gång efter gång har
upprepat sin beredvillighet till förhandlingar. Även i Luanda tycks det finnas
ett visst intresse för det, även om det kanske var illavarslande när man för
kort tid sedan fängslade ett antal personer ur den angolanska säkerhetstjän-
sten därför att de uppenbarligen vill ha just kontakter med Savimbi.

Savimbi har också begärt medling och fått positiva svar från såväl
presidenten i Nigeria som presidenterna i Zambia och Kenya. Detta, herr

talman, kan inge förhoppningar om att konflikten kanske så småningom trots allt kan lösas.

Med det här, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen U220 och de fyra speciella yrkanden som där finns.

Anf. 79 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Magister Hagård gav inledningsvis en historiektion. Det mesta hade jag hört förut. Den var i stort sett identiskt med vad som har anförts i motionen, och det i sin tur var en kopia av förra årets debattinlägg. Det fanns som sagt inte mycket nytt i det. Det mesta var väl känt tidigare, och det har inte fått mig att på något sätt ändra uppfattning.

Tidigare i debatten, innan Birger Hagård var i kammaren, utspann sig ett replikskifte mellan Margaretha af Ugglas och Stig Alemyr eller möjligen statsrådet. Margaretha af Ugglas sade i alla fall: Socialdemokraterna som alla andra får bedömas utifrån sina handlingar. Den sanningen måste naturligtvis också gälla UNITA.

UNITA:s handlingar demonstrerades på ett mycket tragiskt sätt för oss när tre unga svenskar förra året kidnappades.

Karl-Erik Svartberg sade i förra årets debatt i samma ärende: Vi kan konstatera att UNITA har fått in en megafon i den svenska riksdagen. Jag tycker att det uttalandet har god täckning än i dag.

Anf. 80 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Gunnar Myrdal brukade säga att fakta sparkar. Det gör de här, och de gör det rätt intensivt.

Självfallet behövde jag den här gången inte gå in på någon längre historisk bakgrund, eftersom det har redogjorts för den i andra sammanhang. Men uppenbarligen har Viola Furubjelke inte tagit till sig den. Det intressanta är alltså att UNITA är en gammal motståndsrörelse, som i över 30 år fört sitt krig för självständighet i Angola.

Viola Furubjelke talade om UNITA:s handlingar. Jag liksom många andra beklagar självfallet den tragiska händelsen med en av svenskarna. Den var djupt tragisk. Men å andra sidan är krig krig. Man bör inte, som i det här fallet, färdas med militärkonvoj med berusade MPLA-soldater på flaken.

Jag vet inte om Viola Furubjelke hade tillfälle att liksom jag härömdagen på TV se en film från Eritrea. Det sista som man från Röda korsets sida där skulle göra vore att åka med lastbilar i en militärkonvoj. De uppfattas självfallet som fientliga. Och UNITA finns nu över hela landet och inte bara i de befriade områdena.

Viola Furubjelke upprepade uttalandet från förra året om en megafon. Det kunde hon ha besparat sig. Jag vet inte om Viola Furubjelke i så fall vill bli kallad för en megafon för Luanda. Jag vill inte använda sådana uttryck. Vi kan ha olika uppfattningar, men framför allt skall vi se till att vi baserar dem på fakta. Fakta sparkar, sade Gunnar Myrdal. Jag instämmer – de sparkar hårt när det gäller Angola.

Anf. 81 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Tack och lov är det fler än jag som inte låtit sig påverkas av Birger Hagårds agerande här i kammaren, vare sig i dag eller tidigare år när denna sak har debatterats. Det finns tydligen inte något som helst stöd bland de andra borgerliga partierna för den här synen på UNITA. Moderaterna är och förblir ensamma i den här frågan – det kan jag konstatera.

Anf. 82 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det är rätt fantastiskt att Viola Furubjelke i det här sammanhanget berömmar sig av att vara totalt oemottaglig för nya argument, totalt oemottaglig för intryck utifrån. Annars skulle hon kunna finna en annan inställning hos sina partivänner runt om i Europa – t. ex. i Frankrike eller Portugal.

Den portugisiska presidenten Soares' son, som också är socialdemokratisk parlamentsledamot, är en av dem som starkast stöder president Savimbi och UNITA. Där kanske Viola Furubjelke kan få upplysningar om vad som verkligen händer, om hon nu inte tror på mig. Om vi har tur kommer herr Soares faktiskt också till Sverige inom en inte alltför avlägsen framtid. Då kanske det kan tillåtas en moderat att förmedla en kontakt från en socialdemokrat till en annan!

Talmannen anmälde att Viola Furubjelke anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 83 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Ett trettiotal väpnade konflikter pågår runt om på klotet. Omkring 15 miljoner flyktingar har lämnat sina hem. 10 miljoner – och kanske fler – afrikaner hotas av svält. U-ländernas samlade skuldbörda uppgår till omkring 4 000 miljarder kronor. Aidsepidemin rasar vidare från ett okänt antal miljoner drabbade.

Scenariot för tredje världen är verkligen inte särskilt uppmuntrande. Men det får inte leda till passivitet och handlingsförlamning, och det har det heller inte gjort här i kammaren, herr talman. Situationen går att förändra. Sverige som från flera olika synpunkter gynnats de senare århundradena borde gå i spetsen för den internationella solidariteten, mer än hittills.

Angreppet på u-ländernas kris måste riktas från många håll och ändå styras av en samordnad strategi. Internationellt fredsarbete, global handelspolitik, bistånds- och katastrofarbete måste sträva mot samma mål, om grundläggande förbättringar i u-ländernas livsvillkor skall uppnås. Därför är Sveriges agerande för fred och nedrustning och för ekonomisk utjämning av grundläggande vikt, vare sig det sker i FN och andra internationella organ eller i kontakter med såväl supermakter som medelstora och små länder eller i utformningen av den svenska biståndspolitiken.

Som vi kristdemokrater ser det behöver det svenska biståndet styras in på en delvis ny kurs. De viktigaste huvudlinjerna i en sådan ny biståndsstrategi kan sammanfattas i följande punkter:

1. Inrikta biståndet på de fattigaste och på kvinnorna.
2. Satsa huvuddelen på landsbygdsutveckling.

3. Låt frivilligorganisationernas erfarenheter påverka hela biståndets utformning.

4. Inrätta ett biståndsdepartement och öka biståndets andel av BNI till 2 %.

En alltför stor andel av vårt nuvarande bilaterala bistånd går till det allmänna tillväxtmålet i form av exempelvis industristöd och importstöd. Samtidigt används alltför litet till vad som skulle kunna betecknas som ren landsbygdsutveckling.

Många har förfäktat teorin att de fattigaste så småningom dras med uppåt om samhällets över- och medelklass utvecklas. Erfarenheterna visar i dag tydligt att det allmänna tillväxtmålet inte alls gynnat de fattigaste. Vill vi nå de fattigaste, måste vi inrikta biståndet direkt på dem.

Nationell ekonomisk tillväxt har inte sällan lett till att över- och medelklass i städerna kunnat höja sin levnadsstandard, medan de fattigaste landsbygdsinvånarnas försörjningsmöjligheter förblivit oförändrade eller rent av försämrats.

Vi kristdemokrater menar därför att det är av yttersta vikt att riksdagen klargör vad det svenska biståndets tillväxtmål skall syfta till. Ekonomisk tillväxt har inget egenvärde, vare sig i det rika industrisamhället eller i de fattiga u-länderna. Tillväxtens berättigande ligger i om den bidrar till att höja människans totala livskvalitet, med andra ord gör samhället mänskligare att leva i.

Därför måste biståndets strävan för resurstillväxt underordnas arbetet för ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet samt demokratisk samhällsutveckling. Det får inte finnas någon risk för att tillväxtmålet innehåll kommer i konflikt med kampen för grundläggande social, politisk och ekonomisk rättvisa.

Herr talman! Jordbruks- och livsmedelskrisen i framför allt Afrika visar alltför tydligt det väldiga behovet av landsbygdsutveckling under överskådlig tid. Vi vet dessutom att bristen på utbildning, hälsovård och effektiv jordbruksteknik är skrämmande även i landsbygdsområden i tredje världen som inte direkt hotas av svält. Det svenska biståndets resurser bör därför i allt större andelar styras över för att möta detta grundläggande utvecklingsbehov.

Kopplingen mellan bistånd och svensk export ökar, och andelen s. k. bundet bistånd – genom u-krediter, importstöd m. m. – är alltför stor. Av det bilaterala biståndet genom SIDA beräknas återflödet uppgå till ca 50 % av utbetalningarna. Det förhållandet hotar så småningom driva biståndet i riktning mot de minst fattiga och de mest industrialiserade länderna i tredje världen, eftersom dessa är långt intressantare ur affärssynpunkt än de fattigaste länderna.

Kvinnorna bär de största bördorna i de fattiga länderna – de brukar jorden, de har omsorg om barn, gamla, sjuka och handikappade. Men de får mindre del av statlig och annan utvecklingshjälp än männen, och de har mindre inflytande än männen över politiska beslut. I en rapport 1985 om 17 biståndsprojekt konstaterade SIDA att kvinnorna i de flesta fall helt glömts bort.

Även med tanke på demokratimålet och på behovet av jordbruksutveck-

ling är det avgörande att kvinnorna nås av mer bistånd. I Afrika står kvinnorna för ca 80 % av arbetet med matproduktionen. Den nuvarande livsmedelskrisen där är till stor del beroende av regeringarnas politiska beslut när det gäller priser, transport- och försäljningsmöjligheter och tillgång till land. Myndigheternas kunskap om böndernas verkliga situation och behov är inte tillräcklig, och det beror inte minst på att de flesta småbrukarna är kvinnor och att dessa traditionellt inte har någon roll i beslutsfattandet.

Vi bevittnar i dag följderna av en långsiktig politisk felplanering, där jordbrukets utveckling försumrats eller letts i fel banor. Jordar har utsatts för ekologisk förslitning, och den allmänna ekonomiska krisen – fattigdomen – har gjort landsbygdens människor otroligt sårbara. I kombination med tillfällig eller långsiktig klimatförändring har dessa faktorer i exempelvis Afrika lett till att mer och mer av åkerjorden förvandlats till öken och att matproduktionen per invånare sjunkit till 80 % av vad den var för 20 år sedan.

I försöken att modernisera u-länderna har deras myndigheter ägnat alltför litet uppmärksamhet åt småbönderna. Exportgrödor och inte produktion för inhemskt bruk har gett utländsk valuta. Därför har priserna på baslivsmedel hållits nere medan exportprodukterna på olika sätt uppmuntrats. Möjligheterna för småbönderna att transportera sina skördar till försäljningsställena är ofta otillräckliga.

Städernas befolkningar och inte landsbygdens har varit politiskt viktiga för makthavarna. I den mån investeringar gått till landsbygden har jordbruksprojekten ofta lagts upp i för stor skala utan hänsyn till småböndernas behov. Dessa har fått allt mindre fruktbar mark över och har försökt suga ut så mycket som möjligt ur varje kvadratmeter. Jorden har utarmats och skördarna har minskat för varje år.

Människorna på landsbygden har stillatigande tvingats åse hur militärregimer satsat pengar på vapenköp och storslagna maktuppvisningar, medan mycket små andelar av statsutgifterna gått till att utveckla landsbygden.

I många fall har internationell biståndspolitik tyvärr förstärkt dessa negativa trender. Det visar sig att trots att Afrika fått mer bistånd från väst än någon annan del av världen har det ekonomiska resultatet blivit sämst där. Samtidigt som befolkningstillväxten i Afrika är snabbare än på någon annan kontinent, sjunker inkomsten per capita stadigt sedan många år. Afrikas självförsörjningsgrad i fråga om spannmål är i dag ca 80 %, medan den beräknas sjunka till omkring 50 % vid sekelskiftet.

Odlingsbar jord måste återvinnas genom skogsplantering, markvård och vattenvård. Investeringarna måste koncentreras till småjordbruken, bönderna måste få ordentligt betalt för sina produkter och de måste undervisas om hur man undviker att suga ut jorden och varför man måste låta skogen växa upp på nytt.

Herr talman! För att biståndsviljan – och därmed biståndsnivån – skall kunna bibehållas och utvecklas krävs en större medverkan av folkrörelser, organisationer och enskilda som engageras av biståndsmålen. De frivilliga organisationerna måste få en mer strategisk roll än hittills i biståndet. De står i allmänhet närmare de fattiga samhällssektorerna än vad regeringar gör, samtidigt som deras medarbetare ofta är starkt motiverade för verksamheten.

De frivilliga organisationerna är också resurssnåla tack vare sin småskalighet och sitt större kostnadsmedvetande. De kännetecknas också av flexibilitet, som bl. a. gör att de snabbt kan korrigera misstag. De är fristående till regeringar och kan därför verka för ökad demokrati i länder med odemokratiska regimer.

För att bättre kunna uppfylla demokratimålen borde också den västtyska modellen med biståndsorganisationer med förankring i de olika politiska folkrörelserna uppmuntras och stödjas. Dessa skulle kunna fylla en viktig funktion mellan det nuvarande statliga biståndet och enskilda biståndsorganisationer, särskilt i diktaturer till stöd för demokratiska och fackliga organisationer i opposition.

Herr talman! I Centralamerika har Nicaragua, El Salvador och Guatemala en lång och mycket svår väg mot demokrati, fred och drägliga levnadsförhållanden för folkflertalet. En förutsättning för att dessa länders demokratiseringsprocesser skall lyckas är att man erhåller stöd från nationer som inte förknippar stödet med krav på politiskt inflytande och militärstrategiska fördelar.

Guatemalas president har energiskt understrukt nödvändigheten av att staterna i Centralamerika håller samman och utvecklar, även rent organisatoriskt, ett konstruktivt politiskt och ekonomiskt samarbete. Att enbart rikta bistånd och stöd till Nicaragua, ett av länderna, kan lätt komma att försvåra samarbetet mellan de centralamerikanska staterna, eftersom stora risker då uppstår, att El Salvador och Guatemala tvingas, för sin utveckling, att ta och söka stöd från USA.

Sverige borde uppfordra Västeuropas stater och självt gå i bräschen för en biståndspolitik som underlättar utvecklingen i hela Centralamerika. Sverige bör således göra även El Salvador och Guatemala till programländer. Det är beklagligt att utskottet inte insett behovet av att på ett långsiktigt sätt bredda vår biståndsinsats i Centralamerika.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen U219, motion U530 yrkande 2 och 3 samt reservationerna 5, 8, 9, 12, 14, 23, 25, 71,79 och 80.

Anf. 84 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Herr talman! Det har sina poänger att vara sist anmälda talare före en votering, för nu tror jag att ledamöterna börjar komma till kammaren igen.

Herr talman! Folkpartiet har länge talat för att man måste fästa större vikt vid natur och miljö när man tar ställning till biståndsinsatser i utvecklingsländerna. Det är glädjande att också "hushållning med naturresurser och omsorg om miljön" nu skall räknas in bland biståndsmålen.

Till förra årets budgetbehandling hade Ingela Mårtensson och jag motiverat om ett högre bistånd till Costa Rica därför att det utan egen krigsmakt lyckats överleva som demokrati i det mycket oroliga Centralamerika men framför allt därför att Costa Ricas ansträngningar att värna sin natur och skydda miljön har gynnat tillväxten i landets ekonomi och höjt levnadsstandarden i förhållande till grannstaterna.

Costa Rica är fortfarande mycket fattigt men betraktas ändå som ett mönster av omgivande länder med samma natur och liknande ekologiska problem att brottas med. Costa Rica behöver ekonomisk hjälp för att kunna

fortsätta på den inslagna vägen. Men motionen avstyrktes med motiveringen att vårt stöd redan var tillräckligt.

För ett par veckor sedan meddelade plötsligt utrikesdepartementet att biståndet till Costa Rica har tredubblats och att man bett SIDA, SAREC och BITS om förslag till insatser för bl. a. miljö och skogsbruk. Det tackar vi för och hoppas att uppskattningen delas också av utskottets socialdemokratiska majoritet.

I årets budgetförslag framhålls folkrörelsernas och andra enskilda organisationers betydelse för ett framgångsrikt bistånd. Folkpartiet delar statsrådets uppfattning, men vi tycker också att det är angeläget att en större andel av biståndet än i dag förmedlas genom enskilda organisationer.

I motion U209 har jag tillsammans med Lars Ernestam begärt riksdagens stöd för förslaget om ett ramavtal mellan SIDA och Svenska naturskyddsföreningen, som i sin organisation har tillgång till stor sakkunskap inom bl. a. tropisk biologi. SNF stöder ett projekt i Costa Rica för att restaurera ett större skogsområde, som är ett sammanhängande ekosystem av torrskog, regnskog och molnskog med en unik artrikedom av växter och djur.

Också den här motionen avstyrker utskottet. Dock har jag inte något yrkande utan tolkar avstyrkandet som ett gott tecken på att det också här till slut skall gå så som vi önskat.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (nytt volymmål för biståndet)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 44 för reservation 1 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner.

Mom. 2 (biståndets volym 1994/95)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (höjning av biståndsvolymen 1988/89)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (sänkning av biståndsramen 1988/89)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 69 för reservation 2 av Margaretha af Ugglas m. fl.

Mom. 5 (översyn om beslutsordning m. m. för bistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 2

Mom. 1 (en helhetssyn på biståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (återinförande av anslagsposten miljö, markvård och energi)

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 160 röster mot 149 för den i reservation 5 av Gunnel Jonäng m. fl. anförda motiveringen.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

Internationellt utvecklingsamarbete m. m.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7 och 8 (en global energistrategi, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 53 för reservation 9 av Gunnel Jonäng m. fl.

Mom. 10 och 11 (strategi för demokratiutveckling, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (oberoende rapporter över utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter i mottagarländerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del, *dels* reservation 11 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (anslagspost för demokratiutveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (befolkningsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (bistånd för kvinnor)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 43 för reservation 14 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner.

Mom. 16 (ökade anslag till kvinnobistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (bostäder)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 39 för reservation 16 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus.

Mom. 19 (bostadssociala åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (småskalig landsbygds- och jordbruksutveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (ekonomisk och social utjämning)

Först biträdades reservation 18 av Oswald Söderqvist – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 289 röster mot 13 för reservation 18 av Oswald Söderqvist. 7 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 26–28 (programlandssamarbete med Filippinerna, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (programlandssamarbete med Kampuchea)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (programlandssamarbete med El Salvador och Guatemala)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (samarbete med nya länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 19 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (landprogrammering och projektbistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (huvudroll för enskilda organisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 1 för motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del.

Mom. 36 (bistånd genom politiska partier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (bindning av importstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (bistånd till länder i krig)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U220 av Birger Hagård m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (inrättande av ett biståndsdepartement)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 1 för motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del.

Mom. 46 (inrättande av befattning som biståndsinspektör)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (parlamentarisk biståndspolitisk utredning)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 40 för reservation 26 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus.

Mom. 48 (utredning om u-landspolitik)

Utskottets hemställan bifölls md 295 röster mot 13 för reservation 27 av Oswald Söderqvist.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3

Mom. 2 (översyn av det multilaterala biståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (demokratisering av Världsbanken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (utträde ur IFC)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (bidrag till UNDP)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 32 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del, *dels* reservation 31 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (bidrag till UNFPA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (bidrag till UNICEF)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 32 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del, *dels* reservation 31 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (bidrag till IDA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10 och 11 (bidrag till WFP, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (bidrag till UNRWA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (nordiska kreditfonden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 14 och 15 (medel för merkostnad vid spannmålsköp, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4

Mom. 1 (medelsramen för Angola, Moçambique och Zimbabwe)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (omprövning av biståndet till Zimbabwe)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (medelsramar för Etiopien, Tanzania och Zambia)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 38 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (inriktningen av biståndet till Etiopien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (medelsram för Bangladesh)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (medelsram för Indien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 41 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 42 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 7 och 8 (medelsram för Nicaragua, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (avbrytande av biståndet till Angola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U220 av Birger Hagård m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10, 11, 13 och 14 (avbrytande av bistånd till Kenya och Sri Lanka)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (avvecklingsplan för biståndet till Laos)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 45 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (medelsram för Laos)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 44 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 45 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del, *dels* reservation 46 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (avbrytande av biståndssamarbetet med Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (uttalande om fortsatt bistånd till Vietnam)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 13 för reservation 48 av Oswald Söderqvist. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 18 (avvecklingsplan för bistånd till Vietnam)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 44 för reservation 49 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Jerry Martinger (m) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 19 (medelsram för Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 50 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner, *dels* reservation 51 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus, *dels* reservation 52 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (vitbok om biståndet till Vietnam)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 53 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (biståndsprogram i Indokina)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 13 för reservation 54 av Oswald Söderqvist.

Mom. 23 (medelsram för regionala insatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 56 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner, *dels* reservation 55 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (medelsram för humanitärt bistånd till södra Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 57 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (inriktningen av det humanitära biståndet till södra Afrika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 58 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (medelsram för humanitärt bistånd i Latinamerika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 59 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (inriktningen av biståndet till Centralamerika)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 60 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* utskottets hemställan med den ändring däri som föränleddes av bifall till motion U530 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (inrättande av anslagspost för humanitärt bistånd till Asien)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 61 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (medelsram för katastrofer m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservationerna 63 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner samt 64 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus, *dels* hemställan i reservation 62 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* hemställan i reservation 65 av Oswald Söderqvist, *dels* hemställan i motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 31 (inriktningen av katastrofbiståndet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 66 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (UNITA)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 67 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* motion U220 av Birger Hagård m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (humanitärt bistånd till FRETILIN)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 68 av Oswald Söderqvist i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (IGGI)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 68 av Oswald Söderqvist i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (direktbistånd till palestinska folket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 69 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (bistånd till palestinska folket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 70 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (humanitärt bistånd till Polisario)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 71 av Gunnel Jonäng m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (medelsram för bistånd genom enskilda organisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 147 för reservation 72 av Gunnel Jonäng m. fl.

Mom. 45 (framtida storlek av anslagsposten för enskilda organisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 73 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (medelsram för Särskilda program)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 74 av Gunnel Jonäng m. fl., *dels* reservation 75 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner, *dels* reservation 76 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 51 (bistånd mot aids)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (upplysning om alkohol m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 1 för motion U219 av Alf Svensson i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 5

Mom. 2 (medelsram för tekniskt-ekonomiskt samarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 77 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (bistånd till Cuba)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 78 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (u-kreditsystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 79 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (medelsram för u-krediter)

Först biträdades reservation 80 av Gunnel Jonäng m. fl. med 150 röster mot 13 för reservation 81 av Oswald Söderqvist. 146 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls reservation 80 av Gunnel Jonäng m. fl. med 150 röster mot 146 för utskottets hemställan. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (institut för internationell u-landsforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 82 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (medelsram för u-landsforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 83 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (IMPOD)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 84 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (medelsram för projektbistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 85 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (val av länder för projektbistånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 86 av Gunnel Jonäng och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (utvärdering av biståndet för skuldtyngda länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 87 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15, 18 och 19 (redovisning av biståndet till skuldtyngda länder, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 13 för reservation 89 av Oswald Söderqvist.

Mom. 16 (medelsram för insatser i skuldtyngda u-länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 88 av Margaretha af Ugglas m. fl., *dels* reservation 87 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del, *dels* reservation 90 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utfästelser om medel för skuldtyngda u-länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 87 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1987/88:109

27 april 1988

*Anslag till kyrkliga
ändamål, m. m.*

Punkt 6 (SIDA:s administration)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 91 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

Punkterna 7–10

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 11 (anslag till Information)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 92 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner, *dels* reservation 93 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Punkt 12 (biståndsramen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 94 av Ingemar Eliasson och Maria Leissner – bifölls med acklamation.

4 § På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

5 § Kammaren beslöt kl. 17.50 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

6 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

7 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1987/88:19 om anslag till kyrkliga ändamål, m. m. (prop. 1987/88:100 delvis).

Anslag till kyrkliga ändamål, m. m.

Anf. 85 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Vi skall nu behandla kulturutskottets betänkande nr 19, som tar upp anslag till kyrkliga ändamål m. m. Låt mig på en gång få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 i det betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Jag vill börja med att säga några ord om reservation 2, som gäller bidrag till anskaffande av lokaler till trossamfund. Det finns två olika bidrag till samlingslokaler som hålls av ideella organisationer och trossamfund. Det första heter Bidrag till allmänna samlingslokaler och handläggs inom

bostadsområdet. Det andra heter Bidrag till anskaffande av lokaler till trossamfund och handläggs på civildepartementet.

Det första bidraget utnyttjas i första hand av Folkets hus, bygdegårdar och Våra gårdar – det senare nykterhetsrörelsens lokaler – samt ett antal mindre lokalhållare. För budgetåret 1988/89 föreslås i budgetpropositionen 70 milj. kr. för bidrag till samlingslokaler. 37 frikyrkosamfund och trossamfund för våra invandrare får tillsammans 11 232 000 kr. från det andra bidragsalternativet.

Behoven hos de båda grupperna som får bidrag till lokalhållning på detta sätt är i regel ungefär lika stora. Så har det varit i flera år, även om det ser ut som om allmänna samlingslokaler skulle behöva något större bidrag i år med utgångspunkt i antalet ansökningar.

Hur fördelas då statens bidragskaka till i stort sett lika behov? Jo, allmänna samlingslokaler får 70 milj. kr. och samfundslokaler får 11 miljoner. Dessutom kan allmänna samlingslokaler få lån på 10 milj. kr. på fördelaktiga villkor. För bidraget till allmänna samlingslokaler finns inget tak, och det är möjligt att få 30 % i bidrag och 20 % i lån av godkända byggkostnader. Trossamfundens lokalbidrag är maximerat till 700 000 kr. per projekt, och där finns inga lån.

I och för sig kunde det nu anförda vara tillräckligt för att hos regeringen begära en översyn av bidragsbestämmelserna för dessa två jämförbara bidragsformer. Men till detta kommer att allmänna samlingslokaler utöver lokalbidraget kan få bidrag till handikappanpassning av äldre lokaler. Det kan också samfundslokalerna få – men då får pengarna tas inom ramen för de 11 miljonerna.

Lokalbidraget till trossamfund fördelas varje år på de godkända projekten. Man vill inte ha långa köer utan delar ut de pengar som finns – och det betalas alltså ut en viss procent av kostnaderna i förhållande till resurserna. Bidrag utgår alltså i procent av godkända kostnader, och taket är enligt bestämmelserna 700 000 kr. Författningen medger 30 % upp till det beloppet, men när pengarna i år fördelas på de bidragsansökningar som kommit in räcker det ingalunda till 30 %, utan nu får de sökande 13,5 % i stället för 30 % av godkända kostnader.

Alla begriper att det inte går att bygga ens den enklaste frikyrka för 2,1 miljoner, som krävs i godkända byggkostnader för att bidrag skall utgå med 700 000 kr. Ännu värre blir det när bidraget minskas från 30 % till 13,5 %. Resultatet blir att kyrkans bidrag aldrig räcker ens till byggmomsen. – Staten ger med ena handen och tar snabbt tillbaka med den andra. Jag vågar inte gissa om den ger med höger och tar med vänster eller tvärtom.

Om man skall kunna bygga en kyrka för t. ex. 2,1 milj. kr. för att formellt vara berättigad till 700 000 kr. i bidrag får man i år 285 000 kr. i stället för 700 000 kr. Jag är övertygad om att med sådana bidrag skulle det inte byggas ett enda Folkets hus i det här landet och knappast en bygdegård heller. Men ni kan vara övertygade om att det skulle byggas frikyrkor om man hade det bidragssystem som gäller för samlingslokaler!

Nu kan naturligtvis frågan ställas: Var står vännerna av jämställdhet i denna fråga? Mats O Karlsson, som har ordet strax efter mig, får väl bekänna var man står. Vi får kanske ett förslag om likvärdighet och rättvisa mellan de

båda bidragsformerna, som reservanterna önskar.

Jag vill också säga några ord om reservation 3, som gäller stödet till invandrades trossamfund. Om det säger utskottsmajoriteten i betänkandet att "regeringen avser att ta ställning till den ovan nämnda rapporten, vilken remissbehandlats, i samband med sitt ställningstagande till folkrörelseutredningens väntade förslag".

Reservanterna har en annan uppfattning och säger:

"Utskottet anser det anmärkningsvärt att regeringen ännu inte lagt fram något förslag för riksdagen med anledning av förslagen i rapporten. Det är enligt utskottets mening nödvändigt att regeringen snarast förelägger riksdagen förslag som innebär förbättringar för invandrarnas trossamfund."

Vad är det som har hänt? Jo, regeringen har tillsatt en arbetsgrupp för utredning av förhållandena för invandrarnas trossamfund – jag tror att det var 1984. Den var färdig hösten 1986. När vi efterlyser förslag med anledning av arbetsgruppens förslag och den remissbehandling som har skett, då hänvisar utskottsmajoriteten till en annan utredning, som enligt uppgift skall bli färdig i maj 1988.

Folkrörelseutredningen har i uppdrag att framlägga förslag om förenklade regler för bidrag till folkrörelserna. Men vad händer? Jo, man gör först en utredning. Sedan sätter man en annan utredning uppe på den och tror att denna senare utredning skall komma med några bättre förslag, möjligen billigare förslag – jag vet inte vad som är tanken bakom detta. Man sätter den ena utredningen uppe på den andra. Folkrörelseutredningen har emellertid praktiskt taget ingenting att säga om de kristna folkrörelserna och alls ingenting att säga om invandrarnas trossamfund. Jag har inte kunnat hitta något förslag i det avseendet. Det finns alltså ingenting att samordna och ingenting att invänta. Därför bör man naturligtvis följa reservanternas förslag på den här punkten. Jag yrkar alltså bifall till reservation 3.

Anf. 86 KARL BOO (c):

Herr talman! Jag skall komplettera Per Arne Aglerts yrkande och yrka bifall till reservation 1. Sett i ett kortare historiskt perspektiv måste det vara så att Per Arne Aglert glömde att yrka bifall till den reservationen. Jag skall återkomma till det något senare.

Nu diskuterar vi återigen svenska kyrkans ekonomi och då närmast möjligheterna för svenska kyrkan att över kyrkofonden fullfölja en mycket angelägen skatteutjämning. Utan tvivel har en sådan skatteutjämning oerhört stor betydelse för verksamheten i många församlingar, icke minst i de små församlingarna. Sedan 1982 har det skett en omfattande rasering av statsbidragen till svenska kyrkan. Först och främst har det särskilda bidraget till kyrkofonden för skatteutjämning försvunnit. Dessutom utgår numera mycket ringa kompensation när det gäller juridiska personer, och svenska kyrkan har fått vidkännas ett stort bortfall i samband med den omläggningen. Därutöver har garantibeskattningen försvunnit, vilket också har inneburit ett stort bortfall för svenska kyrkan.

Svenska kyrkans centralstyrelse har räknat ut att man har tagit ifrån svenska kyrkan skatteunderlag och intäkter på ca 600 milj. kr. Det är mycket pengar i ett läge, då svenska kyrkan har anledning att se till att den kan

fullfölja verksamheten i hela landet.

Ytterligare försämringar har skett enligt regeringens förslag när det gäller skatteutjämning i och med att man minskat värdet i skatteutjämningen med 3 %. Ännu en komplikation har tillkommit i och med att regeringen har förändrat det förslag som en enig kyrkofondsstyrelse lade fram om en avvägning mellan den allmänna kyrkoavgiften – en höjning med 1 öre – och särskilda kyrkoavgifter. Det har inneburit att de mindre församlingarna har fått bära en större kostnad för finansieringen av verksamheten över kyrkofonden.

Jag tycker att det är litet trist att man från statens sida utan att egentligen diskutera har vidtagit stora ekonomiska förändringar i negativt avseende för svenska kyrkan. Man låter det hela gå utan att över huvud taget vilja ta några initiativ. Centern har i år återkommit med motionen om att kyrkofonden bör tillföras 100 milj. kr. för skatteutjämning. Som jag sade tidigare är detta mycket angeläget. Jag beklagar att de övriga partierna inte har velat följa oss i det avseendet. Jag beklagar det därför att ett enigt kyrkomöte flera år i rad har hemställt att riksdagen bör bevilja medel i denna storleksordning till svenska kyrkan och kyrkofonden.

Sedan återkommer jag till min lilla antydan till Per Arne Aglert i början av mitt inlägg. Det är inte mer än åtta år sedan jag hade tillfälle att mottaga en uppvaktning från frikyrkorådet med Per Arne Aglert i spetsen. Man bad då att vi åtminstone skulle höja bidragen till de frikyrkliga samfunden till 8 % – eller ännu hellre 10 % – av det statsbidrag som svenska kyrkan hade. Självfallet var vi vid det tillfället beredda att satsa betydande förstärkningar när det gäller bidragen till frikyrkosamfunden. Dessa förstärkningar kom också till stånd. Det vore illa om man i dag skulle räkna med 8 eller 10 % av det lilla statsbidrag som nu utgår till svenska kyrkan. Man borde fundera litet över rättvisefrågorna i det här fallet och vara litet lyhörd för de problem som svenska kyrkan har med att hålla i gång verksamhet över hela landet. Jag tror att det finns anledning för kammaren att begrunda detta. Jag vill rekommendera er att, när det så småningom blir votering, påverka era partivänner så att vi kan få majoritet för reservation 1 till kulturutskottets betänkande. Jag ber också att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3.

Anf. 87 MATS O KARLSSON (s):

Herr talman! Vi behandlar nu kulturutskottets ärliga kyrkobetänkande. Det betänkandet blir tunnare och tunnare, och det stämmer med den inriktning som reformarbetet har på det kyrkliga området, dvs. att staten mindre och mindre skall lägga sig i de kyrkliga angelägenheterna. Kyrkan sköter sig själv, och då blir det också mindre för oss i riksdagen att ta ställning till. Det återstår dock några bidrag som fortfarande utgår, och det är i huvudsak dem som detta betänkande handlar om.

Utskottet tillstyrker helt och hållet regeringens förslag, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan. Det finns emellertid tre reservationer, vilket har framgått av de föregående talarnas inlägg.

Reservation 1, som centern är ensam om, berör den del av anslaget till kyrkofonden som får användas för skatteutjämning mellan de kyrkliga kommunerna. Det är riktigt, som Karl Boo sade, att centern återkommer år

efter år med förslag om höjt anslag i det avseendet. I år återkommer centern både i skepnad av Karl Boo och i skepnad av Alf Svensson. Yrkandena gäller dock olika summor. Karl Boo vill lägga till 100 miljoner, Alf Svensson 60 miljoner. Det bidrag som centern efterlyser och vill återinföra började utgå när Karl Boo var kyrkominister. Därför har jag full förståelse för hans engagemang i denna fråga. Bidraget infördes alltså 1982. Det fungerade i ett och ett halvt år. Sedan avskaffade riksdagen detta bidrag. De kyrkliga kommunerna är inte de enda som har fått vidkännas minskade statsbidrag under de här åren. Nu är det alltså fem år sedan riksdagen med bred majoritet avskaffade detta bidrag. Det är bara centern som fortsätter att hävda att vi har råd att på nytt införa det. Karl Boo var ju ganska hovsam här i talarstolen. Han påpekade också att centern är ensam om sin reservation. I den skriftliga reservationen däremot hudflängs regeringen och socialdemokraterna för att vi för en njugg och okänslig kyrkopolitik. Men det är, Karl Boo, faktiskt bara de 44 centerpartisterna i riksdagen som vill ha detta bidrag återinfört. Utskottet anser inte att vi har möjlighet att gå med på det.

De andra två reservationerna har tillkommit på grund av att utskottet yrkar avslag på motioner. Motivet för avstyrkandena är i båda fallen att de ärenden som tas upp i motionerna är under beredning eller utredning. Det är ju ett vanligt, kanske för vanligt, men ändå accepterat skäl för ett avslag i riksdagen.

Man kan känna sig litet otålig – det har jag själv gjort många gånger – när man möts av argumentet att beredning pågår, men i sanningens namn får man väl ändå, Per Arne Aglert, säga att det är en fördel om en helhetsbedömning görs, dvs. utredningens beredning och förslag inväntas. Då kan man ta ett samlat grepp på frågan om i ena fallet en bidragsgivning till lokaler och i andra fallet en bidragsgivning till folkrörelserna.

När utskottet finner att beredning pågår sakkiskuterar man inte framställningarna i motionerna. Därför är inte heller jag här beredd att gå in i en detaljdiskussion med Per Arne Aglert om bidragen till allmänna samlingslokaler och bidragen till trossamfundens samlingslokaler. Jag vill ändå säga några ord med anledning av Per Arne Aglerts inlägg och frågor. Han jämför de två lokaltyperna och säger att behoven är likvärdiga. Hans enda måttstock är då att det föreligger ansökningar som slutar på lika många miljoner kronor. Det är väl en något bräcklig grund för att säga att behoven är lika stora. De allmänna samlingslokalerna tillgodoser ju hela befolkningens behov och är öppna för alla. Trossamfundens lokaler är i första hand avsedda för trossamfundens medlemmar, och det är ett betydligt mindre antal personer.

Jag vill också säga till Per Arne Aglert att det inte är ovanligt att samfund bygger lokaler med samma stöd som gäller för allmänna samlingslokaler, nämligen när det inte är fråga om rena kyrkolokaler utan om mera allmänna verksamhetslokaler. I sådana fall finns det möjlighet att få bidrag även från det anslaget.

När det sedan gäller reservation 3, som handlar om bidragen till invandrarnas trossamfund, vill regeringen göra en samlad bedömning när folkrörelseutredningen lagt fram sitt betänkande, som nu skall komma och som avser hela bidragsgivningen till folkrörelserna. De fria trossamfunden

vill ju räknas in i folkrörelsefamiljen, och då är det rimligt att bidragsgivningen även till dem bedöms i det större sammanhanget.

Herr talman! Jag yrkar avslag på de tre reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 88 KARL BOO (c):

Herr talman! Jag skulle till Mats O Karlsson kunna säga att vi egentligen inte har råd att undvara de här bidragen till svenska kyrkan. Svenska folket vill i mycket stor utsträckning ha en öppen och levande folkkyrka som täcker hela landet. Undersökningar visar att så är fallet. Det är mycket oklokt av övriga partier att inte inse det värde som en levande svensk öppen folkkyrka har när det gäller att forma vårt framtida samhälle i linje med den tillämpning som vi vill göra av det kristna budskapet i samlevnaden människor emellan.

Det är vidare inget tvivel om att en stor åderlätning har skett. Först försvann bidraget, över särskilt konto, om 88 milj. kr., som var en direkt ersättning för den gamla skatteutjämningen. Sedan kom omläggningen av begreppet juridiska personer, som i 1982 års penningvärde betydde ett inkomstbortfall på 170 milj. kr. I dagens penningvärde skulle det motsvara ett betydligt större belopp. Också omläggningen avseende garantibeloppet betydde ett stort bortfall.

Härtill har kommit ett annat beslut, som förändrat fördelningen över landet negativt för glesbygden och för de mindre församlingarna, nämligen beslutet om var utboägarna skall beskattas. Det är inget tvivel om att ett stift som det där jag bor, Västerås stift, förlorar ganska mycket pengar på den reformen.

Jag tycker, herr talman, att det borde finnas anledning för socialdemokrater, moderater och folkpartister här i riksdagen att lyssna på de partivänner som de har vid kyrkomötet. Också de har möjlighet och förmåga att bedöma värdet av en hygglig ekonomi för kyrkans verksamhet i landet i dess helhet.

Anf. 89 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Jag skulle till att börja med vilja vidimera att det var bättre på den tid när Karl Boo var kyrkominister. I varje fall var den procentuella uppräkningsvärdet väsentligt mycket bättre då. Det är möjligt att han hade en bättre minister för finanserna att diskutera med eller att han hade bättre handlag än vad den nuvarande kyrkoministern tycks ha när det gäller att få upp bidragen på dessa punkter.

Olikheten mellan svenska kyrkan och frikyrkorna ligger däri att den förra har beskattningsrätt men inte de senare. Vi har i det avseendet, vad beträffar ekonomin, ett långt stycke kvar till jämställdhet.

När det sedan gäller behoven av samlingslokaler för de fria trossamfundet jämfört med behoven av allmänna samlingslokaler vill jag säga att frikyrkokalerna är exakt lika öppna för verksamhet som vad folketshuslokalerna är, och totalt sett samlas minst lika många människor varje vecka i frikyrkokalerna som i folketshuslokalerna och bygdegårdarna. Dock har församlingarna kanske mera av egen verksamhet, så att de inte har tillfälle att hyra ut i samma utsträckning, och de får därför mindre hyresintäkter. Även ur den ekonomiska synvinkeln kan det därför vara skäl i att se över gällande regler.

Jo, Mats O Karlsson, jag inser att man skall avvakta utredningar. Men man skall inte lägga den ena utredningen till den andra och säga: Nu har vi väntat på den första, och då måste vi också vänta på den andra – när det har visat sig att den andra utredningen knappast med ett ord kommer att beröra den här frågan. Man skulle under sådana förhållanden kunna bygga en proposition på den första utredningen, och det hade man på kyrkoenheten nog egentligen hoppats på men tydligen inte fått.

Anf. 90 MATS O KARLSSON (s):

Herr talman! Både Karl Boo och Per Arne Aglert erinrar sig tydligen med glädje den tid då Karl Boo var kyrkominister. Då fanns det tydligen gott om pengar i riket, och då fick de här bidragen växa. Men vi vet också hur det gick. Karl Boo klagar nu över de indragningar som vi tvingats att göra under den socialdemokratiska regeringsperioden. Jag tycker att sambandet är ganska klart. Vi fick överta en dålig ekonomi och tvingades till indragningar. Då kunde naturligtvis inte heller kyrkan gå fri från åtstramningar. Det är fråga om en åtstramningspolitik som i stor utsträckning har drabbat också de borgerliga kommunerna, och de borgerliga partierna har för det mesta velat gå ännu längre i indragningar.

Visst vill också vi, Karl Boo, bevara en levande och öppen svensk folkkyrka. Det vet Karl Boo lika väl som jag. Men att dra den slutsatsen att den fria svenska folkkyrkan står och faller med de 100 milj. kr. som vi diskuterar i kväll är väl ändå att underskatta livskraften i den svenska folkkyrkan. Jag är rätt övertygad om att den överlever detta.

Jag tycker att Per Arne Aglert är ganska inkonsekvent i sitt resonemang beträffande de två reservationerna. Vad beträffar den första, som avser samlingslokaler, vill han ha samma bestämmelser för samfundens lokaler som för de allmänna. När det gäller trossamfunden vill han ha särbestämmelser. Han vill inte avvakta en samlad bedömning av de statliga bidragen till hela folkrörelsefamiljen. Det är ett inkonsekvent resongemang, Per Arne Aglert. Jag har svårt att förstå att man kan driva en sådan argumentation.

Vad gäller talet om utredning efter utredning vill jag säga att det inte alls är fråga om något ovanligt förfarande. Arbetsgruppen kartlägger först situationen för invandrarnas trossamfund, varigenom man får fram ett underlag för den vidare utredningen, folkrörelseutredningen, som nu har fått i uppdrag att se över också de andra folkrörelsernas förhållanden. Visst har också trossamfunden och de övriga ideella folkrörelsernas situation kartlagts genom folkrörelseutredningens hittillsvarande arbete. Nu väntar vi på slutbetänkandet, som skall innehålla förslag till principer för bidragsgivningen.

Anf. 91 KARL BOO (c):

Herr talman! Jag beklagar att Mats O Karlsson lämnar riksdagen i höst. Han skulle nämligen vara utomordentligt väl skickad att sammanföra en socialdemokratisk kyrkominister och finansminister för att diskutera viktiga frågor. Jag hoppas dock att utfallet av valet inte blir sådant.

Både Mats O Karlsson och jag själv inser att det måste bedrivas ett aktivt arbete för att bevara en folkkyrka över hela landet. Det är de små

församlingarna med stora ekonomiska problem som har hamnat i strykclass genom alla de åtgärder som har vidtagits på olika håll. Det bör finnas anledning för denna församling, dvs. riksdagen, att hjälpa till att utveckla den här verksamheten. Jag håller nämligen gärna med Mats O Karlsson om att det finns livskraft i den svenska folkkyrkan; det råder inget tvivel om det. Men de ekonomiska reglerna är besvärliga, om det inte finns rimligt utrymme för verksamheten. Inte bara gudstjänstlivet blir lidande utan också all kringverksamhet som är så betydelsefull i den svenska kyrkans verksamhet. Jag tänker på sång, musik, missionsarbete och ungdomsarbete för att nämna några exempel.

Anf. 92 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Om jag är inkonsekvent så är också Mats O Karlsson det. Han vill avvakta en utredning, men han vill inte få till stånd en utredning om likafördelning av bidrag till allmänna samlingslokaler och frikyrkolokaler. Jag kunde ha accepterat denna inkonsekvens om det hade gällt mig själv och mina egna samfund. Men nu gäller det invandrarnas trossamfund, och därför är jag så ivrig. De har länge varit förbisedda. Man har inte förstått att de behöver stöd i den utsträckning som utredningen ändå föreslår. Det står inte ett dugg om dem i den folkrörelseutredning som skall läggas fram. Det kan inte tillkomma något för att göra den utredningen bättre.

Anf. 93 MATS O KARLSSON (s):

Herr talman! Även stödet till samlingslokalerna kommer att bedömas av folkrörelseutredningen, Per Arne Aglert. Vi får alltså en samlad bedömning av behoven på det området liksom en bedömning av behovet av stöd till invandrarnas trossamfund. Stödet till invandrarnas trossamfund har inte hållits tillbaka i avvaktan på det slutliga förslaget, utan de har fått de bidrag som det har varit bestämt att de skulle få. Det är konstruktionen av bidragen som vi skall få en samlad bedömning av.

När Per Arne Aglert jämför storleken på bidragen till de allmänna samlingslokalerna och trossamfundens lokaler, kan jag glädja honom med att tala om att det är anslaget till trossamfundens lokaler som har räknats upp i årets budget. Anslaget till de allmänna samlingslokalerna ligger däremot still på samma nivå. Det är en fingervisning om den vikt vi fäster vid trossamfundens samlingslokaler.

Per Arne Aglert är ivrig och vill se resultat. Såvitt jag vet lämnar både Karl Boo, Per Arne Aglert och jag själv riksdagen i höst. När kyrkobotänkandet behandlas nästa år får därför andra ledamöter diskutera de olika frågorna. Vi får väl hoppas att de läser de kloka ord som vi har uttalat här i dag och tar hänsyn till dem. Vid den tidpunkten har folkrörelseutredningen lagt fram sina förslag och regeringen i sin tur förelagt riksdagen en proposition.

Både Karl Boo och jag har en positiv syn på svenska kyrkans verksamhet. Kyrkorna är kulturinstitutioner, vilket inte minst märks i de små församlingarna. Det är viktigt att svenska kyrkan kan fortsätta att bedriva verksamhet på nuvarande nivå. Det tror jag att man kommer att göra, även om riksdagen i dag bifaller kulturutskottets förslag och avslår centerns reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

Vissa indirekta skatter

Anf. 94 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 1987/88:29 behandlas ett antal motioner som berör indirekt skatt.

Johannes Martinsson på Orust är en mycket duktig småföretagare. Han driver ett företag som huvudsakligen sysslar med att underhålla och vinterförvara nöjesbåtar. Hälften av hans omsättning utgörs av tjänster utförda åt norska båtägare. På västkusten finns ytterligare ett antal småföretag som har en liknande inriktning på sin verksamhet, dvs. produktion av tjänster till norska båtägare och med omsättningar som tillsammans uppgår till flera miljoner kronor.

Eftersom tjänsterna har utförts åt norska båtägare, som haft sina båtar förlagda på de aktuella båtvarven för att få olika slag av reparationer utförda, har företagen ansett att denna del av omsättningen utgjort mervärdeskattefri exportomsättning.

Länsskattemyndigheten i Göteborg har numera konstaterat att de s. k. exportbestämmelserna i mervärdeskattelagen inte kan tillämpas, eftersom de norska uppdragsgivarna är privatpersoner. Det innebär att Johannes Martinsson och hans företagarkolleger måste ta ut moms även på sina tjänster utförda åt norska båtägare. Eftersom den norske båtägaren i samband med att denne åter för in båten till Norge även får betala norsk moms på den i Sverige utförda tjänsteprestationen, uppkommer en dubbelbeskattning. De svenska företagen blir därmed inte längre konkurrenskraftiga gentemot ett i Norge beläget båtvarv. Våra egna momsregler skapar konkurrenssnedvridning, och medvetet säger vi därmed nej till arbetstillfällen i vårt land.

Den här frågan har aktualiserats i en motion av moderaterna Ivar Virgin och Jens Eriksson. Eftersom de norska båtarna finns i Sverige med s. k. temporär tullfrihet, finns inga kontrolltekniska skäl att anföra för att bestämmelserna ändras på så sätt att dubbelbeskattning undviks.

Vi moderater förhandlade oss fram till en något bättre skrivning i utskottets betänkande, innebärande att vi förutsätter att regeringen tar erforderliga initiativ för att lösa problemen. Jag vill fråga Kjell Nordström om de aktuella företagen på västkusten kan förvänta sig åtgärder från regeringen, som innebär att de under innevarande år får möjlighet att konkurrera på lika villkor med norska företagare och därmed rädda kvar arbetstillfällen i Sverige.

I detta betänkande behandlas ytterligare några frågor som berör konkurrensneutraliteten inom mervärdebeskattningen. Vi moderater har tillsammans med folkpartiet och centern en gemensam borgerlig reservation om att regeringen omgående skall lägga fram förslag för riksdagen som syftar till konkurrensneutralitet mellan offentligt upphandlade tjänster och offentlig egenregiverksamhet. För oss moderater är det självklart att skatten måste

vara konkurrensneutral. Det är därför hög tid att åtgärder vidtas för att komma till rätta med de problem som föreligger. Mervärdeskatteutredningen har behandlat frågan i sitt elfte betänkande. Danskarna har infört nya bestämmelser om konkurrensneutralitet vid offentlig upphandling vad momsens beträffar. Det finns således redan nu möjlighet att även i Sverige införa bestämmelser som kan skapa den konkurrensneutralitet som vi efterlyser.

Utskottsmajoriteten menar att man skall avvakta och ta ställning till vilka åtgärder som skall vidtas först när man vet resultatet av den pågående KIS-utredningen. Vad menar socialdemokraterna med detta uttalande? Är ni intresserade av att skapa konkurrensneutralitet eller är ni det inte? Jag efterlyser via Kjell Nordström socialdemokraternas uppfattning i den här frågan. Erfarenheterna från socialdemokraternas tidigare agerande i liknande frågor gör att man blir misstänksam om de vill skapa den rättvisa som vi efterlyser. I samband med att mervärdeskattelagen ändrades på så sätt att vissa data- och bokföringstjänster blev skattepliktiga, gavs regeringen av den socialistiska majoriteten i riksdagen möjlighet att meddela dispenser från den utvidgade skatteplikten, vilket därmed skapade konkurrensnedvridning. Ett klarläggande från Kjell Nordström om den socialdemokratiska principiella inställningen är därför synnerligen viktigt.

Herr talman! Det moderata förslaget om skattestimulanser för övergång till avgasrenade bilar och blyfri bensin vann våren 1985 riksdagens bifall mot socialdemokraternas röster. Som bekant har bilaccisen varit differentierad. Erfarenheterna visar med all tydlighet att denna skattestimulans haft stor betydelse. Ett stort antal personer har förvärvat bilar med katalytisk avgasrening och har därmed bidragit till att reducera för miljön skadliga utsläpp.

I syfte att nå positiva miljöeffekter vill vi moderater förlänga accisrabatten för taxibilar ytterligare ett år, för att på så sätt stimulera till att nästan samtliga taxibilar snarast möjligt blir försedda med avgasrening.

I reservation 10 föreslår moderater och centerpartister att reseskatten för resor till Röros i Norge slopas. En sådan åtgärd skulle få en positiv inverkan på turismen i västra Härjedalen. Det kan inte vara rimligt att vårt skattesystem skall vara så utformat att det får en hämmande effekt på i Sverige bedriven verksamhet. Eftersom flygfältet i Röros är beläget på sådant sätt att det med fördel kan nyttjas för turistresor till olika turistanläggningar i västra Härjedalen skall vi inte själva genom en "klantig" skatt begränsa möjligheterna för våra egna näringar att bedriva en konkurrens-mässig verksamhet. Utskottsmajoritetens skäl för att yrka avslag på den moderata motionen är sannerligen inte hållbart.

Med det sagda, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 2, 6, 7, 8, 9 och 10.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 95 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! I det skatteutskottets betänkande som nu behandlas finns fyra reservationer som jag vill beröra. Den första gäller mervärdeskatt vid offentlig egenregiverksamhet och entreprenader.

Mervärdeskatt är den allmänna konsumtionsskatt som infördes den 1 januari 1969. Mervärdeskatt skall betalas vid all yrkesmässig omsättning av skattepliktiga varor och tjänster i landet, men den statliga och kommunala verksamhet som bedrivs för att tillgodose ett eget behov räknas inte som yrkesmässig och omfattas därför inte av skattskyldighet.

Eftersom det i den offentliga verksamheten ofta finns en valmöjlighet mellan att bedriva viss verksamhet i egen regi och att anlita enskilda leverantörer eller uppdragstagare, uppkommer ofta en skillnad i den faktiska skattebelastningen, beroende på om staten eller en kommun väljer att tillgodose vissa behov genom att utföra detta i egen regi eller genom att anlita skattskyldiga näringsidkare. Eftersom det mervärde som skapas i den offentliga egenregiverksamheten inte behöver tas upp till beskattning, blir det inte konkurrensneutralitet mellan offentlig verksamhet och entreprenader.

Vi som står bakom reservation 1 menar därför att det är angeläget att få till stånd konkurrensneutralitet. Eftersom en utredning redan har bearbetat frågan, borde det vara möjligt för regeringen att utan ytterligare dröjsmål lägga fram förslag till en lösning. Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Den andra frågan som jag vill ta upp gäller mervärdeskatt vid införsel av kulturföremål avsedda för utställning. Mervärdeskatt skall erläggas inte bara vid skattepliktig omsättning inom landet utan också vid import av skattepliktiga varor. Det gäller oavsett ändamålet med importen och oberoende av vilka transaktioner som är grunden för importen. Skattskyldighet föreligger alltså oberoende av om varan har köpts i utlandet eller förts in av annan anledning, t. ex. som gåva eller lån. All införsel av varor skall då beskattas vid gränsen.

I vissa fall gäller trots allt undantag från skattskyldighet vid import, och det är då en vara förs in för utställning. Sådan här temporär tullfrihet kan beviljas av tullmyndigheten vid införsel för utställningsändamål, men då måste utställaren lämna säkerhet eller deponera en summa som motsvarar mervärdeskatten för föremålen. Denna depositionskostnad kan bli mycket stor, om det är en dyrbar utställning som skall visas här i Sverige. Då kan utställaren vända sig till handelskammaren i det land varifrån konsten kommer och begära en ata-kané, som innebär att handelskammaren går in och lämnar säkerhet för mervärdeskatt. Dessutom finns det inom detta område flera specialbestämmelser som handlar om just undantag från deposition. Utöver det gäller specialregler, beroende på om konstnären själv, offentlig myndighet eller konsthandlare tar in konsten.

Detta gör att arbetet med konstutställningar kan försvåras, genom den osäkerhet som råder när det gäller mervärdeskatt vid införsel av utlånad konst. Eftersom det av kulturpolitiska skäl är önskvärt att utställare i Sverige lånar in utländsk konst, är det angeläget att berörda myndigheter genom klara anvisningar markerar att mervärdeskatten inte behöver erläggas och helst också verkar för att depositionsavgifterna inte tas ut just för sådan konst

som under tidsbegränsning skall visas i Sverige på en utställning. Därför yrkar jag bifall till reservation 3.

Herr talman! Nästa fråga som jag vill ta upp gäller punktskatter. Punktskatten kan grovt indelas i två kategorier. Den används som ett viktigt instrument för att styra viss verksamhet. Jag tänker på punktskatten inom energiområdet och på alkoholpolitikens område. Dessa punktskatter används för att stärka vissa syften, såsom tillgång på energi eller för att slå vakt om människors hälsa.

Det finns också punktskatter av helt annan karaktär, och jag tänker då på den särskilda varuskatten som utgår på vissa varor som fått karaktären av lyx. Den särskilda varuskatten kallas i dagligt tal ibland för lyxskatt, och den särskilda varuskatten finns på en mängd varor, t. ex. kosmetika, deodorant och konfektyr.

Vi i folkpartiet är motståndare mot att man genom skilda skattesatser styr konsumtionen i viss riktning. Dessutom ger denna typ av punktskatter ofta snedvridna effekter.

En del av skatterna framstår dessutom som socialt orättvisa. Punktskatter på vissa varor drabbar hårdast dem som har små inkomster och stora försörjningsbördor. Många av de lyxbeskattade varorna är egentligen inte lyxvaror utan sådana produkter som är basvaror i de flesta hem. Jag tänker på deodorant och vissa typer av shampo.

Eftersom det av statsfinansiella skäl inte är möjligt att avskaffa alla punktskatter på en gång, vore det ändå ett stort fall framåt om riksdagen kunde göra ett tillkännagivande, som går ut på att olika skattesatser bör undvikas just därför att de är konsumtionsstyrande. Med det yrkar jag bifall till reservation 5.

Herr talman! Den sista punktskatten som jag vill ta upp gäller dryckesskatten. Den utgår på spritdrycker, vin samt malt- och läskedrycker. I lagtexten finns ett uttryckligt undantag för kaffe, te och choklad, som alltså inte anses vara läskedrycker.

Fruktjuicer av olika slag är inte dryckesbeskattade, därför att de utgör värdefulla inslag i vår kost samt innehåller vitaminer och andra bra näringsämnen. Av samma skäl är inte heller mjölk belagd med dryckesskatt. Om mjölken däremot blandas med fruktjuice utgår dryckesskatt. Det finns ingen logik i förklaringen till denna utformning av lagtexten – den verkar helt befängd. Därför måste dryckesskatten på mjölk med frukt tillsats tas bort.

Jag yrkar bifall till reservation 9.

Anf. 96 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Till det här betänkandet från skatteutskottet har fogats inte mindre än elva reservationer. I tre av dessa deltar vi centerpartister tillsammans med andra partier, i en reservation är vi själva mot majoritetens inställning till vissa indirekta skatter.

I reservation 1 behandlar vi mervärdeskatt vid offentlig egenregiverksamhet och entreprenader. Om staten, en kommun eller ett landsting utför en verksamhet i egen regi eller genom att engagera en entreprenör bör detta inte föranleda olika behandling ur mervärdeskattens synpunkt. Jag förstår inte hur det är möjligt att anse detta förhållande som rättvist och konkurrensneutralt

mellan olika driftsformer. Det är det ju absolut inte. Majoriteten, bestående av socialdemokrater och vpk-are, visar här en klar ovilja att skapa konkurrensneutralitet. Genom att hänvisa till pågående utredning, KIS, visar man att det helt enkelt är viljan som fattas. Karl-Gösta Svenson har utvecklat synpunkter på detta tidigare.

I reservation 4 har Stig Josefson och jag reserverat oss till förmån för en motion om befrielse från mervärdesskatt på fiskyngel. För inköpta yngel måste moms erläggas av alla. Det är emellertid endast enskilda fiskerättsägare med helt egna fiskevattnen som har möjlighet att lyfta av mervärdesskatten. Utplantering av fiskyngel är av mycket stor betydelse för såväl yrkesfisket som sportfisket och givetvis för konsumenterna av fisk. Det anslås också statliga medel för utplantering av fiskyngel, men då tar staten tillbaka nästan en fjärdedel av anslaget med andra handen. I samband med vattenkraftsutbyggnad och liknande i våra älvar har vattendomstolar utdömt ålägganden för byggaren att utsätta fiskyngel årligen för vissa fastställda summor. Utbyggnaden skedde i huvudsak långt före införandet av mervärdesskatt i vårt land. Med momspikten minskar staten utsättningen med nästan 25 %. Det måste vara svårt att försvara en sådan åtgärd.

I reservation 9 behandlar vi dryckesskatten, som fru Bjelle var inne på nyss, på smaksatt mjölk och mjölkbaserade drycker. Både juice och mjölk är undantagna från beskattning med hänsyn till deras näringsvärde, vitamininnehåll etc. Men blandar man ihop juice och mjölk skall drycken mervärdebekattas. Detta förhållande är horribelt och obegripligt. Blandar man mjölk med kaffe, choklad eller te i stället, är drycken momsbefriad.

Slutligen kommer jag till reservation 10 angående ett slopande av reseskatten för resor till Rörös. Avsikten med reseskatten var att en skatt på turistresor till utlandet skulle gynna turism inom landet. Då Rörös används av svenska turister som turistar i Jämtland eller Härjedalen, är det naturligtvis orimligt att reseskatt tas ut. Det motverkar ju diametralt avsikten med reseskatten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 4, 9 och 10.

Anf. 97 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag får börja med att yrka bifall till vpk-reservationen. I den motion som ligger till grund för reservationen tar vi upp problemet med de fastighetsbyten och den spekulation som pågår, inte minst vad gäller hyresfastigheter och andra typer av fastigheter i stora tätorter, exempelvis Stockholm.

Vi har naturligtvis i vårt skattepolitiska program olika förslag till varierande åtgärder. Stämpelskatten, som behandlas i detta betänkande, är en av åtgärderna för att motverka den här typen av spekulation. I dag är stämpelskatten för fysiska personer 1,5 % av värdet och för juridiska personer 3 %. Den här skatten, som är dubbelt så hög för juridiska personer som för fysiska, är avdragsgill. I praktiken är de likställda. Ja den är t. o. m., vill jag drista mig att påstå, i praktiken något lägre för juridiska personer än för fysiska.

Vi tycker inte från vpk:s sida att det är speciellt anmärkningsvärt att försöka vidta åtgärder emot den spekulationskarusell som finns och har

funnits i fråga om den här typen av fasta värden. Vi tycker inte heller att det är en anmärkningsvärt stor höjning med en tredubbling. Det innebär i praktiken en effektiv procentsats på ungefär 4-4,5 %. Man skulle i och för sig kunna höja ännu mer. Men i praktiken hamnar man ändå någonstans under 5 % i lagfartsavgift. Det menar vi kan ha den förtjänsten att vi får bort eller hämmar en del av den, som jag vill påstå, osunda och icke önskvärda marknaden.

Att skriva som utskottet gör, att detta är en mycket stor höjning som skulle få negativa konsekvenser för sunda och önskade fastighetsbyten, tycker jag är att ta till överord. Det sätt man uttryckt sig på är egentligen ett svaghetstecken. Vad det gäller är om man vill göra något åt den här typen av affärer eller inte. Har man möjligheten att höja lagfartsavgiften, stämpel-skatten, för juridiska personer, där problemen finns, är det skäl att göra det.

Med detta, herr talman, yrkar jag återigen bifall till vpk-reservationen.

Anf. 98 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 29 behandlas ett antal motioner om vissa indirekta skatter. Till utskottets betänkande har fogats elva reservationer.

Inom skatteområdet arbetar för närvarande tre stora skatteutredningar, dels utreds inkomstskatterna, dels företagsbeskattningen. Men även de indirekta skatterna är föremål för utredning.

Under sommaren 1987 tillsatte regeringen en kommitté med uppdrag att utreda den indirekta beskattningens omfattning och utformning, den benämns KIS. Kommittén skall först och främst göra en förutsättningslös översyn av mervärdeskattens omfattning, med huvudinriktningen att göra mervärdeskatten så långt som möjligt generellt tillämplig och konkurrensneutral i fråga om varor och tjänster samt undersöka positiva och negativa verkningar av en generell varu- och tjänstebesättning och lämna förslag till hur en mervärdeskatt med breddad bas tekniskt bör utformas. När det gäller övriga indirekta skatter skall kommittén undersöka möjligheterna att avskaffa de skatter som är svårtillämpbara och som har liten statsfinansiell betydelse. Därtill kommer ytterligare några uppgifter, bl. a. rörande försäljningsskatten på motorfordon och vägtrafikskatten samt beskattningen av varaktiga kapitalvaror.

Flera av de i reservationerna upptagna problemen är alltså redan föremål för granskning av denna kommitté. Om utredningen kan följa sin tidsplan, kommer man att senast vid utgången av 1988 i huvudsak kunna redovisa sina överväganden.

Reservationerna 1 och 5 kan direkt hänföras till denna utredning och kommer där att få en allsidig belysning. Något beslut behöver inte tas i dag.

Vad gäller Karl-Gösta Svensons fråga om den socialdemokratiska uppfattningen om konkurrensneutraliteten mellan offentlig egenregiverksamhet och entreprenader vet både Karl-Gösta Svenson och jag att KIS-utredningen, där vi båda sitter, har tagit fram ett ordentligt underlag för det fortsatta utredningsarbetet. Utredningen har direktiv som har utfärdats av en socialdemokratisk regering. I dessa ingår att utreda en generellt tillämplig och konkurrensneutral mervärdeskatt.

I reservation nr 2 av moderaterna föreslås att mervärdesskatten på kulturföremål som införs i Sverige skall undantas från skattskyldighet.

Att införa nya undantag från mervärdesskatten på det sätt reservanterna förespråkar skulle komma i konflikt med det pågående utredningsarbetet inom KIS, som går ut på att bredda basen för mervärdesskatten och göra den generellt tillämpbar. Utskottet avstyrker reservation nr 2.

I reservation nr 3 tar man upp frågan om mervärdesskatt vid införsel av kulturföremål avsedda för utställning.

Enligt utskottets uppfattning har reservanterna inte visat på några omständigheter som ger anledning att överväga ett införande av ett permanent undantag i mervärdesskattelagen för de konstföremål det här är fråga om.

Utskottet avstyrker reservation nr 3.

I reservation nr 4 föreslås att mervärdesskatten på fiskyngel skall undantas.

Som jag tidigare anfört bör beskattningsområdet för mervärdesskatten i princip vara generellt. Enligt utskottet saknas motiv att frångå denna princip i fråga om fiskyngel. Utskottet avstyrker därför reservation nr 4.

I reservation nr 5 hemställs att den särskilda varuskatten på choklad och kosmetika skall slopas.

Jag vill erinra om att KIS har i uppdrag att överväga i vad mån skäl alltjämt föreligger för en särskild beskattning utanför mervärdesskatten och att undersöka möjligheterna till att avskaffa de skatter som är svårtillämpbara och som har liten statsfinansiell betydelse. Resultatet av detta utredningsarbete bör avvaktas, innan ställning tas till frågan om att aveckla de punktskatter reservanterna åsyftar. Vidare vill utskottet framhålla att tanken på en differentierad mervärdesskatt återkommit i åtskilliga motioner under senare år men alltid avvisats av utskottet. Något uttalande i frågan i enlighet med reservanternas begäran finner utskottet inte meningsfullt.

Därför avstyrks reservation nr 5.

I reservation nr 6 föreslås att den nuvarande accisrabatten skall kvarstå ytterligare ett år för taxibilar.

När de nya skärpta avgaskraven har börjat tillämpas obligatoriskt och då avgasrenande utrustning skall finnas på alla nya bilar finns det enligt utskottets mening ingen anledning att sänka skatten för bilar som är försedda med denna utrustning. Detta kan anses som tillräckliga skäl att icke bifalla reservationen, men härtill kommer att utskottet ställer sig helt avvisande till tanken att ta ut olika skatt för taxibilar och andra bilar, en ordning som skulle skapa administrativa problem och kontrollsvårigheter av olika slag.

Därför avstyrks reservation nr 6.

I reservation nr 7 föreslås att tävlingsfordon skall undantas från accis.

Vissa fordon får användas här i landet utan att vara registrerade. Bl. a. är det tillåtet att använda ett oregistrerat fordon inom inhägnat tävlingsområde.

För självbyggda tävlingsbilar som uteslutande används på detta sätt behöver heller ingen bilaccis erläggas. Att generellt befria tävlingsfordon från bilaccis bör enligt utskottets mening inte komma i fråga.

Utskottet avstyrker även reservation nr 7.

I reservation nr 8 föreslås att Sverige skall införa en bilaccis för samlarfordon enligt samma mönster som tillämpas i Norge. Bilaccisen är en

av de frågor som skall behandlas inom KIS, och då kommer naturligtvis denna fråga också upp till överväganden.

Utskottet anser därför att frågan om veteranbilars beskattning bör avvaktas, tills resultatet av detta utredningsarbete föreligger, och avstyrker således reservation nr 8.

I reservation nr 9 föreslås att dryckesskatten på smaksatt mjölk och mjölkbaserade drycker skall slopas.

Som utskottet tidigare framhållit skulle det vara förenat med praktiska problem att gå ifrån tulltaxan vid specificeringen av skattepliktiga drycker. Utskottet vidhåller sin uppfattning och vill samtidigt erinra om sitt tidigare uttalande att man från regeringens sida fortlöpande bör pröva om de nuvarande reglerna på ett olämpligt sätt inverkar på konkurrensen mellan olika produkter på marknaden och lägga fram de förslag till ändringar som kan vara påkallade.

Med detta avstyrker utskottet reservation nr 9.

I reservation nr 10 föreslås att reseskatten slopas för resor till Röros i Norge.

När skatten infördes uttalade utskottet att eventuella ändringar bör ske i samråd med grannländerna och helst också samtidigt.

Detta talar för att man från svensk sida inte ensidigt bör besluta om sådana ändringar av reseskatten som föreslås i reservationen. Därför avstyrks reservation nr 10.

Vpk föreslår i reservation nr 11 att stämpelskatten skall höjas för juridiska personer vid förvärv av fast egendom.

Vid förvärv av fast egendom är skattesatsen 1,5 % av egendomens värde. För juridiska personer utgår dubbel skatt, dvs. 3 %.

Utskottet anser inte att det av de skäl som angetts i reservationen för närvarande är motiverat att höja stämpelskatten för förvärv av fast egendom av juridiska personer. Utskottet vill erinra om att stämpelskatten redan i dag är dubbelt så hög för juridiska personer som för andra. Att som reservanten nu föreslår mer än tredubbla de juridiska personernas stämpelskatt skulle enligt utskottets mening kunna inverka negativt på många i och för sig sunda och önskvärda förvärv av fast egendom. Med detta, herr talman, avstyrks även reservation nr 11.

Således har jag yrkat bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 99 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att jag inte fick något svar från Kjell Nordström beträffande båtvarven på västkusten, och jag efterlyser det i hans nästa replik.

De direktiv som KIS-utredningen har fått ger inga klara besked om konkurrensneutraliteten vid offentlig upphandling eller egenregiverksamhet. Däremot skall vi ha neutralitet i konsumtionsvalet – det finns det klara direktiv om. Därför är det viktigt att vi i dag får en signal från socialdemokratiskt håll att ni, när ni nu inte vill ställa upp på att regeringen omgående skall lägga fram ett förslag, åtminstone ger besked om att utredningen bör komma till en slutsats att vi skall ha konkurrensneutralitet på detta område. Det är

det minsta man kan begära från Kjell Nordströms sida.

Vi har från moderat håll föreslagit att den nuvarande accisrabatten för taxibilar skall kvarstå ytterligare ett år. Det är en klar fördel för miljön om taxiägarna tidigarelägger en nyinvestering och byter ut äldre bilar som saknar avgasrening till nya bilar med katalytisk avgasrening. Det vore en klar förbättring. Det uppstår inga kontrollproblem i detta avseende, Kjell Nordström. En taxibil är särskilt registrerad i bilregistret, så det skulle inte medföra några problem att klara den kontrollen.

När det gäller reseskatten kan jag inte förstå att det nordiska sambandet skulle ha någon betydelse i detta sammanhang. Den flygresa som företas från Stockholm eller någon annan flygplats i Sverige till Röros med charter kan ju jämföras med en inrikesresa. Avsikten är att resenären skall komma till en svensk ort för att t. ex. idka skidsemester. Röros ligger precis vid gränsen mellan Norge och Sverige, och därför finns det all anledning att ta bort reseskatten just till Röros. Det har inte någon betydelse för det nordiska sambandet.

Anf. 100 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Kjell Nordström hänvisade när det gäller flera av de reservationer som varit uppe till debatt till pågående utredningar, men det intressanta är att många av dessa frågor redan varit föremål för utredning. Vi kan börja med konkurrensneutraliteten. När stat och kommun väljer att bygga i egen regi har det förhållandet att man inte behöver betala moms på vissa delar av verksamheten redan varit föremål för en översyn. Mervärdeskatteutredningen har kommit med ett betänkande, nämligen del XI, där man berör de frågor om konkurrensneutralitet som är intressanta. Man säger där också att man skulle kunna tänka sig ett system där det betraktas som yrkesmässig verksamhet när stat och kommuner bygger i egen regi. Därmed skulle det problemet vara löst.

Man har också skrivit en hel del om reduceringsreglerna och hänvisar bl. a. till det danska systemet. Frågan är alltså utredd. Finns det en vilja att göra någonting åt detta skulle det alltså gå bra.

Frågan om punktskatter på bl. a. kosmetika och konfektyr har utretts 1964, 1970 och 1981. Redan 1964 föreslogs att den särskilda varuskatten skulle avskaffas. Även den frågan har alltså utretts vid ett flertal tillfällen. En av dessa utredningar föreslog att man skulle avskaffa dessa punktskatter. Nu skall frågan utredas igen. Jag förstår inte vilka nya synpunkter som skulle kunna framkomma efter tre utredningar.

När det gäller beskattningen av mjölk med tillsatser av frukt eller juice svarade utskottet nästan likadant förra året som i år, nämligen att regeringen fortlöpande prövar om de nuvarande reglerna har någon olämplig inverkan. Jag tycker att det såväl förra och förrförra året som i år har visat sig att de reglerna är olämpliga – det är inte skatt på juice, och det är inte heller skatt på mjölk, men blandar man juice och mjölk blir det skatt på den drycken. Visst är det en olämplig ordning! Den frågan är också prövad tidigare, så det går att göra någonting åt detta redan nu.

När det gäller skatten på konstföremål vill jag säga att det nu är så att man, om man tar in utländsk konst till Sverige, måste deponera pengar, och det är

många olika regler som gäller för det. Det gör det svårt för den utställare som vill ta in utländsk konst, och det är viktigt för oss att få se även utländsk konst. Alltså borde man göra någonting åt också den saken.

Anf. 101 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Det var positivt att Kjell Nordström sade att KIS kommer att ge resultat i slutet av 1988. Då får vi reda på om man har klarat upp problemen med konkurrensneutraliteten när det gäller offentlig egenregiverksamhet och entreprenader.

Så mycket mer negativt var det att Kjell Nordström sade att det saknas motiv för att avskaffa momsens på fiskyngel. Jag tycker att det finns många motiv för det. Jag undrar om Kjell Nordström inte lyssnade när jag berättade att om en fiskerättsägare som har en egen sjö köper fiskyngel har han möjligheter att avlyfta mervärdesskatten, men har han ett odelat fiskevatten och likväl köper fiskyngel till samma pris har han ingen möjlighet att avlyfta mervärdesskatten. Det kan ju knappast betraktas som rättvist!

De domar som är avkunnade av vattendomstolarna på olika håll i vårt land för att säkra tillgången på vandringsfisk och liknande i de älvar som är utbyggda är ofta fastställda innan mervärdesskatten infördes. Är det inte ett skäl för att avskaffa mervärdesskatten på just fiskyngel?

Jag tycker det finns många skäl att avskaffa mervärdesskatten på just fiskyngel. Kommer, Kjell Nordström, den här frågan att behandlas i KIS, så vi får reda på resultatet hösten 1988? Det vore i så fall värdefullt.

När det slutligen gäller skatten på den smaksatta mjölken säger Kjell Nordström att regeringen fortlöpande bör pröva den frågan. Vi fick samma besked föregående år. Men visst måste väl Kjell Nordström hålla med om att det är så inkonsekvent som det över huvud taget kan vara att mjölken är mervärdesskattefri, juicen är mervärdesskattefri, men blandar man mjölk med juice skall det utgå mervärdesskatt! Så inkonsekvent får man bara inte vara när det gäller skatter. Därför hoppas jag att vi får en ändring till stånd på den punkten rätt snabbt.

Anf. 102 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Till Karl-Gösta Svenson skulle jag när det gäller varvsägare Martinsson vilja säga att jag inte kan ge besked om huruvida det kommer att ske någon ändring innevarande år, men frågan har uppmärksammats inom regeringskansliet, och vi får väl avvakta och se vilka initiativ som där tas.

Både Karl-Gösta Svenson och Britta Bjelle har tagit upp frågan om konkurrensneutralitet när det gäller offentlig egenregiverksamhet och entreprenader. Det är ett område som utredningen just tittar närmare på. Det är inte riktigt så enkelt som att bara slopa reduceringsreglerna – det påverkar kommunernas ekonomi, och det finns anledning att noga utreda hur man skall lösa det problemet. Om Britta Bjelle kontaktar Kjell Johansson kan hon få klart för sig hur stora problem det är med det.

Till Britta Bjelle skulle jag vidare när det gäller varuskatten vilja säga att man utredde frågan redan 1964 och kom då fram till att varuskatten skulle avskaffas. Varför avskaffade då inte ni den under perioden 1976–1982? Då hade ni ju tillfälle att göra det.

När det gäller den smaksatta mjölken vill jag säga att regeringen fortlöpande prövar om reglerna på detta område olämpligt påverkar konkurrensen. Motionärerna har inte vid något tillfälle kunnat visa att så är fallet. Om ni har sådana exempel, så fram med dem då till regeringen!

Anf. 103 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Det är viktigt att varvsägarna på västkusten får ett besked redan det här året, Kjell Nordström. En stor del av deras kunder är från Norge, och kanske halva omsättningen i deras företag har varit beroende av norska kunder. Om dessa plötsligt försvinner förlorar de en massa arbetstillfällen.

Det är egentligen mycket enkelt att lägga fram förslag om en lagändring i det här avseendet – på den punkten behöver man inte vänta på KIS-utredningen eller någonting sådant. Vi måste vara överens om att någon dubbelbeskattning inte skall förekomma på det här området. Vi har alltså en konsumtionsskatt, och här gäller det en tjänst som man köper i Sverige men konsumerar i Norge. Det är då orimligt att skatten skall tas ut i Sverige.

Jag återkommer till frågan om konkurrensneutraliteten. Jag saknar fortfarande uppgifter om socialdemokraternas inställning till den. Ge en klar signal om att ni vill ha konkurrensneutralitet, så att KIS-utredningen får socialdemokraternas viljeinriktning klar för sig! Den har man ännu inte hört någonting om.

Anf. 104 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Kjell Nordström kommenterade inte den fråga som jag mest var ute efter att få svar på. Frågan om konkurrensneutralitet är utredd – det finns en utredning som redan har visat på att det finns problem men som också har visat på en möjlig lösning. I Danmark har man ju lyckats lösa problemet, så frågan är egentligen: Vad är det ytterligare som skall utredas?

Vill man inte åstadkomma konkurrensneutralitet eller anser man att det skall förbli på det sätt det är? Eller vad finns det för bit som mervärdeskatteutredningen inte lyckades utreda? Den kom ju fram ganska sent under 1987. Har det dykt upp några frågor som behöver utredas på det området?

Punktskatterna är, som jag sade, också utredda vid flera olika tillfällen. Vi vill nu att riksdagen skall uttala en viljeinriktning, att vi inte skall ha olika skattesatser för deodoranter och annat sådant som egentligen ingår i basen för de flesta människors kosmetiska verksamhet, om jag får kalla det så.

Jag kan inte förstå varför inte riksdagen kan uttala sig för att vi inte skall ha just den typen av punktskatter. Även där undrar jag: Vad finns det mer att utreda?

Anf. 105 KARL-ANDERS PETERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag fick inget besked av Kjell Nordström när det gäller fiskyngel, inte ens om den frågan kommer att behandlas av KIS och om något besked kan väntas i höst. Det hade jag varit väldigt tacksam för att få, för det här är rätt viktigt.

När det gäller dryckesskatten – förlåt, jag sade mervärdeskatt i jäms – säger Kjell Nordström att den inte påverkar konkurrensen. Nog vet väl Kjell

Nordström att den måste påverka konkurrensen. Det är klart att den gör det, och det har gjorts upprepade framställningar från intressenterna just om att slippa dryckesskatten på smaksatt mjölk och mjölkbaseerade drycker, som det heter.

Nog har det gjorts framställningar, så det fattas inte underlag för regeringen när den skall ta ställning. Det är väl viljan att verkligen åstadkomma en ändring som fattas, Kjell Nordström.

Anf. 106 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag inte svarade på Karl-Anders Peterssons fråga om fiskyngel i mitt förra inlägg. Om vi nu skall bredda basen för moms, innebär det att det skall bli färre undantag. Att då föra in nya undantag, bl. a. för fiskyngel, tror jag inte kommer att vara aktuellt.

Så jag räknar inte med att KIS kommer att förorda att fiskyngel undantas. Det finns ju många som inte får avlyfta moms, och då är vi inne på helt andra frågor.

Britta Bjelle undrade varför det är så svårt att avskaffa den särskilda varuskatten. Under åren 1976–1982 hände det något med Sverige. Det blev plötsligt ett stort underskott i statens finanser, och sedan har vi hållit på i sex år och gnetat och sparat och inte kunnat sänka punktskatterna.

Nu har vi börjat få rätt bra ordning på finanserna, och det innebär att nu kan en utredning få titta på de sakerna. Inte ens det klarade man ju av under åren 1976–1982.

Vad beträffar Karl-Gösta Svensons fråga om varvsägarna från Bohuslän vill jag säga att Karl-Gösta Svenson har varit med i utskottet och sett till att det som står på s. 11 har skrivits ner gemensamt: "Ensidiga svenska åtgärder är dock enligt utskottets uppfattning inte någon bra metod för att komma till rätta med dessa ofullkomligheter i lagstiftningen. En lösning på problemen bör i första hand åstadkommas genom en överenskommelse på det nordiska planet."

Så står det att utskottet vet om att saken har uppmärksamats inom regeringskansliet, och ett enigt utskott förutsätter att regeringen kommer att ta erforderliga initiativ. Det tror jag alltså att också Karl-Gösta Svenson tror.

Vad gäller konkurrensneutraliteten är det riktigt att ett sådant system har införts i Danmark, men att omgående föra över det till svenska förhållanden är inte så där alldeles enkelt. Det tarvar nog att man gör en ordentlig granskning och tänker efter litet grand innan man ramlar in i ett sådant system.

Men det är helt klart var socialdemokraterna står. Det står i direktiven att vi vill så långt möjligt göra mervärdesskatten generellt tillämpbar och konkurrensneutral i fråga om varor och tjänster.

Talmannen anmälde att Karl-Gösta Svenson och Britta Bjelle anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 107 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Under allmänna motionstiden i år väckte jag motionen Sk545, där jag föreslog att riksdagen begär att regeringen snarast framlägger

förslag om att skatten på charterresor med flyg höjs från 300 kr. till 500 kr. Avsikten med förslaget är att nedbringa bytesbalansens underskott genom mindre resande och åstadkomma ett bättre sparande.

Resandet har ökat väldigt kraftigt. Enligt luftfartsverkets statistik var charterresornas antal 850 000 år 1983, 920 000 år 1984, 886 000 år 1985, 1 056 000 år 1986 och 1 272 000 år 1987.

Siffrorna för vårt resevalutanetto pekar på en utveckling som är mycket dystert för landets ekonomi framöver. I motionen har jag tagit in resevalutanettet för åren 1981–1987. Underskottet var 6,3 miljarder kronor år 1981, 5,5 miljarder 1982, 4,1 miljarder 1983, 4,8 miljarder 1984, 6,7 miljarder 1985, 9,0 miljarder 1986 och 11,1 miljarder 1987. De siffrorna är hämtade från riksbankens statistik. För 1988 beräknas underskottet bli 13,2 miljarder kronor.

Detta är mycket allvarligt. I kompletteringspropositionen, som nyss har kommit, kan vi läsa: "Hushållens sparande förutses minska påtagligt mellan 1986 och 1988. Den privata konsumtionen ökar betydligt snabbare än hushållens disponibla inkomster, vilket medför att sparkvoten faller. Det finansiella sparandet förutses därmed minska med 20 miljarder kronor."

Vi lever över våra tillgångar här i Sverige. Vårt hushållssparande är lägst i OECD, enligt Aktuell Statistik, som utkom den 7 april:

"Hushållens genomsnittliga sparande var 12,5 procent av den disponibla inkomsten under första halvan av 1980-talet i OECD. Motsvarande siffra för Sverige är 2,1 procent, som därmed har det i särklass lägsta hushållssparandet bland OECD-länderna.

Sedan 1986 konsumerar de svenska hushållen mer än den disponibla inkomsten. Konjunkturinstitutets prognos för 1988 visar ett negativt sparande motsvarande drygt 3 procent av den disponibla inkomsten. Tendensen mot ett allt mindre sparande finns i flertalet OECD-länder.

Under perioden 1980–1985 hade hushållen i USA en genomsnittlig sparkvot på 8,4 procent, motsvarande siffra för Japan och Västtyskland var 16,8 respektive 12,2 procent. De nordiska länderna hade en förhållandevis låg sparkvot – hushållen i Finland sparade 6,7 procent och Norge 5,2 procent av den disponibla inkomsten."

Det här visar alltså att i Sverige är vi sämst. Till vårt försvar kan man peka på vissa orsaker, men det räcker inte långt. Klart är att detta inte kan fortsätta hur långt som helst. Något måste göras, eljest kan vi inte få debet och kredit att gå ihop i framtiden.

Vi riskerar med andra ord den trygghet som vi skapat för gamla och sjuka, för barn, arbetslösa, handikappade och nödlidande, och vi kan inte heller hjälpa andra länders folk, en fråga som har diskuterats mycket här i dag.

Vissa åtgärder har nu signalerats av finansminister Feldt för att komma till rätta med hushållens låga sparande; det gäller skärpningen i fråga om kontokorten m. m. Detta behövs, liksom andra åtgärder, men den frågan skall vi väl inte diskutera här just nu. En skärpt charterskatt skulle dock enligt min uppfattning vara en av de mest effektiva åtgärderna ur olika synpunkter.

Skatteutskottet har tagit lätt på min motion. Det är inte politiskt matnyttigt att peka på sanningen när det gäller åtstramning, men som jag ser det måste man ta en besk medicin om man vill åstadkomma bättring på sikt. Det skulle alla egentligen må väl av.

Utskottet pekar i sitt resonemang på behovet av lika avgifter i Norden. Till en del kan detta äga sin riktighet, men vissa skillnader kan man ha.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande; det är meningslöst mot ett enigt skatteutskott, och här är det här regeringen som har det egentliga ansvaret. Kostnadsutvecklingen i Sverige har tillåtits vara snabbare än i våra konkurrentländer, och det är inte bra. Efter lång tid i riksdagen vill jag dock säga att en regering med ansvar måste noga bevaka utvecklingstendenserna, dra ut konsekvenserna av dessa och vidta de åtgärder som är nödvändiga för vårt lands existens och välbefinnande.

Ett regeringsparti har ett politiskt övertag och fördelar av sin makt. Men det innebär också skyldigheter. En behövlig medicin kan vara besk att rekommendera, men den måste i alla fall tas.

Herr talman! Jag har alltså inget yrkande, men jag har i debatten velat framföra synpunkter som bättre än hittills måste beaktas.

Anf. 108 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Åter till reseskatten! Jag har i en motion föreslagit borttagande av skatten på resor till Röros i Norge. Man tar sig nämligen lätt därifrån till Tännaldalen och Funäsdalen. Det här kan tyckas vara en liten fråga för en utomstående, men det är det faktiskt inte. Det betyder väldigt mycket för turistnäringen i västra Härjedalen.

Reseskatten tillkom för att stärka den svenska konkurrenskraften gentemot utlandet. I det här fallet får den en direkt motsatt verkan. Resultatet riskerar att bli att det blir billigare och går fortare att åka till Alperna. Man kan ju tycka att 300 kr. per person i skatt inte låter så mycket, men för en fyrapersonersfamilj blir det i alla fall 1 200 kr. i ökade resekostnader. Därför är det svårt att locka med charterresor från Stockholm och Göteborg till Röros, trots att det är bara fem sex mil till Tännaldalen och Funäsdalen. Turismen är i de här trakterna den helt dominerande, för att inte säga den enda näringen. Alla människor är på ett eller annat sätt knutna till den.

Bra kommunikationer är alldeles nödvändiga för att locka turister att stanna i Sverige. Härjedalen har ingen järnväg, och här handlar det om mycket långa avstånd. Många tror att när man kommer till Sveg är man framme, men sedan är det 16 mil kvar till Funäsdalen.

I dessa dagar talas det så mycket om regionalpolitiska insatser av olika slag, om landsbygdsinsatser och vad det nu kan vara. Det borde därför vara självklart att undanröja hinder för den utvecklingen. Länsstyrelsen i Jämtlands län och till den knutna arbetsgrupper håller på att arbeta med hela västra Härjedalen och dess framtid, inte minst när det gäller turismen.

Det har gjorts – tyvärr misslyckade – framställningar om att få bort reseskatten.

Framtiden i övrigt ter sig ljus inom turismen i Härjedalen. Det planeras stora investeringar i detta område – 50 miljoner satsas på ett nordiskt "skicenter" vilket är ett 26 mil långt längdåkningssystem. Som bieffekt av detta planeras investeringar i boendeanläggningar på flera familjehotell om 150–200 miljoner. Detta betyder att turistströmmen kommer att öka och därmed kravet på bättre och snabbare kommunikationer.

Jag vill påstå att det inte finns ett enda vettigt skäl att bibehålla skatten på

resor till Röros och därmed försvåra för turistnäringen i västra Härjedalen att expandera. Utskottet skriver att undantag för vissa reserutter ej bör införas. Vad är det för skäl att komma med? Jag förväntar mig att den socialdemokratiska ledamoten i utskottet Kjell Nordström går upp i talarstolen och talar om för kammarens ledamöter varför det inte är lämpligt att göra denna förändring, som har så stor betydelse för en näring i en glesbygd där det bara bor en person per kvadratkilometer. Jag tyckte inte alls att argumenteringen tidigare var på något sätt tillfredsställande, och jag tror inte att Kjell Nordström kan krypa bakom några stelbenta, byråkratiska formuleringar som finns i betänkandet.

Tala också om hur det kommer sig att staten går in och satsar miljoner i ett längdåkningsprojekt men däremot inte är beredd att underlätta för dem som skall nyttja anläggningen att komma till platsen. Det här är inte något stort s. k. paket som kostar pengar. Det handlar helt enkelt om sunt förnuft. Jag förväntar mig ett svar, Kjell Nordström.

Tidigare satt Britta Bjelle här, och även om jag inte nu kan se henne i kammaren måste jag ställa en fråga till henne; hon kanske finns någonstans och lyssnar på någon TV-apparat.

Britta Bjelle är ju från Norrbotten och borde ha klart för sig hur viktigt det är att andanröja den här typen av hinder för att utveckla en fjällregion. I Härjedalen liksom i Norrbotten finns det ambitiösa människor, och där finns också en fantastisk natur, bra anläggningar och framtidstro. Hela länet sluter upp bakom turistnäringen. Därför frågar jag: Varför tycker inte Britta Bjelle att skatten på resor till Röros skall avskaffas?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 10 vid betänkandet och därmed också till min motion.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

9 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1987/88:30 om företagsbeskattning.

Företagsbeskattning

Anf. 109 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Företagsbeskattningen är som bekant föremål för en statlig utredning, och om socialdemokraterna sitter kvar vid makten efter valet i september, är väl inte förhoppningarna särskilt stora om en mer genomgripande förbättring för en av skatter och pålagor hårt pressad företagsamhet.

Spåren efter snart sex års socialdemokratiskt styre förskräcker onekligen. Av 115 höjda eller nya skatter på tillsammans ca 60 miljarder kronor har många drabbat företagsamheten, speciellt då kanske de mindre och medelstora företagen.

Höjda kapitalskatter, höjda arbetsgivaravgifter, höjda energiskatter, höjt uttag av preliminär B-skatt, höjda fordonsskatter och nya skatter i form av

bl. a. vinstdelningsskatt till löntagarfonderna, särskild gödselmedelsskatt och skatt på pensionssparande – exemplen skulle kunna mångfaldigas, men denna uppräknig får räcka.

Förutom behovet av kraftigt sänkta marginalskatter är för den enskilde företagaren nödvändigheten av sänkta kapitalskatter uppenbar. Orimligt höga förmögenhets-, arvs- och gåvoskatter gör det utomordentligt svårt att föra enskilda företag vidare, inte minst vid generationsskiftet. Som exempel kan nämnas att högsta arvsskattesatsen i Sverige, 60 %, är i stort sett dubbelt så hög som i Danmark och Norge och fyra gånger så hög som i Finland.

Denna höga skattebelastning gör att den enda lösningen vid arvsskifte ofta blir att sälja företaget till något större bolag. Är skälet för uppköparen då att bli av med en konkurrent riskeras många gånger en nedläggning med allt negativt det för med sig för de anställda och den bygd de lever och verkar i.

Hur hårt förmögenhetsskatten slår kan visas med ett exempel. En företagare med 70 % marginalskatt måste för att klara den årliga förmögenhetsskatten ta ut ett belopp ur företaget som är sex gånger så stort som skatten i fråga.

I en trepartireservation, en av sju trepartireservationer till detta betänkande, kräver vi att förmögenhetsskatten på det arbetande kapitalet i mindre och medelstora företag slopas. I samma reservation kräver vi också att man slopar förmögenhetsskatten på kapitalförsäkringar. Denna nya beskattning infördes litet i skymundan samtidigt som man här i kammaren drev igenom engångsskatten på försäkringspararnas pengar.

Reglerna behöver också ändras vid successiv gåva, så att reduktionen för företagsförmögenheter till 30 % även skall gälla vid denna överlåtelseform. I en annan trepartireservation påtalas de ytterligare svårigheter vid företagsöverlåtelse som uppstår i och med att egendomsivräntor som finansieringsform inte längre är möjlig.

För att stoppa ett påstått missbruk, som har sagts förekomma huvudsakligen vid överlåtelse av företag i samband med utflyttning från Sverige, omöjliggjordes denna finansieringsform generellt genom ett majoritetsbeslut i riksdagen 1984. Det hade gått att stävja eventuellt missbruk utan att drämma till med en generell lagstiftning.

När skatteutskottet i höstas behandlade frågor om investeringsfond och investeringsreserv, uttalade utskottet att gällande bestämmelser kunde te sig svårbegripliga för den skattskyldige. Inte minst torde detta gälla delägare i handelsbolag. I denna företagsform är sista inbetalningsdag för avsättning till investeringsreserv den 31 mars, även om en delägare i handelsbolaget har fått uppskov med avlämnandet av sin självdeklaration till efter denna tidpunkt. Här borde självfallet inbetalningen och deklaraionsavlämnandet tidsmässigt följas åt som fallet är vid företagsformen enskild firma. Det kontrollproblem som utskottsmajoriteten åberopar i sitt avslagsyrkande är enligt min uppfattning inte särskilt hållbart.

En annan orättvisa som drabbar egenföretagaren är den nuvarande skattemässiga behandlingen av pensionsförsäkringspremien. Avdrag får göras i form av allmänt avdrag och inte som logiskt och riktigt vore i förvärvskällan. Med nuvarande regler utgör premien underlag för egenavgift, vilket inte blir fallet om verksamheten bedrivs i aktiebolagsform.

Skatteutskottet har tidigare uttalat att denna ordning är orättvis och att en ändring är önskvärd. Detta hindrar emellertid inte att utskottsmajoriteten avstyrker de fyra motionsyrkanden i vilka det krävs en ändring. Motiveringen är dessutom svag – man förutsätter att regeringen uppmärksammar problemen och i lämpligt sammanhang lägger fram ett förslag som innebär att orättvisorna undanröjs. Här hade utskottet haft ett utmärkt tillfälle att hävda sin självständighet genom att självt lägga fram ett ändringsförslag. Beklagligtvis har skatteutskottets majoritet inte lyssnat på det örat, men riksdagen har nu möjlighet att gå in och korrigera.

En närliggande fråga, den om premierna för kompanjonsförsäkringar, borde också nu få en lösning så att dessa premier blir avdragsgilla. För att fortsätta med försäkringar så är det enligt min uppfattning ologiskt och orättvist att kostnaderna för privata patientförsäkringar inte längre är avdragsgilla personalkostnader för företaget. Skälet till denna finansministerns kategoriklyvning av privat och offentlig vård när det gäller den skattemässiga behandlingen av avdragsrätten har sagts vara omsorg om den offentliga vården så att dess resurser inte urholkas till förmån för privat vård. Detta synsätt är enligt min uppfattning ganska häpnadsväckande. Precis som om den jättelika offentliga vårdsektorn skulle vara hotad om den lilla privata delen fick samma skattevillkor som storebror.

I det här fallet har man verkligen låtit ideologin styra över ekonomi och rättvisa. Genom avdragsrätt för privata patientförsäkringar finns möjlighet att något minska vårdköerna liksom utbetalningarna i sjukförsäkringen.

I det betänkande som vi nu behandlar finns 25 reservationer med moderata namn på. Det skulle föra alldeles för långt att ta upp alla dessa. Jag har nu behandlat en del och skall avslutningsvis ytterligare beröra några som jag anser vara betydelsefulla.

Arbetsrättsligt skadestånd skall anses utgöra avdragsgill driftskostnad i arbetsgivarens verksamhet. Regeringsrätten har mycket klart framhållit detta i en dom för åtta år sedan. Trots detta har socialdemokraterna med välvilligt bistånd av vänsterpartiet kommunisterna genomdrivit att en sådan avdragsrätt inte längre skall föreligga. Det finns flera skäl att återinföra avdragsrätten för arbetsrättsligt skadestånd. De arbetsrättsliga bestämmelserna är svårtolkade och svåröverskådliga, varför det i många fall kan vara fullt förklarligt att någon utan att veta om det råkar bli dömd till skadestånd. Bara av den anledningen bör avdragsrätt föreligga, i all synnerhet som en domstol vid bestämmande av skadeståndets storlek kan ta hänsyn till föreliggande skattekonsekvenser.

Ett annat skäl, och ett mycket starkt sådant, är att vår skattelagstiftning alltid byggt på att något som är skattepliktigt för mottagaren också skall vara avdragsgillt för utgivaren. Genom avdragsförbudet har denna viktiga princip frångåtts.

När det gäller företagsbeskattningens framtida inriktning vill vi moderater gärna skicka med några synpunkter till den sittande företagsskatteutredningen. De flesta stora svenska företagen har betytt och betyder oerhört mycket för det svenska välbudet. Dessa företag har börjat som små, ibland i samband med någon genial uppfinning. Och för vårt framtida välbud är det mycket betydelsefullt att speciellt de mindre och medelstora företagens

villkor förbättras så att de kan växa sig starka.

Detta är inte möjligt med nuvarande höga skattetryck, utan vi måste genom ett rimligare skattetryck underlätta framför allt framtida investeringar. Tillgången till riskvilligt kapital måste också tryggas, och vi har motionsledes lagt fram en lång rad förslag som har dessa syften.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 36 och de andra 24 reservationerna där moderata namn förekommer.

Anf. 110 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Rubriken på detta betänkande lyder: "Om företagsbeskattning". Rubriken är enligt mitt förmenande endast delvis rättvisande. I betänkandet behandlas ett sjuttiofem motioner gällande företagsbeskattningen. I långa stycken ger dessa motioner en god bild av vad vi från folkpartiets och från de andra borgerliga partiernas sida vill då det gäller företagsbeskattningen.

När vi för någon vecka sedan behandlade ett stort antal motioner om inkomstbeskattningen tog jag mig friheten att efterlysa den socialdemokratiska uppfattningen om inkomstskatterna. Den eventuellt intresserade hade inte mycket att hämta i det betänkandet om han eller hon var ute efter att få reda på vad socialdemokraterna står för.

Samma sak gäller tyvärr det här betänkandet. Ett sterilt nejsägande och en närmast total menlöshet är den attityd som kommer fram från socialdemokraterna. Regeringen har verkligen ett pålitligt transportkompani i riksdagens skatteutskott. I det här betänkandet behöver man egentligen bara läsa två meningar. Andra meningen lyder nämligen: "Utskottet avstyrker samtliga motioner."

Enkelt och okomplicerat, tillät jag mig att säga när vi debatterade inkomstbeskattningen. Enkelt och okomplicerat kan man verkligen upprepa även denna dag. Men så får landets småföretagare också år efter år leva med helt onödiga orättvisor, och så blir fallet även efter våra övningar här i dag. Låt mig, herr talman, ta ett exempel.

I reservation 14 är de tre borgerliga partierna helt överens om att företagares pensionspremier skall behandlas lika oavsett företagsform.

I själva verket är det så att även socialdemokraterna tycker det. I betänkandet längst ned på s. 13 står det: "Utskottet har vid tidigare prövning av motsvarande yrkanden framhållit att den nuvarande ordningen, som innebär att premierna för egenföretagarnas pensionering ingår i underlaget för beräkning av egenavgifter, är otillfredsställande från likformighets- och rättvisesynpunkt och att en ändring av bestämmelserna är önskvärd."

Det utskottet säger är inget nytt. Det som sägs har man framhållit under en lång följd av år. Men att göra något åt saken, det förmår man inte. Ändå kan jag garantera att man inte från utskottsmajoritetens sida skulle äventyra det absoluta rekord i menlöshet som skatteutskottets socialdemokrater har tillskansat sig med vpk:s hjälp. Det rör sig nämligen inte om några större märkvärdigheter inom lagstiftningens sköna konst. Att medge avdrag i rörelsen i stället för ett allmänt avdrag tillhör ju inte precis den mera halsbrytande ekvilibristiken på lagstiftningens område.

Herr talman! Jag har velat ta fram detta enkla exempel på socialdemokra-

ternas totala brist på känsla för rättvisa, därför att det är så upprörande nonchalant att år efter år bara skjuta en enkel lagstiftningsfråga framför sig. Fortsättningsvis skall jag försöka balansera mellan de reservationer som jag har fått uppgift om att mina borgerliga kolleger kommer att tala om, så att vi i görligaste mån kan undvika upprepningar och därmed spara tid.

Reservation 1 är gemensam för de tre borgerliga partierna. Knut Wachtmeister har skildrat skadorna av att människor som satsar sina slantar i en rörelse och därmed skapar arbetstillfällen i vårt land förmögenhetsbeskattas. Jag går inte vidare in på det.

Knut Wachtmeister berörde även reservation 2. Jag vill ändå göra en kort kommentar, ett litet tillägg, med anledning av att utskottsmajoriteten har hamnat helt snett i sina kommentarer i betänkandet. "Den som säljer en jordbruksfastighet eller en rörelse torde ha goda möjligheter att sörja för sitt pensionsskydd utan ett system med egendomslivräntor", skriver utskottet. Det kan de säkert. Men det är ju inte detta det handlar om i första hand. Det handlar i stället om att det skall vara möjligt för en köpare att överta rörelsen på ett sätt som framstår som rimligt och överkomligt.

Herr talman! Vi i folkpartiet yrkar i en partimotion att den arbetsgivare som vill teckna privata patientförsäkringar för alla sina anställda eller för vissa nyckelpersoner skall medges avdrag i rörelsen för detta. Utskottsmajoriteten anför som ett skäl mot detta att "avdragsrätten medför att underlaget för beskattningen minskar och att sjukvårdskostnaderna övervältras på andra".

I samband med att rätten till avdrag för privata patientförsäkringar slopades hävdade finansministern att en bibehållen avdragsrätt skulle leda till att den offentliga sjukvårdens resurser skulle urholkas. Så är det ju inte alls. Syftet med att företaget betalar dessa extra försäkringar är ju att frånvaron från arbetet skall bli så kort som möjligt. Det blir den också med ett sådant system. Därigenom ökar företagets resultat och därmed skatteunderlaget. Staten får in högre skatteintäkter och större arbetsgivaravgifter. I själva verket betalar företagen två gånger för vården, dels genom den privata försäkringen, dels genom socialavgifter till en vård som aldrig behöver utnyttjas och därmed kan ställas till andra patienters förfogande. Till detta kommer också att sjukförsäkringsersättningarna minskar. Nej, det är nog inte där felet sitter. Det är den paniska förskräckelsen hos er socialdemokrater för allt vad privat vård heter som är skälet. Jag tycker att ni skall säga det och inte krångla till det i utskottsbetänkandet och komma med svepskäl.

Herr talman! Jag kunde genom mitt första exempel visa att socialdemokraternas känsla för rättvisa villkor för landets småföretagare är nästan lika med noll. Det framgår också med all önskvärd tydlighet av reservationerna 19 och 20 som handlar om medhjälpande make och lön till barn som arbetar i föräldrarnas rörelse. Egentligen borde det ha stått medhjälpande maka, för det är vad det handlar om i mer än 99 % av fallen.

Låt mig ställa en fråga till Lars Hedfors: Vilken reaktion skulle det väcka ute i landet, om riksdagen fattade beslut som innebar att den kvinna som tar ett deltidsarbete som inte når upp till en årlig arbetstid på 400 timmar, skulle vara tvungen att avstå från pensionstillägg och sjukvårdsförmåner och tvingas lägga sin inkomst ovanpå makens, där den skulle marginalbeskattas

och ge honom ytterligare pensionsförmåner? Vilken reaktion skulle detta väcka i dessa dagar, då det talas så mycket om änkepensioner? Kan någon tänka sig detta? Förmodligen inte, för då skulle väl snålblåsten kring båtregistret komma att se sig som en mild västanfläkt jämförd med den reaktion som vi skulle få uppleva. Men när det gäller hustrur till småföretagare, då kan man göra på det viset. Då går det alldeles utmärkt. Då hoppar inte det socialdemokratiska kvinnoförbundet upp och protesterar. Då sticker Maj-Lis Lööv huvudet i närmaste buske. När det handlar om kvinnor som hjälper till i makens rörelse gäller andra normer. Gör rent hus med dessa förlegade regler! säger vi inom folkpartiet. I den storstämningen kan man med fördel ta med den ökända blankett 10.

Utskottet går även i år emot folkpartiförslaget att medge direktavskrivning av reservverk i jordbruket. Därmed bidrar man till att konservera en situation som ur beredskapssynpunkt är helt otillfredsställande. Detta är beklagligt. Jag tycker att ni socialdemokrater skall avstå från er kritik av centraliseringen inom mjölkhanteringen, så länge ni inte visar minsta förståelse för betydelsen av reservverk ur beredskapssynpunkt. Det är precis lika allvarligt.

Knut Wachtmeister har ägnat reservationen om arbetsrättsligt skadestånd stort utrymme i sitt anförande. Jag kan därför nöja mig med att lägga till att det finns undersökningar som tyder på att så många som mer än vart tionde företag någon gång har drabbats av ett sådant skadestånd. Som regel för man inte dessa mål vidare till rättslig prövning, utan det hela slutar med förlikning. Man drar sig för de kostnader som skulle uppstå om man förde målet vidare. I vissa fall har förlikningen slutat med att arbetstagsansidans har satt ned sina krav med 80-90 %. Det visar att här råder ett sakernas tillstånd som ur rättssäkerhetssynpunkt är ytterligt betänkligt. Slopandet av rätten till avdrag för sådana skadestånd gör saken etter värre.

Herr talman! Beslutet att inte längre medge avdrag för gåvor vid helger, personliga högtidsdagar och dödsfall innebär att internationellt vedertagen praxis för umgänget i sådana fall frångås. Från folkpartiets sida anser vi att avdrag bör medges för sådana gåvor som av god sed lämnas i normala affärsförbindelser. Reglerna bör ses över, och regeringen bör återkomma med förslag till förändringar i denna riktning.

När det gäller reservation 30 kommer Kerstin Keen att i ett senare inlägg beröra rätten till avdrag för bidrag till utbildning. Jag avstår därför från att kommentera reservationen.

Låt mig i stället avsluta med några ord om företagsbeskattningens framtida inriktning. Vi har från folkpartiets sida utvecklat vår syn på denna i en motion till näringsutskottet, 1987/88:N304. Folkpartiet menar att företagsbeskattningen är i behov av en genomgripande reformering. Den nuvarande skattesatsen bör därvid sänkas kraftigt och reservationsmöjligheterna begränsas. Nuvarande regler medverkar till en inlåsning av kapital i historiskt vinstgivande verksamheter och verkar oförmånligt på den flexibilitet som i dagens läge krävs inom företagen. Dubbelbeskattningen av aktiebolagens inkomster måste också avskaffas. De förslag om bl. a. bättre konsolideringsmöjligheter i tjänsteproducerande företag som framställs i en del motioner är enligt vår mening viktiga. Dessa problem måste lösas i samband med den

reform som jag nyss talat om.

Herr talman! Jag avslutar med detta och yrkar avslutningsvis bifall till reservationerna 1, 2, 5, 9, 14, 16, 19, 20, 23, 24, 26, 27, 28, 30 och 32.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

Företagsbeskattning

Anf. 111 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 30 behandlas ett stort antal motioner om företagsbeskattningen.

Sedan december månad 1985 finns det en utredning som har till uppgift att pröva frågor av grundläggande natur om en reformerad företagsbeskattning. Denna utredning har som sin viktigaste uppgift att åstadkomma en mer likformig beskattning av arbete och kapital, att analysera underlagen för vinstbeskattning och uttaget av arbetsgivaravgifter samt att pröva frågan om ett bredare skatteunderlag och sänkta skattesatser. Framför allt är det de sistnämnda frågorna samt frågan om skatteuttagets storlek som diskuteras.

Enligt min uppfattning är det stor risk för att debatten koncentreras kring de större företagens situation. Storföretagens stora möjligheter under gångna år att avsätta till investeringsfonder och göra andra avsättningar har medfört att betydande kapital finns i storföretagens finansiella reserver.

För de mindre företagen är situationen helt annorlunda. För det första är det inte mycket mer än tio år sedan de små företagen fick möjlighet att göra avsättningar för framtida investeringar. Reglerna är också helt annorlunda. I vissa fall är de bättre, genom att avsättningarna, bl. a. till investeringsreserv, skall användas inom en sjuårsperiod. Sker inte det beskattas avsättningarna, vilket gör att det inte blir några särskilt stora belopp som samlas på detta sätt. Det blir belopp som är anpassade till vad man har för avsikt att investera. Det värdefulla med investeringsreserven är att det finns en bestämd tidsperiod inom vilken medlen skall användas för investeringar. Hade samma regel funnits för storföretagens investeringsfonder hade det aldrig blivit tal om den mycket stora kapitalkoncentration som nu har uppstått i vissa fall.

I den debatt som nu pågår är det stor risk att småföretagarens situation glöms bort. Småföretagen behöver dagens avsättningsmöjligheter för att över huvud taget klara av tillfälliga konjunkturförändringar och framtida investeringar. Småföretagen saknar i stor utsträckning eget stort kapital. Finns det eget kapital är det oftast bundet i mark och byggnader och rörelsekapitalet starkt begränsat.

Därför är det högst angeläget att småföretagens speciella situation uppmärksammas i det pågående utredningsarbetet. Sänkt bolagsskatt och breddat skatteunderlag kan vara bra för storbolagen. Men vad får småföretagen? De får knappast något. Och för egenföretagaren är förändringen helt och hållet negativ. Låt därför småföretagen och åtminstone egenföretagarna ha kvar nuvarande konsolideringsmöjligheter. Ja, detta är nära nog ett livsvillkor för att kunna skapa ekonomiska förutsättningar för denna grupps framtid. Därtill kommer givetvis också att det måste bli en rättvisare fördelning av arbetsgivaravgifterna, något som centern har framfört i en annan riksdagsmotion.

I detta utskottsbetänkande behandlas en del frågor som vi anser både kan och bör lösas utan att vi skall behöva vänta på ytterligare utredningar och utan att det blir ytterligare tidsförskjutningar. Jag skall inte här beröra det

stora antal reservationer som har avlämnats utan bara ta upp ett fåtal av dessa.

I reservation 1 berörs frågan om beskattning av arbetande kapital i företag. Enligt centerns uppfattning bör arbetande kapital i företag inte beskattas. Likaså bör det vara möjligt att vid gåvobeskattning få tillämpa de särskilda reglerna för arbetande kapital också när det handlar om successiva gåvor. Ett sådant medgivande sätt skulle på betydande sätt underlätta generationsväxlingen. Kapitalet skulle i större utsträckning stanna i företagen, och förutsättningar för en förbättrad och för hela samhället gynnsam produktionsutveckling skulle säkerligen uppstå.

I reservation 2 behandlas den skattemässiga behandlingen av egendomslivräntor. Ett enligt skatteutskottet ställde sig våren 1981 bakom kravet på en lagstiftning i syfte att förhindra icke avsedda skattelättnader i samband med företagsöverlåtelser. Syftet borde, framhöll utskottet, uteslutande vara att söka komma till rätta med missbruksfallen – inte att hindra eller försvåra överlåtelseformer som var avsedda att underlätta generationsväxlingar eller bereda en tidigare innehavare av ett företag en rättmätig pension.

Men när förslaget kom på riksdagens bord 1984 var det så utformat att det i praktiken innebar att egendomslivräntor som finansieringsform vid företagsöverlåtelse kom att helt upphöra, detta trots riksdagens tidigare uttalande och trots att finansministern i propositionen uttalade att det huvudsakliga missbruket av livränta som överlåtelsevederlag var det som förekom i samband med utflyttning från Sverige.

I reservation 5 berörs tidpunkten för inbetalning på investeringsreserv. Enligt gällande bestämmelser är huvudregeln att inbetalning skall ske samtidigt som deklarationen inlämnas. För handelsbolag gäller inte denna regel. Delägare i handelsbolag skall alltid göra inbetalning senast den 31 mars. Vi förstår inte denna särbehandling av handelsbolagen och kräver att denna särbestämmelse upphävs.

Resultatutjämning mellan olika inkomstår är nära nog en absolut nödvändighet om företagen skall ha någon möjlighet att överleva. Det gäller såväl rörelsedrivande företag som tjänsteföretag. I ett par reservationer tar vi upp dessa frågor och understryker behovet av att denna möjlighet till konsolidering och utjämning mellan olika år finns.

En grupp företagare för vilka växlingar i inkomsthänseende kan vara mycket stora och oförvållade är företagare inom trädgårdsnäringen. Väderleksförhållanden, import och dumpning kan göra att förutsättningarna förändras mycket snabbt och oförutsett. Vi har därför i en centermotion krävt att det för trädgårdsföretagen skulle öppnas en möjlighet att få göra avsättningar till resultatutjämning med högst 50 % av utbetalda löner, mot nuvarande högst 20 %. Genom en sådan förändring skulle trädgårdsföretagen ha en bättre möjlighet att stå emot de starka växlingar i inkomsthänseende som företagarna i denna grupp ofta utsätts för.

I reservation 10 tas frågan om personliga investeringskonton upp. Centern har i många år drivit krav på sådana konton och har vid flera tillfällen fått positiva erkännanden beträffande värdet av sådana konton – också från andra partier. Men trots detta har man inte varit villig att ta steget fullt ut och hjälpa till att genomföra detta förslag. Visserligen innebär den komplette-

ringproposition som avlämnades i dag att ett litet spår av de tankegångarna förverkligas – men inte fullt ut. Vi kräver därför fortfarande att det skall skapas möjligheter till avsättning på personliga investeringskonton.

Syftet med personliga investeringskonton är dels att stimulera sparandet – vilket är inte minst viktigt i dagens läge – dels att stimulera ett sparande som kan underlätta investeringar i bostad, företag eller studier, dels att möjliggöra sparande för att förbättra tryggheten efter avslutad insats i det aktiva arbetet. Det är förvånande att inte riksdagen är beredd att ställa sig bakom detta förslag, som ur många synpunkter skulle vara ett värdefullt inslag i dagens ekonomiska politik. I reservation 13 framhåller centerledamöterna värdet av ett skördeskaderegleringskonto. Inte minst med tanke på förra årets katastrofala skördeväder och den nu beslutade ändringen av skördeskadestygget, behövs utan tvivel en sådan här utjämningsmöjlighet.

I reservation 14 krävs att egenföretagarna skall erhålla samma avdragsmöjligheter för enskilda pensionsförsäkringar som andra medborgare. Utskottet har vid flera tillfällen uttalat att den nu gällande ordningen är otillfredsställande och att en ändring av bestämmelserna är önskvärd.

Vi reser anser det vara utomordentligt anmärkningsvärt och nonchalant av regeringen att trots upprepade krav från riksdagen inte lägga fram förslag till riksdagen i denna från rättvis- och likformighetssynpunkt så angelägna fråga. Vi måste ställa frågan om vad som är orsaken till att man inte är beredd att rätta till en sak som man erkänner är en stor orättvisa i det nuvarande systemet. Jag ställer de direkta frågorna till utskottets företrädare: Varför tar inte regeringen någon hänsyn till riksdagens uttalande i denna fråga? Anser ni socialdemokrater att företagsformen skall avgöra hur avdrag skall få göras?

En annan fråga som diskuterats i riksdagen under många år är den höjning av B-skatteuttaget som nu sker till 120 % av föregående års inkomst.

Företrädare för socialdemokraterna säger ofta att skatten skall erläggas när inkomsten uppstår. Jag brukar då fråga: Ja, gärna, men var finns de reglerna? För jordbrukarna med enbart vegetabilieproduktion uppkommer praktiskt taget alla inkomster under årets sista fyra månader. Inkomstökningar på 20 % utgör närmast ett hån mot en grupp, vars inkomst snarast minskat under de senaste åren.

Jag tycker att det är märkligt att man här är totalt oförstående inför ett krav som detta. När man ser på socialdemokraternas inställning till denna fråga, finner man att de har en total oförståelse för verkligheten. Maktfullkomlighet präglar regeringens och socialdemokraternas inställning i denna fråga.

I den sista reservationen berörs tullskyddet för trädgårdsnäringsen. Det är ganska märkligt att vi har två reservationer till en motion som centern har lämnat i denna fråga. Skillnaden mellan reservationerna är att moderaterna både vill säga ja och nej. Som den uppmärksamme läsaren har konstaterat instämmer moderaterna i centerkravet i stort. På ett par ställen har de emellertid betonat "i dagens läge". Jag är förvånad över att moderaterna inte har kunnat vara med om – som i centerreservationen – att hjälpa till att skapa litet större trygghet för en yrkesgrupp som vid många tillfällen utsätts för en hänsynslös konkurrens från länder med helt andra lagar på sin hemmarknad.

Till sist vill jag säga ett par ord om företagsbeskattningens framtida inriktning. Som jag framhöll i början av mitt anförande pågår ett omfattande utredningsarbete på företagsbeskattningsområdet. I detta arbete är det mycket angeläget att småföretagens situation inte försvåras. Redan i dagens skattesystem missgynnas småföretagare. I den debatt som nu pågår är det framför allt förändringar med fördelar för storföretagen som har föreslagits, diskuterats och framkommit från utredningens arbete. Småföretagens stora betydelse i vårt samhälle och för vår ekonomi och välfärd har – inte minst under lågkonjunkturen på 70-talet – uttalats från nära nog alla håll. Glöm inte bort detta när skatteregler för företagsbeskattning skall utformas.

Småföretagen måste ha regler som är likvärdiga. De måste ha regler som ger förutsättningar för konsolidering och resultatutjämning. Det skall vara regler som skapar förutsättningar för generationsväxlingar och för en rättvis kapitalbeskattning.

Herr talman! Mot bakgrund av det anförda yrkar jag bifall till samtliga de reservationer där centerns företrädare finns med.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 112 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Ett bra system för företagsbeskattning måste ha många goda egenskaper. Det skall stimulera ekonomisk tillväxt. Det skall dämpa konjunktursvängningarna. Det skall öka företagets konsolidering och skapa sysselsättning. Dessutom bör skatten på företag bidra till finansiering av de offentliga utgifterna och helst också ligga i linje med de strävanden till en jämn fördelning av inkomster och förmögenheter som finns i samhället.

Det här är naturligtvis lätt att säga, men svårt att åstadkomma. Det finns förmodligen inte något land i världen som ens kommit i närheten av att uppfylla alla dessa krav samtidigt. Vår egen företagsbeskattning har sina fel och brister, men hävdar sig väl i en internationell jämförelse.

Det innebär naturligtvis inte att vi socialdemokrater med alla till buds stående medel slår vakt om det nuvarande skattesystemet – tvärtom!

Vi förordar en genomgripande förändring av detta system. Det beror på de brister som onekligen finns i systemet. Jag skall nämna några.

Det råder t. ex. inget tvivel om att vi i Sverige har ett ganska krångligt system för företagsbeskattning. Det har efter hand blivit både komplicerat och svåröverskådligt. Vi vet att sådant ofta inbjuder till skattefusk och osund skatteplanering. Invecklade skatteregler är ett relativt litet problem för de stora företagen, som har råd att anställa skatteexperter. För små och medelstora företag är det dock ofta en svår belastning.

En av de övergripande målsättningarna för arbetet med en reformerad företagsbeskattning måste därför vara förenkling. Här kan vi faktiskt peka på att det redan har hänt en hel del. Den kommunala beskattningen av aktiebolag avskaffades t. ex. fr. o. m. inkomståret 1985.

Ett annat problem som måste beaktas i detta arbete är den olikformiga beskattningen av produktionsfaktorn arbete och produktionsfaktorn kapital. Det leder naturligtvis till olikheter i beskattning av arbetskraftsintensiva och kapitalintensiva företag.

Slutligen vill jag också peka på de effektivitetsbrister som finns i dagens företagsbeskattning. En sådan brist är att skatterna genom sin utformning har en benägenhet att låsa in kapitalet i äldre, ofta stagnerade, företag och samtidigt försvåra kanaliseringen av investeringsmedel till de för framtiden mest lönsamma investeringsprojekten. Vidare bör man i detta sammanhang uppmärksamma den olika skattemässiga behandlingen av olika slag av investeringar och olika slag av finansieringskällor.

Vi socialdemokrater är övertygade om att det behövs stora förändringar i företagsbeskattningens utformning, om den i framtiden skall kunna uppfylla de centrala politiska mål som vi vill ställa upp för denna skatt. En viktig utgångspunkt för förändringsarbetet är att skatteunderlaget måste breddas, samtidigt som skattesatserna sänks. Det är egentligen ett arbete som redan har inletts. Sedan regeringsskiftet 1982 har riksdagen fattat flera beslut i den riktningen. Vi har sålunda begränsat lagernedskrivningen och slopat investeringsavdragen och forskningsavdraget. Under samma tid har bolagsskattesatsen sänkts från 58 % till 52 %.

Nu har regeringen, som det tidigare sagts här, tillsatt ett antal skatteutredningar, närmare bestämt tre stycken, för att se över i stort sett hela det svenska skattesystemet. I dessa utredningar deltar de politiska partierna med liv och lust i arbetet på att utforma detta nya skattesystem. Jag tror också, att det finns en ärlig vilja till att uppnå en så bred politisk enighet som möjligt, någonting som sannolikt är en nödvändig förutsättning för att vi skall få ett varaktigt och robust skattesystem.

En av de tre utredningarna, som jag för övrigt själv är med i, behandlar företagsbeskattningen. Jag tror inte att jag avslöjar någon större hemlighet, om jag säger att den utredningen är inne i ett relativt intensivt skede och att man just nu diskuterar behovet av en breddning av skatteunderlaget och en sänkning av skattesatserna. Möjligen skulle man också kunna sammanfatta arbetet i nyckelorden enkelhet, neutralitet och effektivitet.

Vad händer då under tiden på den politiska arenan, dvs. här i Sveriges riksdag? Ja, man skulle väl egentligen med tanke på utredningsarbetet kunna ha rätt att förvänta sig en viss avvaktande hållning från de politiska aktörerna, partierna och de enskilda ledamöterna. Men ingalunda! Här kommer de borgerliga dragandes med samma gamla motionskrav, som dessutom i väldigt många fall skulle innebära motsatsen till basbreddning, enkelhet, neutralitet och effektivitet.

Och eniga är ni inte heller! Av de totalt 39 borgerliga reservationerna är endast 7 gemensamma för alla de tre partierna. På hela 32 punkter är ni alltså djupt oeniga. Det här gör ett minst sagt förvirrat intryck. Man kan mot den bakgrunden fråga sig hur det någonsin skall bli möjligt att skapa ett nytt, enkelt och varaktigt system för beskattning av företagen i Sverige.

Rekordet i vimsighet tar nog ändå moderaterna, som i motion Sk470 ivrigt pläderar för ett system med en bredare skattebas, men som i sina reservationer lägger förslag som leder till en smalare skattebas genom att man vill införa ökade möjligheter till avdrag. Det kunde vara intressant att här få höra hur moderaterna egentligen vill ha ett framtida system. Skall det vara det ena, eller skall det vara det andra?

Herr talman! Jag skall inte pröva kammarens tålmod genom att kommen-

tera alla 39 reservationer. Jag nöjer mig med att konstatera att det som förs fram i dessa i så gott som samtliga fall är föremål för utredning i någon statlig kommitté eller för beredning i regeringskansliet. Det finns ingen som helst anledning för riksdagen att föregripa detta arbete. Jag yrkar därför avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande nr 30 i dess helhet.

Anf. 113 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Jag håller med Lars Hedfors på ett par punkter, bl. a. att vi har ett krångligt system för företagsbeskattning. Men det finns ju möjlighet här att rätta till förhållandena.

Jag har i mitt inledningsanförande pekat på fyra saker som jag tycker är extra krångliga och som borde rättas till. Det gäller arbetsrättsligt skadestånd, pensionsförsäkringspremierna, beskattningen av handelsbolag vid avsättning till investeringsreserv och patientförsäkringspremien, där det finns en kategoriklyvning.

Om en företagare försäkrar sin maskin är premien avdragsgill. Men om en företagare genom en privat patientförsäkring försäkrar en anställd är premien inte avdragsgill. Förklara den logiken om Lars Hedfors kan det!

Vidare håller jag också med Lars Hedfors om att företagsförsäkring inte är särskilt effektiv. När man exempelvis införde omsättningsskatten på aktiehandeln och sedan fördubblade den, följde utlänningars förvärv med. Den handeln har nu i stor utsträckning dragit utomlands. Således går man miste om de skatteintäkterna. Det vara bara ett enda exempel på att den skatten inte är särskilt effektiv.

Om jag hörde rätt sade Lars Hedfors också att man har slopat investeringsavdragen och sänkt bolagsskatten. Man har väl ännu inte direkt slopat investeringsavdragen, men man har drivit igenom att insättningen skall vara 100-procentig. Därmed har man i realiteten undanröjt den formen av reservering, eftersom den inte är särskilt lönsam för företagen.

Lars Hedfors avslutade med att säga att vi moderater har rekord i vimsighet, som han uttryckte det, därför att vi talar för en breddad skattebas samtidigt som vi yrkar på ökade avdragsmöjligheter. De ökade avdragsmöjligheterna begär vi i syfte att rätta till de värsta missförhållandena i företagsskattelagstiftningen. Jag har både i mitt första anförande och i mitt inlägg alldeles nyss redogjort för många av dessa missförhållanden. Däremot är vi positivt inställda till en sänkt bolagsskatt som då skall kvittas mot minskade avdragsmöjligheter. På det viset kommer skattebasen att breddas. Jag tycker inte att Lars Hedfors har tacksägelse för sitt påstående.

Anf. 114 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Lars Hedfors talar om att vi skall ha ett enkelt, effektivt och neutralt skattesystem. Ordet rättvisa finns inte med. Jag vet inte om socialdemokraterna helt och hållet har släppt den tanken när det gäller att skapa ett skattesystem. Enkelheten får inte gå så långt att den tar bort kravet på rättvisa.

Vi hade en gång ett redovisningssystem – den s. k. kontantmetoden – som var enkelt, men man blev helt klar över att det inte var tillämpligt i det

moderna samhälle som vi lever i. Beträffande utformningen av den framtida företagsbeskattningen hoppas jag att man inte glömmer bort att det också fordras ett skattesystem som behandlar företagen något så när likvärdigt och rättvist.

Lars Hedfors behandlade i huvudsak storföretagen. Det rör sig om sänkt bolagsskatt och breddat skatteunderlag. Jag vill då fråga: Får egenföretagarna ut någonting positivt av detta? De får ingenting, utan de blir drabbade av de negativa delarna. Jag måste säga att jag hade förväntat mig att få något svar ifrån Lars Hedfors på de frågor jag tidigare ställde.

Lars Hedfors kommer tillbaka till talet – som nästan liknar skryt – om sin makt och om oenigheten mellan de borgerliga partierna. I samband därmed vill jag fråga: Vem skall hjälpa socialdemokraterna att genomföra ett nytt skattesystem? Socialdemokraterna har ju ingen majoritet i Sveriges riksdag, och man bör nog hålla sig till det utgångsläge man har. Vi har sett många exempel på vilka problem socialdemokraterna har haft med att söka få majoritet för sina förslag. Jag tycker att det skulle vara klädsamt med litet mer blygsamhet när man talar om sin egen förträfflighet. Under de första 20 år som jag var med i Sveriges riksdag hade man oftast som målsättning både i utskott och kammare att resonera sig fram till en lösning som var bäst för landet.

I dag verkar det som om man i debatten vill prisa sin egen maktfullkomlighet och ser som främsta mål att det inte skall gå att lösa någon fråga i samförstånd. Det har varit en ganska märklig utveckling – inte minst i regeringspartiet.

Anf. 115 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Många av de principer som Lars Hedfors nämnde här och krav som ställs på det framtida företagsskattesystemet kan jag instämma i. Det var välgörande att få höra detta.

Sedan säger Lars Hedfors att vi redan har inlett ett arbete som innebär att vi har sänkt skattesatsen och breddat skatteunderlaget. Ja, det gjorde ni på ett sätt som missgynnade handelsbolag och enskilda firmor. Vi tycker att det var onödigt.

Lars Hedfors säger också att många av de förslag som ställs från de borgerliga partierna innebär motsatsen till en breddning. Jag skulle vilja ha reda på vilka förslag som vi har ställt från folkpartiet som ligger på kollisionkurs med de principerna!

Det är inte så att reformarbetet behöver stå stilla därför att det pågår ett utredningsarbete. Det ger dagen besked om. I dag har socialdemokraterna tillkännagivit att regeringen ämnar lägga fram ett förslag om 1989 års skatteskalor som är praktiskt taget identiskt med vad vi har krävt under flera år – skatteskalor som verkligen skulle ha underlättat avtalsrörelsen och som skulle ha gjort att vi inte hade behövt förlora pengar på onödiga strejker och på en inflation som har rakat i höjden. – Reformarbete kan alltså fortsätta trots pågående utredning!

En sak som jag har tagit upp här skulle man verkligen ha kunnat genomföra för flera år sedan, nämligen en ändring avseende pensionspremierna. Där är det fråga om, Lars Hedfors, att göra avdrag i rörelsen. Och

det spelar ingen roll vilken metod man har. Ni har stuvat undan den här frågan bakom staketmetoden – men det har ingen som helst betydelse för hur ett framtida system kommer att se ut. Avdrag måste nämligen i alla system göras i rörelsen. Denna förändring kan alltså göras precis när som helst. Den kan göras i morgon, när vi går till omröstning – och vi har då skapat rättvisa för svenska småföretagare, något som de inte har sett så mycket av.

Man kan också, Lars Hedfors, ta bort de diskriminerande regler som jag nämnde för hustru och barn som arbetar i makarnas rörelse. De är helt otidsenliga. Jag skulle gärna vilja ha en kommentar av Lars Hedfors till den fråga jag ställde: Vad skulle inträffa om man införde sådana regler allmänt i Sverige för kvinnor som går ut i arbetslivet?

Anf. 116 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med det senast anförda. När man införde regeln om 400 timmar för medhjälpande make gjorde man det, Kjell Johansson, för att förhindra att personkretsen kring ett fåmansföretag skulle uppnå vissa skattefördelar som inte var motiverade av den bedrivna verksamheten.

Sedan frågar Kjell Johansson: Vilka förslag har lagts fram, som skulle innebära motsatsen till basbreddning? Jo, det är i stort sett alla förslag i reservationen, alla förslag om avdrag, alla förslag om möjligheter att sätta in på konto av olika slag, alla förslag om möjligheter att fondera i resultatutjämningsfonder, investeringsfonder osv. Det gör skattebasen smalare – alltså precis tvärt emot de intentioner som förts fram i andra sammanhang.

Stig Josefson blir mäkta indignerad när jag talar om oenighet bland de borgerliga. Får jag fråga Stig Josefson: Hur var det egentligen med den borgerliga villigheten till samarbete under den tid ni satt i regeringsställning? Hur var det med villigheten i skatteutskottet? Det finns kanske anledning för Stig Josefson att rannsaka sitt hjärta och sina njurar på den punkten.

Så till frågan om storföretagen kontra egenföretagen. Om Stig Josefson hade läst direktiven till utredningen om reformering av företagsbeskattningen, kallad URF, skulle han se att man där ägnar stor omsorg åt just tanken på egenföretagen och möjligheten att uppnå den rättvisa som Stig Josefson efterlyser.

Knut Wachtmeister säger att han med sina förslag vill rätta till det krångliga företagsskattesystemet. Det blir precis tvärtom, Knut Wachtmeister. Ju fler avdrag ni inför, ju fler fonderingsmöjligheter ni inför, ju fler möjligheter att göra avdrag för försäkringar o. d. som ni inför, desto krångligare blir systemet! Det är det dilemma vi befinner oss i just nu, att företagsskattesystemet är ett enda stort lapptäcke därför att sådana här krav har förts fram.

Anf. 117 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Lars Hedfors sade inledningsvis, vilket jag inte hann kommentera, att vår företagsbeskattning har hävdat sig väl. Ja, när det gäller höjden! Som exempel kan jag nämna att om vi i Sverige i arvskatteklass 1 har ett högsta uttag på 60 % är det 32 % i Danmark, 25 % i Norge och 14 % i

Finland. Så nog har vi hävdat oss väl. Och när man skall betala sin förmögenhetsskatt och har en 75-procentig marginalskatt, får man ta ut sex gånger skattebeloppet för att klara av det.

Skattebasen har vidgats, säger Lars Hedfors. Ja, onekligen. Har man under de socialdemokratiska regeringsåren höjt 115 skatter med 60 miljarder, då har man onekligen vidgat skattebasen.

Sedan säger Lars Hedfors att vi krånglar till skattesystemet genom olika undantag. Men det jag räknade upp inledningsvis var avsett att rätta till de särskilda regler som socialdemokraterna har infört och som har krånglat till systemet. Det gäller exempelvis pensionsförsäkringspremierna, handelsbolagen, patientförsäkringen och det arbetsrättsliga skadeståndet.

Anf. 118 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Lars Hedfors talar fortfarande om att han vill ha ett enkelt och neutralt skattesystem. Om han hade levt upp till det han säger skulle han absolut ha ställt sig bakom det yrkande som framställs i reservation 14 om pensionsförsäkringspremierna. Det är det enklaste sättet att tillämpa samma regler oberoende av företagsform. Utskottets socialdemokrater har år efter år uttalat att det system vi har är felaktigt. Trots det har ni inte så mycket råg i ryggen att ni vill ställa er bakom ett förslag till en sådan ändring som ni ändå har uttalat att ni vill ha! Det är beklagligt att ni inte vågar stå för en sak som ni i texten uttalar er för.

Sedan säger Lars Hedfors att jag skulle erinra mig hur det var under åren 1976–1982 i skatteutskottet. Det gör jag med stor glädje. Då hade vi mycket ofta tillfälle att resonera. Erik Wärmberg hade liksom jag en positiv inställning till att försöka lösa frågorna i enighet. Om vi går tillbaka till protokollen från den tiden, skall vi finna att många frågor där löstes i enighet. Vi kunde förverkliga förslag till lösningar av problem och vi tog hänsyn till varandra.

Jag hade inte tänkt säga detta i kammaren, men eftersom jag direkt har uppmanats därtill har jag anledning att se tillbaka på den tiden med glädje. Jag skulle önska att det sätt att tänka som var förhärskande på den tiden skulle återkomma, så att vi kunde se förutsättningar för att lösa frågor i riksdagen och inte blint följa de linjer som partikanslierna har utstakat. Arbetet i utskottet skulle bli betydligt mer meningsfullt om vi kunde diskutera på det sättet.

Sedan vill jag upprepa: Ge oss besked! Har socialdemokraterna en fast ståndpunkt när det gäller hur de skall genomföra sina förslag på skattesidan? Har man klart för sig att man skall göra detta i samarbete med vpk eller med vem? Är man öppen för en diskussion med partierna? Av vad finansministern sagt har jag fått den uppfattningen att man gärna vill försöka åstadkomma en bred lösning. Då tycker jag inte att man skall kasta ut beskyllningar om oenighet och försöka triumfera och mena att det här skulle vara utmärkande för de borgerliga partierna.

Anf. 119 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! När man införde regeln om 400 timmar, sade Lars Hedfors. Det var inte så att man införde en regel om 400 timmar, utan det var så att

socialdemokraterna lade fram ett förslag om 600 timmar, som sedan infördes. Under den borgerliga regeringstiden ändrades tiden till 400 timmar. Det är bara att beklaga att man inte tog bort den här regeln.

Svara på frågan, Lars Hedfors! Är regeln tidsenlig i dag med den syn man nu har på kvinnorna i arbetslivet?

Jag vill också gärna ha svar på frågan: Över vilka reservationer om fonderingar som minskar skattebasen står det folkpartistiska namn? Jag har inte kunnat upptäcka några, och jag tror inte heller att Lars Hedfors, om han så läser det här betänkandet med hjälp av lupp, kommer att kunna upptäcka några sådana reservationer.

Hur ser det skattesystem ut, där man inte genom att göra avdrag på rörelseblanketten kan rätta till orättvisan om egenföretagarnas pensionspremier? Det finns inget sådant system. Alldeles oavsett vilket system man inför måste man göra avdraget i rörelsen. Det går att ändra detta precis när som helst, och så har man skapat rättvisa. Vad finns det för anledning att skjuta denna rättvisa framför sig år efter år efter år?

Anf. 120 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag får väl börja från slutet den här gången också och ta upp frågan om egenföretagares pensionsförsäkringar, som både Kjell Johansson och Stig Josefson har aktualiserat. Jag skulle vilja rekommendera er att läsa vad det står i utskottsbetänkandet. Vi är inte främmande för att detta kan vara ett problem. Det står så här i betänkandet: "Utskottet förutsätter att regeringen uppmärksammar problemet och i lämpligt sammanhang lägger fram förslag som undanröjer olikformigheten i de nuvarande bestämmelserna." Detta är klara verba som regeringen förhoppningsvis skall ta till sig.

När det sedan gäller den fråga som Stig Josefson tog upp här med stor emfas om hur det skall vara möjligt att genomföra ett nytt skattesystem, har jag den uppfattningen att det åtminstone i de skatteutredningar som jag är med i – det är den förut omtalade KIS:en och den nu omtalade URF:en – finns en stor vilja att över de politiska gränserna nå enighet. Det är, som jag sade inledningsvis, förmodligen nödvändigt att det blir en stor enighet, om vi skall få ett skattesystem som är hållbart för framtiden. Det är beklagligt om Stig Josefson upplever en polarisering i skatteutskottet just nu.

Knut Wachtmeister, slutligen, säger att vi i Sverige har hävdat oss väl när det gäller höjden på skatterna. Det där är inte riktigt sant. I varje fall är det en sanning med mycket stor modifikation. Formellt har vi en hög bolagsskattesats på 52 %, men i realiteten kan man genom alla de olika avdrag och dispositionsmöjligheter som jag har tagit upp tidigare komma undan den där höga skattesatsen. I realiteten ligger förmodligen bolagsskattesatsen någonstans i närheten av 20 %. Det är procenttal som gör att vi när det gäller bolagsskatten mycket väl kan hävda oss i en internationell jämförelse.

Tredje vice talmannen anmälde att Knut Wachtmeister, Stig Josefson och Kjell Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 121 KERSTIN KEEN (fp):

Herr talman! Företagsbeskattningens främsta uppgift är naturligtvis att dra in medel till staten, medel som vi riksdagsledamöter sedan gör vårt bästa för att omfördela – inte minst till enskilda individer genom de stora transfereringarna. Men all beskattning ger inte bara inkomster till stat, landsting eller kommun – beskattningen är också ett signalsystem. Det ger medborgarna, oavsett om de är löntagare eller företagare, vissa signaler, signaler om vad som är bra och värt att uppmuntra. Tyvärr tenderar signalsystemet att bli historiskt i stället för framsynt. Vår företagsbeskattning borde på flera punkter ge andra signaler om vad som bör uppmuntras än som sker i dag. Jag vill här ge några exempel på sådana signaler som jag uppfattar som fel i vårt moderna samhälle, något som jag själv påpekade under allmänna motionstiden.

Redan 1975 – för 13 år sedan – infördes en förordning som innebar, att om ett företag gav bidrag till forskning eller utvecklingsarbete, t. ex. vid högskolan, ja faktiskt också till museiverksamhet, skulle bidraget betraktas som avdragsgill kostnad. Med denna förordning gav regeringen en signal till företagen: Det är bra att ni ger bidrag till forskning, ja även till museiverksamhet. Men förordningen ger avdragsrätt endast för bidrag till forskning, inte för utbildning t. ex. vid högskolan. En gräns mellan forskning och utbildning är inte alltid lätt att dra. Klart är i alla fall att grundutbildning inte kan få bidrag från företag, bidrag som företagen kan betrakta som driftskostnad. Många bidrag till forskning innebär utrustningsbidrag. Denna bestämmelse är krånglig. Krasst skulle den innebära att endast forskare, inte studenter, får använda av företag skänkt utrustning. Naturligtvis uppmuntrar en sådan förordning till fusk, och vad värre är, till uteblivna bidrag.

Hösten 1986 kom en mängd larmrapporter som visade att våra utbildningsinstitutioner, inte minst vid högskolan, inte hade råd att köpa modern utrustning. De blev därför hopplöst efter vår moderna industri. Arbetsgivarna klagade högljutt över att studenterna under sina studieår inte fick jobba med tidsenlig utrustning. Man talade om utrustningskrisen vid högskolan. Faktum var att Industriförbundet ordnade konferenser och kunde tänka sig bidrag till högskolan, men det stupade på avdragsrätten.

I december 1986 kom överenskommelsen mellan regeringen och affärsbankerna till stånd. Den innebar att affärsbankerna lovade att under tre år ställa upp med 600 milj. kr. Enligt skattelagarna måste alla dessa miljoner gå till forskning. Annars är inte kostnaden avdragsgill. Självfallet kräver bankerna avdragsrätt för sina bidrag.

Hösten 1987 påpekade UHÄ det orimliga i skattebestämmelserna och skrev i sin anslagsframställan att skattereglerna leder till en konstlad uppdelning mellan utrustningsbehov för forskning och utbildning och att den senare hamnar på undantag.

Lars Hedfors talade här om neutralitet, men detta är inte neutralitet. Under allmänna motionstiden upprepade jag därför det krav som jag hade framfört redan förra året, att avdragsrätten för företagens bidrag till externa utbildningsinstitutioner även skulle gälla själva utbildningen. Jag hade naturligtvis hoppats på ett bifall från utskottet, eftersom problemet påpekats i åtskilliga utbildningsmotioner, faktiskt även från vpk. Döm om min

förväning då jag endast fick stöd från mitt eget parti. Förra året stödde faktiskt moderaterna förslaget – ett förslag som är än mer angeläget nu, med tanke på bankmiljonerna. Jag hoppas naturligtvis att det inträffade enbart beror på ett förbiseende.

I höst får vi en försöksverksamhet både med yrkesutbildning och med s. k. mellaningenjörsutbildning. I bägge fallen är kraven på ny utrustning mycket stora – och tigarbrevens strömmar in till företagen. Men jag tror inte att företagen kommer att ställa upp när bidraget inte får räknas som driftskostnad. Därför uppmanar jag kammarens ledamöter: Stöd reservation nr 30!

Det finns ett klart samband mellan motionerna Sk428 och Sk427, liksom mellan reservationerna nr 30 och nr 6 vid detta betänkande från skatteutskottet, nämligen utbildningens växande betydelse i vårt nya samhälle – som så ofta kallas tjänstesamhället. Klart är att tjänsteföretagen växer i antal och betydelse i vårt land. Alla analyser understryker att det är tjänsteföretagen som står för dynamiken i vårt samhälle. Tjänsteföretagen, oftast små, är också många gånger på något sätt kopplade till våra varuproducerande företag, som köper tjänster av tjänsteföretag. Men vår företagsbeskattning är ju upplagd med hänsyn till varuproducerande företag, inte tjänsteföretag – den bygger alltså på historiska förhållanden och ger delvis fel signaler.

Att den svenska företagsbeskattningen underlättat tillväxten för våra varuproducerande företag är ställt utom allt tvivel. De har haft stora möjligheter till konsolidering och resultatutjämning. De har kunnat producera för lager, vilket kan ses såsom ett sätt att utjämna skillnader mellan goda och dåliga år eller som ett sätt att magasinera lönekostnader. Tjänsteföretagens svängningar mellan goda och dåliga år är oftast ännu större än de varuproducerande företagens. Dessutom är de stora kostnaderna i tjänsteföretagen, lönekostnaderna, fasta. Och inte kan man lagra tjänster. Tjänsteföretagens stora tillgång är människorna, de anställda, deras kompetens och erfarenhet, men det syns inte i balansräkningen, och underhåll av humankapital betraktas inte i skattehänseende på samma sätt som underhåll av maskinell kompetens.

Före jul kontaktades jag av flera små tjänsteföretag, som berättade hur de i december faktiskt köpte alldeles onödig utrustning därför att skattelagstiftningen uppmuntrade dem till detta. Under allmänna motionstiden krävdes i flera motioner att tjänsteföretagen skulle få göra större avsättningar till resultatutjämningsfonder än de 20 % av lönekostnaderna som nu är tillåtna. Detta skulle vara ett sätt för tjänsteföretagen att utjämna växlingar mellan år. Till min ledsnad hänvisar utskottet till pågående utredningar, vilket är ett sätt att komma undan från problemet. Ett tillstyrkande av förslaget i reservation 6 hade varit rimligare.

Den här frågan är synnerligen viktig för vår framtida företagsamhet. Det är verkligen min förhoppning att sittande utredningar på ett framsynt sätt kommer att gynna tjänsteföretagen. De behöver i dag en signal om vad som är bra och vad som skall gynnas.

Anf. 122 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! I anslutning till den debatt som Lars Hedfors förde med de borgerliga företrädarna om pensionsförsäkringspremierna vill jag påpeka att

vid den offentliga utfrågning angående rättssäkerheten som skatteutskottet genomfört uttalade finansministern att han inte hade för avsikt att ändra bestämmelserna om avdrag för pensionsförsäkringspremier för företagare och jordbrukare. Det förefaller som om socialdemokraternas företrädare förmedlar dubbla budskap i denna fråga.

Jag tyckte mig höra en antydning från Lars Hedfors att han kunde tänka sig en ändring av bestämmelserna, och jag förutsätter därför att Lars Hedfors påverkar sin finansminister i denna fråga. Det är mycket viktigt att den löses.

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att tala om något helt annat, nämligen om min reservation 34.

Befolkningen har under en följd av år minskat i sydöstra Sverige. Denna utveckling måste stoppas. Åtgärder bör därför vidtas för att stimulera till ett ökat företagande.

Riksdagen har uttalat att sydöstra Sverige hör till det område i vårt land som i första hand bör komma i fråga när det gäller statlig utlokalisering. Det får väl också anses innebära att ifrågavarande område skall bli föremål för olika slag av prioriteringar för åstadkommande av en positiv förändring av utvecklingen. Utöver långsiktiga åtgärder i form av bättre utvecklade infrastruktur krävs snabba förbättringar. Investeringar i regionen kan med fördel stimuleras genom att man medger möjlighet till direktavskrivning av kostnader för nyinvesteringar. En sådan åtgärd kan anses vara en vidareutveckling av regeringsbeslutet avseende storföretagen Volvos och Saabs investeringar i Uddevalla och Malmö. Varför skall två storföretag gynnas på detta sätt?

Vinstgivande företag skulle utan skattekonsekvenser få möjlighet att placera sina vinster i sydöstra Sverige. Det är ett positivt alternativ till den ibland destruktiva skatteplaneringen. Genom den här åtgärden skapas också ett alternativ till inlåsning av kapital i olika former av konsolideringsmöjligheter.

Genom en på detta sätt riktad regionalpolitisk åtgärd undviks bidragstänkande och byråkrati. Goda förutsättningar skapas för en ökad takt i etableringen av lönsamma företag. Det medför i sin tur en positiv utveckling i regionen och skapar också förutsättningar för en snabb ökning av den ekonomiska tillväxten. Den i regionalpolitiska sammanhang ofta förekommande fokuseringen till olika typer av statsstöd undviks.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 34 och i övrigt till de reservationer som undertecknats av moderata företrädare.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

10 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1987/88:32 om folkbokföring.

Anf. 123 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Till skatteutskottets betänkande 32 angående folkbokförling, vilket vi nu skall behandla, har fogats två reservationer. Reservation nr 1, gemensam för moderaterna och centern, gäller folkbokförlingsorganisationen. Vi anser att man genom det beslut som fattades här i riksdagen i höstas om folkbokförlingens framtida organisation frångått den enighet som sedan länge har funnits om att de beslut som gäller eller påverkar relationerna kyrka-stat skall tas i bred enighet mellan kyrkan och staten liksom mellan de politiska partierna, att kyrkan bör ges större rätt att besluta i egna ärenden och att grundläggande regler för kyrkan inte skall genomföras utan samförstånd med kyrkan.

I det beslut som fattades i riksdagen i höstas angående den nya folkbokförlingsorganisationen tog man ingen hänsyn till kyrkans uppfattning eller önskemål, trots att detta är en fråga som har stor betydelse inte endast för svenska kyrkan utan för hela vårt samhälle - för samtliga invånare både nu och i kommande generationer.

Beslutet var olyckligt. Trots att kyrkan hittills på ett utomordentligt sätt skött folkbokförlingen kommer denna nu att avhändas kyrkan.

Många människor undrar varför man nu skall ändra folkbokförlingen? Är det enskilda människor som fört fram önskemål därom? Har det framförts missnöjesyttringar om att den nuvarande ordningen inte fungerar? Har inte pastorsexpeditionerna skött sina ålligganden, eller är det rent av myndigheterna, exempelvis riksskatteverket, som anser att kontrollen över de enskilda människorna måste skärpas ytterligare? Det finns faktiskt många funderingar kring detta. Varför anses det att det är de lokala skattemyndigheterna och de redan hårt belastade försäkringskassorna som har den största kompetensen att sköta folkbokförlingen?

Beslutet fattades på ett dåligt beslutsunderlag. Många frågor var inte belysta på ett tillfredsställande sätt, t. ex. frågan om servicen för enskilda personer och de problem som uppstår för svenska kyrkan och glesbygden.

Dessa frågor debatterade vi ingående i höstas i den långa debatt som föregick beslutet. Vi moderater har samma uppfattning nu som i höstas, nämligen att man inte först skall fatta ett grundläggande beslut i riksdagen och därefter tillsätta en organisationskommitté, som skall ta ställning till alla problem som en sådan omorganisation medför.

Även i höstas frågade vi oss hur detta beslut rimmar med den levande landsbygd som man pläderar för så mycket i andra sammanhang. Undan för undan försämrar man ju servicen för dem som bor där. Beslutet för också med sig den genom tiderna dyraste centralisering som skett. 1 500 pastorsexpeditioner läggs ned, och deras arbete övertas av 120 lokala skattemyndigheter. Dessutom kopplas mellan 400 och 500 försäkringskassor in.

Även kostnadskonsekvenserna är bristfälligt redovisade. Det har sagts att omorganisationen för med sig en merbelastning på statsbudgeten med 250 milj. kr. per år. Men man vet inte hur framtidens folkbokförling kommer att se ut, eftersom en organisationskommitté har fått i uppgift att undersöka alla problem som kan komma att uppstå. Denna kommitté skall nu ta ställning till

alla de problem som redan borde ha redovisats av en utredning före beslutet.

Alla problem som är förknippade med en förändring av folkbokföringen borde alltså ha utretts. Först därefter skulle de förslag som utredningen kom fram till ha förelagts riksdagen.

Vi moderater liksom kyrkomötet är, vilket vi också redovisade i höstas, för förbättringar som kan vara påkallade, förbättringar som inte har kunnat göras på grund av den osäkerhet som sedan lång tid tillbaka rått om den framtida organisationen av folkbokföringen.

Enligt vår uppfattning bör därför riksdagen begära att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsätts med uppgift att i samråd med svenska kyrkan och berörda personalorganisationer så snart som möjligt lägga fram ett nytt förslag till förbättring av folkbokföringen i organisatoriska och andra hänseenden. Detta förslag bör ha ett betydligt bättre underlag än vad förra höstens proposition byggde på. I väntan härpå bör riksdagen upphäva höstens riksdagsbeslut och bibehålla folkbokföringen som den nu är organiserad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Jag skall också redogöra för reservation 2, som är en gemensam borgerlig reservation. Den handlar om en liten grupp i samhället, men en grupp som behöver allt skydd och stöd. Det gäller i första hand kvinnor som förföljs av sina f. d. män och som utsätts för olidliga övergrepp och direkta livshot. Många konkreta fall kan påvisas.

Vi finner det angeläget att samhället aktivt hjälper dessa kvinnor till en ny identitet i en bättre tillvaro. Det är förvånande att det inte råder politisk enighet i denna fråga. Det hänvisas till att det på senare tid har vidtagits olika åtgärder för att åstadkomma större sekretess, men det räcker inte. Så länge det går att spåra individer genom personnumret kommer vissa kvinnor att bli utsatta för förtryck. Vi anser att dessa kvinnor måste ges möjlighet till en ny identitet genom byte av personnummer. Det finns i dag tekniska möjligheter att göra det. Författningsregleringen hindrar inte att personnummer ändras. Det står också i utskottets skrivning. Men enligt praxis är man mycket restriktiv med det. Det behövs därför en smärre lagändring för att underlätta förfarandet. Med litet god vilja borde det vara möjligt att enas om en sådan lagändring.

I en frågestund här i kammaren i februari sade för övrigt finansministern att han var villig att medverka till detta. Varför kan då inte majoriteten i skatteutskottet ställa sig bakom vår motion?

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall också till reservation 2.

Anf. 124 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är bara fem månader sedan vi fattade ett principbeslut om att huvudmannaskapet för den löpande folkbokföringen den 1 juli 1991 skulle föras över från pastorsämbetena till de lokala skattemyndigheterna. Eftersom vi nyligen har röstat om det här i kammaren och något nytt inte har hänt sedan dess, har vi inte funnit skäl att på nytt motionera i frågan.

Vi har emellertid alltjämt samma inställning som i november förra året, nämligen att många skäl talar för att det är en borgerlig myndighet som skall handha folkbokföringen. Men vi accepterar inte lokala skattemyndigheterna

som huvudman, utan anser att försäkringskassorna hade varit rätt myndighet.

Folkbokföringen har utretts i elva olika utredningar sedan 1924. Gemensamt för dem alla är att de konstaterat att folkbokföringen framför allt tillgodoser det borgerliga samhällets behov.

Folkbokföringen sker i två former, dels som kyrkobokföring, dels som mantalsskrivning. Kyrkobokföringen innehåller uppgifter om civilstånd, bosättning m. m. Kyrkobokföringens uppgifter om bl. a. bosättning har stor betydelse för samhällets administration.

Mantalsskrivningen, som också primärt bygger på kyrkobokföringen, ligger i sin tur till grund för beskattningen. De länsregister som upprättas med kyrkobokföringen som grund lämnas dessutom till ett stort antal statliga myndigheter. Genomgående används alltså folkbokföringens uppgifter för det borgerliga samhällets behov, och därför har vi i folkpartiet funnit det naturligt att förorda att folkbokföringen skall handhas av en borgerlig myndighet.

Ett annat motiv, som leder till samma resultat och som vuxit sig allt starkare under senare år, är religionsfrihetsaspekten, dvs. det förhållandet att personer som står utanför alla kyrkor eller tillhör ett annat trossamfund än svenska kyrkan, i rena medborgarrättsärenden skall behöva vända sig till ett annat trossamfunds präster.

Vi kan inte godta lokala skattemyndigheterna som ansvariga för folkbokföringen, bl. a. beroende på deras traditionellt fiskala inriktning. För alla dem som har mer eller mindre delade meningar med den lokala skattemyndigheten om taxeringen kan det kännas särskilt svårt att ha med samma myndighet att göra också i folkbokföringsärenden.

För att komma ifrån bl. a. detta förhållande anser vi att försäkringskassorna ensamma skall ha huvudansvaret för folkbokföringen. En sådan lösning betyder att det blir god service, eftersom försäkringskassorna har kontor i varje kommun. Försäkringskassorna skulle förmodligen också kunna suga upp en hel del av de personer som eventuellt blir friställda från pastoraten.

Mot bakgrund av vad jag här har redogjort för kommer vi i folkpartiet att i en eventuell votering i denna fråga lägga ned våra röster.

Herr talman! Kvinnor som utsätts för allvarligt hot genom fysiskt våld eller svåra trakasserier borde få avsevärt bättre möjligheter att skydda sig. De här kvinnorna är många gånger så psykiskt pressade att de knappt orkar med livet. Att ständigt vara rädd för att bli misshandlad, plågad eller dödad orkar ingen. Förföljda kvinnor har inte heller någon rätt till polisskydd, och på sin höjd blir de rekommenderade att byta lås.

För att hjälpa dessa kvinnor att starta på nytt, att komma ifrån sin plågoande och att få en förbättrad möjlighet till skydd anser vi i folkpartiet att det är rimligt att de får byta personnummer och namn. Majoriteten i utskottet menar att byte av personnummer medför sådana betydande olägenheter för myndigheter och andra enskilda personer att det skulle vara skäl för att inte medverka till en sådan lösning.

För oss i folkpartiet är det ett säreget synsätt. Konsekvenserna blir då att myndigheternas önskan att lätt hålla reda på medborgarna kan gå före individens rätt att få möjlighet att skydda sig själv mot våld som samhället inte kan skydda individen från.

Det är också uppenbart att finansministern delar vår uppfattning. Jag skall läsa litet ur en artikel som fanns i Expressen den 30 januari i år:

"Expressen berättade i torsdagens tidning om Anna och hennes två barn, som lever i ständig skräck för att den före detta mannen ska hitta dem. Mannen har dömts till sluten psykiatrisk vård för att ha misshandlat Anna och barnen, men är nu försöksutskrivnen. Han har hotat att 'slakta' Anna och hon vet att han letar efter henne.

För att kunna känna sig trygg ansökte Anna om att få byta personnummer – men fick avslag av riksskatteverket, RSV.

Nu ser det ändå ut som om Anna skulle få en chans till ett nytt personnummer – och ett nytt liv.

Efter att ha läst om Annas situation tog Kjell-Olof Feldt själv kontakt med Expressen och Anna.

– Var inte orolig, jag ska fixa det här, lovade Kjell-Olof Feldt Anna per telefon.

Sen sa han:

– Skriv ett brev till mig med uppgifter om namn och personnummer på dig och barnen, så ska vi överklaga riksskatteverkets beslut.

Efter samtalet med Kjell-Olof Feldt var Anna överlycklig.

– – – Jag bestämde mig för att jag var tvungen att vara stark när jag pratade med honom, så jag grät ingenting. Men nu gråter jag för att jag är så lycklig.

– Med ett nytt personnummer har jag allting jag begär. Nu är det ingenting som fattas mig.

– Barnen är så glada att jag inte kan beskriva det. Nu kan de vara som andra barn. Nu kan de också stå med på listorna i skolan.

– Jag kommer aldrig att begära något mer av samhället, förklarade hon. Nu är jag så nöjd."

Här beskrivs alltså ett verkligt fall, hur en förföljd och hotad kvinna kan känna det.

När man ser utskottsmajoritetens skrivning, som innebär att andras intressen skall gå före den enskilda individens, blir det uppenbart att statsrådet och socialdemokraterna inte ser på samma sätt på denna fråga.

Socialdemokraterna i utskottet hänvisar till att det nyligen har genomförts vissa ändringar när det gäller folkbokföringssekretessen som utvidgat sekretesskyddet till fler register som bygger på folkbokföringen. Men detta är inte tillräckligt. Folkbokföringssekretessen bygger på att det i folkbokföringsregistret görs en särskild spärrmarkering. Den skall tjäna som en varningssignal för att resp. myndighet som hämtar uppgifter från folkbokföringsregistret skall göra en egen sekretessprövning. Detta kan de i sin tur inte göra utan att först ha tagit kontakt med länskattemyndighetens datachef för att få uppgift om vilka skäl som ligger till grund för spärrmarkeringen.

Det är inte nog med att det är krångligt – det ger också utrymme för felhantering. För övrigt täcker denna sekretess långt ifrån alla register. Därför anser folkpartiet, att om vi menar något med att skyddet skall stärkas för dessa förföljda kvinnor måste vi tillåta personnummerbyten. Med detta yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 125 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 32 behandlas frågan om folkbokföringsorganisationen.

Enligt reservanterna i reservation 1, bestående av centerns och moderaternas ledamöter i utskottet, var det ett både felaktigt och olyckligt beslut som riksdagen fattade i denna fråga i höstas. Beslutet fattades dels utan att något verkligt utredningsunderlag förelåg, vare sig för ekonomin eller för den praktiska utformningen av folkbokföringen, dels utan uppgift om vem som skulle sköta uppgifterna.

Stundom fick vi den uppfattningen att socialdemokrater och folkpartister kommit överens om att folkbokföringen till varje pris skulle tas bort från kyrkan. Till vem spelade mindre roll, och vad det kostade samhället tycktes inte heller ha någon betydelse. I direktiven till den organisationskommitté som nu har tillsatts framgår klart att regeringen har saknat ett verkligt underlag för sitt förslag. Inga förhandlingar hade förts med kyrkan. Kyrkomötet hade hösten 1987 behandlat frågan på grundval av väckta motioner och sade nej till det då framlagda förslaget.

Det borde stå klart också för regeringen att ändringar som denna inte skall ske utan samtycke eller samförstånd med kyrkan. Det är faktiskt djupt beklagligt att regeringen inte fäst något avseende vid kyrkans uppfattning. Folkbokföringens framtida organisation är en fråga av stor betydelse, inte endast för svenska kyrkan utan för hela vårt samhälle, nu och för kommande generationer.

Beslutet i höstas fattades mot den uppfattning som majoriteten av kyrkomötet företräder och trots att nästan alla instämde i att kyrkan på ett utomordentligt sätt skött folkbokföringen under århundraden.

Vem som skall ha uppgifter från folkbokföringen spelar mindre roll. Det grundläggande är på vilket sätt folkbokföringen har skötts. Att det inte fanns något verkligt utredningsmaterial framgår av direktiven, där regeringen punkt för punkt tar upp vad den arbetsgrupp som har tillsatts skall utreda.

Regeringens proposition byggde alltså inte på något fullgott beslutsunderlag. Hur skall man klara problemen på landsbygden och i glesbygden? Vilken uppgift skall försäkringskassan få? Vad kostar detta? Man hade talat om vad det kostade om lokala skattemyndigheten skulle överta folkbokföringen, men när i slutskedet försäkringskassan plockades in fanns det ingen utredning som visade vad det skulle kosta.

Hur skall samarbetet ske med kyrkans folkbokföring? Kyrkan måste ha en förteckning över sina medlemmar. Om kyrkan skall verka som en folkkyrka och finnas i hela vårt land måste den också ha en förteckning över dem som bor och finns i landet. Inte på någon av dessa punkter ges klara besked.

Nu skall dessa frågor beredas av en kommitté på fyra personer, nämligen två tjänstemän i departementen, en frikyrkoman och en f. d. statssekreterare, numera anställd i kyrkan.

Knappast någon annan fråga har blivit behandlad på detta sätt. Annars brukar man vara ytterst noggrann med att se till att det finns ett konkret, fast underlag innan man lägger fram frågor i riksdagen. Här fattades beslutet först, och sedan skall det utredas hur det hela verkligen skall utformas. Det är ett mycket märkligt beslut.

Är verkligen avsikten att på detta sätt bryta alla löften om att beslut som gäller eller berör relationen kyrka–stat skall fattas i bred enighet mellan kyrkan och staten liksom mellan de politiska partierna? Detta var utgångspunkten 1982, och jag hade haft förhoppningar och förväntningar om att det ställningstagandet skulle respekteras i mer än några få år.

Vi reservanter är självfallet medvetna om att förändringar och förbättringar bör ske inom folkbokföringsorganisationen – förbättringar som kyrkan i åratal har stått i startgroparna för att utföra men som på grund av osäkerheten om den framtida organisationens utformning inte har kunnat utföras.

Enligt vår uppfattning bör riksdagen upphäva beslutet från i höstas och hos regeringen begära att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsätts med uppgift att i samråd med svenska kyrkan och berörda personalorganisationer så snart som möjligt lägga fram ett nytt förslag till förbättringar av folkbokföringen i organisatoriska och andra avseenden.

Herr talman! Med vad jag nu anfört yrkar jag bifall till de till utskottsbetänkandet fogade reservationerna.

Anf. 126 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Den 28 oktober förra året hade vi en flera timmar lång debatt här i kammaren om folkbokföringen. I reservation nr 1 från centern och moderaterna yrkas, som vi har hört, att beslutet skall rivs upp.

Det var ett principbeslut om att huvudmannaskapet för den löpande folkbokföringen den 1 juli 1991 skall föras över från pastorsämbetena till de lokala skattemyndigheterna, samtidigt som de allmänna försäkringskassorna skall ges en aktiv roll i folkbokföringsarbetet. Riksdagsbeslutet innefattade vissa principiella riktlinjer för utformning och genomförande av den nya organisationen. Avsikten är också att utveckla ett samarbete mellan den nya folkbokföringsorganisationen och andra myndigheter.

Riksdagens ställningstagande i höstas innebär att man nu bör söka skapa en rak och enhetlig organisation, som i samarbete med andra myndigheter – bl. a. försäkringskassorna – ges förutsättningar för en effektiv, rationell och serviceinriktad verksamhet. Den bör kunna tillgodose de anspråk som folkbokföringen kommer att ha i framtiden. En kommitté har nu tillsatts för att lämna förslag till den närmare utformningen av organisationen och till de åtgärder som behöver vidtas för genomförandet.

Med detta yrkar jag avslag på reservation nr 1 till betänkandet.

Herr talman! Till reservation nr 2, som rör byte av personnummer. Här kräver reservanterna att vi skall begära en ny lag från regeringen. Utskottet instämmer nu, liksom vid tidigare behandling av motsvarande yrkanden, i det grundläggande syftet att så långt som möjligt skydda dem som hotas. Därom hoppas jag att det inte råder något tvivel. Det är givetvis av stor vikt att skyddet utformas på ett sådant sätt att de utsatta personerna i fortsättningen kan känna en verklig trygghet.

Att som föreslås i reservationen tillåta ändringar av personnummer är emellertid förenat med problem, Britta Bjelle. Det trodde jag Britta Bjelle var överens med mig om. Det är enligt min mening också osäkert om en sådan åtgärd i sig kan lösa de aktuella problemen. Ett skydd av detta slag

måste, för att vara meningsfullt, givetvis kombineras med namn- och adressbyten och omfatta inte endast den som direkt utsatts för hotet i fråga, utan hela dennes familj och kanske även andra anhöriga. Nummerbytet kan således komma att omfatta en hel grupp av personer och skulle enligt vad utskottet erfarit medföra konsekvenser som det är svårt att överblicka. I många situationer torde det också vara oundgängligt att ha kvar en anknytning till det gamla personnumret. Ett nummerbyte innebär därför inte en heltäckande lösning av dessa sekretessproblem.

Vi vidhåller därför vår uppfattning från i höstas, att man i första hand bör pröva möjligheterna att förbättra sekretessen. Arbetet med sekretessfrågorna har nyligen resulterat i en förbättrad lagstiftning. Jag förutsätter, herr talman, att riksskatteverket och andra berörda myndigheter noga kommer att följa intentionerna i denna lagstiftning och att informationen till handläggarna hos de olika myndigheterna och till de direkt berörda enskilda personerna fullföljs som planerat.

Jag yrkar med detta avslag på reservation nr 2 och bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande.

Anf. 127 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Anita Johansson redogjorde för beslutet i höstas. Jag tror att vi allesammans minns detta. Men samtidigt minns vi också att det byggde på ett bräckligt underlag. Det framgår inte minst om man läser direktiven, där finansministern begär att kommittén skall ta upp en hel rad frågor som i normala fall är utredda när beslutet fattas. Frågor som i vanliga fall utreds före beslutet skall här utredas i efterhand. Det enda som återopas i direktiven och som fanns med vid beslutet är att kostnaderna skall rymmas inom samma ram, 250 miljoner. Trots att beslutet utvidgades till att även försäkringskassan skulle kopplas in skall den beräknade kostnadsramen gälla. Hur detta skall vara möjligt talar man inte om. Var kostnadsberäkningen i propositionen i höstas fel? Annars förstår jag mig inte på hur man skall kunna koppla in även försäkringskassan, med de kostnader det innebär, inom samma kostnadsram.

Anita Johansson säger inte ett enda ord om kyrkans roll, varken nu eller i framtiden. Hon sade inte enda ord heller om vilka fel kyrkan har begått för att man skall plocka folkbokföringen från kyrkan. I vanliga fall skall det finnas något motiv för att göra en sådan här förändring, speciellt när förändringen åsamkar samhället en betydande extra kostnad. Men, som sagt, varken i höstas eller i dag är man beredd att diskutera sakfrågan. Det verkar som om man till varje pris skulle göra denna förändring. Kosta vad det ville, förändringen skulle göras.

Anf. 128 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Att vi återkom med en reservation där vi vill att det beslut som fattades här i riksdagen skall rivas upp beror på att vi anser att riksdagen inte skall fatta beslut på så dåligt underbyggt underlag som vi hade när vi fattade detta beslut. Att det var dåligt bevisas av att man behövde tillsätta en organisationskommitté efter beslutet för att lösa problemen. Det kommer säkert att bli många problem. Men det borde man ha utrett före beslutet.

Jag skall inte i den här sena timmen polemisera med Anita Johansson om sakfrågorna i folkbokföringsärendet, eftersom vi så ingående diskuterade detta i höstas. Men jag vidhåller vårt yrkande i reservation 1. Låt vårt yrkande om en parlamentarisk utredning i samverkan med kyrkan vinna gehör. Då får vi så småningom ett bra beslutsunderlag att diskutera kring. Men till dess anser vi att vi skall behålla den nuvarande organisationen.

När det gäller personnummerbyte är det väl ändå inte, Anita Johansson, myndigheterna som vi i första hand skall skydda, utan det är de enskilda människorna. Det är de mycket utsatta människorna, även om det är en liten grupp.

Jag sade i mitt inledningsanförande att författningsregleringen i sig inte hindrar att ett personnummer ändras. Det framgick också av Britta Bjelles redogörelse att finansministern hade kunnat medverka till att en person fått ändra sitt nummer. Det bör vara möjligt om någon som utsätts för våld och förföljelse inte har fått tillräcklig hjälp av att uppgifter om namn och adress sekretessbelagts i olika myndighetsregister liksom om andra former av stöd och hjälp inte gett avsedd effekt. Vi vet att de inte har effekt. Det visar sig dagligen. Vi läser om det i tidningsartiklar. Britta Bjelle redogjorde för ett enda fall, men det finns många sådana fall. Vi kan gå ut och tala med kvinnofora runt om i landet. De vet hur dessa kvinnor har det. De vet också att vi inte har ett tillräckligt skydd för dem. Då skall man kunna pröva om man kan ge ett nytt personnummer och en namnändring. Men praxis är så restriktiv att en lagändring behövs för att underlätta för dessa kvinnor.

Anf. 129 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Anita Johansson säger till mig att jag borde förstå att det blir problem om man tillåter kvinnor att byta personnummer. Det är klart att jag förstår det! Men vi i folkpartiet tycker att skyddet för kvinnorna är oerhört mycket viktigare än de olägenheter som drabbar myndigheterna, om man låter ett fåtal kvinnor, som verkligen är utsatta, få byta personnummer. Det konstiga är att Kjell-Olof Feldt också – fastän det tydligen var i ett svagt ögonblick – tillstod att detta också var hans uppfattning.

Sedan hänvisar Anita Johansson till att man har förbättrat skyddet då det gäller folkbokföringssekretessen. Ja, men jag talade ju om att vad som händer där är att det finns en spärrmarkering i själva registret. Det betyder att den som skall lämna ut uppgifter i sin tur måste ringa till datachefen på länskattemyndigheten och fråga vad som är bakgrunden till spärrmarkeringen. Sedan skall tjänstemannen i fråga göra en egen sekretessbedömning av om man skall lämna ut uppgifter eller inte. Det är inte nog med att detta är krångligt, det ger också utrymme för mycket felhantering.

Dessutom finns det ett flertal olika register i Sverige som inte härrör från folkbokföringen och inte omfattas av den folkbokföringssekretess som nyligen utvidgats. Av det skälet kan man inte, om man verkligen vill skydda dessa mycket utsatta kvinnor, som är ett fåtal i landet, använda sig av något annat än personnummer.

Jag läste någonstans att man skall följa utvecklingen på området. Jag undrar vad som menas med att följa utvecklingen. Skall man avvakta och se att någon kvinna blir dödad först och sedan tänka en gång till om man kan göra något mer? Jag tycker att man skall göra något nu.

Anf. 130 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Först till Stig Josefson och Ewy Möller när det gäller folkbokföringsfrågan. Det är litet orättvist när ni säger att vi hade ett mycket dåligt underlag i höstas när vi fattade beslutet. Jag undrar om ni har glömt alla de hearingar och alla de sammanträden vi hade innan vi fattade beslutet. Vi är i skatteutskottets majoritet övertygade om att vi nu kommer att få en bättre tingens ordning när det gäller folkbokföringsfrågorna. Organisationskommittén har nu tillsatts och skall börja arbeta. Jag är säker på att den kommer fram till ett bra resultat. Vi får all anledning att återkomma till dessa frågor i kammaren.

Så till frågan om byte av personnummer. Det är faktiskt så att man enligt gällande regler kan göra ett byte redan i dag. Det borde vi vara överens om. Men vad jag ville framhålla i mitt inledningsanförande var att det också för med sig en hel del problem. Inom riksskatteverket är man mycket uppmärksam och aktiv i dessa frågor. Bara under april månad har man gått ut till myndigheterna för att tala om vilka nya regler som gäller beträffande sekretessfrågorna, så jag tycker inte att vi ligger på latsidan. Och, Britta Bjelle, det var mycket drastiskt att fråga om vi skall vänta tills någon kvinna dör. Vi har försökt se på denna fråga ur ett bredare perspektiv. Vi gör allt för att skydda de här kvinnorna.

Anf. 131 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Jag vill bara säga till Anita Johansson att när vi talar om ett dåligt beslutsunderlag spelar det ingen roll hur många hearingar och sammanträden vi hade i denna fråga. Man har dock kört över den institution som berörs i allra högsta grad, och det är svenska kyrkan. Man har inte tagit någon hänsyn till svenska kyrkans uppfattning eller önskemål, och det menar vi att man borde ha gjort, eftersom det berör svenska kyrkan i så hög grad.

När det sedan gäller byte av personnummer vet vi att det finns möjlighet att byta personnummer och namn, men många kan inte göra det därför att praxis är så restriktiv. Enskilda människor som befinner sig i en sådan situation skall inte behöva göra något så drastiskt som att skriva till finansministern för att han i sin tur skall ordna detta. Men om man måste gå den vägen kommer finansministern säkerligen att få oerhört många brev. Med en liten lagändring skulle man kunna se till att det inte blev så svårt att få en namnändring eller ett byte av personnummer till stånd. Riksskatteverket skulle visserligen få litet merarbete, men det är i första hand de enskilda människorna vi skall ta hänsyn till.

Anf. 132 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Anita Johansson säger att riksskatteverket redan i dag kan ge tillstånd att byta personnummer. Ja visst, men bara i de fall där personnumret för t. ex. ett barn från början har blivit felaktigt. Icke i något av fallen med trakasserade eller förföljda kvinnor har riksskatteverket gett tillstånd, och det kommer inte att ges tillstånd därför att det är ytterst osäkert om lagstiftningen verkligen medger detta. Det vore intressant att höra om Anita Johansson anser att det är möjligt. På riksskatteverket anser man det emellertid inte.

Anita Johansson hänvisar också till att byte av personnummer medför problem. Ja, för myndigheterna. Men jag har redan sagt att för oss i folkpartiet är det viktigare med individen än med myndigheterna.

Anita Johansson säger att man skall avvakta och följa utvecklingen. Men om man inte väntar på att någon kvinna skall råka illa ut, vad väntar man då på? Och vad menas med att se saken från ett bredare perspektiv? Jag förstår inte vad Anita Johansson menar med sina ord. För mig är det så uppenbart att dessa kvinnor har en svår situation och att man måste göra något för att lösa dessa frågor. Uppenbarligen tycker finansministern det också, men inte socialdemokraterna i utskottet.

Anf. 133 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Anita Johansson sade ingenting alls denna gång heller om kyrkans roll i detta sammanhang, varken om dess roll i dag eller i framtiden. Det är ganska egendomligt att man när det gäller en sådan här förändring inte tar med någon av dem som har praktisk erfarenhet av folkbokföringen sedan lång tid tillbaka. Man får nära nog intrycket att lagstiftaren inte vill ha befattning med kyrkan, och det är ytterst beklagligt.

Det var egentligen inte jag som sade att vi hade ett dåligt underlag i höstas, utan jag hänvisade till vad någon annan hade sagt. Om Anita Johansson inte vill tro mig kan jag bara rekommendera henne att läsa de direktiv som finansministern skrivit. Där ser man att det på många punkter råder oklarhet om utformningen. Det är en tillräcklig och mycket stark bekräftelse på vad jag sade om att vi hade ett dåligt underlag i höstas, när man måste göra utredningar på så många punkter nu, efter det att beslutet har fattats.

Anf. 134 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tror inte, Stig Josefson och Ewy Möller, att vi kan komma sams i den här debatten heller om den nya organisationen för folkbokföringen. Men jag hoppas att man i organisationskommittén skall komma fram till ett bra resultat, så att vi slipper få en sådan här uppslitande debatt i den här frågan igen.

Jag vill citera ur finansministerns berömda svar på en fråga den 4 februari: "Enligt gällande regler har riksskatteverket möjlighet att efter ansökan ändra en enskilds personnummer." Det kan man alltså göra redan i dag, Britta Bjelle.

Anf. 135 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är riktigt – när personnumret är felaktigt. I de flesta fall när man ansöker om en ändring av personnummer hos riksskatteverket har det blivit ett fel när personnumret sattes. I sådana fall kan man utan vidare få personnumret ändrat.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrags

skatteutskottets betänkande

1987/88:34 om ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland beträffande skatter på kvarlåtenskap, arv och gåva, m. m. (prop. 1987/88:132) och

lagutskottets betänkande

1987/88:20 om utvidgat internationellt samarbete vid indrivning av underhållsbidrag (prop. 1987/88:106).

Beträffande dessa betänkanden konstaterade tredje vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendena skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrags

lagutskottets betänkande

1987/88:26 om ändring i namnlagen (1982:670) (prop. 1987/88:84).

Ändring i namnlagen

Anf. 136 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Namnlagstiftningen har alltid varit en besvärlig riksdagsfråga. 1982 års lag löste flera problem, men den skapade också nya. Det nu aktuella lagförslaget råder bot på vissa problem men tyvärr inte på alla – därav folkpartiets reservation.

Bakgrunden är följande. Namngemenskap, alltså att alla medlemmar i en familj har samma efternamn, är en viktig namnrättslig fråga, och det av flera skäl, främst för att olika efternamn kan avslöja familjeförhållanden av rent personlig art som utomstående inte alls har med att göra. Många människor upplever det som svårt att behöva avslöja just det. Att inte få ha namngemenskap upplevs då som besvärligt, av de vuxna men framför allt av barnen.

Namnändring för att uppnå namngemenskap kan då ske på olika sätt. Huvudregeln är att man kan göra en enkel anmälan till pastorsämbetet. Undantagsvis kan man få namngemenskap efter särskild prövning av patent- och registreringsverket. Det utgör något av en säkerhetsventil.

Det finns ett fullständigt självklart behov av en säkerhetsventil, eftersom alla fall rimligen inte kan förutses. Den nuvarande ventilen är enligt många uppfattning alldeles för snäv. Det finns pastorsämbeten vilka som enda lösning för att uppnå namngemenskap rekommenderar att makarna skiljer sig och därefter ingår nytt äktenskap. Då uppnår man otvivelaktigt namngemenskap, men det upplevs som en orimlig och onödig omgång. Dessutom tvingas patent- och registreringsverket många gånger att pressa lagen till och kanske ibland även över bristningsgränsen för att uppnå ett rimligt slutresultat.

Den politiska oenigheten i det här ärendet gäller just säkerhetsventilen. Folkpartiets reservation innebär att vi vill göra ventilen mer generös. Vi vill

sänka kraven för bifall från "synnerliga" till "särskilda" skäl. Vi tycker att det är ett balanserat ändringsförslag, som ökar möjligheterna att uppnå namngemenskap för alla medlemmar i en familj. Majoriteten å andra sidan vägrar av outgrundliga skäl att gå med på en sådan enkel ändring.

Herr talman! Mot den här bakgrunden yrkar jag bifall till folkpartiets reservation.

Anf. 137 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 26, som vi nu debatterar, behandlas ett förslag i proposition 1987/88:84 om ändring av namnlagen.

Den lag som i dag gäller är från den 1 januari 1983 och har alltså fungerat under några år. Under de åren har namnlagen varit föremål för en del diskussioner. Bl. a. har utskottet vid 1984/85 års riksmöte haft ärendet uppe med anledning av motioner.

I betänkande LU 1984/85:3, som godkändes av riksdagen, förordade utskottet att regeringen i lämpligt sammanhang skulle överväga om vissa begränsade ändringar borde göras i namnlagen. De förslag som då framfördes gavs regeringen till känna.

Även vid nästa riksmöte aktualiserades namnlagsfrågor motionsvägen. Bl. a. återkom spörsmålet om byte av adoptionsbarns förnamn.

Lagutskottet avstyrkte motionerna i betänkande 1985/86:19, med hänvisning till den år 1984 begärda översynen. Även det betänkandet godkändes av riksdagen.

Utskottet utgick från att det beredningsarbete som påbörjats inom justitiedepartementet skulle omfatta både frågor som behandlats i 1984 års utskottsbetänkande och de aktuella motionsspörsmålen. Man kan alltså lugnt säga att de nu föreslagna ändringarna i namnlagen är ett beställningsarbete och att önskemål som tidigare framförts i riksdagen i väsentlig mån blivit tillgodosedda i propositionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkande 26, mom. 1, nämligen att riksdagen antar det i proposition 1987/88:84 framlagda förslaget till lag om ändring i namnlagen.

Folkpartiet tar i motion L2 upp en fråga om makars byte av efternamn. Motionären hävdar att det finns luckor i namnlagen som medför att familjemedlemmar inte kan få samma efternamn.

Utskottet understryker i sin skrivning att namnlagen kom till efter en omfattande debatt om och ingående prövning av vilka principer som skulle ligga till grund för en namnlag. Lagen bygger på en avvägning mellan det allmänna intresset av namnstabilitet och den enskildes önskemål att fritt få välja sitt namn.

Vid lagens tillkomst underströk utskottet att har makarna fått namngemenskap har de rätt att en gång byta tillbaka till sina namn som ogifta. I lagstiftningsärendet ansåg utskottet att det borde krävas tillstånd av patentverket, om makarna ville göra ytterligare namnbyten.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall också till hemställan i mom. 2 i betänkande 26 och därmed avslag på motion L2 och reservationen.

Anf. 138 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag vill göra det tillägget att förslaget i folkpartiets reservation inte utgör något brott mot namnlagens principer. Det framgår också direkt av reservationen.

Vad det handlar om är i stället en enkel justering för att alla fall skall kunna bedömas efter sin särart.

Det är två punkter som jag tycker är viktiga. För barnens bästa är det rimligt att man har generösa regler för namngemenskap. Jag kan inte riktigt förstå varför Gunnar Thollander säger nej till en sådan generositet – den borde vi ha råd med.

Vår reservation kan också motiveras med rättstillämpningsskäl. Det vore väl fördelaktigt om lagtext och rättspraxis hängde ihop utan att man skall behöva anstränga sig och pressa tillämpningen? Tycker inte Gunnar Thollander det?

Anf. 139 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! I sitt anförande sade Bengt Harding Olson att namnfrågan har varit en besvärlig riksdagsfråga. Jag kan inte hålla med om det. I de diskussioner som har förts är det hittills endast folkpartiet som har haft den inställningen och som avgivit reservationer.

Så till saken. Som jag angav i mitt huvudanförande är det en princip, och vi håller på den. Vi tycker att det inte finns anledning att göra någon ändring i det sammanhanget. De önskemål som framkommit under åren är tillgodosedda i propositionen.

Slutligen kan jag också nämna att den make som inte kan förvärva den andre makens efternamn genom en anmälan till pastorsämbetet alltid har möjlighet att efter en sådan anmälan, med den andra makens samtycke, bära namnet i fråga som mellannamn och därmed markera familjetillhörigheten.

Anf. 140 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Den här frågan har varit besvärlig genom alla år, och den diskussion vi håller på med nu tillhör väl de minst besvärliga.

Om man nu visat generositet genom att tillgodose många av de tidigare önskemålen, hade det varit enkelt att vara generös även i den detalj som jag har tagit upp. Det kan ju ändå inte vara rimligt att en namnfråga skall behöva lösas genom att man och hustru först skiljer sig och sedan gifter om sig. Det förefaller vara rätt onödigt.

Jag vill fråga så här avslutningsvis: Kan Gunnar Thollander ställa upp på att vi vid nästa fall av vägrad namngemenskap kan se fram emot en snabb omprövning av majoritetens inställning, så att vi slipper fler problem av det slag som man haft bl. a. i Stockholm?

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

13 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1987/88:29 om fastighetsrättsliga frågor.

Anf. 141 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Lagutskottets betänkande om fastighetsrättsliga frågor behandlar bl. a. en motion från moderata samlingspartiet vari yrkas att det skall bli möjligt att inteckna en bostadsrätt. Vi anser att man bör underlätta möjligheterna att bilda bostadsrättsföreningar och att bostadsrätten skall kunna intecknas och belånas på samma sätt som exempelvis den egna villan.

Bostadsrättens värde som säkerhet skulle med vårt förslag förstärkas, och lånekostnaderna bör därigenom kunna minska, vilket givetvis skulle underlätta för den enskilde att förvärva lägenhet med bostadsrätt. Och att underlätta för enskilda människor att få äga sin bostad är, anser vi moderater, en angelägen uppgift för oss politiker.

Det här är ingen ny fråga för riksdagen. Den har diskuterats i kammaren vid ett flertal tillfällen, bl. a. mellan Stig Gustafsson och mig. Socialdemokraterna i lagutskottet framhårdar i sitt motstånd mot vårt förslag och konstaterar – i år liksom tidigare – att "sedan frågan senast prövades har några nya omständigheter inte framkommit som ger utskottet anledning att frångå sin tidigare inställning".

Ja, det är en riktig beskrivning. Det är bara det att redan när lagutskottet senast behandlade denna fråga förelåg starka skäl att tillmötesgå det moderata kravet om möjlighet till lagfart och inteckning.

Den socialdemokratiska utskottsmajoriteten framhåller, också liksom tidigare, att bostadsrätt anses som – jag vill stryka under det – en tämligen god säkerhet. Vad innebär egentligen "tämligen god"? Vad är skillnaden mellan god och tämligen god? Stig Gustafsson som jurist är ju van att skilja på exempelvis särskilda skäl och synnerliga skäl och bör därför kunna ge mig en exakt beskrivning av skillnaden mellan god och tämligen god.

Jag skulle kunna konkretisera frågeställningen: Det står i riksdagskatalogen att Stig Gustafsson är förbundsjurist. Är detta en riktig uppgift eller en tämligen riktig uppgift? Jag är angelägen att få svar på den frågan.

Det finns anledning att erinra om att när lagutskottet för ett par år sedan sände motsvarande förslag på remiss till banker och kreditinstitut, framhölls i flera remissvar att inteckningsrätt skulle vara bra för möjligheten att utveckla bostadsrätten som boendeform.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den borgerliga reservationen vid lagutskottets föreliggande betänkande.

Anf. 142 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Den fråga som nu diskuteras är, som utskottets värderade ordförande Per-Olof Strindberg mycket riktigt framhöll, en av riksdagens följetonger, faktiskt sedan mer än tio år tillbaka. Därför skulle vi ju helt enkelt kunna hänvisa till de argument som anförts från båda sidor genom åren.

I motiveringen till en motion som har väckts i denna fråga i år framhålls emellertid att bildandet av bostadsrättsföreningar bör underlättas och att möjligheter att inteckna bostadsrätt därför bör införas. Enligt motionärerna skulle bostadsrättens värde som kreditsäkerhet därmed öka, och det skulle

då medföra lägre kreditkostnader och ge fler människor möjlighet att bo i bostadsrätt.

Vidare yrkas att riksdagen begär förslag till lagändring, så att inteckning i bostadsrätt möjliggörs. Enligt motionärernas uppfattning är det angeläget att möjligheterna att ställa säkerhet vid lån för köp av bostadsrättslägenhet förbättras.

Herr talman! Motioner med liknande syfte har, som jag redan antytt, åtskilliga gånger tidigare behandlats av riksdagen, och på hemställan av lagutskottet har motionerna avslagits. Som skäl för årets ställningstagande har utskottet anfört att utvecklingen under senare år visat att bostadsrätt anses, som utskottets ordförande mycket riktigt framhöll, som en tämligen god säkerhet för lån till förvärv av bostadsrätt. Därför finns det enligt utskottets mening inte något behov av ytterligare möjlighet att belåna bostadsrätterna.

Jag skulle vilja påstå från denna talarstol, herr talman, att möjligheten att belåna bostadsrätter inte bara är tämligen god utan mycket god och att bostadsrätter i dag av bankerna anses som en mycket god säkerhet.

Därmed tror jag att jag också har svarat på herr Strindbergs undring om min yrkestitel, att den är inte bara tämligen riktig utan alldeles riktig så som den återgavs av utskottsordföranden.

Herr talman! I själva verket är det så att bankerna nu erbjuder bättre villkor för lån på bostadsrätter än på fastigheter. Sedan frågan senast prövades för ganska precis ett år sedan har det inte framkommit någonting som ger utskottet anledning att inta en annan ståndpunkt än vad man då gjorde.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på reservationen.

Anf. 143 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Låt mig trots den sena timmen ställa en enda fråga till Stig Gustafsson. Om den nuvarande ordningen är i stort sett lika bra som förslaget i reservationen, varför kan inte socialdemokraterna då bifalla det moderata kravet? Jag tycker att förklaringen på sin höjd var tämligen bra.

Anf. 144 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att bifalla någonting som så att säga redan är bifallet.

En god vän till mig som har en bostadsrättslägenhet fick häromdagen ett brev från en bank där det stod: Behöver du pengar? Belåna gärna din bostadsrätt. Och så erbjöd sig banken att belåna den till 85 % av marknadsvärdet – och marknadsvärdet fastställs av banken själv – på 33 år till 11,5 %. Resterande 15 % skulle återbetalas på 15 år mot 12,5 % ränta.

Herr talman! Detta erbjudande talar för sig självt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

Meddelande om interpellationer

15 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1987/88:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m. m. (kompletteringsproposition)

16 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkande

1987/88:19 om den kommunala ekonomin (prop. 1987/88:100 delvis)

17 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 26 april

1987/88:240 av Pär Granstedt (c) till finansministern om arbetsmarknaden i Stockholmsregionen:

Den mycket ojämna fördelningen av arbetsplatser är ett av Stockholmsregionens största problem. De flesta av arbetsplatserna i Stockholms län är koncentrerade till centrala Stockholm och till de närmaste norra förorterna. Det här leder till att hundratusentals människor tvingas genomföra ofta mycket tidsödande arbetsresor från andra delar av regionen varje morgon och tillbaka varje kväll.

Det omfattande pendelresandet skapar en rad problem.

- Det är mycket svårt att bygga ut trafikapparaten så att den klarar toppbelastningen morgon och kväll. I stället uppstår allvarliga köproblem på våra vägar och stor trängsel på de kollektiva färdmedlen.
- En mycket stor del av pendelresandet sker per bil. Benägenheten att ta bilen ökar genom kollektivtrafikens kapacitetsproblem under toppbelastningen. Den omfattande och snabbt växande biltrafiken och de långa bilköerna har blivit ett av Stockholmsregionens allvarligaste miljöproblem genom de omfattande luftföroreningar som uppstår.
- Arbetsresor omkring två timmar per dag är mycket vanliga i Stockholmsregionen. Det innebär långa och tröttsamma arbetsdagar, mindre fritid och sämre kontakt med familjen, vilket medför allvarliga sociala påfrestringar.
- För att inte göra köproblemen alldeles orimliga krävs en mycket omfattande trafikapparat som i förhållande till genomsnittstrafiken varje dygn är oerhört överdimensionerad. Resultatet är mycket stora samhällsliga kostnader. Även miljöproblemen leder till stora samhällskostnader i form av naturförstöring och hälsoeffekter.

Mot den här bakgrunden är det utomordentligt angeläget med kraftfulla åtgärder för att få en bättre fördelning av arbetstillfällena i Stockholms län. Det måste vara ett övergripande mål att skapa en så stor närhet mellan boende och arbete som möjligt. Skall detta kunna åstadkommas krävs det en aktiv samverkan mellan stat, landsting och kommuner. Tänkbara insatser inom en sådan samverkan är:

1. Ett långsiktigt program för att åstadkomma en bättre fördelning av statliga och landstingskommunala arbetsplatser i regionen. Stat och landsting svarar för en mycket stor del av Stockholmsregionens sysselsättning, och arbetsplatserna är i hög grad koncentrerade till de centrala delarna. En sådan långsiktig omfördelning skulle därför få mycket stor effekt och dessutom dra med sig många serviceföretag inom den privata sektorn.
2. Ett särskilt arbetsförmedlingsprogram i första hand inom den statliga och landstingskommunala arbetsmarknaden för att underlätta för människor som vill söka ett arbete närmare den egna bostaden.
3. En investeringsuppgift för företag som etablerar sig eller utvidgar verksamheten i områden med alltför stor koncentration av arbetsplatser. Denna avgift skulle dels fungera som en uppmuntran till företag att etablera sig i områden med brist på arbetstillfällen, dels medverka till att finansiera samhällets merkostnader för arbetsplatskoncentrationen.
4. En utbyggnad av kollektivtrafiken för att knyta regionens yttre delar närmare centrum och Arlanda.
5. En utbyggnad av högre utbildning och forskning i regionens södra del – Södertörns universitet.

Som jag redan framhållit kräver ett sådant här program insatser av såväl stat, landsting som kommuner. Eftersom problemen berör en femtedel av Sveriges befolkning, vore det rimligt med ett betydande engagemang också från statens sida.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om att få ställa följande fråga till finansministern:

Är regeringen beredd att medverka till ett program för att åstadkomma en bättre fördelning av arbetstillfällena i Stockholmsregionen av det slag som skisserats här ovan?

1987/88:241 av *Nic Grönvall* (m) till statsministern om ägaransvaret i näringslivet:

Den socialdemokratiska regeringen har givit exempel på en mängd olika synsätt såvitt gäller ägarrollen i svensk lagstiftning liksom på ägarens ansvar i skilda företagssituationer och i skilda branscher. Regeringens många olika ståndpunkter liksom regeringens försök att utan lagstiftning flytta väsentliga rättsliga gränser inger oro och osäkerhet. Det förefaller ur många synvinklar mycket angeläget att en debatt kommer till stånd om ägarens rätt och ägarens ansvar.

I samband med den tidvis omfattande pågående industriella struktureringen i Sverige har det flera gånger förekommit att företrädare för regeringen

uttalat sig mycket kritiskt mot vissa ägargruppers dispositioner över den egna förmögenheten. Den socialdemokratiska regeringen har i olika sammanhang givit uttryck för den synpunkten att en ägare inte fritt kan disponera sin egendom utan måste agera i enlighet med de skyldigheter ett outtalat socialt kontrakt skulle ålägga ägaren. Det säger sig givetvis självt att avkrävandet av ett ägaransvar, vars gränser ej preciserats i en allmängiltig lagstiftning, är omöjligt liksom för ägaren att fullgöra sådana outtalade krav.

I samband med att den svenska vapenindustrins exportaffärer började granskas uttalade företrädare för regeringen i olika tonlägen att det skulle vara en skyldighet för en aktieägare i en av dessa industrier att ingripa i utredningsarbetet så att informationer, som regeringen ansåg skulle lämnas till offentligheten, också gjordes offentliga. I detta fall synes regeringen godtyckligt ha utvalt den största ägaren av ett svenskt aktiebolag och velat göra gällande att denne skulle kunna ge något slags direktiv till bolagets styrelse. Regeringens hållning i detta fall tyder alltså på att regeringen ser något slags hierarkisk inordning av stora aktieägare i svenska aktiebolag, som skulle ge varje enskild, stor aktieägare beslutanderätt i ett aktiebolags egna angelägenheter. En sådan hållning strider helt klart mot innehållet i svensk rätt. Regeringen har aldrig redovisat sina grunder för tanken att detta utvidgade ägaransvar skulle föreligga. Regeringens hållning i denna fråga har förstärkt känslan av osäkerhet rörande den socialdemokratiska uppfattningen om äganderättens ställning i Sverige.

På centrala samhällsområden har regeringen på andra sätt markerat en alldeles ny hållning till äganderätten. Därvid har regeringen kommit att inta ståndpunkter som synbarligen står helt i strid med varandra utan att definiera hur regeringen kunnat komma till skilda uppfattningar om äganderättens innehåll och om ägandets ansvar.

Ett av de mest uppseendeväckande områdena för motsägelsefull hållning i frågor om äganderättens innehåll och ansvar utgör bank- och finansbolagslagstiftningen. I den nyligen framlagda propositionen om lagstiftning för finansbolag markeras mycket tydligt ägarrollens betydelse för bankinspektionens tillstånd till finansbolagsrörelse. Av föredragningar som gjorts av bankinspektionens chef framgår att ägarrollen är av stor vikt vid prövningen av tillstånd att driva finansbolagsrörelse. Uppenbarligen avses här en ägare som kan påverka finansbolagens verksamhet, dvs. en dominerande ägare. Man kan alltså härav dra slutsatsen att bankinspektionen och regeringen avser att kräva att finansbolag står under ägande av en dominerande ägare som kan utöva inflytande över finansbolagets verksamhet.

Samtidigt som denna proposition framläggs hörs allt tydligare signaler från den socialdemokratiska ledaren av kreditmarknadskommittén och från regeringen om att regeringen bör framlägga förslag om långtgående begränsningar av rätten att utöva äganderätt till aktier i bankaktiebolag. Man frågar sig nu vad skillnaden i ägande mellan bankaktiebolag och finansbolag kan vara. Osäkerheten om den socialdemokratiska politiken i vad avser ägandet fortsätter att växa.

Regeringen beslöt nyligen att underkänna en person, vars rykte och goda kompetens inte ifrågasattes, som styrelseordförande i Bohusbanken. Den enda locution som lagen känner för underkännande av en person för

ordförandestolen i ett bankaktiebolag är att han inte kan förväntas rätt tillvarata bankens och samhällets intressen. Ingen sådan invändning riktades mot den föreslagne personen, men väl riktades påståendet att han, som representant för den dominerande ägaren, inte kunde godkännas såsom styrelseordförande. I regeringens ståndpunktstagande förefaller det ligga en generell bedömning att en dominerande ägare inte kan uppträda så att samhällets intressen också tillgodoses.

I regeringens många politiska beslut avseende värdepappersmarknaden och kapitalmarknaden under det senaste året ligger långa rader av markeringar av en helt ny syn på ägandet i Sverige. Genom införandet av löntagarfonder exponerades ett synsätt: Företagsägaren skulle avstå av förmögenheten för att denna skulle kunna överföras till löntagarparten. I det nyligen framlagda förslaget om ytterligare en pensionsfondstyrelse öppnas möjligheter för att överföra löntagares pensionssparande inom ATP-systemet till ett av staten kontrollerat aktieäggande.

De exempel på politisk utveckling och politiska ståndpunktstaganden som beskrivits ovan föranleder följande frågor till statsministern:

1. Har regeringen en strategisk plan för att fortlöpande omvandla enskild egendom till statsägd egendom utan att politiska beslut om socialisering genomförs?
2. Anser regeringen att en huvudägare till svenskt företag har generella förpliktelser gentemot "samhällets intressen"?
3. Anser regeringen att en företagsägare icke får utöva sitt ägande om ägarens förvaltning strider mot den politiska maktens uppfattning och inriktning?
4. Vilken skillnad lägger regeringen i ägandet av bankaktiebolag och ägandet av finansbolag?
5. Anser regeringen att ägarens rätt att fritt förvalta det av honom ägda kan inskränkas enligt svensk grundlag?

den 27 april

1987/88:242 av *Birger Hagård* (m) till utbildningsministern om lärarrekruteringen till gymnasieskolan:

För gymnasieskolan är det självfallet en viktig förutsättning att ha tillgång till goda och kompetenta lärarkrafter. Därvidlag har lektorerna alltid tidigare utgjort något av en ryggrad. Det har emellertid under senare tid visat sig allt svårare att rekrytera gymnasielektorer. 1986/87 saknade nära vart tredje lektorat innehavare, vartill kom att ytterligare 14,5 % av lektorerna var tjänstlediga. Andelen lektorat som ledigförklarades ökade från ca 310 år 1982 till 445 år 1987. Redan 1982 kunde bara hälften av tjänsterna återbesättas. Denna andel har sedan successivt sjunkit till 29 % 1987. Av de för 1988 utlysta tjänsterna uppskattas endast ca 20 % kunna bli besatta. Till detta kommer att mer än två tredjedelar av gymnasielektorerna är över 50 år.

Situationen torde utan överdrift kunna betecknas som katastrofal och

utgöra ett skrämmande exempel på hur kvaliteten försumrats inte minst på utbildningens område.

Prot. 1987/88:109
27 april 1988

Är regeringen beredd att snabbt vidta åtgärder – och i så fall vilka – för att trygga tillgången på gymnasielektorer i framtiden?

Meddelande om fråga

18 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 27 april

1987/88:469 av *Martin Segerstedt* (s) till miljö- och energiministern om elpriset för Nobelindustriens kiselmetallverk i Ljungaverk:

Nobelindustriens kiselmetallverk i Ljungaverk i Västernorrlands län är en av Sveriges mest energikrävande tillverkningsindustrier om man mäter den totalt insatta elenergin andel av färdigvarans pris. Ca 90 % av produktionen exporteras. – Industrin arbetar därför i en hård internationell konkurrens, där priset på råvaran elenergi är en avgörande konkurrensfaktor.

Förhandlingar med Vattenfall om elpriset har strandat, och det finns nu ett uttalat hot om en nedläggning av industrin.

Företaget säger sig vara positivt till olika former av samverkanslösning genom exempelvis en konjunkturanpassning av elpriset och intermittent drift av fabriken efter tillgång på billig el. Vattenfall kan i huvudsak på formella grunder enligt uppgift inte gå in på sådana lösningar.

Med anledning av elenergin betydelse för den aktuella industrin och de möjliga lösningar som skisserats vill jag fråga energiministern:

Är statsrådet beredd att medverka till att Vattenfall får erforderliga direktiv till fortsatta förhandlingar?

19 § Kammaren åtskildes kl. 22.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 27 april

Tredje vice talmannen 62
Aglert, Per Arne (fp) 117, 122, 124
Ahrland, Karin (fp) 92
Alemyr, Stig (s) 24, 30, 31, 49
Andersson, Axel (s) 58, 62, 64
Bjelle, Britta (fp) 127, 133, 135, 159, 165, 166, 167
Boo, Karl (c) 119, 122, 123
Branting, Charlotte (fp) 97
Bråkenhielm, Anita (m) 45, 49, 54
Fogelberg, Margareta (fp) 107
Franzén, Tommy (vpk) 129
Furubjelke, Viola (s) 94, 96, 97, 103, 104
Granstedt, Pär (c) 85, 90, 91
Gustafsson, Stig (s) 171, 172
Hagård, Birger (m) 100, 103, 104
Hammarbacken, Britta (c) 54, 73, 74
Hedfors, Lars (s) 148, 152, 154
Hemmingsson, Ingrid (m) 138
Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 31, 39, 42, 49
Hökmark, Gunnar (m) 64, 72, 74, 81, 83
Johansson, Anita (s) 163, 166, 167
Johansson, Kjell (fp) 142, 151, 153
Jonasson, Bertil (c) 136
Jonäng, Gunnel (c) 13, 22, 29, 37, 41, 62
Josefson, Stig (c) 145, 150, 153, 162, 164, 167
Karlsson, Mats O (s) 120, 123, 124
Keen, Kerstin (fp) 155
Koch, Inger (m) 84
Lantz, Inga (vpk) 56, 61, 63
Leissner, Maria (fp) 50, 54, 61, 63, 96, 97
Löow, Maj-Lis (s) 68, 73, 75, 79
Möller, Ewy (m) 158, 164, 166
Nordström, Kjell (s) 130, 134, 136
Olson, Bengt Harding (fp) 168, 170
Petersson, Karl-Anders (c) 128, 134, 135
Silfverstrand, Bengt (s) 79, 82, 83
Strindberg, Per-Olof (m) 171, 172
Svartberg, Karl-Erik (s) 87, 90, 92
Svenson, Karl-Gösta (m) 125, 132, 135, 156
Svensson, Alf (c) 104
Söder, Karin (c) 75, 79
Söderqvist, Oswald (vpk) 17, 22, 23, 38, 42
Thollander, Gunnar (s) 169, 170
af Ugglas, Margaretha (m) 3, 21, 23, 28, 31, 36, 40
Wachtmeister, Knut (m) 139, 150, 152
Ångström, Rune (fp) 7, 21, 23, 29, 37, 41

